

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGÜN BASKI ATÖLYE EĞİTİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR
ODAKLI YARATICILIĞIN GELİŞTİRİLMESİ: BİR EYLEM
ARAŞTIRMASI

Dilek TOSUN

DENİZLİ

MAYIS, 2024

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGÜN BASKI ATÖLYE EĞİTİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR
ODAKLI YARATICILIĞIN GELİŞTİRİLMESİ: BİR EYLEM
ARAŞTIRMASI

Dilek TOSUN

Danışman

Prof. Dr. Nuray MAMUR

Bu çalışma Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 2023EĞBE002 nolu Yüksek Lisans tez projesi olarak desteklenmiştir.

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu; atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı; bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

İmza

Dilek TOSUN

TEŞEKKÜR

"Özgün Baskı Atölye Eğitiminde Sürdürülebilir Odaklı Yaratıcılığın Geliştirilmesi: Bir Eylem Araştırması" adlı araştırmam boyunca desteklerini esirgemeyen, kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösteren çok değerli danışmanım Prof. Dr. Nuray MAMUR'a, tez jüri komitesinde yer alarak çalışmama katkı sağlayan Prof. Dr. Gonca ERİM ve Doç. Dr. Elif ÇAKIROĞLU'na, araştırmamın veri toplama araçlarının geçerliliğinin sağlanmasında uzman görüşleriyle çalışmama katkı sağlayan Doç. Dr. Hatice Nilüfer SÜZEN'e ve Dr. Öğretim Üyesi Handan BÜLBÜL'e teşekkür ederim. Araştırmamın eylem planı geliştirme sürecine ilişkin uzman görüşlerini ve deneyimlerini benimle paylaşan, Doç. Dr. Elif MAMUR YILMAZ ve Dr. Öğretim Üyesi Sevcan SARİBAŞ'a teşekkürlerimi sunarım. Verilerin analizinde desteğine başvurduğum Özge AY KÜÇÜK'e teşekkür ederim. Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve tecrübeleri ile bana sürekli destek olan Pamukkale Üniversitesi Resim-iş Öğretmenliği bölümündeki tüm hocalarıma ve araştırmamda yer alan tüm öğretmen adaylarına ve öğretim elemanlarına saygılarımı sunarım. Ayrıca araştırmama kurumsal desteklerinden dolayı PAÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne ve Cafer Sadık Abalıoğlu Eğitim ve Kültür Vakfı'na teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan başta annem Semra TOSUN ve babam İsmail TOSUN olmak üzere tüm geniş aileme, her süreçte yanımda olan sevgili kardeşlerim Dilan TOSUN ve Zeynep TOSUN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte desteklerini esirgemeyen tüm arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Dilek TOSUN

ÖZET

Özgün Baskı Atölye Eğitiminde Sürdürülebilir Odaklı Yaratıcılığın Geliştirilmesi: Bir Eylem Araştırması

TOSUN, Dilek

Yüksek Lisans Tezi

Güzel Sanatlar Eğitimi ABD, Resim İş Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nuray MAMUR

Mayıs 2024, 164 Sayfa

Bu çalışmanın amacı, özgün baskı atölye derslerinde sürdürülebilir yaratıcılık odaklı etkinliklerin uygulanabilirliğini ve etkilerini değerlendirmektir. Araştırmada özgün baskı atölye derslerinde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın geliştirilmesi, yeni uygulamaların ortaya konulması planlandığı için “eylem araştırması deseni” kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, araştırmanın alt amaçları çerçevesinde iki farklı örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Araştırmada 1. Alt amaç için farklı üniversitelerde özgün baskı atölye dersini yürüten üç öğretim elemanı ve Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-iş Anabilim dalında öğrenim gören 4. Sınıf dört görsel sanatlar öğretmen adayı oluşturmuştur. Bu katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yaklaşımlarından ölçüt örnekleme belirleyici olmuştur. Araştırmanın 2. Alt amacı için ise çalışma grubunu Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-iş Anabilim dalında öğrenim gören oniki görsel sanatlar öğretmen adayı oluşturmuştur. Bu katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örneklemeyle belirlenmiştir. Araştırmada veriler iki aşamada toplanmıştır. İlk aşamada öğretim elemanları ve daha önce özgün baskı atölye dersini deneyimleyen öğretmen adayları ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde sürdürülebilirlik odağında özgün baskı atölye eğitiminin mevcut durumu hakkında bilgiler elde edilmiştir. İkinci aşamada ise eylem planları geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu süreçte veriler; kişisel bilgi formu, özdeğerlendirme formu, yansıtıcı günlük, araştırmacı günlüğü ile süreçten elde edilen sanatsal çalışmalardan ve odak grup görüşmesinden elde edilmiştir. Toplanan veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Araştırma bulguları, öğretim elemanlarının, toksik içerikli materyal kullanımından hem kendi sağlıklarında yarattığı tehdit hem de öğrencilerin sağlığında yarattığı tehdit nedeniyle uzaklaşma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Su bazlı baskı boyalarının ve çeşitli özgün baskı materyallerinin maliyetli olması nedeniyle ya da geleneksel tekniklerin

bazı önemli materyallerine ulaşmada zorlandıkları için atölye ortamında farklı çözümlere gittikleri görülmektedir. Materyal kullanımında daha ekonomik davranma, atık materyallerin ders sürecinde sıklıkla kullanımı, asit ya da solvent gibi toksik içeriklerin kullanılma zamanlarının planlanması gibi çözümler öğretim elemanları tarafından başvurulan yöntemlerdir. Benzer şekilde öğretmen adayları da ders sürecinde asit, solvent gibi toksik içerikleri kendi sağlıkları açısından sakıncalı bulmaktadır. Araştırma bulguları öğretim elemanlarının sürdürülebilir yaratıcılık üzerinden anlatılar yaratmaya yönelik etkinliklere ise daha sınırlı bağlamda yer verdiğini göstermektedir.

Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreci, öğretmen adaylarına bilişsel, duyuşsal ve sosyal bağlamda katkılar sunmuş, atık malzemelerin sanatsal dönüşümü ve yeni kompozisyonlar yaratma konusunda yaratıcı düşünmeye teşvik etmiştir. Öğretmen adayları özellikle yaratıcı eylem sürecinde çevreye dair sorumluluklarını sorgulamışlardır. Çevre odaklı eğitim programlarının önceliğe aldığı işbirlikli çalışabilme ve birlikte fikir üretmenin değerini kavramaya dönük tutumlar göstermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir yaratıcılık, Özgün baskı, Toksik materyal, sanat eğitimi

ABSTRACT

Developing Sustainable Oriented Creativity in Printmaking Art Studio:

An Action Research

TOSUN, Dilek

Master's Thesis

Department of Fine Arts Education, Department of Art Education

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Nuray MAMUR

May 2024, 164 Pages

The purpose of this study is to evaluate the feasibility and effects of sustainable creativity-focused activities in printmaking courses. In the research, "action research design" was used because it was planned to develop sustainability-oriented creativity and introduce new applications in printmaking courses. The study group of the research was formed by two different sampling methods within the framework of the sub-objectives of the research. For the 1st sub-objective, the research consisted of three instructors who teach printmaking courses at different universities and four 4th grade visual arts teacher candidates studying in the Department of Art Education in Faculty of Education. Criterion sampling, one of the purposeful sampling approaches, was decisive in determining these participants. For the second sub-objective of the research, the study group consisted of twelve visual arts teacher candidates studying at Pamukkale University, Faculty of Education, Department of Art Education. These participants were determined by typical situation sampling, one of the purposeful sampling methods. In the research, data were collected in two stages. In the first stage, interviews were held with faculty members and teacher candidates who had previously experienced the printmaking course. During these interviews, information was obtained about the current status of printmaking training with a focus on sustainability. In the second stage, action plans were developed and implemented. In this process, data; it was obtained from personal information form, self-evaluation form, reflective diary, researcher diary, artistic works obtained from the process and focus group interviews. The collected data were analyzed by content analysis.

Research findings show that faculty members tend to stay away from the use of toxic materials due to the threat it poses to both their own health and the health of students. It is seen that they resort to different solutions in the workshop environment due to the cost of water-based printing inks and various printing materials or because they have difficulty in accessing some important materials of traditional techniques. Solutions such as being more economical in the use of materials, frequent use of waste materials during the course, and planning the use of toxic contents such as acids or solvents are the methods used by instructors. Teacher candidates find toxic ingredients such as acids and solvents harmful to their health during the lesson. Research findings show that faculty members include activities aimed at creating narratives through sustainable creativity in a more limited context.

The printmaking process focused on sustainable creativity provided cognitive, affective and social contributions to teacher candidates and encouraged them to think creatively about the artistic transformation of waste materials and creating new compositions. Pre-service teachers questioned their responsibilities towards the environment, especially during the creative action process. They showed attitudes towards understanding the value of working collaboratively and generating ideas together, which is a priority in environmentally focused education programs.

Keywords: Sustainability, Sustainable creativity, printmaking, toxic material, art education

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI.....	iii
ETİK BEYANNAMESİ.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
RESİMLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Problem Cümlesi.....	4
1.1.2. Alt Problemler.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sınırlılıklar.....	6
1.5. Tanımlar.....	6
İKİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1.Kavramsal Çerçeve.....	8
2.1.1. Özgün Baskı Resim.....	8
2.1.2. Özgün Baskı Resmin Tarihçesi.....	9
2.1.3. Özgün Baskı Resim Teknikleri.....	12
2.1.3.1. Yüksek baskı teknikleri.....	12
2.1.3.1.1. Ağaç baskı.....	12
2.1.3.1.2. Linol baskı.....	13
2.1.3.2. Düz baskı teknikleri.....	14
2.1.3.2.1. Monotip baskı.....	14
2.1.3.2.2. Litografi (Taş baskı).....	15
2.1.3.3.Çukur baskı teknikleri.....	16

2.1.3.3.1. Kuru kazıma gravür.....	16
2.1.3.3.2. Asitle yedirme gravür.....	16
2.1.3.4. Serigrafi baskı teknikleri.....	17
2.1.4. Özgün Baskı Resimde Deneysel Arayışlar.....	18
2.1.4.1. Kolograf baskı.....	20
2.1.4.2. Cyanotype baskı.....	20
2.1.5. Görsel Sanatlar Öğretmen Eğitiminde Özgün Baskı Resim.....	20
2.1.6. Özgün Baskıda Kullanılan Toksik Malzemeler.....	22
2.1.6.1. Mürekkepler.....	23
2.1.6.2. Vernik (Lak).....	23
2.1.6.3. Aşındırıcılar ve Çözücüler.....	23
2.1.7. Sürdürülebilirlik.....	24
2.1.8. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi.....	26
2.1.9. Sanatta Sürdürülebilirlik.....	29
2.1.10. Sürdürülebilir Yaratıcılık.....	34
2.2. İlgili Araştırmalar.....	37
2.2.1. Görsel Sanatlar Eğitiminde Sürdürülebilirlik Üzerine Yapılan Araştırmalar.....	37
2.2.2. Özgün Baskı Atölye Eğitiminde Sürdürülebilirlik Üzerine Yapılan Araştırmalar.....	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM.....	43
3.1. Araştırmanın Modeli.....	43
3.2. Çalışma Grubu.....	44
3.3. Etkinlik Geliştirme ve Uygulama Süreci.....	46
3.3.1. Eylem planının geliştirilmesi.....	46
3.3.1.1. Gerçekleştirilen eylem planları.....	48
3.3.2. Ortam.....	54
3.3.3. Araştırmacı ve işbirliğinin rolü.....	55
3.4. Verilerin Toplanması.....	57
3.5. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri.....	58
3.6. Verilerin Analizi.....	61
3.7. Geçerlilik ve Güvenirlilik.....	63
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR.....	65

4.1.Hali Hazırda Uygulanan Özgün Baskı Ders Sürecinin Sürdürülebilir Yaratıcılık Bağlamında Değerlendirilmesi.....	65
4.1.1. Öğretim elemanı görüşleri.....	65
4.1.1.1.Öğretim elemanlarının içerik yapılandırmasıyla ilgili deneyimleri.....	66
4.1.1.2. Öğretim elemanlarının yaratıcı süreci yapılandırmasıyla ilgili deneyimleri.....	67
4.1.1.3. Öğretim elemanlarının sürdürülebilirlik bağlamıyla ilgili deneyimleri.....	70
4.1.2. Öğretmen adaylarının görüşleri.....	73
4.1.2.1. Öğretmen adaylarının derse dair deneyimleri.....	73
4.1.2.2. Öğretmen adaylarının kullanılan malzemelere ilişkin düşünceleri.....	75
4.1.2.3. Öğretmen adaylarının ders içeriğine ilişkin düşünceleri.....	76
4.1.2.4. Öğretmen adaylarının sürdürülebilirlik bağlamıyla ilgili deneyimleri..	77
4.2.Sürdürülebilir Yaratıcılık Odaklı Özgün Baskı Atölye Süreci.....	78
4.2.1. Öğrenme Deneyimleri.....	79
4.2.2. Mesleki Katkıları.....	99
4.2.3. Kolaylıklar.....	101
4.2.4. Zorluklar ve Öneriler.....	104
BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA SONUÇ ve ÖNERİLER.....	106
5.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	106
5.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç.....	109
5.3. Öneriler.....	115
5.3.1. Uygulamalara Yönelik Öneriler.....	115
5.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	116
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	134
Ek 1. Mevcut Duruma Yönelik Öğrenci Görüşme Soruları.....	134
Ek 2. Mevcut Duruma Yönelik Uzman Görüşme Soruları.....	135
Ek 3. Öğrenci Özdeğerlendirme Yaprağı.....	136
Ek 4. Yansıtıcı Günlük.....	137
Ek 5. Kişisel Bilgi Formu.....	138

Ek 6. Öğrenci Odak Grup Görüşme Soruları.....	139
Ek 7. Araştırmacı Günlüğü.....	140
Ek 8. 1-Eylem Planı: Ekolojik Yoksunluk.....	141
Ek 9. 2- Eylem Planı: Geride Kalanın Dönüşümü.....	144
Ek 10. 3- Eylem Planı: Aşırı Tüketim.....	147
Ek 11. 4- Eylem Planı: Biyolojik Çeşitlilik.....	150
Ek 12. Sürdürülebilir Yaratıcılık Odaklı Sergiden Görüntüler.....	153
Ek 13. Sergi İçin Öğretmen Adaylarının Hazırladığı Manifestolar.....	155
Ek 14. Aydınlatılmış Onam Formu.....	159
Ek 15. Kodlama Sürecinden Bir Kesit.....	160
Ek 16. Etik Kurul İzni.....	162
Ek 17. Araştırma İzni.....	163
Ek 18. Özgeçmiş.....	164

TABLÖLAR LİSTESİ

<i>Tablo 3.1. Öğretmen Adaylarının Demografik Bilgileri.....</i>	<i>45</i>
<i>Tablo 3.2. Eylem Araştırması Komitesi Toplantılarında Alınan Kararlar.....</i>	<i>57</i>

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Baskı Resimde Kullanılan Çözücüler ve Kullanımları.....	24
Şekil 2.2. Sürdürülebilirliğin Temel Boyutları.....	27
Şekil 2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri.....	28
Şekil 3.1. Piggot-Irvine'nin Sarmal Eylem Araştırması Modeli.....	44
Şekil 3.2. Eylem Planı Geliştirme İhtiyacı.....	46
Şekil 3.3. Yaşam İçin Sanat Öğretim Modeli.....	47
Şekil 3.4. Anderson ve Milbrandt'ın Yaşam İçin Sanat Öğretim Modeline Göre Tasarlanan Etkinliklerin Genel Yapısı.....	48
Şekil 3.5. Veri Seti.....	56
Şekil 3.6. Veri Toplama Sürecinin Genel Çerçevesi.....	58
Şekil 4.1. Öğretim Elemanı Görüşlerine Ait Tema, Alt Temalar ve Kodlar.....	66
Şekil 4.2. Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Ait Tema ve Alt Temalar.....	73
Şekil 4.3. Sürdürülebilir Yaratıcılık Odaklı Özgün Baskı Atölye Dersi Uygulamalarına Ait Tema ve Alt Temalar.....	79

RESİMLER LİSTESİ

<i>Resim 2.1.</i> Muammer Bakır'ın Hindiler İsimli Ağaç Baskı Örneği.....	13
<i>Resim 2.2.</i> Edvar Munch'ın The Gothic Girl (Birgitte III) Ağaç Baskısı.....	13
<i>Resim 2.3.</i> Mustafa Aslıer'in Tarlada Yemek Linol Baskısı.....	14
<i>Resim 2.4.</i> Pablo Picasso'nun Kadın Portresi Linol Baskısı.....	14
<i>Resim 2.5.</i> Giovanni Benedetto Castiglione'nin Theseus Finding The Arms Of His Father Monotip Baskı.....	15
<i>Resim 2.6.</i> Edvard Munch'ın The Sick Child I Litografisi.....	16
<i>Resim 2.7.</i> Süleyman Saim Tekcan'ın Atlar ve Hatlar İsimli Asitle Yedirmesi.....	17
<i>Resim 2.8.</i> Lany Devening'in Kandı Serigrafisi.....	18
<i>Resim 2.9.</i> Joseph Beuys'un 7000 Meşe Projesi.....	30
<i>Resim 2.10.</i> Agnes Denes'in Buğday Tarlası- Yüzleşme Projesi.....	31
<i>Resim 2.11.</i> Nele Avezedo'in Minimum Moment Projesi.....	31
<i>Resim 2.12.</i> Canan Tolon'un Still Lifes Çalışması.....	32
<i>Resim 2.13.</i> Deniz Sağdıç'ın İlaç Kullandığı Çalışma.....	33
<i>Resim 2.14.</i> Deniz Sağdıç'ın Kapak Kullandığı Çalışma.....	33
<i>Resim 2.15.</i> Çöl Böceğinden İlham Alınarak Tasarlanan Namıbya Üniversitesi Hidroloji Binası.....	36
<i>Resim 2.16.</i> Termitlerden (Akkarınca) Esinlenilerek Yapılan Council House 2.....	36
<i>Resim 3.1.</i> Vicki Reed'in Geriye Ne Bırakıyoruz Serisine Ait Bir Çalışma.....	49
<i>Resim 3.2.</i> Oscar Munoz'un Narcisos Serisine Ait Çalışmalar.....	49
<i>Resim 3.3.</i> Giuseppe Pinot Gallizio'nun Endüstriyel Resim Serisine Ait Bir Çalışma.....	50
<i>Resim 3.4.</i> Eart Day Canada Kuruluşuna Ait Reklam Görseli.....	52
<i>Resim 3.5.</i> Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) Tarafından Paylaşılan Reklam Görseli...52	
<i>Resim 3.6.</i> Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) Tarafından Paylaşılan Reklam Görseli...52	
<i>Resim 3.7.</i> Legambiente İsimli Çevreci Derneğin Dünyayı Temizliyoruz Kampanyasına Ait Reklam Görseli.....	52
<i>Resim 3.8.</i> Nobuhiro Nakanishi'nin Katmanlı Çizimler Serisine Ait Bir Çalışma.....	54
<i>Resim 3.9.</i> Özgün Baskı Atölye Dersliğinin Genel Görünümü.....	54

<i>Resim 3.10.</i> Fikirlerin Geliştirildiği Alan.....	55
<i>Resim 3.11.</i> Kalıba Boya Verme ve Baskı Aşamalarının Gerçekleştirildiği Alan.....	55
<i>Resim 4.1.</i> Güneş Kodlu Öğretmen Adayına Ait Linol Çalışması.....	82
<i>Resim 4.2.</i> Kuki Kodlu Öğretmen Adayının Korumak İsimli Linol Çalışması.....	82
<i>Resim 4.3.</i> Kelebekçi Kodlu Öğretmen Adayının Hafıza İsimli Linol Çalışması.....	83
<i>Resim 4.4.</i> Kiraz Kodlu Öğretmen Adayına Ait Linol Çalışması.....	84
<i>Resim 4.5.</i> Çilek Kodlu Öğretmen Adayının Döngü İsimli Linol Çalışması.....	84
<i>Resim 4.6.</i> Armut Kodlu Öğretmen Adayının Yanıştan Kaçış İsimli Linol Çalışması.....	85
<i>Resim 4.7.</i> Gül Kodlu Öğretmen Adayının Tükeniş İsimli Linol Çalışması.....	85
<i>Resim 4.8.</i> Güneş Kodlu Öğretmen Adayına Ait Cyanotype Baskı.....	86
<i>Resim 4.9.</i> Güneş Kodlu Öğretmen Adayına Ait Gravür Baskı.....	86
<i>Resim 4.10.</i> Ayna Kodlu Öğretmen Adayına Ait Cyanotype Baskı Çalışması.....	87
<i>Resim 4.11.</i> Ayna Kodlu Öğretmen Adayının Hayatın Yanışı İsimli Gravür Çalışması.....	87
<i>Resim 4.12.</i> Kiraz Kodlu Öğretmen Adayına Ait Gravür Çalışması.....	87
<i>Resim 4.13.</i> Kiraz Kodlu Öğretmen Adayına Ait Cyanotype Çalışması.....	87
<i>Resim 4.14.</i> Çilek Kodlu Öğretmen Adayının Başlangıç İsimli Cyanotype Çalışması.....	88
<i>Resim 4.15.</i> Çilek Kodlu Öğretmen Adayının Son-suzluk İsimli Gravür Çalışması.....	88
<i>Resim 4.16.</i> Marceline Kodlu Öğretmen Adayının Hasret İsimli Gravür Çalışması.....	88
<i>Resim 4.17.</i> Marceline Kodlu Öğretmen Adayının Nefes İsimli Cyanotype Çalışması.....	88
<i>Resim 4.18.</i> Kuki Kodlu Öğretmen Adayının Denizin İsyanı İsimli Gravür Çalışması.....	89
<i>Resim 4.19.</i> Armut Kodlu Öğretmen Adayının Çöp Kusan Balina İsimli Gravür Çalışması.....	89
<i>Resim 4.20.</i> Öğretmen Adaylarının Fikir ve Kompozisyon Oluşturma Süreçleri.....	90
<i>Resim 4.21.</i> Öğretmen Adaylarının Atölye Atıklarını Dönüştürme Süreçleri.....	90
<i>Resim 4.22.</i> İşbirlikli Uygulama Süreci.....	91
<i>Resim 4.23.</i> İşbirlikli Uygulama Süreci.....	91
<i>Resim 4.24.</i> İşbirliği Halinde Yürütülen Çalışmanın Sergilenmesinden Bir Görüntü.....	92
<i>Resim 4.25.</i> Bireysel Çalışılan Baskı Kalıplarından Yeni ve İşbirlikli Kompozisyon Oluşturma Süreci.....	95

KISALTMALAR DİZİNİ

AG: Araştırmacı Günlüğü

Bkz: Bakınız

CSB: Çevre Şehircilik ve İklim Bakanlığı

EAK: Eylem Araştırması Komitesi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

OGG: Odak Grup Görüşme

ÖDY: Özdeğerlendirme Yapağı

SKD: İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneğı

UN: Birleşmiş Milletler

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

YG: Yansıtıcı Günlük

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

WCED: Dünya Ekonomik Kalkınma Komisyonu

WWF: Dünya Doğayı Koruma Vakfı

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

Bu bölümde; problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve tezin önemli kavramlarının tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Özgün baskı resim, sanatçısı tarafından çeşitli yöntemlerle hazırlanan kalıplardan kâğıda ya da benzeri bir malzeme üzerine çok sayıda basılabilen, çoğaltılan baskıların özgünlüğünün ve sayısının doğruluğunun sanatçısının imzası ile sınırlandırıldığı bir resim türüdür. Bu eserlerin kalıplarının hazırlanmasında genellikle tercih edilen yöntem çerçevesinde çeşitli kimyasallar çoğunlukla da toksik denilebilecek (örneğin; nitrik asit, solvent) içerikler kullanılmakta, kalıptan kâğıda baskı sürecinde ise solvent bazlı matbaa boyalarına başvurulmaktadır. Bu toksik içerikler insan ve çevre sağlığı için tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle özgün baskı alanında geleneksel baskı resim tekniklerine alternatif olabilecek yeni ve çevre üzerinde toksik etki bırakmayacak teknik arayışlara ihtiyaç vardır.

Ekolojik krizin sıklıkla konuşulduğu son yirmi yılda, sanat alanında daha yeşil pratikleri benimsemiye ya da sanatçıların yöntemlerini ekolojik kaygılarla birleştirme eğilimleri göze çarpmaktadır. “Alanın *ekolojik ayak izini küçültme* ve yaratıcı ifadenin gücünü kullanarak ekolojik dönüşüm için geniş kitleleri harekete geçirecek *yeni anlatılar oluşturma*” (Paker, 2021, s. 50) perspektifinde kültür ve sanatın sürdürülebilirlikle ilişkisi yakınlaşma eğilimdedir. “Çevre bilinci yaratmak, mevcut sorunları çözmek, yenilerini önlemek, sorumluluk almayanlara baskı yapmak, gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak adına çevresel hareketlerdeki yoğunluk” (Selamet, 2012, s.127) sanat alanında da izlenir hale gelmiştir. Dünyadaki sürekliliğin, devamlılığın sağlanması için sürdürülebilir sanat uygulamalarına ilgi artmıştır. Dahası bu durum sadece sanatçı pratiklerinde kendini göstermemektedir. Yaratıcı endüstrilerin de sürdürülebilir gelecek için yeni yollara başvurduğu görülmektedir. Çünkü D’Orville’e (2019) göre “sürdürülebilir gelişim için yaratıcılık stratejik bir faktör konumundadır. Yaratıcılık ve sürdürülebilirlik insanın temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve yaşam kalitesini arttırabilmesi için gerekli iki önemli özelliktir” (s.66). Esen, Esen ve Kaya Özbağa’a (2020) göre de “bireysel yaratıcılık, değişime ayak uydurmak, sürdürülebilirliği sağlamak, ekolojik, ekonomik ya da sosyal içerikli pek çok konuda yenilikler yapabilmek adına önemli bir başlatıcıdır” (s. 20).

Alan yazında (Akyıldız, 2020; Erşan ve Demirarslan, 2020; TÜBA, 2021; sürdürülebilirlik, daha çok daimî olabilme yeteneğini koruyabilme olarak tanımlanırken, Ciravoğlu'na (2009) göre sağlıklı bir varoluş için, her bir parçanın ihtiyacının sürekli akışını sağlayacak bir sistemin kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Büyükyeğen'e (2008) göre ise "sürdürülebilirlik sürekliliğin ve kesintisizliğin olması durumu"dur. Son yıllarda sıklıkla karşılaşılan "sürdürülebilir kalkınma/gelişim" ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 tarihli "Ortak Geleceğimiz" (Bruntland report) raporunda "mevcut kuşakların ihtiyaçlarını gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilirliklerini riske atmadan temin eden" bir kalkınma tarzı olarak tanımlanmıştır. Ekonomik, ekolojik ve toplumsal sorunların birlikte alındığı bu yaklaşımda daha yaşanabilir bir dünya için yenilikçi ve iyileştirici çözümlere vurgu yapılmaktadır. Yeniliklerin temeli de yaratıcı düşünme becerisi ile ilişkilendirilmektedir. Sürdürülebilir ve yaratıcılık arasındaki ilişki ise alan yazında (Cheng, 2018; d'Orville, 2019; Saleh ve Brem, 2023) yaratıcı faaliyetlerin çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi üzerine kurulur. Zor ve karmaşık sürdürülebilirlik problemlerinin üstesinden gelinmesinde yaratıcılık bir çıkış yolu olarak görülür. Bu kavram, yaratıcılık ve yenilikçilik faaliyetlerinin sadece ekonomik faydaya odaklanan bir yaklaşımdan ziyade, uzun vadeli çevresel ve sosyal etkilerini de göz önünde bulundurması gerektiği düşüncesine dayanır. Esen, Esen ve Kaya Özbağa'a (2020) göre "sadece "bilgi sahibi olmak", bilgiye ulaşmanın bu denli hızlı ve kolay olduğu bir dünyada yeterli değildir. Önemli olan sahip olunan bilgiyi, başkalarının fark etmediği boşluklarda kullanarak, mevcudun üzerine farklılık katabilmekte saklıdır" (s.23). Buradan hareketle bu çalışmada özgün baskı atölye eğitiminin daha çevreci olma sürecindeki durumuna odaklanma gereği hissedilmiştir. Görsel sanatların ve eğitiminin çevreci bir yolu tercih etmesi izleyen ve uygulayanlar için daha görülebilir, duygulara nüfuz eden ifade biçimlerinin oluşmasına ve dünyanın sağlığı ve sürekliliği üzerine yeni sorgulama biçimlerine neden olabilir. Nitekim alan yazında (Bertaux ve Skeirik, 2018; Ward, 2014; Lewis, 2010) sanatın duyuları etkileme potansiyelinden dolayı sürdürülebilirlik ile ilgili fikirleri iletmede bir anlayış geliştirebileceği sıklıkla dile getirilmektedir.

Günümüzde özgün baskı resimde sanatın diğer alanlarında olduğu gibi deneysel arayışların olduğu bilinmektedir. Kıran'a (2016) göre, "baskı resim özü gereği, deneme ve yeniliğe olanak veren bir yapıya sahiptir" (s.63). Çağdaş sanatçılar özgün baskı tekniklerini kullanarak ürettikleri eserlerinde farklı sunum tekniklerini kullanmakta ve baskı tekniklerinin sınırlarını genişletmektedirler. Demirci'ye (2021) göre, baskı sanatı geleneksel tekniklerini yeni teknolojiler ve deneysellikle şekillendirilerek yeni ifade biçimleri

oluşturmaktadır. Bu arayışlarda çevre dostu, toksik olmayan materyallerle çalışma arayışlarının olduğu da görülmektedir. Murray, Dethier ve Boyd'a (2011) göre "sanat malzemeleri ve süreçleri uzun zamandır çevresel bozulma ve insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerle ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle mevcut uygulamaları sürdürülebilir alternatiflerle değiştirmek için bilinçli bir çaba gösterilmesi gerekmektedir" (s.3). Çevreye duyarlı malzemelerin olanaklarını deneyerek yeni yollar ve teknikler keşfetmeye ihtiyaç vardır. Özgün baskı atölye eğitiminde genellikle solvent bazlı mürekkepler, gaz yağı, solvent, tiner gibi temizleyiciler, kalıpları hazırlamakta nitrik asit gibi kimyasal maddeler kullanılmaktadır. Bu maddeler insan sağlığı için tehlikeli olduğu kadar, çevre içinde bir yük oluşturmaktadır. Bunun dönüştürülmesi gerekmektedir. Bakış açısını değiştirmek, arzu edilen bir değişim yaratmak yaratıcı fikirlerle olanaklıdır. Çünkü yaratıcılık yeniliğin öncüsüdür.

Bu araştırma özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilir odaklı yaratıcılığa odaklanmaktadır. Öğretmen adaylarının çevreci bir bakış açısıyla sanatsal anlatılar gerçekleştirmeleri ve elde ettikleri bakış açısını mesleki yaşantılarına aktarabilmeleri hedeflenmiştir. Yapıcı'ya (2003) göre "eğitim kurumlarının sürdürülebilirlik felsefesini programlarına yansıtması, insanlığın ortak geleceğine ilişkin kaygıların paylaşılarak, çözüm yollarının üretilmesinde ve uygulanmasında çocuk ve gençlerde ortak bilinç yaratabilir" (s.229). Nitekim Türkiye'de ekolojik değerler ve sürdürülebilir gelişim üzerine duyarlılık ve farkındalık kazandırmaya yönelik öğretim uygulamalarının ve araştırmaların (Öztürk Demirtaş, 2011; Kaya ve Tomal, 2011, Tanrıverdi, 2009; Öztürk Demirtaş, 2015; Teksöz, Şahin ve Ertepinar, 2010; Gürbüz, Çakmak ve Derman, 2013) son on yılda arttığı görülmektedir. Bu araştırmaların özellikle Sosyal bilgiler ve Coğrafya alanlarında ve öğretmen adaylarının sürdürülebilirlik farkındalıkları üzerine yapıldığı görülmektedir. Görsel sanatlar eğitimi alanında sürdürülebilirlik ve çevre odağında yapılan çalışmalarında (Curtis, Reid ve Reeve, 2014; Mamur, 2017; Bertaux ve Skeririk, 2018; Lewis, 2010; Erikan, 2020) özellikle son yıllarda yapıldığı söylenebilir. Bu araştırmalar sanatın bireylerin ve toplumun çevresel davranışlarını nasıl etkilediğine odaklanmışlardır. Çevre odağında özgün baskı eğitimine yönelik araştırmalarda (Çağdaş Ören; 2019; Demirci, 2021) bulunmaktadır. Bu araştırmalarda ekolojik baskı gibi çevre dostu teknikler ile toksik olmayan yaklaşımlar incelenmiş ve özgün baskı atölyelerinde malzeme seçiminde sürdürülebilirlik kriterlerinin göz önünde bulundurulması, yenilikçi ve çevre dostu teknolojilerin kullanılması gerektiği önerilmiştir. Bu araştırmanın odağında ise çevre dostu materyallerin kullanımı ve

sürdürülebilirliği temel alan bir sanat anlayışı geliştirmek bulunmaktadır. Bu çerçevede özgün baskı atölye eğitimi kapsamında görsel sanatlar (resim-iş) öğretmen adaylarının meslek öncesi öğretmen eğitiminde sürdürülebilir yaratıcılık temelli öğretim etkinliklerini deneyimlemeleri ve mesleklerini icra ederken sürdürülebilir yaratıcılığı programlarına dahil edebilmeleri amaçlanmaktadır. Mamur ve Köksal (2016, s.734) Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2014'de yayınladığı Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelemişler ve programın sürdürülebilirlikle doğrudan ve dolaylı bağlantılı amaçların olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak programda “doğaya karşı sorumluluk bilinci” ile “doğa ve kültür arasındaki ilişki” ye daha görünür düzeyde yer verme gerektiğini de belirtmişlerdir.

1.1.1. Problem Cümlesi

Özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilir odaklı yaratıcılık nasıl geliştirilebilir?

1.1.2. Alt Problemler

1- Özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın geliştirilmesine ilişkin mevcut durum nedir?

2. Özgün baskı atölye derslerinde sürdürülebilir yaratıcılık bağlamında gerçekleştirilen etkinliklerde;

- a) öğrenme deneyimleri nelerdir?
- b) kolaylıklar nelerdir?
- c) sorunlar nelerdir?
- d) bu sorunlar nasıl çözülebilir?

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, özgün baskı atölye dersinde sürdürülebilir yaratıcılık odaklı etkinliklerin uygulanabilirliğini ve etkilerini değerlendirmektir. Bu çerçevede uzman ve öğretmen adaylarından edinilen bilgilerle mevcut durumu analiz etmek, bu analizler üzerinden sürdürülebilir yaratıcılık temelli alternatifler üretmek istenmiştir. Bu bağlamda özgün baskının yapısı gereği kullanılan insan ve çevre sağlığını tehdit eden toksik içerikler yerine karbon ayak izini küçültmeyi destekleyen, sürdürülebilir yaratıcılığı geliştiren özgün baskıya fırsat sağlanacağı düşünülmektedir. Eylem araştırması olarak planlanan çalışmada öğretmen adaylarının özgün baskı atölye süreçlerinde; baskı malzemelerini ve kaynakları nasıl kullanılabilecekleri, atığı hem aza indirmeye hem de nasıl dönüştürebileceklerini

deneyimlemeleri ve çevresel sürdürülebilirlik konusunda bilinçlenmeleri ve sanatın potansiyelini kullanarak farkındalık yaratmaları hedeflenmektedir. Aynı zamanda görsel sanatlar (resim-iş) öğretmen adaylarının meslek öncesi öğretmen eğitiminde sürdürülebilir yaratıcılık temelli etkinlikleri deneyimlemeleri ve mesleklerini icra ederken sürdürülebilir yaratıcılığı kendi ders süreçlerine nasıl dahil edebileceklerini anlamaları amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sürdürülebilir yaratıcılık, sanat, mimari, tasarım ve kültürel endüstriler gibi yaratıcı sektörler için oldukça önemlidir. Bu sektörler, doğal kaynakların kullanımı, atık üretimi ve sosyal etkiler açısından ciddi bir etkiye sahiptir. Tasarım ve üretim süreçlerinin çevresel etkisini azaltmak, malzeme seçiminde sürdürülebilirlik kriterlerini göz önünde bulundurmamak, yenilikçi ve çevre dostu teknolojiler kullanmak, etik üretim ve tedarik zincirleri oluşturmak gibi pek çok içeriği bulunmaktadır. Bu içeriklerin sanat, tasarım ve kültür eğitimi süreçleri ile bütünleştirilmesi gerekmektedir.

Alan yazında sürdürülebilirlik ve yaratıcılık eğitimi üzerine çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak her ikisinin bütünleşik bir biçimde alındığı çalışmalara (Stuker, Bozuwa, 2012; Bertaux ve Skeirik, 2018; Cheng, 2018) nadiren rastlanmaktadır. Yapılan çalışmalarda çevresel öğrenmeyi desteklemek için yaratıcılığa elverişli pedagojiler geliştirilmesi önerilmektedir. Özgün baskı atölye eğitiminde geleneksel tekniklerde kullanılan malzemeler çoğu durumda kimyasal ve toksik içerikler barındırmaktadır. Bu toksik içerikler insan ve çevre sağlığı için tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle özgün baskı alanında geleneksel tekniklere alternatif olabilecek yeni teknik arayışlar başlamıştır. Bu tekniklerin sürdürülebilir yaratıcılık kavramı ile uyumlu bir şekilde tasarlanarak dönüştürülmesinin hedeflendiği bu çalışma öğretmen adaylarının hem görsel sanatların çevre üzerindeki etkisini öğrenmelerinde hem de çevreye ilişkin farkındalık oluşturmada sanatın potansiyelini nasıl kullanabileceklerini gösterme açısından önemlidir.

Bu çalışmada, sürdürülebilir yaratıcılık odaklı eylem planlarının öğretmen adaylarına sürdürülebilirlik konularını öğretme becerilerini geliştirme fırsatı sunacağı düşünülmektedir. Öğretmen adayları, sürdürülebilirlik ve sanat bağlamında çevreyle ilgili etik konuları ele alarak öğrencileriyle paylaşabilirler. Öğretmen olduklarında öğrencilerine sürdürülebilirlikle ilgili sorunları ele almak için yaratıcı çözümler bulmalarına yardımcı olabilirler. Aynı zamanda özgün baskının yapısı gereği kullanılan geleneksel tekniklerin ve materyallerin uygulanabilirliği yetişkin öğrenci grubu ve özgün baskı atölye ortamlarını kapsadığı söylenebilir. Fakat öğretmen adayları, geliştirilen eylem planlarından edindikleri

deneyim ve oluşturulan alternatif teknik ve materyal sayesinde mesleklerini icra ederken kolaylıkla sınıf ortamında ve istedikleri yaş grubuna uygulatabilirler.

1.4.Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 2023-2024 Eğitim ve Öğretim yılı 1. Yarıyıl (Güz Dönemi) 12 haftalık ders saatiyle,
- Faklı üniversitelerdeki Eğitim Fakültesi Resim-iş Eğitimi ABD’nda Özgün Baskı atölye eğitimi veren 3 öğretim elamanıyla,
- Eğitim Fakültesi Resim-iş Eğitimi ABD’nda geçmiş dönemde Seçmeli Sanat Özgün Baskı dersini almış 4 öğretmen adayıyla,
- Denizli Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-iş Anabilim dalında öğrenim gören 3. sınıfta Seçmeli Sanat Özgün Baskı Atölye dersine devam eden 12 görsel sanatlar öğretmen adayı ile sınırlıdır.

1.5.Tanımlar

Sürdürülebilirlik: Günümüz ihtiyaçlarının, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama olanaklarından fedakârlık yapılmaksızın karşılanabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Dünya Kalkınma ve Çevre Komisyonu -The World Commission on Environment and Development, 1987, s.16).

Sürdürülebilir yaratıcılık: Sürdürülebilirliği bir araç olarak değil, kendi içinde bir amaç olarak ilgilendiren yaratıcı sürecin sürdürülebilirliği olarak anlaşılabilir. Kısaca sürdürülebilir yenilik yeteneği olarak tanımlanabilir (Dong, Zhu ve Li, 2021, s.1).

Karbon ayak izi: Bir kurum, kişi, etkinlik veya ürün tarafından salınan toplam sera gazı “karbon ayak izi” olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle; karbon ayak izi birim karbondioksit cinsinden ölçülen, üretilen sera gazı miktarı açısından insan faaliyetlerinin (ulaşım, ısınma, elektrik tüketimi, satın alınan ürünler vb...) çevreye verdiği zararın ölçüsüdür (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı [CSB],2016).

Ekolojik ayak izi: “Dünya gezegeni ve sunduğu kaynakların bir sınırı vardır. İnsanlık türlü faaliyetleri ile sebep olduğu çevresel sorunlar, kaynaklar ve gezegen üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu baskının ölçülebilir bir ifadesi olarak ekolojik ayak izi kavramı geliştirilmiştir (Tosunoğlu, 2014, s.139). “Ekolojik Ayak İzi kavramı insanlığın gezegen üzerindeki baskısını ölçülebilir, sayısal bir değer olarak sunmakta ve tanımlamaktadır” (Demirel, 2022, s.980). Bu bağlamda “ekolojik ayak izi, insanların yaşayabilmeleri için

gereken kaynakların üretimi ve atıkların yok edilebilmesi için kullandıkları biyolojik alanı gösteren bir ölçüdür. Yaşam biçimimizin bize kazandırdığı alışkanlıklarla yaptığımız pek çok davranış, aslında ayak izlerimizin büyümesine neden olmaktadır” (Kaypak, 2012, s.156).

Dünya limit aşım günü: “Dünyanın bize sunduğu bir yıllık doğal kaynakları tükettiğimiz gün olarak bilinen dünya limit aşım günü” (WWF, 2022, s.1) aynı zamanda “takvim yılı içerisinde biyolojik kapasite üzerindeki ekolojik ayak izi baskısının biyolojik kapasiteyi aşmaya başladığı tarih olarak belirtilmektedir. İnsanlığın ilgili takvim yılı içerisindeki ekolojik kaynak ve hizmet talebinin gezegenin ilgili yıl boyunca tekrar kazanabileceği tarihi geçtiği zamanı ifade etmektedir” (Demirel, 2022, s.971).

Tek sağlık: “İnsanlar, hayvanlar, bitkiler ve kullandıkları ortak çevre arasındaki ilişkileri dikkate alarak optimal sağlık ve refah sağlayabilmek amacıyla yerel, bölgesel ve küresel düzeyde işbirliği yapan, çok sektörlü ve disiplinler arası bir yaklaşımdır” (Serpen, 2023, s.12).

2. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde konuyla ilgili araştırmalara ve araştırmanın dayandığı kuramsal temellere yer verilmiştir.

2.1. Kavramsal Çerçeve

2.1.1.Özgün Baskı Resim

Özgün baskı resim, sanatçı tarafından farklı malzeme ve tekniklerle hazırlanan kalıpların kâğıt ve benzeri materyaller üzerine basılarak elde edilen resim türüdür. Uygulanan tekniğe göre çok aşamalı işlem süreçlerini gerekli olduğu bu resim türünde sanatçısının her aşamada aktif rol oynadığı görülür.

Özgün baskı sanatçısı eserinin tasarımından, baskı kalıbının oluşturulmasına ve baskı işlemine kadar bütün işlemleri bizzat kendisi yürütmektedir. Bahsi geçen işlemlerde sanatçının doğasında yer alan yaratıcılık, onun en özgün işi üretmesini sağlar. Bu amaç doğrultusunda sanatçı deneyler ve araştırmalar yapar. Sanatçı vermek istediği etkiyi yakaladığı son ana geldiğinde özgün baskı eseri çoğaltılmaya hazır hale gelmiş demektir (Ashier, 2009, s.13).

Sanatçının eserini çoğaltmasında bir sınır bulunmamaktadır. Bu sebeple basılan eserin hangi sırada basıldığına dair bilgi vermek ve basım sırasını karıştırmamak adına eserlerin alt kısmına sırasıyla numaraları yazılmaktadır. Aynı zamanda sanatçılar eseri sadece numaralandırmakla kalmaz eserin adını, tekniğini, tarihini ve kendi imzalarını da belirtirler. Demirci'nin (2021) de vurguladığı gibi “bütün bu kurallar uluslararası düzeyde kabul edilir. İmzalama ve numaralandırma işlemi yaratılan imgenin önüne geçmemesi için kesinlikle kurşun kalemle yapılması gerekir” (s.8). Grafik sanatların içinde yer alan özgün baskı aynı zamanda resim alanının özelliklerini taşımaktadır. Resmin özgünlüğünü içinde barındırdığı söylenebilir. “Ancak resim kadar kendine özgü bir yapısı vardır. Özgün baskı resmi resimden ayıran temel niteliği çoğaltılabilir, kopyalanabilir olmasıdır” (İçmeli, 1985, s. 64). Özgün baskı resimlerin ilk örneklerinin el yazması kitaplar içinde kullanıldığı bilinmektedir. Bu durum çoğaltılabilir olmasıyla ilişkilidir. Çoğaltılabilir olması özgün baskı sanatını değerli kılan önemli noktalardan birisidir. Fakat önemli olan bu özellik aynı zamanda yıllarca talep görmemesine neden olmuştur. Bayav'ın (2013) söz ettiği gibi “geçmişte bir kopyalama yöntemi olarak kullanılan baskı, günümüzde başlı başına bir yaratım alanıdır ve gerek ona özel yarışmalar düzenlenmesiyle gerekse baskı müzelerinin kurulmasıyla özerk ve saygın bir sanat disiplini haline geldiği görülmektedir” (s.1). Şu an birçok yükseköğretim kurumunda güzel sanatlar fakülteleri ve eğitim fakültelerinin güzel sanatlar eğitimi bölümü resim-iş anabilim dallarında ders olarak verilmektedir.

2.1.2. Özgün Baskı Resmin Tarihçesi

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana sanatı duygu ve düşünlerini, inançlarını ifade ettiği bir iletişim aracı olarak kullanmıştır. Geçmişe bakıldığında insanların, ilk sanatsal faaliyetlerini mağara duvarlarına yaptıkları görülmektedir. Bu durum özgün baskı resimde de farklılık göstermemiştir. Hatta geçmişten kalan izler bugünkü özgün baskı resim sanatının kalıntılarını bizlere sunmuştur. Böylelikle özgün baskı resim sanatının ilk örneğine dair netlik olmasa dahi temelleri tarih öncesine kadar uzandığı görülmektedir. “M.S.105 yılında Çin’de kâğıdın bulunmasıyla ortaya çıkmaya başladığı bilinmektedir. Tarihin ilk baskıları ise; ıstampa-damga şeklinde yüksek baskı olarak yapılmıştır. Bu ilk baskılar; tamamen yazılardan oluşmaktadır ve tahta kalıplar mürekkeplenerek kâğıt veya ipek üzerine basılmıştır” (Kıran, 2016, s.56). Ancak Ayan (2007) özgün baskı örneklerin M.Ö. 2000’li yıllarda Sümerlerde görüldüğünü ifade etmektedir. Silindir şeklindeki mühürlerle, kil tablet üzerine döndürerek yapılan baskı denemeleri ilk örneklerdir.

Yazının ve matbaanın icadıyla kitapların basımında artış görülürken özgün baskı sanatının kitaplara başka bir yeniliği getirdiğini söylemek mümkündür. “Baskı tekniğinin bulunması ile, kitaplarda yüksek baskı tekniklerinin kullanımı 15. yüzyılda Batı Avrupa’da başlamıştır. İlk resimli kitaplar bu dönemde yayınlanmıştır” (Ateş ve Karoğlu, 2018, s.444). Kitapların içinde yer alan baskı teknikleri 15.yüzyıl ve sonrasında sanatçıların dikkatini çekerek özgün baskı resim sanatıyla kesişmelerini sağlamıştır. Sanatçıyla buluşan baskı resim, teknik ve malzeme açısından giderek çeşitlilik göstermiştir.

16. Yüzyıl başlarında Lucas Granach ve Albrecht Dürer’in tahta oyma-basma tekniği ile çoğalttığı dinsel konulu resimleri resim pazarına çıkmış, dosyalanmış dizi resimler veya tek yaprak resimler olarak satılmıştır. 17. Yüzyılı başında Rembrandt metal oyma-basma tekniği ile dinsel konulu resimler, portreler yapmıştır. “Duvar İçin Sanat” olarak süren tablo sanatının yanında oyma-basma resimlerin toplanması ile bir “Dosyalanmış Sanat” oluşmaya başlamıştır (Asher, 2009, s.128).

Gerek dönemin ünlü sanatçılarının eser üretmesi gerekse insanların özgün baskı sanatına ait eserleri satın almaları, özgün baskı sanatının kitap arasından çıkarak kendi başına bir sanat ürünü olmasına neden olmuştur. Fakat baskı resmin gelişimi sadece Batı’yla sınırlı değildir. Anadolu insanının işlediği el emeğinden geleneksel motiflerine kadar özgün baskının grafiksel anlatımlarına başvurduğunu söylemek mümkündür. “Türkiye’de özgün baskı resim sanatının tarihi oldukça yeni olmasına rağmen, taşbaskı tekniği çeşitli amaçlarla daha eski zamanlarda yapılmıştır. Yine, bu teknikle sanatsal bir anlayış taşımayan halk kahramanlarının resimleri de basılmıştır” (Uzun, 2016, s.22). Anadolu’nun birçok kesiminde el işçiliğinin hâkim olduğu görülmektedir. O dönemlerde makinelerin yaygın olmamasından

dolayı insanlar ahşap kalıplarla işçilik sergilemişlerdir. Mefa'nın (2022) vurguladığı gibi “el emeğiyle üretimin fazla olduğu dönemlerde bir ticaret alanı olarak kullanılan baskı atölyelerinde çok sayıda baskı kalıpları hazırlanmış ve çeşitli kumaşlara baskılar alınmıştır. Türkiye'nin birçok yöresinde baskı atölyelerine ve geleneksel baskı sanatları ürünlerine rastlanılmaktadır” (s.17). Aynı zamanda Türk ressamlar özgün baskı tekniklerine aşina olmakta zorluk yaşamamışlardır. “Tahta kalıplarla gerçekleştirilen yazmacılık geleneğinin, hat ve minyatür sanatının kurgu ve düzen anlayışının baskı sanatının temel mantığına uyumu baskı sanatının ülkemizde sanatçılar tarafından uygulanıp yayılmasında etkili olmuştur” (Bayav, 2013, s. 36). Fakat ülkemizde özgün baskı resim sanatının tam anlamıyla kendini göstermesi ve sanatçıların baskı tekniklerini geliştirerek uygulamaları Batıyla olan etkileşimden kaynaklıdır. Dönmezer'in (2012) yaptığı araştırmaya göre “Batı'dan gelmeye başlayan elçiler ve beraberinde getirdiği sanatçılarla ve Osmanlı Padişahlarının davetlisi olarak gelen sanatçılarla ve yaptıkları çalışmalarla baskı resim sanatsal bir boyuta geçmiştir” (s.10). Osmanlı döneminde ülkeye gelerek baskı resim yapan çok sayıda sanatçı vardır. Bu sanatçılar arasından en çok tanınanı ise Henry Cayol ve Melchior Lorch'dur.

1570 yılında İstanbul'a gelen Danimarkalı tahta baskı sanatçısı Melchior Lorch Osmanlı Padişahı Kanuni Döneminde (1520-1566), İstanbul'un 12 metrelik dev çizimini yapmıştır. Fransız Henry Cayol ise Avrupa'dan gelen malzemelerle matbaasını kurmuş ve yanındaki öğrencileri eğitmiş ve birlikte birçok askeri eser basmıştır. Daha sonra 1730 yılında İbrahim Müteferrika'nın kurduğu matbaa sayesinde ülke yeni bir aydınlanma dönemine girmiştir. Birçok eser basılmış, çoğaltılmış ve dağıtılmıştır. Bu gelişmenin beraberinde İstanbul'da taşbaskı atölyeleri açılmaya başlamıştır (Dönmezer, 2012, s.139).

Batı'yla etkileşimi devam eden Osmanlı dönemi sanatçılarının atölye ortamında çalışmalar yapması ve matbaayı sık kullanmasıyla beraber baskı resim gelişmiş aynı zamanda eğitim kurumlarının da bir parçası olmuştur. Toprak'a (2009) göre “sanatsal bir nitelik taşıyan özgün baskı resim sanatının ilk ürünleri olarak kabul edilen eserler Ressam Hoca Ali Rıza'nın yaptığı askeri okul öğrencileri için basılan resim albümlerindeki taş baskılardır” (s.2). Eğitim kurumlarının bir parçası haline gelen baskı resmin diğer örneğinin Sanayi Nefise Mektebi olduğu söylenebilir. Sanayi Nefise Mektebi'nin kurulması ülkemizde baskı resim sanatının gelişmesi için önemli bir adım olmuştur. Südor'un (1999) vurguladığı gibi “Türkiye'de eğitim amaçlı ilk özgün baskı resim atölyesi 1892 yılında, Sanayi Nefise Mektebi'nde, Hakkaklık bölümü adı altında açılmıştır. O dönemde İstanbul'da özel ve askeri basım evlerinin sayısının artması, kalıp oyma tekniklerinde çalışabilecek nitelikli eleman ihtiyacını doğurmuştur” (s.90). Sanayi Nefise Mektebi Osman Hamdi Bey tarafından

kurulmuştur ve aynı zamanda müdür olarak kurumda yer almıştır. “Türkiye’deki ilk müzenin kurucusu olarak da bilinen Osman Hamdi Bey, Sanayi Nefise Mektebi öğrencilerinin eserlerini mektebin büyük salonunda toplayarak Güzel Sanatlar Müzesi’nin çekirdeğini oluşturmuştur. Bu arada Hoca Ali Rıza Bey taşbaskı tekniği ile resim yapmış ve gençlere uygulatmıştır” (Dönmezer, 2012, s.140). Mektebin salonun da öğrencilerin yaptığı baskı resim çalışmaları da sergilenmiştir. Böylelikle baskı resmin kurumların içinde yer aldığı açıkça görülmüştür.

Ülkemiz için önemli sanatçılar yetiştiren Sanayi Nefise Mektebi’nin adı 1969 yılında değiştirilerek Güzel Sanatlar Akademisi olmuştur. Bayav’a (2013) göre “Güzel Sanatlar Akademisi’nde Leopold Levy ve Sabri Berkel gravür çalışmaları yapmışlardır. Metal ve taş baskı yapılabilen bu atölye 1984 yangınına kadar işlemiştir. 1960’larda yangından zarar gören yapının ve preslerin onarımından sonra baskı atölyelerinde çalışmalar yeniden başlatılmıştır” (s.41). “1960 sonrasında; Gündüz Gölönü, Devrim Erbil, Adnan Çoker, Ali Teoman Germaner, Güngör İblikçi, Süleyman Saim Tekcan, Asım İşler, Aydın Ayan, Fevzi Tüfekçi ve Teoman Südor gibi pek çok sanatçı bu atölyeden mezun olarak, baskı resim alanında adlarını duyurmayı başarmışlardır” (Akalan, 2000, s.117). “Baskı resmin gelişiminde önemli bir rol üstlenen diğer durum ise 1932’de Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü’nde Resim-İş Bölümü’nün açılması olmuştur. Resim-İş Bölümünün ilk hocaları; Refik Epikman ve Malik Aksel’dir” (Akalan, 2000, s.119).

Grafik öğretmenliğini Şinasi Barutçu’nun üstlendiği okulda öğrenim görmüş öğrencilerden Ferit Apa, Adnan Turani, Nevide Gökaydın, Nevzat Akoral, Muammer Bakır, Süleyman Saim Tekcan, Mustafa Asher ve Mürşide İçmeli gibi sanatçılar özgün baskı resim alanında yapmış oldukları çalışmalarla Türk özgün baskı resim sanatının öncüleri arasında yer almışlardır (Asher, 2009, s.2).

“Dünya ve Türkiye sanat tarihinde önemli bir yere sahip olan özgün baskı resim sanatı sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alandaki gelişmelerin etkisiyle ifade gücünü artırarak işlevsel açıdan farklılıklar göstermiş ve bu alan içerisinde eser veren sanatçıların plastik değerler açısından birden çok imkânı birlikte sunmasıyla gelişimini sürdürmeye devam etmiştir” (Günebakmaz, 2021, s.6). Ayrıca bu gelişmelerin yanı sıra “teknoloji, doğasındaki hızlı gelişimle hayatımıza yeni malzemeler, yeni sistemler, yeni düşünceler sunmakta ve yaşantımızın bir parçası haline getirmektedir. Tüm yaşam alanlarında bu gelişimin etkisini görülmektedir. Baskı resim de bu gelişmelerin dışında kalmamalı, teknoloji ve artan malzeme çeşitliliğinden yararlanmalıdır” (Bahar, 2019, s.3).

2.1.3. Özgün Baskı Resim Teknikleri

Baskı resim teknikleri dört gruba ayrılmaktadır. “Bunlar; Yüksek Baskı Teknikleri (Ağaç Baskı, Linol Baskı), Düz Baskı Teknikleri (Litografi, Monotip Baskı), Çukur Baskı Teknikleri (Gravür; Kuru Kazıma, Asitle Yedirme) ve Serigrafi Baskı Tekniği (Elek Baskı/İpek Baskı)’dir” (Günaydın, 2021, s.29). Geleneksel baskı teknikleri olarak adlandırılan bu teknikler dışında özgün arayışlar da söz konusudur. “Son zamanlarda teknolojik gelişmelerle paralellik gösteren dijital baskı anlayışı da sanatçılar tarafından farklı bir uygulama alanı olarak güncelliğini korumaktadır” (Grabowski ve Fick, 2012, s.15).

2.1.3.1. Yüksek baskı teknikleri. Bilinen en eski ve uygulanmış biçiminden dolayı en basit baskı tekniğidir. “Yüksek baskı tekniğinin temel ilkesi, basılmak istenen çalışmanın boya alması istenmeyen yerlerinin bir takım oyma aletleriyle oyularak çıkarılması işlemine dayanmaktadır” (Aslan, 2019, s.53). Böylelikle yüksekte kalan kısımlar merdane yardımıyla boyanırken, çıkarılan ve çukurda kalan kısımlar boya almamaktadır. Yüksekte kalan kısımlara boya sürüldükten sonra kaşık, baren veya pres yardımıyla baskı işlemi tamamlanmaktadır.

“Yüksek baskı kalıbı oluşturmak için birçok olanak vardır. Bilinen yöntemlerden ağaç baskı ya da linol baskıya ek olarak sanatçılar; plastik, kauçuk, alçı, strafor ve sunta dahil oyulabilir özellikte olan malzeme çeşitleri bulmuşlardır” (Grabowski ve Fick, 2012, s.76). Ancak Aslan (2013) göre “Güzel sanatların bir alanı olarak özgün baskı resim derslerinde genel olarak kalıbın elde oyulduğu ağaç baskı ya da linol oyma tekniği kullanılmaktadır” (s.31).

2.1.3.1.1. Ağaç baskı. Baskısı yapılacak çalışmanın renksiz kalması ve basılmaması istenilen kısımlarının oyulup derinleştirilmesiyle yapılan baskı tekniğidir. “Ağacın doğal dokusundan faydalanarak gerçekleştirilen tekniklerden biri olan ağaç baskı ilk baskı resim tekniği olma özelliğine de sahiptir” (Kılıç, 2012, s. 8).

Ağaç baskı için uygun olabilecek ahşaplar genellikle sert ve yumuşak olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Kalıp seçmede en önemli faktörler, seçilecek olan ahşabın damarlarının kesim kolaylığı ve yapılacak çalışmanın ayrıntılı bölümlerine uygun olma özelliğidir. Genellikle yumuşak ve kaba damarlı ağaçlar çizgi boyunca kesilir. Sert ve damarlı bir ağaç, yumuşak ağaçlara göre ayrıntılı çalışmaya daha müsaittir (Aslan, 2019, s.53).

Resim 2.1. Muammer Bakır “Hindiler” isimli ağaç baskı örneği (<https://brhd.org.tr/uyeler/muammer-bakir/>)
Resim 2.2 Edvard Munch, The Gothic Girl (Birgitte III.) Ağaç baskı (<https://poulwebb.blogspot.com/2015/03/edvard-munch-part-20.html>)

Muammer Bakır (Resim 2.1) ve Edvard Munch (Resim 2.2)’in çalışmalarında görüldüğü gibi ağaç baskının diğer baskılardan farkı kendine has bir dokusunun olmasıdır. Selçuk (2019) ağaç baskıyı şöyle betimler; “Ağaç yüzeyi oyulmaya dirençli olduğundan, ağaç baskının üzerindeki çizgiler köşeli, keskin ve etki bakımından oldukça dinamiktir. Bu direnç doğal dokusu nedeniyle diğer baskılarda bulunamayacak bir tat verdiği gibi, çalışmalarda oluşan rastlantısal dokular, doku zenginliği yaratmaktadır” (s.34). Genellikle oyma işlemi sırasındayken kolaylık sağladığı için U ve V uçlu oyma bıçakları kullanılmaktadır. Bu işlemi gerçekleştirirken iyi düşünmek, acele etmemek önemlidir. Çünkü ağacın dokusundan dolayı hatayı geri döndürmenin oldukça güç olduğu söylenebilir.

2.1.3.1.2. Linol baskı. Özgün baskı resmin çok tercih edilen bir tekniği olan linol baskı, adını baskı kalıbı olarak kullanılan linolyum malzemesinden almıştır. “Halk arasında muşamba denilen linolyum, petrol artığı plastik bir üründür. Bu malzemenin 3mm kalınlığında olanı yüksek kalıp için kullanılır, ağaç kalıpta olduğu gibi oyulur ve baskı yapılır. Özgün yüksek baskıda her renk için ayrı bir kalıp oyulup basılması gerekmektedir” (Tepecik, 2002, s.103). Mustafa Asher (Resim 2.3) ve Pablo Picasso (Resim 2.4)’nun çalışmalarında görüldüğü gibi linolyumun ağaç gibi damarlı bir yapısı olmadığından dokusal etkiler elde edilemese de malzemenin pürüzsüz olmasından dolayı linol oyma (linolyum) bıçaklarıyla kolaylıkla oyulabilmektedir. “Söz konusu baskı tekniğini ustaca kullanan en ünlü kişi Matisse’dir. Matisse bu tekniğin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır” (Karakaş, 2006, s.347).

Resim 2.3. Mustafa Aslier “Tarlada Yemek”, Linol Baskı, 1958, 64.8x 53.3 cm

(<https://www.mustafaaslier.net/?lightbox=dataItem-k8xzkdvq1>)

Resim 2.4. Pablo Picasso, “Kadın Portresi” Linol Baskı, 1956, 27x20cm

(<https://www.liveauctioneers.com/price-result/picasso-mourlot-lithograph-poster-berggruen-pari/>)

2.1.3.2. Düz baskı teknikleri. Düz baskı tekniğinde, çukur ve yüksek baskı tekniklerinde olduğu gibi oyma işlemi yoktur. “Sanatçının özel olarak hazırladığı düz yüzeyli metal bir plaka veya taş, yağ gibi malzemelerle resim yapılmasıdır” (Grabowski ve Fick, 2012, s. 16). Düz baskı tekniğinde yaygın olarak kullanılan monotip baskı ve litografi (taş baskı) olmak üzere iki yöntem vardır.

2.1.3.2.1. Monotip baskı. Düz baskı teknikleri arasında yer alan monotip baskı adını “tek, bir” anlamına gelen “mono” kelimesinden almaktadır. Baskı aşamasında presin kullanılmadığı ve tamamının el çizimiyle yürütüldüğü monotip baskılarda ikinci bir baskı alınamamaktadır. Düz bir zeminin merdane kullanılarak eşit bir şekilde boyanmasıyla beraber fırça, kalem veya çeşitli uçlara sahip çizim malzemeleriyle basılmak istenilen desenin kâğıt üzerine aktarılması monotip baskının temelini oluşturmaktadır. “Bu uygulama sürecinde kâğıdın arka yüzünden uygulanan baskı metotlarının oluşturduğu iz, baskı kuvveti ve çizim üslubu farklı görsel etkilerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır” (Çoban, 2021, s.12). Grabowski ve Fick’e (2012) göre “bilinen en eski monotip baskı resim 17. yüzyıl ortalarında Giovanni Benedetto Castiglione (Resim 2.5) tarafından yapılmıştır. Castiglione, tekniği temiz bir bakır plaka üzerine merdaneyle boyayı vererek, bezler ve fırçalarla müdahalelerde bulunarak eksiltme yöntemiyle çalışmalarını oluşturmuştur” (s.188).

Resim 2.5. Giovanni Benedetto Castiglione, “Theseus Finding the Arms of his Father”, Monotip Baskı, 1643, 30.2x 20.3 cm (<https://www.bmimages.com/preview.asp?image=00032745001>)

2.1.3.2.2. Litografi (Taş baskı). “Taş baskı tekniği ilk kez 1798’de Alois Senefelder tarafından bulunmuştur. Alois Senefelder, bugün düz baskı denilen litografi tekniğini, müzik notalarını çoğaltırken bulmuş, tekniğin tüm olanaklarını denemiş ve geliştirmiştir” (Akalan, 2000, s. 32). Bu teknikte temel ilke yağ ve suyun karışmamasıdır. “Yüzeyi temizlenmiş taş üstüne yağlı kalem ve yağlı mürekkeple çizilen desen kurduktan sonra üstüne sulu arapzankı-nitrik asit karışımı sıvı sürülür. Bu teknikte Edvard Munch (Resim 2.6)’ın çalışmasında olduğu gibi yumuşak etkiler oluşturmak mümkündür. Taş üstündeki boya tutucu ve boya itici yüzeyler su yardımı ile oluşturulur. Merdaneyle yedirilen boya, çizilmiş yüzeylere tutunur” (Tekcan,1977, s.1413). Bu aşamaya gelen desen pres aracılığıyla kâğıda aktarılır. Litografi tekniği kullanılırken her renk için ayrı bir taş kalıbın hazırlanması gerekmektedir.

Resim 2.6. Edvard Munch, “The Sick Child I, Litografi, 1896 (<https://www.munchmuseet.no/edvard-munch/>)

2.1.3.3. Çukur baskı teknikleri. Metal plakların baskı kalıbı olarak kullanıldığı, aşınma veya kazıma yoluyla yapılan baskı tekniğidir. Bu bağlamda metal kalıplara, baskısı alınmak istenilen desen direkt elle kazınarak çiziliyorsa ‘kazıma yöntemi’ çizilen desenin asit yardımıyla baskısı alınıyorsa ‘indirme yöntemi’ ile çukur baskı tekniği kullanılır. “Çukur baskı tekniğinde yüksek baskının tersine, oyulan veya kazınan yerler mürekkebi alır ve çukurda kalan çizgilerin baskısı alınır. Baskı kâğıdı ıslatılır ve ardından pres makinesinin tablasının üzerine önce kalıp daha sonra da kâğıt yerleşecek şekilde konur ve baskı işlemi tamamlanır (Gürler, Doyran ve Yılmaz, 2019), s.420). En yaygın kullanılan baskı resim tekniklerinden biridir. “Metal kalıp üzerine sanatçının direkt olarak çizimlerini aktarması, birden çok baskı örneğinin elde edilmesi ve kalıbın deformasyona uğramaması bu tekniğin sanatçılar arasında tercih edilmesinin başlıca özelliği arasındadır (Limon, 2011, s.14).

2.1.3.3.1. Kuru kazıma gravür. Basılması istenilen desenin, metal bir plaka üzerine sert yapılı ve sivri uçlu kazıma aracıyla çiziminin yapıldığı ve baskısının alındığı bir çukur baskı tekniğidir. “Kazıma işlemi sonrası oluşan çukur bölümlerin görselin amacına uygun şekilde tampon veya merdane yardımı ile boyanarak silme işleminin uygulanması, ardından; önceden nemlendirilmiş kâğıda pres aracılığıyla aktarılması olayıdır” (Çoban, 2021, s.10). Kuru gazı gravürlerde genellikle birbirine paralel veya düz çizgiler hakimdir. Bunun sebebi sert yapılı ve sivri uçlu aletlerle dairesel hareketli çizgileri yapmanın zor olmasıdır. Bu durumun kuru kazıma tekniğini kullanan gravür sanatçıları da zorladığı söylenebilir.

2.1.3.3.2. Asitle yedirme gravür. Bu teknikte fiziksel güç yerine kimyasal etkiden yararlanır. Asit oyma, tarihsel olarak en eski olmasa da teknik kolaylıklarından dolayı, dünyadaki en yaygın gravür tekniğidir (Bayav, 2013, s.98). Uygulama aşamasında öncelikle

metal plaka temizlenmekte ve daha sonra üzerine plakanın tamamını kapatacak şekilde vernik ve sentetik tinerle inceltilmiş lak (zift, şase boyası) sürülmektedir. Ardından basılmak istenen desen sivri uçlu kazıma aracıyla çizilerek, asit yardımıyla oyulmaktadır. “Görseli ortaya çıkaran olay; asit ve su karışımıyla hazırlanmış küvetin içerisinde belirlenen süre dâhilinde bekletilmesiyle gerçekleşmektedir” (Akacın, 1996, s.57). “Çizilmiş alanlar hafif çukur oluncaya kadar bekletilir. Metal yeterli çukurluğa ulaşıncaya kadar asitli sudan çıkarılır ve yıkanır. Bu işlemlerden sonra metal üzerindeki lak tinerle temizlenir ve kalıp hazırlanmış olur” (Koç, 2006, s.11). Bu teknik asit kullanıldığı için tehlikelidir, yeterli önlemler alınmazsa insan sağlığını ve çevreyi tehdit etmektedir. “İşlemlerin yapılacağı atölyeye havalandırma sistemi gerekir. Dikkat edilmesi gereken diğer husus da plastik küvete önce suyun daha sonra asidin koyulmasıdır. Aksi halde patlama oluşur ve ortaya çıkan buharın solunması tehlikelidir. Ayrıca saf asidin deri ile teması vücuda büyük zarar verir” (Bayav, 2013, s.100). Süleyman Saim Tekcan (Resim 2.7)’un çalışmasında görüldüğü gibi asitle yedirme tekniğinin baskı resim üzerinde ki dokusal, estetik açıdan olumlu etkilerinin olduğu bilinse de insan sağlığı ve çevre için olumsuz etkiler barındırdığı göz ardı edilmemelidir.

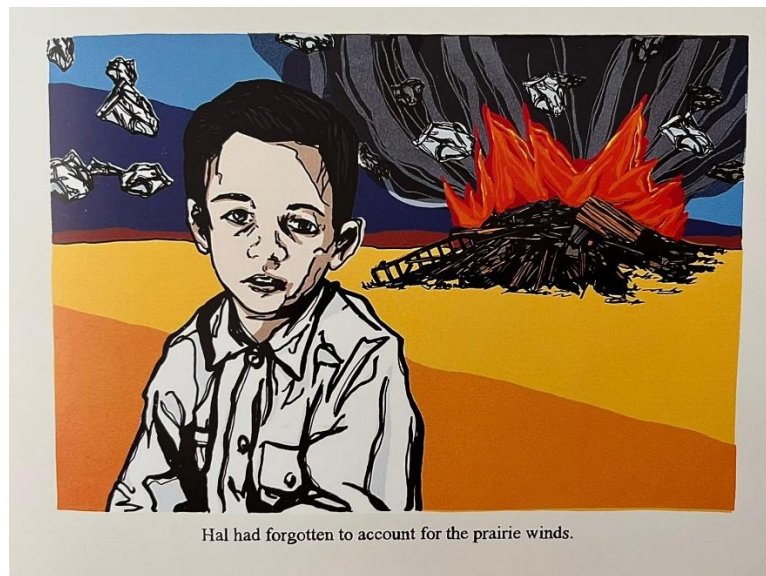
Resim 2.7. Süleyman Saim Tekcan, “Atlar ve Hatlar”, Asitle yedirme, 1979, 70x80 cm, (<https://artam.com/muzayede/345-cagdas-ve-klasik-tablolar/suleyman-saim-tekcan-1940-isimsiz-10>)

2.1.3.4. Serigrafi baskı teknikleri. Lany Devening (Resim 2.8)’in çalışmasında görülen elek baskı veya ipek baskı olarak da adlandırılan serigrafi baskı tekniğinin temel ilkesini, ağaç veya metal çerçeve üzerine gerilmiş ipek bir kumaş kalıp ve baskısı alınmak istenilen kısımlar hariç kumaşın boyayla kapatılması oluşturmaktadır. Serigrafi baskı tekniği, ağaç veya metal çerçeve üzerine ipek kumaşın gerilerek hazırlandığı bir kalıp ile uygulanmaktadır. Baskısı alınmak istenilen desenin etkili bir biçimde kâğıda aktarılması için

basılmak istenilen kısımlar ipek kumaş üzerinde boş bırakılırken diğer kısımlar ise kapatılmalıdır.

Tasarımcı, baskı yapmadan önce çalışmanın bütün renk katmanlarının şablonlarını hazırlamalıdır. Tasarımı bilgisayar programında veya elle farklı uygulamalar şeklinde hazırlamak mümkündür. Ardından ipeğin delikleri emülsiyonla kapanmalıdır. Bu işlemi yaparken ortam karanlık olmalıdır, aksi takdirde ışığa maruz kalan emülsiyon pozlanmaya başlayıp sertleşmeye başlayabilir. Emülsiyon, özel kurutucularla veya saç kurutma makinesiyle kurutulmalıdır (Şahin, 2022, s. 40- 47).

Diğer aşamanın ise banyo aşaması olduğu söylenebilir. Bu aşamada tazyikli olmayan herhangi bir püskürtme cihazıyla kalıp üzerine su tutularak yıkama işlemi yapılmaktadır. Böylelikle “ışık görmeyen yerlerdeki kimyasal madde su yardımı ile dokuma yüzeyinden ayrılır, ışık alan (pozlanan) yerler dokumanın yüzeyinde kalır. Baskı işlemi, mürekkebin sıyrığaç (rakle) yardımı ile dokuma kalıbın açık gözeneklerinden altta yer alan baskı materyaline transfer edilmesi ile gerçekleştirilir” (Uğur, 2019, s. 527). Ayrıca özgün baskıda kullanılan diğer (linol, metal veya ağaç) kalıpların aksine serigrafi baskı kalıplarının doğru ve temiz kullanıldığı sürece birçok kez kullanılabilmesi söylenebilir.

Resim 2.8. Lany Devening, “Kant (Evidence)”, Serigrafi, 2005, 41x51cm (Grabowski ve Fick, 2012, s. 62).

2.1.4. Özgün Baskı Resimde Deneysel Arayışlar

“İnsanlığın var olduğundan beri var olan sanat, insanın doğa karşısında güç kurmaya yönelik mağara duvarlarına bırakılan el baskılarından günümüze kadar içinde bulunduğu zamanın koşullarından beslenerek kendine yeni anlatım biçimleri oluşturmuştur” (Bülte Selçuk, 2019, s. 4). Bu bağlamda el baskılarından tahta kalıplara kadar uzanan özgün baskı sanatının gelişen teknoloji ve matbaanın bulunmasıyla beraber değişerek kağıtlara aktarılan günümüz baskı resim anlayışını oluşturduğundan söz edilebilir. “Baskı Sanatları özü gereği,

deneme ve yeniliğe olanak veren bir yapıya sahiptir. Gelişen teknolojiye paralel olarak; yeni yöntemler ve malzemelerle birlikte sürekli bir devingenlik ve değişim içinde olmuştur. Çağın getirileriyle birlikte deneysel yaklaşımlar, baskı sanatları anlayışına yeni bir soluk kazandırmıştır” (Kılıç Ateş, 2017, s. 206). Kurt’a (2019) göre “sanatsal yaratı sürecindeki düşüncelerin gerçeklikle tam anlamıyla karşılığını bulabilmesi ancak doğru malzeme ve o malzemeye en uygun araç-gerecin kullanılabilmesiyle mümkündür. Sanatçıya yeni anlatı yolları kazandıran yeni teknikler ve yöntemler atölyelerin sanat dünyasındaki yeni gelişmeleri takip ederek sürekli modernize edilmesini gerektirir” (s. 2).

Özgün baskı resim uygulamalarında geleneksel malzeme ve tekniğin dışına çıkılarak sanatçılar tarafından keşfedilen teknik ve malzemelerin kullanılması ve baskı resim sanatçılarının deneysel bir yol izlemesinde, Stanley William Hayter tarafından gravür atölyesi olarak kurulan Atölye 17’nin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Araz’a (2006) göre “Atölye 17’de ki temel amaç; bireyin yaratıcı yönünü ortaya çıkarmasının yolunu açacak, deneysel bir yöntem ile eğitime başlanması ve bu yolla da yaratıcı özgün eserlerin araştırmacı bir ruh ve merakla ortaya çıkmasının sağlanmasıydı” (s. 40).

Eski tükenmiş gelenekleri reddeden ve çağdaş yaşam ile alakalı görsel bir dil yaratma arayışında birçok sanatçı 1927-1939 yılları arasında Paris’te Atölye 17’de çalışmalarını sürdürmüştür. Atölye gerçeküstücülerin öncülük ettiği yenilikçi yaklaşımları yansıtmıştır. Stanley William Hayter, Alberto Giacometti, Max Ernst, Helen Philips, David Smith, Wassily Kandinsky, Joan Miro, Yves Tanguy gibi sanatçıların yer aldığı Atölye 17, dönemin çok sayıda etkin sanatçısını baskı resmin deneysel olanakları ile tanıştırmıştır (Kılıç Ateş, 2019, s. 41).

Gelişen dünya ve teknolojide sanatla beraber iletişimde de gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişme sanatçıların birbirinden etkilenerken kendilerine özgü teknik ve malzemeye baskı resim üretmelerine olanak sağlamış ve günümüz özgün baskı uygulamalarındaki deneysel arayışların giderek artmasına sebep olmuştur. Özgün baskı resimde deneyselliği kullanan sanatçılar Avrupa ile sınırlı kalmayarak Türk sanatçıların da ilgisini çekmiştir. Türk Kaya’nın (2011) araştırmasında verdiği bilgiye göre “günümüz sanatında geleneksel ve deneysel yöntemleri birleştiren ve tekniğin gelişiminde farklı uygulamalara yer veren sanatçılara Güler Akalan, Sema Boyancı, Hasan Pekmezci, Tezcan Bahar, Gülbin Koçak örnek gösterilebilmektedir” (s. 68).

Hızla gelişen ve kendini yenileyen teknolojinin baskı sanatları üzerindeki etkisi geleneksel baskı tekniklerini şekillendirmiş ve dijital baskı gibi tekniklerin kabulü kolaylaştırmıştır. Yeni arayışlar, disiplinlerarası yaklaşımlar, büyük boyutlu baskı eserler ve yerleştirmeler, baskı resme yeni bir ivme kazandırmış, sınırlar esnemıştır. Çeşitliliğin sürekli arttığı günümüzde özü gereği, deneme ve yeniliğe

olanak veren yapısı ile devamlı değişim içinde olan baskı sanatları, kendi gelişimini devingen bir şekilde sürdürmektedir (Kılıç Ateş, 2017, s. 210).

Deneysel arayışlar, baskı resim tekniklerinde yeniliklere yol açmıştır. Bu arayışlar, çeşitli yeni tekniklerin geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Bu teknikler arasında Kolograf, Cyanotype ve Jel baskı gibi teknikler bulunmaktadır.

2.1.4.1. Kolograf baskı. Kolografi olarak da bilinen bu teknik, çeşitli malzemelerin ve dokuların bir plaka üzerine sabitlenmesiyle oluşturulur. Böylece çeşitli dokusal yapılara sahip baskılar elde edilir. “Kolografi tekniği, baskı sanatlarında yaygın biçimde kullanılan zararlı kimyasallara alternatif olarak günlük yaşamdan malzemelerin kullanımına imkân tanıyan geniş bir üretim alanı sağlamaktadır” (Türk Kaya, Coşkun Onan ve Uzunoğlu, 2022, s.388).

2.1.4.2. Cyanotype baskı. Geçmişte fotoğrafçıların kullandığı bir teknik olan ve daha sonra özgün baskıda da uygulanan “cyanotype, 19. yüzyıl baskı teknikleri içinde günümüze ulaşan ve popüler kullanımı olan en önemli tekniklerden bir tanesidir. Demir içerikli kimyasal ile elde edilir ve güneşte pozlanır. Bu nedenle bir güneş baskı tekniğidir” (Çaygür ve Böcekler, 2023, s.92). “Cyanotype baskının ekonomik ve kolay uygulanabilir olması dışında en büyük avantajlarından biri de birçok farklı yüzeye uygulama imkânı sunmasıdır. Bugün hala birçok sanatçı cyanotype yöntemini çalışmalarında uygulamaktadır” (Erel ve Kahraman, 2020, s.388). Bu baskı tekniği, postasyum ferrisiyanür ve demir(III) amonyum sitrat gibi kimyasallar karışımının hazırlanmasıyla başlar. Bu karışım daha sonra baskı alınmak isteyen yüzeye uygulanır ve kurumaya bırakılır. Ardından, pozlanmak istenilen bir fotoğraf negatifi, cam veya şeffaf film aracılığıyla güneş ışığı veya ultraviyole ışıklarına maruz bırakılarak pozlanır. Yeterince pozlanan baskı, yıkama işlemine tabi tutulur ve fazla kimyasalın temizlenmesi sağlanır. “Cyanotype tekniğinin sağladığı özgürlük sanatçının üreteceği sanat eserinin anlamını oluşturmasında ve kavramsal temelini kurgulamasında büyük rol oynar” (Çaygür ve Böcekler, 2023, s.92).

2.1.5. Görsel Sanatlar Öğretmen Eğitiminde Özgün Baskı Resim

“Güzel sanatların bir dalı olan görsel sanatlar, insanla birlikte ortaya çıkmış bir olgu ve uygulama olarak onun yaşamının her döneminde onu tamamlayan bir varlık olmuştur” (Özsoy, 2022, s.1). Bireyin yaşamının her alanında izini gösteren görsel sanatları algılayabilmek ve doğru çözümleyebilmek için görsel sanatlar eğitimine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla “görsel sanatlar eğitiminin ortaya çıkmasındaki nedenler; düzenli, sorgulayabilen, gelişen, geliştirebilen, tutarlı estetik kaygısı olan, değerlendirme yapabilen

birey ve topluma sağladığı niteliklerdir. Görsel sanatlar eğitimi ezberden uzak, öğrencilerin yaratıcılığını üretkenliğini ve özgün ürünler ortaya koyabilmelerini sağlar” (s. 11). Aynı zamanda Baltacı ve Eker’in (2019) vurguladığı gibi “görsel sanatlar eğitimi, yaşayarak öğrenme olarak adlandırabileceğimiz birçok davranışı kazandırma noktasında da önemli bir etkidir. Birey, görsel sanatlar uygulamaları sırasında, özgüven, estetik hazlar, paylaşma, empati, planlama ve temizlik gibi birçok davranış biçimini kazanır” (s. 1092). “Dar anlamıyla plastik sanatların eğitim ve öğretimi olarak tanımlayabileceğimiz Görsel Sanatlar eğitimi, eğitbilimden ayrı bir disiplin alanı olarak düşünülmemelidir. Görsel Sanatlar eğitimi öğrenciye düşünsel, bilişsel, duyuşsal ve bedensel etkinlikler içinde bulunarak kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayan çok yönlü sanatsal araçtır” (Artut, 2002, s. 186). “İyi bir görsel sanatlar eğitimi için programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin mesleki donanımları büyük önem taşımaktadır” (Bayındır, 2021, s. 193). Günümüzde Görsel Sanatlar öğretmenlerini yetiştirmek için Eğitim Fakültelerinin içerisinde yer alan resim- iş öğretmenliği bölümünde sanat eğitimi verilmektedir.

Resim-İş Öğretmenliği mesleği, çeşitli gelişim alanlarında yeterlikler ve beklentiler sunmaktadır. Eğitsel ve sanatsal yeterliklere sahip, kendini bu yönlere geliştirmeye açık bireylerin bu mesleği icra etmesine uygun bir meslek dalıdır. Bu nedenle öğretmen adayları, lisans eğitimleri süresince pedagojik formasyon derslerinin yanı sıra sanatsal teorik ve uygulama dersleri de almaktadır. Öğretim programının %33’ünü meslek bilgisi kategorisinde pedagojik formasyon dersleri, %50’sini ise alan eğitimi kategorisinde sanat ve sanat eğitimi dersleri oluşturmaktadır (Erdoğan ve Ünlüer, 2021, s. 65-66).

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK, 2019) tarafından yayınlanan programda “görsel sanatlar öğretmen adaylarının lisans süresince aldıkları anasanat dersleri resim-iş eğitimi anabilim dalı öğretim elemanı ve fiziki ortamı ile kapasiteleri dikkate alınarak düzenlenmekte ve anasanat dersleri altı yarıyıl süresince verilmektedir. Resim, grafik tasarımı, heykel, tekstil tasarımı, seramik, geleneksel Türk sanatları, özgün baskı resim, endüstriyel tasarım, fotoğraf olmak üzere 9 (dokuz) anasanat dersi bulunmaktadır”.

“Sanat eğitiminin içinde önemli bir yeri olan özgün baskı resim eğitimi diğer alanlara göre bazı farklılıklara sahiptir” (Bahar, 2019, s.3). Tanır’a (2014) araştırmasında göre “baskı resmin ayırıcı olan en önemli özelliği, sonucun kalıp kullanılarak ortaya çıkarılması ve çoğaltılabilesidir” (s.4) Görsel sanatlar öğretmen adaylarına verilen “özgün baskı resim uygulamaları sanat eğitiminde bireylere araştırma, deneme yoluyla farklıyı, yeniyi, özgünü bulma, yaratıcı davranış geliştirme bakımından önemli bir çalışma alanıdır” (Mamur Yılmaz, 2016, s. 1906). Böylelikle özgün baskı resmin çeşitli olanaklarını deneyimleyerek

yaratıcı düşünmesini geliştiren öğretmen adayları, mesleklerini icra ederken baskı resmin olanaklarını kullanarak öğrenci de istedik davranış ve yeni bir anlatım dili oluşturabilir. Bu amaç doğrultusunda "ülkemizde, üniversitelerimizin güzel sanatlar eğitimi veren neredeyse bütün fakültelerinde bugün baskı resim atölyeleri mevcuttur ve bu alanda eğitim verilmektedir" (Gürler, Doyran ve Yılmaz, 2019, s. 410).

Özgün baskı resim atölyelerinde kullanılan farklı malzeme ve teknik çeşitlilik ile yaratıcı düşünme paralel doğrultuda ilerlemektedir. "Baskı resim yapan öğrencilere daha önce karşılaşmadığı farklı malzemelerle kendini ifade etme, resim yapma olanağının sunulması ile özgün ürün verme sürecine yaratıcı katkısı olduğu düşünülmektedir. Baskı tekniğini öğrenen öğrenci, yaşadığı deneyimler sonucu tekniğe değişik yönler verme imkânına sahip olur" (Bahar, 2018, s. 12). Bu bağlamda özgün baskı resim uygulama açısından diğer sanat atölyeleriyle kıyaslandığında temel malzeme gereksiniminin fazla olduğu görülür. Fakat farklı malzeme kullanımı ve teknik çeşitlilik tam donanımlı atölye ortamıyla sağlanabilir. Özgün baskı atölye ortamında kullanılan toksik malzemelerin (asit, solvent gibi) yanı sıra "pres, baskı boyası ve kâğıt gibi baskının temel malzemeleri olmadan bu alanda üretim yapılamamaktadır. Günümüzde tam donanımlı baskı resim atölyeleri okulların birçoğunda bulunmamaktadır. Bu durumda yetersiz atölye ve araç gereç eksikliği nedeniyle öğretmen adayları çok yüzeysel anlamda çalışmalar yapmaktadırlar" (Bahar, 2019, s.3).

2.1.6. Özgün Baskıda Kullanılan Toksik Malzemeler

Özgün baskı resim tekniklerinde kullanılan birçok malzeme, insan sağlığını ve çevreyi tehdit eden kimyasal içeriklerden oluşmaktadır. Bu bağlamda baskı resimde kullanılan ve toksik malzeme olarak nitelendirilen "asitler, toz halinde kullanılan kimyasallar, solventler gibi birçok zararlı madde solunduğu zaman veya deri yoluyla temas edildiğinde ciddi sağlık sorunlarına sebep olabilir. Özellikle karaciğer, akciğer ve vücudun diğer alanlarına solunum yoluyla ulaşarak ciddi hasarlar bırakabilir" (Demirci, 2021, s. 236). Ayrıca baskı resim tekniklerinde sık kullanılan ve aşındırıcı etkiye sahip asitler dikkatli kullanılmadığında deri yanıkları oluştururken diğer zararlı kimyasalların kullanımı baş ağrısı ve geçici bilinç kaybına yol açabilir. "Genellikle göğüs hastalıkları ve deri hastalıklarına sebep olan toksik maddelerden vücudun en çok etkilenen bölümleri parmak uçları, parmak aralarıdır. Ağrı, acı ve yanma reaksiyonları gösterirler" (Karaalan, 2015, 110). İnsan sağlığı kadar doğadaki diğer canlıları da etkileyen toksik malzemeler, baskı resim uygulamasından

sonra düzgün bir şekilde ayrıştırılmadan kimyasal bir atık olarak doğaya bırakıldığında, bitki örtüsüne zarar vererek orada yaşayan canlıların yaşam haklarına engel olabilir.

2.1.6.1. Mürekkepler. Özgün baskı resim uygulamalarında etkili sonuçlara ulaşmak için kaliteli mürekkep kullanımının önemli bir yeri olduğundan söz edilebilir. Aksi takdirde baskısı alınan çalışmalardan istenilen renk performansının alınamaması, çok aşamalı ve renkli baskıların renklerinde çamurlaşmalar veya kesik görüntü oluşturarak kâğıda geçmesi gibi durumlara fırsat verilebilir. Özgün baskı resimde “bazı yöntemler, çok özel mürekkep kullanımı gerektirir. Örneğin; Elek baskıda özel, su bazlı mürekkep kullanılır. Yüksek ve çukur baskı tekniklerinde sanatçılar, geleneksel yağ bazlı mürekkepleri, su bazlı akrilik ya da suda- yıkanır yağlı ya da soya- bazlı alternatifleri tercih ederler” (Grabowski ve Fick, 2012, s.22). Ayrıca Karaalan’a (2017) göre çukur baskı tekniğinde “çukur yerlerin mürekkebi alabilmesi için mürekkebin yumuşak ve kalın olması gerekir. Matbaa mürekkebi en çok tercih edilen mürekkeptir” (s. 107). Özellikle çukur baskı tekniklerinde kullanılan yağ bazlı mürekkepler, içeriğini yanmış petrol yağından elde etmektedir. Pigmentli ve katı yapılı bu mürekkep, silinerek temizlenen bir özelliğe sahiptir. Su bazlı mürekkepler ise klasik baskı resim tekniklerinde çok tercih edilmezken son yıllarda sanatçıların, sürdürülebilir bir yol izlemek adına sık sık tercih ettiği bir mürekkep haline gelmiştir.

2.1.6.2. Vernik (Lak). “Asitli oymalarda metal plakaların yüzeyine sürülen petrol kökenli sıvılardır. En yaygını asfaltın selülozikle eritilmesi ile oluşan laktır. Her türlü laka, yüzeye bir koruma sağladığı için vernik de denilir. Şasi boyası, en çok kullanılan laktır” (Karaalan, 2017, s. 108). Lak kullanımı, her türlü sert zemin üzerinde baskı yapabilmeye fırsat verdiğinden dolayı özgün baskı resim tekniklerinde de tercih edilmektedir. Fakat dikkatli kullanılmadığı takdirde içinde bulunan petrol atıkları ve diğer kimyasallardan dolayı ciltte alerjik reaksiyon gösterebilir.

2.1.6.3. Aşındırıcılar ve Çözücüler. Özgün baskı resim teknikleri, yapısı gereği birçok kimyasalı içinde barındırdığından, klasik baskı resim uygulamalarında çözücülerin kullanımı kaçınılmaz bir hal almıştır. “Bu çözücüler basit su ve bitkisel yağ gibi zehirli olmayan çözücülerden, daha tehlikeli olanlara doğru sıralanabilir” (Grabowski ve Fick, 2012, s. 22). Çözücülerin içinde yer alan su, yağ gibi zararsız ürünlere rağmen baskının kimyasal ağırlıklı yapısı gereği yamı, patlayıcı ve zehirli özelliğe sahip ürünlerin daha fazla kullanıldığı söylenebilir.

Genel Çözücüler ve Kullanımları

Çözücü	Kullanımı
Su	Kağıdı ıslatır, arap zamkını temizler.
Bitkisel yağ	Yağ bazlı mürekkebi çözer, temizlik için kullanılır ve foto-baskıresim saydamları için fotokopi yağlarını temizlemede kullanılır.
Ger döndürümlü Yağ temizleyici / temizleyici	Su bazlı materyallerin genel temizliği için kullanılır ve yağ ya da çözücü kullandıktan sonra karıştırma bıçaklarını ve mürekkep tablolarındaki kalıntıları ve yağı temizler.

Daha Zehirli Çözücüler (sadece belirtilen güvenlik önerilerine göre kullanılır*)

Çözücü	Zehirlilik derecesi	Yangın tehlikesi	Kullanımı
Aseton	1-2	3	Sprey boyayı kaldırır. Fotokopi transfer ve çözücü kabında toz toneri plastik tabakalarda eritirken kullanılır. (Asetat ya da polyeater kalıplar)
Etil Alkol	1-2	3	Mürekkep tablolarını temizlemek için yağ çözücüdür. Gomalığı ve reçine bazlı aquatinti kaldırır. Bazı akrilik bazlı zeminleri de kaldırmakta kullanılır.
Litotün	1-2	2	Taşbaskı tekniğinde görüntü oluşturmaya özgüdür. Baskı ortamları, yeterli merkezi havalandırma sistemine sahip olmalıdır.
Tuz ruhu	2	3	Asfalt bazlı indirme zeminlerini kaldırır. Merdaneler ve oklavalann genel temizliğinde kullanılır.

*Oranlar, 0 = tehlikesiz ve 4 = ölümcül değerleri üzerine dayanmaktadır.

Şekil 2.1. Baskı Resimde kullanılan çözücüler ve kullanımları, (Grabowski ve Fick, 2012, s. 22)

2.1.7. Sürdürülebilirlik

İnsanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olan sanayi devrimi, bir taraftan büyük ölçekli üretim yapabilen sanayi kuruluşlarının ortaya çıkmasını ve sayılarının artmasını sağlarken, diğer taraftan insanları, sınırsız tüketim arzuları nedeniyle, 1900'lü yıllara kadar farkına varamayacakları kaçınılmaz bir sonuca sürüklemiştir (Ertan, 2018, s.464). Ayrıca “bu tarihten sonraki hızlı nüfus artışı, aşırı kentleşme, endüstrileşme ve bunlara bağlı olarak hızlanan doğal kaynak kullanımı ve tüketimi, gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın tüm dünya ülkelerinde çevre sorunları olgusunu ortaya çıkarmıştır” (Kocataş, 2008, s. 1). Bu durum sadece insanlarla sınırlı kalmayarak, insanların sürekli etkileşim halinde olduğu ve kendi lehine göre müdahalelerde bulunduğu doğayı da etkilemiştir. İnsanlığın ve ekolojik çevrenin geleceğini tehdit eden bu sorunlar doğrultusunda sürdürülebilirlik kavramının gündeme geldiği söylenebilir.

“Sürdürülebilirlik (Sustainability) kelimesi köken olarak Latince “sustinere” kelimesinden gelmektedir. Kelime olarak sürdürmek, devamlı olmak, sağlamak, desteklemek, var olmak, devam etmek ve daim olmak anlamlarında kaynaklarda yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır” (Onion ve Charles’den akt. Arcagök ve Arcıgil Çil, 2022, s.13). “Kavramın tarihsel gelişimine bakarsak; 17. yüzyılda yaşamış Alman muhasebeci ve maden işletmecisi Hans Carl Von Carlowitz’in “sürdürülebilirlik” konusunun öncülü olarak kabul edilmesini sağlayan orman alanlarının korunmasına yönelik yazdığı metinlere kadar uzanan bir tarihi arka planı vardır” (İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği [SKD Türkiye], 2016, s. 5). “400 sayfalık ormancılık çalışması olan Sylvicultura Oeconomica

isimli bu yazılarda ormanların yok olması ve bunun gelecekteki zararları üzerinde durulmuştur” (Mutdoğan, 2021, s.15). Ancak “sürdürülebilirliğin fikir aşamasından bir kavrama dönüşümünde 19. ve 20. yüzyıllarda yazılan uluslararası eserler katkı sağlamıştır. Global bir kavram haline gelişinde ise uluslararası düzeyde oluşturulan raporlar, bildirimler, komisyonlar ve konferanslar etkili olmuştur” (Arcagök, 2021, s. 12). Günümüzdeki anlamıyla ilk kez “1987 yılında “Ortak Geleceğimiz (Our Common Future)” başlığı altında yayınlanan Bruntland Raporu’nda sürdürülebilir kalkınma kavramı, “bugünkü ihtiyaçlarımızın gelecekteki ihtiyaçlardan ödün vermeden karşılanması” olarak tanımlanmıştır” (World Commission on Environmental and Development, 1987). “Söz konusu raporda sürdürülebilir kalkınma kavramı bağlamında, temel insan ihtiyaçlarının karşılanması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi kalkınmanın başlıca amaçları olarak ifade edilmekle beraber, nüfus artışı ve yoğun üretim faaliyetlerinin, doğal kaynaklar üzerinde bir olumsuzluk yaratabileceği ve çevrenin zarar görebileceği de belirtilmektedir” (Tüyen, 2020, s. 93). “Böylelikle sürdürülebilir kalkınmanın, ancak demografik unsurlar ile ekosistemin üretken potansiyelindeki değişikliklerin, uyum içinde olduğu durumda gerçekleşebileceği açıklanmaktadır” (WCED, 1987, s.42). Ayrıca Karakurt Tosun’un (2009) bahsettiği gibi “Brutland’ta dünyadaki tüm ülkelerin ekonomik, siyasal ve sosyal açılardan bir bütünün parçaları olduğu, sürdürülebilir gelişmenin ancak bu bütüncül anlayışın tüm ülkeler tarafından kabul görmesi ile uygulanabileceği vurgulanmıştır” (s. 2).

Bunların dışında 1994 Kahire Nüfus ve Gelişme Konferansı, 1995 Kopenhag Sosyal Gelişme Konferansı, 1995 Pekin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ve 1996 İstanbul Habitat II Konferansı da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına ilişkin yapılan diğer önemli zirveler olarak kaydedilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma kavramının gelişiminde itici güçlerden biri de Avrupa Birliği çevre hukukunun gelişmesi olmuştur. Bu süreçte birlik çapında hem sanayileşmenin sürdürülmesi hem de çevreyi koruyabilmek için yeni tedbirler düşünölmeye başlanmıştır (Eryılmaz, 2011, s.10).

Türkiye’de ise “çevre ve çevrenin korunması ile ilgili başta anayasa olmak üzere, çok sayıda yasa, tüzük ve yönetmelik yürürlükte bulunmaktadır” (Özmehmet, 2008, s. 16). Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, sürdürülebilir kalkınma konusunun gündem olduğu birçok uluslararası sözleşmenin taraflarından biridir” (Korkut Demir, 2023, s.10). Yayınlanan raporlar sonucunda tüm dünya ülkeleri sürdürülebilir bir yol izlemeye başlamış ve evrensel ilke olarak kabul görmüştür. “Günümüzde “Sürdürülebilir Gelişim ya da Kalkınma” sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir üretim ve tüketim, sürdürülebilir eğitim, sürdürülebilir demokratik toplum, sürdürülebilir tasarım gibi içine pek çok olguyu alan geniş bir yelpazede ele alınmaktadır” (Mamur, 2017, s. 776).

2.1.8. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi

İnsanlar yaşamları boyunca sürekli olarak çevresine müdahale halinde bulunurlar. Bu durum bazen sorunların çözülmesine katkı sağlarken bazen de bilinçsiz davranışla yeni bir çevre sorununun ortaya çıkmasına sebep olabilir. Günümüze bakıldığında ise çevre sorunlarının giderek arttığı ve birçok insanın farkında olmadan çevreye karşı bilinçsiz davrandığı söylenebilir. Teksöz'ün (2014) vurguladığı gibi “Dünya üzerinde ortaya çıkan veya ortaya çıkma ihtimali bulunan sorunlar ancak insanların eğitilmesiyle azalabilir” (s.90). Bu durumda “Küresel meselelerin farkında olan, gelişmeleri okuyabilen, doğa için çalışan yenilikçi, yaratıcı ve eleştirel düşünce becerisine sahip yerel ve küresel vatandaşlık sorumluluğunu yerine getirebilecek bilgi ve beceriye sahip bireylerin yetişmesinde eğitim programlarının önemi ortaya çıkmaktadır” (Bulut ve Çakmak, 2018, s. 2681). Aynı zamanda bu durum eğitimin yanı sıra sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının önemini de göz önüne sermektedir. “Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının temel amacı, sanayileşme sonrasında üretim ve teknolojik yenilikler sonrası dünya nüfusunun artması sonucu insanların çevreye verdiği zararı en aza indirmek, gelecek nesillerin ihtiyaçlarına karşı daha koruyucu bir yaklaşım yaratmak ve insanların doğayla uyumunu arttırmaktır” (Evli, 2018, s.4). “Sürdürülebilir kalkınma, başka bir deyişle küresel amaçlar yoksulluğu ortadan kaldırmak, gezegenimizi korumak ve tüm insanların barış ve refah içerisinde yaşamasını sağlamak amacıyla ilan edilen küresel hedeflerdir” (Biçer, 2021, s.35). Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde olumlu sonuçlar alabilmek için üç boyutun üzerinde durulmaktadır. “Bunlar; çevre, ekonomi ve toplumsal sürdürülebilirliktir. Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için insanların sağlıklı çevrede, ekonomik refah ve toplumsal eşitlik içinde yaşaması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi bu üç boyutun eş zamanlı olarak ilerlemesine bağlıdır” (Alkış, 2007; Atmaca, 2018).

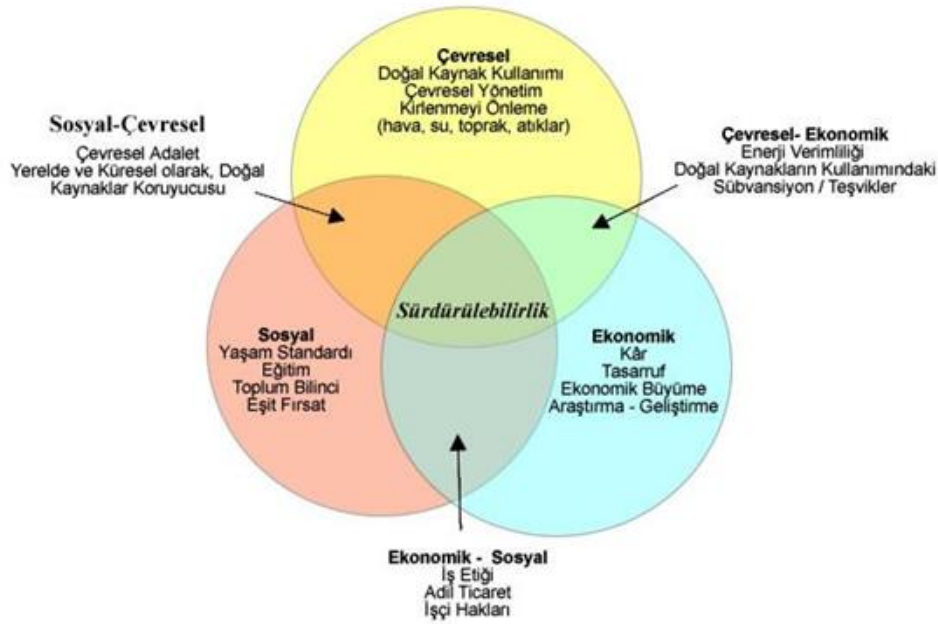
Çevresel sürdürülebilirlik; Çevre; canlı ve cansız varlıkların bir arada oldukları, yaşamlarını sürdürürken etkileşim içinde oldukları ortamlardır. Doğal yaşamın, kaynakların, biyolojik çeşitliliğin ve nesli tükenen canlıların korunması, çevre kirliliğinin (su, hava, toprak kirliliği) azaltılması, yenilenemez enerji kaynaklarının (kömür, petrol vb.) yerine yenilenebilir enerji kaynaklarının (jeotermal, rüzgar enerjisi vb.) kullanılması, ormanların korunması ve yeşil alanların çoğaltılması, atıkların geri dönüşümü ile kaynak kullanımının ve çevre kirliliğinin azaltılması, ekolojik ayak izinin küçültülmesi, küresel ısınmanın durdurulması gibi konuların sağlanmasıdır (Burkaz Ekinci, 2021, s.11).

“Kavramın çevresel boyutu, biyolojik ve fiziksel sistemlerin dengeli olmasını öngörmekte, ekosistemin değişen koşullara adapte olmasını savunmaktadır. Dolayısıyla kalkınma ve

çevrenin ayrılmazlığı, sürdürülebilir kalkınmanın ise günümüz ve geleceğin kalkınma modeli olduğu artık kabul edilmektedir” (Tıraş, 2012 s.58).

Ekonomik Sürdürülebilirlik; “ülkelerin ekonomik büyümelerinin sağlanmasının yanında gelecek nesillerin de bu mevcut olan kaynakları kullanarak büyümelerini sağlamak için çevrenin ve toplumun dâhil edilerek planlamanın yapılmasını kapsamaktadır” (Oğuz, 2019, s. “Ekonomik açıdan sürdürülebilir bir sistemde sürekli olarak mal ve hizmet üretebilmeli, yönetilebilir düzeylerde hükümet ve dış borcu koruyabilmeli ve tarımsal veya endüstriyel üretime zarar veren aşırı sektörel dengesizliklerden kaçınabilmelidir” (Gedik, 2020, s.197).

Toplumsal Sürdürülebilirlik; “bireylerin ve toplumların daha kaliteli bir yaşam standardına ulaşmasında çeşitli ilkeleri ve düşünceleri ortaya koymaya çalışır. Ayrıca toplumsal sıkıntıların çözülmesi için derin analizler yapılmasını ve gelecek nesillerin en az şimdiki nesiller kadar sosyal imkânlardan faydalanmasını sağlamaya çalışır” (Bilgili, 2017, s.566).

Şekil 2.2. Sürdürülebilirliğin temel boyutları (<https://www.yesilist.com/sur101-surdurulebilirlik-kavramina-kisa-bir-giris>)

Sürdürülebilir kalkınma süreçlerinden elde edinilen “deneyimler ışığında dünyamızın mevcut sorunlarına çözüm getirici kapsayıcı nitelikte, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin belirlemesinin gerekliliğine işaret edilmiştir” (Peşkirioğlu, 2016, s.5). Bu doğrultuda 2015 yılında “Dünyamızı Dönüştürmek: Sürdürülebilir Gelişim İçin 2030 Yılı Gündemi” (Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development) ve “Paris

Anlaşması” (Paris Agreement) olmak üzere iki önemli gelişme yaşanmıştır. Taraf devletler için iklim değişikliğine yönelik kapsamlı önlemleri içeren Paris Anlaşması’nda dünya sıcaklık artışının 1,5 C°’de tutulması hedeflenmiştir” (UN, 2015). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan ve 2015 yılında kabul edilen Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile dünyada süregelen çevre sorunları ile siyasi ve ekonomik sorunlara yönelik gelecek 15 yıl için hedefler oluşturulmuştur (UN, 2015). Türkiye’nin de içinde bulunduğu “2015 yılında düzenlenen Sürdürülebilir Kalkınma Programında (UNDP), Birleşmiş Milletlere üye 193 ülke, dünyada yoksulluğun bütün boyutları ile yok edilmesi ve tüm insanlığın refahının oluşturulması için 169 alt başlık içeren, 2030’a kadar Şekil 2.3’ de bulunan konular dâhilinde 17 sürdürülebilir kalkınma hedefini kabul etmiştir (UNDP 2015).

Şekil 2.3. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri (<https://turkiye.un.org/tr/sdgs>)

“Sürdürülebilir kalkınmanın bir girişim olmaktan çıkarak, yaşantıya dökülmesinin yegâne yolu; sürdürülebilir kalkınma olgusuna inanmış ve bunu yaşam felsefesi haline getirmiş bireyler yetiştirmekten geçmektedir” (Yapıcı, 2003, s. 226). “Bu durum “sürdürülebilir kalkınma eğitimi” ifadesini doğurmuştur. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ifadesi “2005-2014 yılları arası Birleşmiş Milletler tarafından Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim On Yılı olarak ilan ettiği bir raporla birlikte yaygınlaşmaya başlamıştır” (Mamur ve Köksal, 2016, s.733).

“Sürdürülebilir kalkınma eğitimi; iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik, yoksulluğun azaltılması, sürdürülebilir tüketim gibi, sürdürülebilir kalkınma kavramı içerisinde yer alan tüm konuları kapsar” (Teksöz, Ertürk ve Lise, 2014, s. 88). Sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir araç olarak düşünölmeye başlanılan eğitim, bireylerin sürdürülebilir kalkınma sürecine katkıda bulunmasında, yaratıcı ve çözüm odaklı düşünebilmede, üst

düzyer yeterliliklerin eyleme geçirilebilmesinde ve bireysel yetkinliklerin geliştirilmesine katkıda bulunmada odak noktası haline gelmeye başlamıştır (Hoffmann & Siege, 2018, s.5). Bu bağlamda “sürdürülebilir kalkınma eğitimi öğrencilerde; çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda yeni bir anlayış ve sorumluluk duygusunun geliştirilmesine ayrıca toplumun bir bireyi olarak yapacakları tercihlerin toplumun tamamını etkilediği bilincinin kazandırılmasına da katkı sağlayacaktır” (Alkış & Öztürk, 2007, s.138). Böylelikle sürdürülebilir kalkınma eğitimi, bireylerin ortak geleceğe yönelik kaygı duymalarına ve çözüm üretmelerine imkân tanımaktadır.

2.1.9. Sanatta Sürdürülebilirlik

Geçmişten günümüze bakıldığında insanlar, doğaya karşı hep bir merak duygusu içinde olmuş ve keşfetme, hakimiyet kurma, biçimlendirme gibi eylemlerde bulunmuştur. Aynı zamanda “yaşadığı çevreyi, doğayı gözlemleyen insanoğlu bu gizemi anlamaya, anlamlandırmaya, çözmeye çalışmıştır. Bilinmeyen bir tarihte başlayan bu serüven boyunca insan büyük bir yol kat etmiş, doğayı ihtiyaçları doğrultusunda biçimlendirerek zamanla teknikte, bilimde, sanatta başarılarına imza atmıştır” (Korkut Demir, 2023, s.11).

Doğa sanatçının bir tecrübe ve keşif alanı olarak konumlanmış, bilinmezliğin tasvirinden taklit geleneğine, öykünmeden gerçekliğin temsiline, büyük dönüşümler geçirmiştir. Doğa ve gözlemi insanın en eski izlerinden, buzul çağı insanınca yapılmış mağara ve kaya resimlerinden Antik Yunan’a, Rönesans’tan Realizm’e, Empresyonizm’den Modernizm’e kadar her çağda sanat araştırmalarının temel konusu olmuştur (Mergin, 2018, s.11).

İlk zamanlarda doğayla etkileşim halinde olan sanatçılar doğayı taklit ederek eser ürettiğinden “1900 öncesi doğayı içeren çoğu sanat eseri manzara tasvirlerinden oluşmaktadır. Bu görüntüler zamanla doğanın dengesini ve ekolojiyi inceleyen daha karmaşık çalışmalara dönüşmüştür” (Aydın ve Zümrüt, 2013, s.54). “Değişen sanatsal paradigmlar ışığında, sanatçının çevre ile kurduğu ilişki de şekillenmiştir” (Kayahan ve Çevik, 2021, s.3).

Doğa ve ekosistemdeki giderek artan bozulma, endişe yaratırken bu bozulmaya neden olana yönelik eyleme geçme gerekliliğinin her geçen gün artması, 1960’larda başlayan sanat ve doğa algısındaki değişimle birlikte sanatçının eleştiren, sorgulayan, çözüm üreten projeler, sanatsal pratikler ortaya koymasına neden olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde doğal dünyada ortaya çıkan doğadaki bozulmanın geri döndürülemez bir hal almasıyla birlikte sanatçılar sorunu ulusal ve uluslararası gündeme taşıyan hem eleştirel hem de çözüm üreten bir bakış sergilemeye başlamıştır (Saygı, 2016, s.7).

1960’larda ortaya çıkan “arazi sanatı, çevresel sanat gibi pratiklerin yarattığı açılım ile sanatçılar doğaya dair farkındalık yaratmayı amaçlamakta ve çevre bilincine doğrudan

veya dolaylı yoldan etki alanı oluşturmayı hedeflemektedirler” (Kayahan ve Çevik, 2021, s.3). Çünkü “sanat ve sürdürülebilir sanat, birey ve toplum arasında yapıcı ve yapılandırıcı iş birliğinin bağlantısı ve küresel sorumluluğun en dolaysız yansımasıdır. Duyulara-duygulara hitap eder ve insanları aynı ekseninde birbirine bağlayıcı güce sahiptir. Sanat, bireyleri ve toplulukları yönlendirmede güçlü bir potansiyele sahiptir” (Aslan, 2022, s. 113).

Joseph Beuys, “yeryüzünün ve insanlığın iyileştirilmesi için yaptığı eylem ve sanat görüşleriyle 1960 kuşağını etkileyen ve sanat yönünü değiştiren sanatçılardan biri olmuştur” (Karaseyfioglu Paçalı, 2021, s. 204). Aktivist yaklaşımlarıyla tanınan ve ekolojik kaygılarını toplumun gözü önüne seren Alman sanatçı Joseph Beuys ’un “çevre sorunları ile mücadelesini ortaya koyan önemli projelerinden biri, uluslararası bir etkinlik olan Kassel’deki “Documenta 7” için yaptığı “7000 Oaks” (7000 Meşe) projesidir. Bu projeye Beuys zamanla büyüyen, gelişen bir sanatsal projeye imza atmıştır” (Saygı, 2016, s.8). “Sanatçı hızlı sanayileşme yüzünden bozulan Kassel’in doğal dengesini 7000 meşe ağacı dikerek onarmak istemiştir. Çalışmada (Resim 2.9) bazalt taşı durağanlık, sağlamlık ve katılığı, çok yavaş büyüyen meşe ağacı ise doğal ve toplumsal varlığı simgelemiştir” (Mamur, 2017, s.1003). Bu projede yer alan ve ağaç dikme işlemini gerçekleştiren her birey yaşadığı çevreyi de biçimlendirmiştir.

Resim 2.9. Joseph Beuys , “7000 Oaks” (7000 Meşe) Projesi (<https://galiciangarden.com/7000-oaks-de-joseph-beuys/>)

Agnes Denes de çalışmalarında kent yaşamı ve insan doğa ilişkisine yer vermektedir. “Politik ve küresel yapılaşmanın ekolojinin temel problemlerinden biri olduğu fikrini Agnes Denes’in “Yüzleşme” yapıtında görebiliriz. Denes’in yapıtı (Resim 2.10) aktivist ve sürdürülebilir bir eylem ile üretilen, doğal üretim ve yapay kenti karşı karşıya getirebilen bir yapıttır” (Türüdü, 2020, s.59).

Resim 2.10. Agnes Denes “Buğday Tarlası-Yüzleşme” Projesi, 1982

(<https://ajournal.blog/Ajournal/Icerik/manhattanda-bir-vaha-agnes-denesin-bugday-tarlası>)

“Sanatçının ses getiren çalışmalarından biri Buğday Tarlaları: Yüzleşme projesidir. Dünyadaki açlığı giderebilecek temel besin öğelerinin ana ham maddelerinden olan buğday ekonomi ve ticaret piyasasının kilit ürünlerindedir. Manhattan’daki Wall Street ve Dünya Ticaret Merkezinin yakınındaki 8 km’lik araziye buğday ekmiştir” (Duydu, 2022 s. 2001). Sanatçı “bu projesiyle büyük bir paradoksu gözler önüne sermek istemiştir. Çünkü buğday, dünyadaki açlığı giderebilecek en önemli gıda olan ekmeğin ve tüm hamur işlerinin yapımında kullanılan unun hammaddesidir. İnsanlar onun önemini göz ardı etmektedir ve bu durumla yüzleşmeleri gerekmektedir” (Mamur, 2017, s. 1006).

Nele Avezedo ise “yer kürenin kırılma noktasına, küresel ısınma sonucunda yaşanan iklim değişikliklerine ve çevre felaketlerine dikkat çekmek isteyen sanatçılardan biri olmuştur. Nele 2009 yılında Berlin konser salonunun merdivenlerinde sergilemek üzere 20 cm boylarında bin adet buz heykelden meydana gelen bir enstalasyon (Resim 2.11) oluşturmuştur” (Arıkan, 2021, s.83). Merkezi bir konumda ve kalabalık ortamda sergilenen insan biçimindeki buz heykeller zamanla doğal süreçlere ve güneşe maruz kalarak erimeye, yok olmaya başlamıştır.

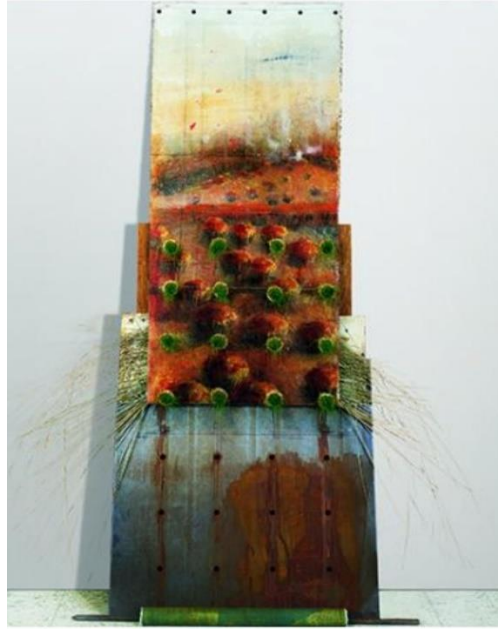

Resim 2.11. Nele Azevedo, "Minimum Monument", 2009 (<https://www.neleazevedo.com.br/minimum-monument>)

"Azevedo'nun bu çalışmasının temelinde küresel ısınma ve iklim değişikliği vardır. Küresel iklim değişikliğinin hızla artmasına ve ilerlemesine, aynı zamanda oluşabilecek geri dönüşü olmayan değişikliklerin ekosisteme zarar vereceğine olan inanç sanatçının bu projesinin çıkış kaynağı olarak değerlendirilebilir" (Dönmez, 2022, s. 50-51). "Herkesin gözleri önünde damla damla eriyen buzdağından yapılan heykelcikler, bu çevre felaketine en çok dikkati çeken eserlerden biri olmuştur. Bu nedenle sergi dünyanın birçok ülkesinde yapılan farklı etkinliklerde defalarca tekrarlanmıştır" (Türe, 2014, s.229).

Çalışmasında sürdürülebilirliği konu alan sanatçılara Canan Tolon' da örnek gösterilebilir. "Amerika'da okyanus kıyısı bir sanayi bölgesinde ikamet eden sanatçı yakınlarında farklı formlarda bulunan metal, cam gibi atıkların nem, yağmur, rüzgâr, güneş ışığı, gibi farklı olaylara maruz kalarak tepki vermesinden, doğaya bıraktığı izlerden etkilenir ve bu reaksiyon zincirini sanatsal araca dönüştürür" (Dülger, 2022, s.132). Bu sebeple sanatçı, çalışmalarında metal, cam, kumaş gibi atık materyallere ve tohum, ot, çamur, saman gibi doğal materyallere yer vermektedir.

Duyarsız bir biçimde tahrip edilen manzaralar, hayalet şehirler, kimseye ait olmayan topraklar ve savaş meydanları gibi boş, terk edilmiş, ıssız ve çorak araziler, sanatçının belleğindeki boşlukların bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Tolon'un çalışmalarında ele aldığı konuların genellikle yapım ve yıkım, düzen ve kaos, doğal ve yapay gibi çelişkili ikilemlerin oluşturduğu bellek yansımalarına rastlamak mümkündür (Karaçalı Annepçioğlu ve Kurt, 2019, s. 229).

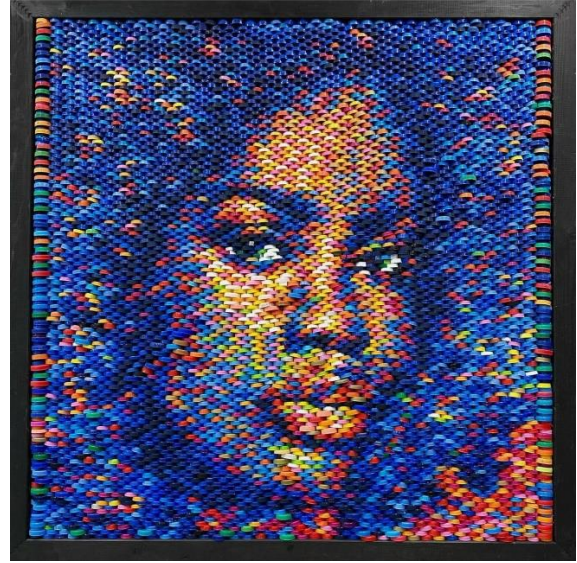
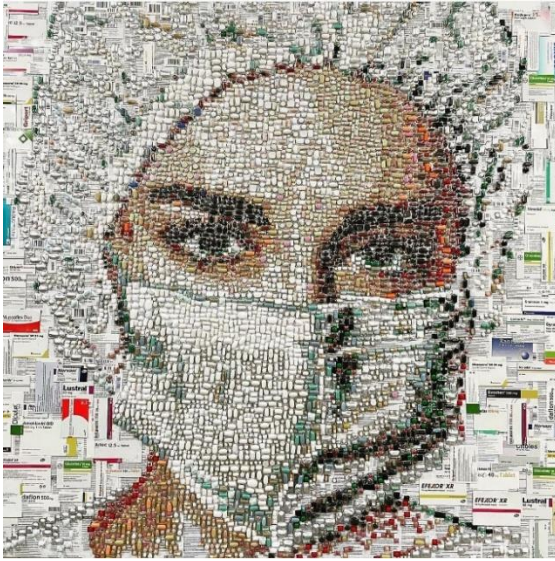
Resim 2.12. Canan Tolon, “Still Lifes”,1990

<https://www.mackasanatgalerisi.com/2021oncesiturkce/Exhibitions/Canan-Tolon-1990--1991-0>

Sanatçı “Still Lifes” adlı ilk sergisinde (Resim 2.12), “ahşap zemine kumaş geçirmiş ve üzerine çeşitli bitkiler yetiştirmiştir. Sergi boyunca bu bitkilerin büyüdüğünü ve hem renk hem şekil değiştirerek her defasında eserlerine yeni anlamlar kattığını belirtirmiştir” (Uygun, 2017, s. 64). Ayrıca sanatçı bu değişimi “yaşamın devam eden döngüsüne” benzetmiştir. “Canan Tolon, bugün eserlerinde aslında her şeyin bir değişim ve döngü içinde olduğunu göstermektedir. Özellikle “yaşayan” heykellerinden, hiçbir şeyin kalıcı olmadığını ve doğal olanın her zaman insan yapısını değiştirme gücüne sahip olduğunu anlattığını düşünmek gerekmektedir” (Uygun, 2017, s.31).

“Günümüz güncel sanatçılarından Deniz Sağdıç, yapmış olduğu çalışmalarda insanların önemsemediği, çöpe attığı denim kumaş, düğme, fermuar, kablo, ilaç vb. gibi her türlü atık nesneyi bir sanat eserine dönüştürmüştür. Bulduğu objeleri biçimlendirerek portre çalışmalarına ışık gölge ilişkisi içinde duygu ve derinlik katmıştır” (Demir, 2023, s. 20). Evrensel dilini portreler üzerinden gösteren sanatçı, insanların aşırı tüketim arzusunu ve atık duyarsızlığını insana anlatmanın yolunu ancak insanla sağlanabileceğini ifade etmiştir. Sınıf ayrımı yapmaksızın toplumun her kesiminin kullandığı malzemeleri düzenleyerek çalışma oluşturan sanatçı aynı zamanda tüketiciyi ortak paydada buluşturmaktadır. Ayrıca “sanatçı, insanların tanıdığı malzemelerin ileri dönüşüm metodu ile yorumlanmasının sanat eserini daha anlaşılır hale getirdiğini belirtmiştir” (Binboğa ve Enes, 2021, s. 894). Tüketim öncesi ve sonrası atık malzemeleri sanat çalışmalarında kullanan Deniz Sağdıç, oluşturduğu

portreler ile (Resim 2.13 ve Resim 2.14) atıkların geri kazanımına önemli bir örnek oluşturmaktadır” (Akdemir ve Korkmaz, 2021, s.199).

Resim 2.13. Deniz Sağdıç'ın ilaç kullandığı çalışma   Resim 2.14. Deniz Sağdıç'ın kapak kullandığı çalışma

Sürdürülebilirlikle ilişkilendirilen sanat uygulamaları incelendiğinde sanatçıların çalışmasını birçok farklı eylemi benimseyerek yürüttüğü görülür. Sanatçıların çalışmaları “geri dönüştürülmüş malzemelerden, atık nesnelere dönüşürse ve dünya kaynaklarına zarar vermeyen süreçlerle yapılırsa sürdürülebilir olarak tanımlanır” (Yıldız, 2022, s.193). Bu doğrultuda bazı sanatçılar çalışmalarında çevre sorunları üzerine dikkat çekecek eleştirel bir dil kullanırken bazıları da karbon ayak izini küçültmek adına geri dönüştürülmüş malzemelerle çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca sürdürülebilir sanat uygulamaları kitleler üzerinde yarattığı farkındalıkla beraber farklı anlayışlara sahip sanatçıların da kendini ve kullandığı tekniği sorgulayarak yeniden düşünmesine fırsat sağlayabilir.

2.1.10. Sürdürülebilir Yaratıcılık

"Sürdürülebilir kalkınma ekolojik yıkım, sosyal eşitsizlik, gelecek nesillerin ihmali gibi birbiriyle bağlantılı olan problemlere çözüm üretmeye çalışan bir yapıyı temsil etmektedir" (Kuşat, 2012, s. 227). “Problem çözmenin bir parçası olarak yeni ve değerli bir şeyin yaratılmasına yol açan süreçler, yaratıcılığın bir araç olarak kullanılmasından geçer” (Lemmetty, Glăveanu, Collin ve Forsman, 2020, s.2). Bu bağlamda “yaratıcılık tipik olarak belirli bir sosyal bağlamda yeni ve faydalı ürünler üretme yeteneği olarak tanımlanır” (Dong, Zhu ve Li, 2021, s.1). Ayrıca “yaratıcılık, özel bir tür yenilenebilir kaynak ve insan yeteneğidir. Genellikle gelenek ve yeniliği harmanlayarak hayal gücünü gerçeğe dönüştürmeyi içerir ve yararlı olabilecek fikirleri, alternatifleri veya yeni olasılıkları üretme

ve tanıma becerisine bağlıdır” (D’Orville, 2019, s. 68). Böylece yaratıcılığın sürdürülebilirliğe bir katkısının olduğundan ve sürdürülebilir kalkınmada merkezi bir rol oynadığından söz etmek mümkündür. Bu doğrultuda “sürdürülebilir yaratıcılık, bilinçli olarak geçmiş sonuçlardan yararlanan, mevcut çözümleri yeni sorunlara uygulayan bir süreç olarak tanımlanabilir” (Lemmetty, Glăveanu, Collin ve Forsman, 2020, s.5).

Gelişen dünyayla beraber çevre üzerinde başlayan sömürücü davranışlar, insanlık ve doğa için geri dönülemez sonuçlar doğurmaktadır. “Özellikle endüstrileşme ile başlayan yeni dönemde, teknolojik gelişmeler neticesinde artan aşırı üretim ve tüketim, sanatın yüzyıllardır ilham kaynağı olan doğayı ve ona ait kaynakları hızlı bir yok oluş sürecine sokmuştur” (Karataş, 2020, s.723). Gelecek nesillere bırakabileceğimiz sürdürülebilir bir çevre için birçok çözüm odaklı yaratıcı düşünceye ihtiyaç vardır. Bu durum sürdürülebilir yaratıcılığın önemini ortaya koymaktadır. Çünkü “insanoğlu da yaşamını kolaylaştırmak için başlangıçta tesadüfi daha sonra ise bir metod-ilke ya da ilkelere dayanan tasarımlar yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Tasarım kurgusunu oluştururken yanında, öğretici, örnek ve yardımcı olan her zaman doğa olmuştur” (Söğüt ve Aytar Sever, 2019, s. 17). “Doğanın varoluşunun ilke ve prensiplerinin taklit edilerek yaşama katılması biyomimikri olarak adlandırılır” (Kıral ve Paç, 2022, s. 138). Biyomimikri sürdürülebilir yaratıcılık için iyi bir örnek niteliğindedir. Çünkü “doğadaki bütün canlıların karşılaştıkları problemlere karşı geliştirdikleri çözümler, tasarımcıları çözüm arayışlarında doğadan öğrenme ve doğayı taklit etme gibi yaklaşımlara yönlendirmiştir” (Karabetça, 2016; Yıldız, 2012). Ayrıca “biyomimikri bilimi, doğadan esinlenirken; doğanın içindeki formları, süreçleri, döngüleri ve sistemleri rehber alarak, doğanın öğretilerini gezegene daha az zarar veren çözümler ve teknolojiler geliştirmek için kullanır” (Avcı, 2019, s.216). “Günümüzde yaşamı kolaylaştıracak teknolojik ve endüstriyel ürünlerin tasarımında doğadan ilham alınırken, böcekler de birçok tasarıma esin kaynağı olmuştur” (Gülperçin, 2023, s.61). “Biyomimikrinin doğadan nasıl ilham aldığı konusunda çok başarılı örnekler mevcuttur” (Karataş, 2020, s.732). Bu bağlamda çöl böcekleri ve termitler (akkarıncalar) örnek gösterilebilir. “Namibya Çölü, nadiren yağan yağmurlar nedeniyle oldukça kurak olarak sınıflandırılrsa da nem, çiğ ve sis gibi kaynaklar sayesinde, organizmaların yaşamasına olanak tanımaktadır. Namibya Çölü’nde kurak koşullarda yaşayabilen canlılardan biri de çöl böceğidir” (Tekin ve Kurugöl, 2011, s.945).

Namib Çöl Böceği, vücut yapıları sayesinde su damlacıklarını rüzgârlardan ayırarak içebilmektedir. Başı aşağıya, sırt ve kanat kısmı yukarıya gelecek şekilde 45 °C’lik açıyla rüzgâra karşı amuda kalktıklarında havadaki küçük su molekülleri, sırt ve kanat yüzeylerindeki mikro

tepeciklerde toplanmaktadır. Biriken su damlaları yeterli büyüklüğe ulaştığında bu tepeciklerden böceğin ağız kısmına akmaktadır (Satıl, 2017).

Parkes tarafından tasarlanan Namibya Üniversitesi Hidroloji Binası (Resim 2.15), sisteki sudan faydalanan bir dizi kemerli kabuk dizisi okyanusa bakan ve döndükçe sisi toplayan naylon ağdan yapılmış uzun bir perdenin arkasında konumlandırılmıştır. Şili ve Peru'da ağ, mümkün olan nemi tutabilmek amacıyla ağaçlar arasında gerilmektedir. Parkes, bu sistemi binanın altyapısıyla birleştirmişti; ağ, doyma noktasına ulaştıkça yerçekimi nemi, oluklara yönlendirmekte ve bu sayede suyun tutulduğu yeraltı sarnıçları soğuk kalmakta, böylece buharlaşma önlenmektedir. Parkes bu sistemin su yakalayan düşük seviyeli teknolojik bir yaklaşım olduğunu dile getirmiştir (Tekin ve Kirugöl, 2011, s.247).

Resim 2.15. Çöl böceğinden ilham alınarak tasarlanan Namibya Üniversitesi Hidroloji Binası (Tekin ve Kurugöl, s.946).

Resim 2.16. Termitlerden (akkarınca) esinlenilerek yapılan Council House 2 (<https://www.archdaily.com/395131/ch2-melbourne-city-council-house-2-designinc>)

Termitler ise ekosistemdeki döngüsünün önemli bir parçasıdır. Toprağı havalandırarak bitki köklerinin gelişimini desteklerler ve organik maddelerin parçalanmasına yardımcı olurlar. Bu şekilde, toprak verimliliğini artırır ve ekosistemlerin sağlığını korurlar.

Melbourne (Avustralya)'deki Council House 2 (Resim 2.16) binasının doğal klimatizasyonu da termit yuvalarından esinlenerek yapılmıştır. Binanın en önemli özelliği, her yarım saatte bir hava değişimiyle %100 temiz hava sağlamasıdır. Enerji kullanımını düşüren ve havayı soğutan konik havalandırma kanalları, termit yuvalarındaki çalışma prensibine benzer şekilde tasarlanmıştır (Minsolmaz Yeler ve Yeler, 2017, s.152).

Örneklerden de görüldüğü gibi biyomimikri birçok disiplin ile ilişkilendirilmiştir. Sanatta bu disiplinlerin arasında yer almaktadır. “Sanatçı için doğanın maddi özelliklerini, döngülerini, dinamiklerini, tüm biyolojik sistemlerin nasıl yapılandırıldığını araştırmak ve bunu sanat eserlerinde kullanmak biyomimetik bir süreçtir” (Kurt Kıral ve Paç, 2022, s. 137). Bu durum özellikle ünlü ressam Leonardo da Vinci'nin çalışmalarında görülmektedir. “Leonardo da Vinci'nin eskiz defterlerinden hayvanların işlevsel mekanizmalarını, özellikle kuşların kanatlarını, dikkatle çalıştığı bilinmektedir” (Dündar, 2019, s. 37).

“Doğa; tasarım hatalarını minimumda tutan, tasarımı için en uygun malzemeyi seçen, geri dönüşüm sağlayan ve koşullara göre değişmesi gereken özellikleri yeniden gözden geçirebilen büyük bir işletmedir. Doğanın bilgileri ışığında tasarım yaptığımız takdirde, çevre ve yaşam kalitelerinde iyileşme kaçınılmazdır” (Genç, 2020, s.2). Bu doğrultuda “günümüzde sanatçının doğa ile kurduğu ilişki seyirlik bir ilhamın ötesinde çevreye dair hissedilen sorumluluk bilinci üzerinedir. Sanatçılar; çevre bilinci ve sürdürülebilirlik konuları üzerine yoğunlaştığı eserler ile izleyicilerin dikkatini çekmeyi hedeflemektedirler” (Kayahan ve Çevik, 2021, s. 1). Sanatın ve sanatçının yaratıcı çözümlerle sanatını inşa etmesi ve sanatında evrensel bir dil kullanması ancak sürdürülebilir yaratıcılığın sonucudur. Sürdürülebilir yaratıcılık bireyleri, karşılaşılan zorlukların üstesinden gelebilecek yenilikçi faaliyetler oluşturmaya ve hayatın her alanında yaratıcılığı kullanmaya teşvik edebilir. Bu doğrultuda sürdürülebilir yaratıcılıkla aklını kullanabilen, yaratıcı düşünerek problem çözebilen, daimî olma yolunda yenilikçi faaliyetler gösteren bireyler ve daha yaşanabilir bir dünya yaratılabilir.

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Görsel Sanatlar Eğitiminde Sürdürülebilirlik Üzerine Yapılan Araştırmalar

Inwood ve Taylor (2012) “Creative approaches to environmental learning: Two perspectives on teaching environmental art education (Çevresel öğrenmeye yaratıcı yaklaşımlar: çevresel sanat öğretimi üzerine iki perspektif)” başlıklı makalesinde sanatın çevre ve sürdürülebilirlik eğitiminde öne çıkmasıyla çevresel sanat eğitiminin okullarda ve üniversitelerdeki programlarda giderek arttığından bahsetmektedir. Görsel sanatlar ve çevre

eğitiminin bir arada işlendiği disiplinlerarası bu anlayışla, potansiyel öğrenci sayısını arttırmak, öğrenmeyi çeşitlendirmek, kalıcı ve otantik öğrenme gerçekleştirmek istenmiştir. Ayrıca araştırma diğer eğitimciler için çevresel sanat eğitiminde öğretim programı ve pedagoji gelişimine yön vermesi amacıyla yapılmıştır.

Mamur ve Köksal'ın (2016) "Görsel sanatlar dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi bağlamında incelenmesi" başlıklı makalesinde Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilk ve ortaokullarda (1-8. Sınıflar) yer alan Görsel Sanatlar dersinin 2014 yılında güncellenen öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkılarını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden "temel nitel araştırma" kullanılmıştır. Araştırmada bir dersin öğretim programının incelenmesi amaçlandığı için problemin doğasına uygun olan doküman inceleme veri toplama yöntemi olarak tercih edilmiştir. Verilerin çözümlenmesi içerik analizi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları Görsel Sanatlar dersi öğretim programında kültürel sürdürülebilirliğin ön plana çıktığını, sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir çevre konularının ise programa kısmen yansıdığını göstermiştir. Öğretim programının yerel kültüre ait motifleri keşfetmeye, farklı toplumların kültür-sanat objelerini tanımaya ve onlara saygı duymaya önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Ancak programda anlayış, adalet duygusu ve doğaya karşı sorumluluk bilinci ile doğa ve kültür arasındaki ilişkiye daha görünür düzeyde yer verme gerekliliğine de dikkat çekilmiştir.

Curtis, Reid ve Reeve, (2014) "Towards ecological sustainability: observations on the role of the arts (Ekolojik sürdürülebilirliğe doğru: Sanatın rolü üzerine gözlemler)" adlı makalelerinde sanatın toplumu ekolojik sürdürülebilirliğe taşımadaki rolünü açıklamayı amaçlamışlardır. Araştırmada, sanat ve doğal kaynak yönetimi sektörlerinde çalışan 96 önemli bilgi kaynağıyla yapılan görüşmelerden ve sekiz topluluk temelli sanat ve çevre etkinliğinin ampirik, deneysel çalışmalarının karışımından yararlanılmıştır. Araştırmada sanatın çevresel davranışı nasıl şekillendirebileceğini açıklamak için bir model geliştirilmiş ve üç yol önerilmiştir. Bunlar; ilgi çekici bir biçimde bilgi iletmek; doğal çevreye karşı empati yaratmak; ve sanatı ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınmaya dahil etmektir.

Mamur, (2017) "Sanat eğitiminde sürdürülebilirlik ve çevre eğitimi üzerine bir çalışma" adlı araştırmada sanat yoluyla çocukların kendilerini, toplumsal çevreyi ve doğayı keşfetmelerini sağlamaya dönük etkinlikleri sürdürülebilirlik temelinde geliştirilmiş ve geliştirilen etkinliklerin çocuklara katkısını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın katılımcıları 11 ilkokul 4. sınıf öğrencisi ve 9 ortaokul 5. Sınıf öğrencisi olmak üzere 10-11

yaş gurubu toplam 20 öğrencidir. Araştırma verileri öz değerlendirme yazıları ve süreç değerlendirme formuyla toplanmış, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bulgular sürdürülebilirlik temelli sanat etkinliklerinin öğrencilerin sanat ve bilim, sanat ve doğa arasındaki karşılıklı etkileşimi anlama, atık malzemelerin yeniden ve estetik bir biçimde değerlendirilmesi ve çevresel bozulmaya dair farkındalığı artırdığını göstermiştir.

Bertaux ve Skeririk, (2018) “Creating pedagogy to integrate sustainability and the arts (Sürdürülebilirlik ve sanatı bütünleştirmek için pedagoji yaratmak)” adlı çalışmalarında sanat ve sürdürülebilirliği bir araya getiren bir pedagoji için özgün bir kuramsal model sunmaya amaçlamışlardır. Bunun için dahil dört farklı disiplinde sanat ve sürdürülebilirliği bütünleştiren bazı dersleri incelemişlerdir. Araştırmanın sonunda, sanatı sürdürülebilirlikle bütünleştiren yeni pedagoji, ihtiyaç duyulan değişimi gerçekleştirmede temel aktörler olan geleceğin ve mevcut yöneticilerin eğitimine önemli ölçüde katkıda bulunabileceğini belirtmişlerdir.

Mamur ve Çelik (2023) “Ecological art pedagogy: co-creation for ecological Transformation (Eko-sanat Pedagojisi: Ekolojik dönüşüm için birlikte yaratma)” adlı çalışmada, okul sonrası bir sanat programında hayata geçirilen çevre ve sanat temelli bir projede ortaya çıkan öğrenmeleri keşfetmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın katılımcıları 9-13 yaş aralığında toplam 18 öğrencidir. Araştırmada katılımcıların çevreyle ilgili duygusal bağlantılarını belirlemek ve çevresel davranışlarında gelişimlerini değerlendirmek için sanat temelli araştırma yaklaşımı ile fenomenoloji birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın verileri öğrenme sürecinde kullanılan sanatsal çalışmalar, yansıtıcı günlükler, çalışma yaprakları, araştırmacı günlüğü ve odak grup görüşme yoluyla toplanmış, tümevarımsal bir yaklaşımla çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçları ekolojik sanat bağlamında gerçekleştirilen sorgulamaların öğrencilerin özellikle çevreyle ilgili bilgilerini güçlendirmede, farkındalıklarını artırmada etkili olduğu göstermiştir. Öğrencilerin sınıf dışı mekanlarda gerçekleştirdikleri etkinliklerin ise çevre için birlikte farkındalık yaratma, yaratıcı eylemlere katılım arzusu oluşturma, doğa-insan ilişkisini sorgulama, diğer canlılar için empati geliştirme ve gezegenin geleceğine ilişkin iyileştirici çözümlerin yine kendilerinde olduğunu fark etmelerini sağlama adına katkı sağladığını göstermiştir.

Erikan (2020) “Sanat eğitiminde görsel kültür kuramı ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi bağlamında bir eylem araştırması” başlıklı yüksek lisans tezinde, sanat eğitiminde görsel kültür çalışmaları ile sürdürülebilir kalkınma eğitiminin bütünleştirildiği bir yaklaşımın uygulanabilirliğini ve etkilerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma, görsel

sanatlar derslerinde sürdürülebilir kalkınma eğitimi bağlamında geliştirmeye dönük bir yaklaşım sergilendiğinden nitel araştırma yaklaşımlarından “eylem araştırması” olarak planlanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 2019- 2020 eğitim öğretim yılında Denizli’de Zaferiye Abaloğlu Bilim ve Sanat Merkezi’nde 9-12 yaş aralığında toplam 13 ilkokul öğrencisi oluşturmuştur. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Öğrencilerin sanat yoluyla çevrenin nasıl korunabileceği, engelli bireyler için sorumlulukları, reklamlar ve tüketim üzerinden gelecek kuşaklar için fikirler geliştirmeye dönük yaklaşımlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma eğitimi için görsel kültür imge çözümlerinin ilkokul görsel sanatlar dersinde merak uyandırma, öğretirken eğlendirme, yaratıcılığı destekleme, eleştirel bakabilme özelliklerinden dolayı uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Korkut Demir (2023) “Görsel sanatlar öğretmenlerinin sürdürülebilirlik kavramını kazandırmaya yönelik görüşleri” başlığı altında çalıştığı yüksek lisans tezinde, görsel sanatlar öğretmenlerinin öğretim etkinliklerinin yapılandırılmasında sürdürülebilirlik konusunu kazanımlar yolu ile edindirmeye yönelik görüşlerini almayı amaçlamıştır. Araştırmada nicel araştırma desenlerinden betimsel araştırma kullanılmıştır. Örnekleme, Türkiye genelinde özel ve resmi okulların ilköğretim ikinci kademesinde görev yapan görsel sanatlar öğretmenleri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak temel öğrenme alanlarına bağlı kazanımlar üzerinden hazırlanan anket kullanılmıştır. İlgili alanyazın bağlamında tartışılmış ve araştırmacılara, program geliştiricilere, idarecilere, öğretmenlere gerekli önerilerde bulunulmuştur.

2.2.2. Özgün Baskı Atölye Eğitiminde Sürdürülebilirlik Üzerine Yapılan Araştırmalar

Demirci (2021) “Özgün baskı resimde toksik olmayan malzeme ile tekniklere ilişkin yeni yaklaşımlar” başlıklı yüksek lisans tezinde, sanatçıların ev ortamlarında nasıl daha güvenli teknikler uygulayabilecekleri sorularına odaklanmıştır. Araştırmada ülkemizde çok genç olan toksik olmayan özgün baskı resim teknikleri incelenerek hem literatüre hem de sanatçıların malzeme olarak kullanmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Araştırmada, su bazlı mürekkepler, akrilik dirençler ve çok daha fazlası kullanarak da zehirsiz bir atölye ortamı yaratılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada sanatçıların artık geleneksel baskı resim tekniklerinde kullanılan toksik malzemelere ve tekniklerin uygulanması için büyük araçlara ihtiyaç duymadan bağımsız yaratıcı çalışmalar üretebilecekleri vurgulanmıştır.

Tezcan Bahar'ın (2019) “Güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde uygulanan geleneksel yüksek baskı resim tekniklerine alternatif olabilecek teknik önerileri” adlı çalışması atölye imkânlarının kısıtlı olduğu okullarda yapılabilecek alternatif yüksek baskı resim teknikleri ve bu tekniklerde kullanılabilen malzemelerle ilgilidir. Geliştirilen ve uyarlanan alternatif yüksek baskı resim teknikleri, Güzel Sanatlar Eğitimi bölümlerindeki öğrencilere yöneliktir. Söz konusu öğrenciler, birer görsel sanatlar öğretmeni adayıdır. Araştırmada bu farklılıklar belirtilerek alternatif malzeme ve teknikler ile geleneksel yüksek baskı resim tekniklerinin farklılıkları ortaya konmuştur. Alternatif malzemelerin zaman, maliyet, sağlık ve güvenlik açısından avantajlarının olduğu tespit edilmiştir.

Çağdaş Ören (2019) “Görsel sanatlar eğitiminde sürdürülebilirlik bağlamında ecoprint çalışmalarının değerlendirilmesi (Pamukkale Üniversitesi örneğinde)” adlı yüksek lisans tezi olarak yaptığı çalışmasını, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı öğrencileri ile görsel sanatlar eğitiminde sürdürülebilirlik bağlamında, ecoprint tekniğinin uygulanabilirliğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Sürdürülebilirlik bağlamında ecoprint çalışmalarını değerlendirmiş ve öğretmen adaylarına katkısını araştırmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen bu çalışma Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı 3. ve 4. sınıflar arasından özgün baskı dersi almış olan gönüllü sekiz öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmanın modeli, “durum çalışması”dır. Araştırma verileri yapılan görüşmeler, uygulama, gözlem ve dokümanlardan elde edilmiştir. Veri analizinde araştırmacının ve iki alan uzmanının görüşlerinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda, ecoprintin dünyada yeni uygulanmaya başlanılan bir teknik olmasından kaynaklı, yeterli bilgi ve araştırmalarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle sanat eğitimi programlarında ecoprint tekniğine yer verilmesi önerilmiştir.

Araştırmalar incelendiğinde görsel sanatlar eğitimi alanında sürdürülebilirlik ve çevre odağında yapılan çalışmalara (Curtis, Reid ve Reeve, 2014; Inwood ve Taylor, 2012; Mamur, 2017; Bertaux ve Skeririk, 2018; Erikan, 2020; Mamur ve Çelik, 2023; Korkut Demir, 2023) özellikle son 10 yılda yoğunlaştığı söylenebilir. Bu araştırmalar çevre eğitiminde sanatın üslenebileceği role, diğer bir deyişle çevre bilinci için sanatın yaratıcı potansiyelinin nasıl kullanılabileceğine odaklanmışlardır. Sürdürülebilirlik özgün baskı atölye eğitimi ile ilişkili ele alındığında ise yapılan çalışmaların (Demirci, 2021; Tezcan Bahar, 2019; Çağdaş Ören, 2019) zaman, maliyet, sağlık ve güvenlik açısından geleneksel baskı resim tekniklerini yeniden yorumlamaya dönük uygulamaların ya da alternatif arayışların olduğunu söylemek mümkündür. Bu araştırmada ise özgün baskı atölye dersinde

sürdürülebilir yaratıcılık odaklı etkinliklerin uygulanabilirliğini ve etkilerini değerlendirmek istenmiştir. Bu çerçevede öncelikle uzman ve öğretmen adaylarından edinilen bilgilerle mevcut durumu analiz etmek, bu analizler üzerinden sürdürülebilir yaratıcılık temelli alternatifler üretmek amaçlanmıştır.

3.BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanması, verilerin analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın nasıl geliştirilebileceğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada eylem araştırması deseni kullanılmıştır. “Eylem araştırmaları okul ve sınıf gibi ortamlarda değişimin ve buna bağlı olarak da gelişimin oluşturulabilmesinde en güçlü araştırma desenlerinden biri olarak görülmektedir” (Ekiz, 2003, s. 55). Eylem araştırması, uygulamada ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözülmesine yönelik olarak uygulayıcıların tek başlarına ya da bir araştırmacıyla birlikte uygulama süreci çalışmalarını içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Mills’a (2003) göre eylem araştırmasının eğitim alanında kullanılmasının birçok nedeni vardır. Bunlar;

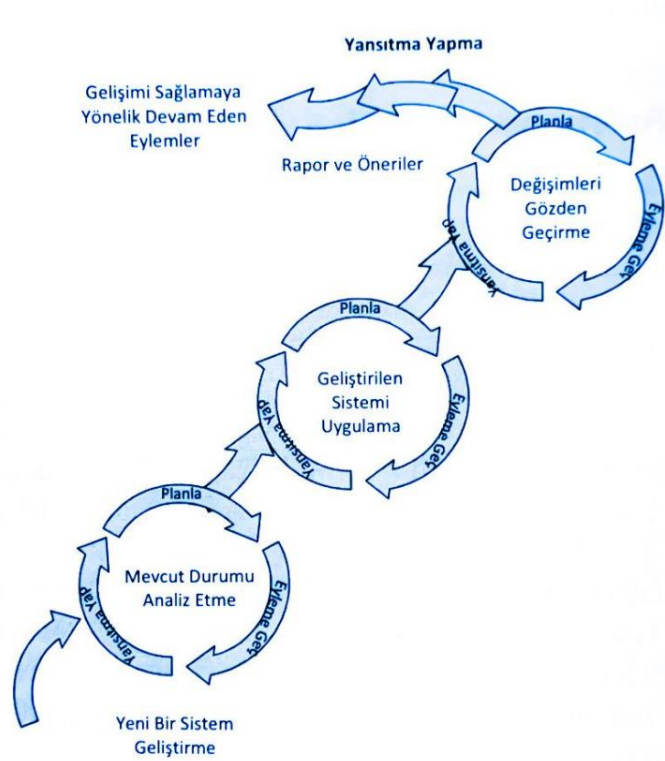
- Okullarda değişimi teşvik eder,
- Eğitimde demokratik bir yaklaşımı destekler,
- Bireyleri projelerde iş birliği yoluyla yetkilendirir,
- Eğitimcileri kendi uygulamaları üzerinden düşünmeye teşvik eder,
- Yeni fikirleri deneme sürecini teşvik eder.

Bu araştırmada özgün baskı atölye derslerinde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın geliştirilmesi, yeni uygulamaların ortaya konulması planlandığı için eylem araştırması deseni kullanılmıştır. Bu bağlamda eylem araştırmasının, özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması türünden faydalanılmıştır.

Bu yaklaşımda amaç uygulayıcıya yeni bilgiler, beceriler ve deneyimler kazandırmak ve kendi uygulamalarına karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirmesine yardımcı olmaktır. Böylece uygulayıcı kendi uygulamalarını bir problem çözme süreci olarak görecektir ve sürekli olarak bu süreç içindeki kendi rolünü sorgulayacaktır. Aynı zamanda uygulamada sık sık karşılaşılan sorunlara ilişkin bilinçli açıklamalar getirebilecektir. Bu yaklaşımda uygulayıcının araştırma yoluyla mesleğinde daha yetkin hale gelmesi, kuram ile uygulamayı bütünleştirme becerisi kazanması ve kendi alanı ile ilgili politikalara ilişkin de görüşler geliştirmesi olasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 320-321).

Alanyazında eylem araştırması süreçlerine yönelik döngüsel ve sarmal olarak yapılandırılmış modeller bulunmaktadır. Bu modeller süreçte atılacak adımları gösteren ve bu adımları yönlendiren bir kılavuz niteliğindedir. Bu araştırma Piggot-Irvine’nin(2006) sarmal eylem araştırması modelindeki döngüsel süreçlerin temel alınmasıyla

gerçekleştirilmiştir. “Piggot-Irvine (2006) eylem araştırması sürecinin doğası gereği sarmal bir yapıda olduğu ve bu sarmal yapının da kendi içinde döngülerden meydana geldiğini vurgulamıştır (Bkz. Şekil 3.1) Tanımladığı modelin adımlarını planla, eyleme geç ve yansıtma yap biçiminde betimlemiştir” (Saban ve Ersoy, 2019, s.44).

Şekil. 3.1. Piggot-Irvine'nin sarmal eylem araştırması modeli (Piggot-Irvine, 2006)

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu araştırmanın alt amaçları çerçevesinde iki farklı örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Araştırmada 1. Alt amaç için farklı üniversitelerde özgün baskı atölye dersini yürüten 3 öğretim elemanı ve 2022- 2023 eğitim öğretim yılında Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-iş Anabilim dalında öğrenim gören 4. Sınıf 4 görsel sanatlar öğretmen adayı oluşturmuştur. Bu katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yaklaşımlarından ölçüt örnekleme belirleyici olmuştur. “Bu yöntemde mantık daha önceden belirlenen bazı önem ölçütlerini karşılayan tüm durumları çalışmak ve gözden geçirmektir. Bu ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından hazırlanabilir ya da önceden hazırlanmış olabilir” (Yağar ve Dökme, 2018, s.6). Öğretim elemanları için belirleyici ölçüt özgün baskı atölye ders sürecini uzun süredir (en az 10 yıl) yürütüyor olmalarıdır. Öğretmen adayları için ise özgün baskı dersini almış ve derse ilişkin deneyimlerinin olmalarıdır.

Araştırmanın 2. Alt amacı için ise çalışma grubunu 2023-2024 eğitim öğretim yılında Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-iş Anabilim dalında öğrenim gören 3. Sınıf 12 görsel sanatlar öğretmen adayı oluşturmuştur. Bu katılımcıların belirlenmesinde ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme belirleyici olmuştur. “Tipik durum örnekleme, araştırmaya ilişkin evrende var olan birçok durumun içinden tipik olan diğer bir ifadeyle sıradan ve ortalama bir durumun tespit edilerek örnekleme olarak seçilmesidir” (Başaran Koç, 2017, s. 491). “Tipik durum örnekleminde amaç ortalama durumları çalışarak belirli bir alan hakkında fikir sahibi olmak veya bu alan, konu, uygulama veya yenilik konusunda yeterli bilgi sahibi olmayanları bilgilendirmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 147). Öğretmen adaylarının demografik bilgileri Tablo 3. 1’de sunulmuştur.

Tablo 3.1. *Öğretmen Adaylarının Demografik Bilgileri*

Kod İsim	Cinsiyet	Yaş	Son Mezun Olduğu Okul Türü
Armut	K	21	Lise
Ayna	K	22	Lise
Çilek	K	21	Lise
Erlik	E	21	Lise
Gül	K	21	Lise
Güneş	K	21	Lise
Kaplumbağa	E	22	Lise
Kelebekçi	E	20	Lise
Kiraz	K	20	Lise
Kuki	K	19	Lise
Lunamai	K	26	Üniversite
Marceline	K	22	Lise

Araştırmaya 9 kız, 3 erkek olmak üzere toplam 12 öğretmen adayı katılmıştır. Katılımcılardan 1’i Resim-iş öğretmenliğini ikinci üniversite olarak okumaktadır. Katılımcıların yaşları 19 ile 26 arasındadır. Katılımcıların demografik özelliklerinin alındığı kişisel bilgi formunda sürdürülebilirliğe dönük eylemlerini derecelendirmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarının 6’sı en yüksek derece olan 4 yanıtını verirken, 4’ü eylemlerini 3 derece olarak, 1’i 2 derece olarak cevap vermiştir. 1 öğretmen adayı ise en düşük derece olan 1’i işaretlemiştir. Ekolojik krizle ilgili bilimsel çalışmaların takibinin analiz edildiği soruya ise öğretmen adaylarının, 1’i hiç, 4’ü nadiren 5’i bazen, 1’i çoğu zaman ve 1’i her zaman yanıtını vermiştir. Çevresel sürdürülebilirliği destekleyen sanatçılar ve sanat pratiklerinin dikkatlerine dair farkındalıklarını ise, 7’si çoğu zaman, 1’i hiç, 1’i nadiren ve 2’si her zaman şeklinde tanımlanmıştır. Aynı zamanda “Sanat çalışmalarında çevreye zarar vermemeye özen gösteririm” maddesine öğretmen adaylarının 6’sı çoğu zaman, 3’ü her zaman, 1’i nadiren ve 1’i bazen cevap vermiştir. “Sanatsal çalışmalarında izleyenleri çevreye dair

hassasiyet göstermeye davet ederim” maddesine ise öğretmen adaylarının 2’si çoğu zaman, 3’ü her zaman, 4’ü bazen, 1’i nadiren cevabını verirken 1’si hiç şeklinde yanıtlamıştır.

Katılımcılar araştırma öncesinde sözlü olarak araştırma süreci hakkında bilgilendirilmiştir. Daha sonra aydınlatılmış onam formu (Bkz. Ek 16) dağıtılmıştır. Katılımcıların rızalarının ardından uygulama ve veri toplama sürecine geçilmiştir.

3.3. Etkinlik Geliştirme ve Uygulama Süreci

3.3.1. Eylem planının geliştirilmesi

Mevcut durumu analiz etme odağında gerçekleştirilen (Araştırmanın 1.alt amacı) uzman ve deneyimli öğrenci görüşmeleri araştırmanın eylem planlarında odaklanılacak tema, yöntem ve teknikler hakkında araştırmacıda bir kanaat oluşturmuştur. Araştırmacı görüşmeleri analiz ettikten sonra Şekil 3.2’de sunulan odak noktalara yoğunlaşmaya karar vermiştir.

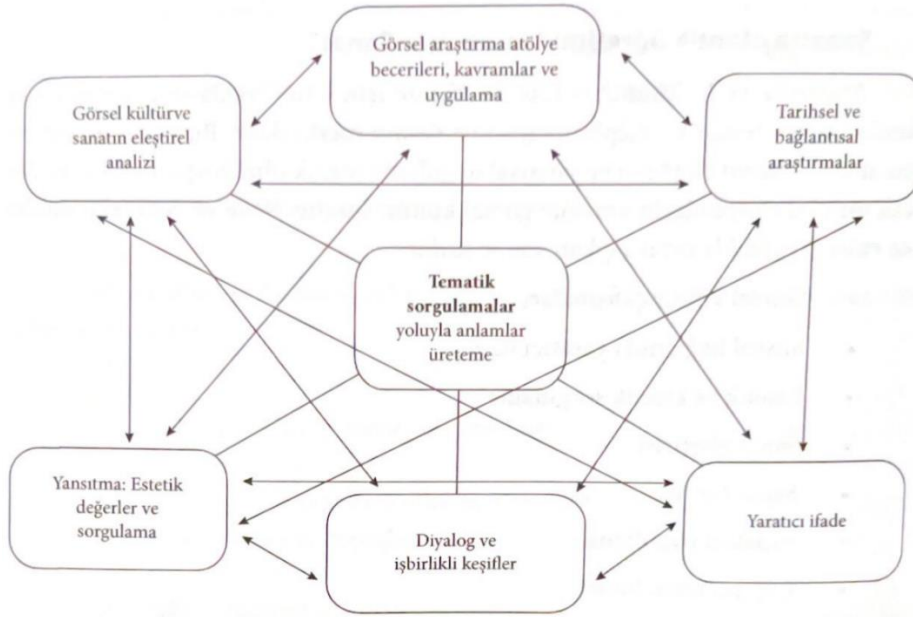

Şekil 3.2. Eylem planı geliştirme ihtiyacı

Araştırmacı Şekil 3.2’de sunulan odak noktalar çerçevesinde eylem planları geliştirme aşamasına geçmiştir. Bu aşamada geliştirilen eylem planlarının geçerliliği için bir Eylem Araştırması Komitesi (EAK) kurulmuştur. Uzun yıllardır özgün baskı atölye dersini yürütmekte olan bir öğretim elamanı, sanat eğitiminde sürdürülebilirlik bağlamında çalışmaları olan bir öğretim elamanı ve tez danışmanının yer aldığı 3 uzmandan oluşan bir komite oluşturulmuştur. Araştırmacı biri yedek olmak üzere toplam 5 eylem planı geliştirmiştir.

Eylem planlarının oluşturulmasında Anderson ve Milbrant’ın (2005) “Yaşam için Sanat” yaklaşımı temel alınmıştır.

Yaşam için Sanat yaklaşımı; disiplin merkezli, bilişsel, tematik, disiplinlerarası ve yaşam merkezlidir. Bu yaklaşım merkezinde tematik sorgulamalar yoluyla anlamlar üretme bulunmaktadır. Bu nedenle içerik, tasarım ilke ve elemanları, çeşitli araç gereçlerin teknik düzeyde kullanımı, sanat tarihi veya sanat disiplinleri gibi öğretim öğeleri tarafından tasarlanmak yerine temalar etrafında yapılandırılmıştır. Burada tek bir tasarıma uyan yaklaşımı benimsemekten sanat yoluyla gerçek hayatın (sınıf dışındaki sorunlar) problemlerini çözmek, bireylerin duygularını, amaçlarını, fikirlerini keşfetmek için alana özgü bilgi ve beceriler kullanılır. Bu nedenle temaların öncelikle kişisel deneyimlerden, çağdaş sanat ve kültürden alınması istenir (Anderson ve Milbrandt'dan akt. Özsoy ve Mamur, 2019, s.163-164).

Şekil 3.3. “Yaşam için Sanat” öğretim modeli (Anderson ve Milbrandt’dan akt. Özsoy ve Mamur, 2019, s.164).

Şekil 3.3 de görüldüğü gibi Anderson ve Milbrandt’ın (2005) “Yaşam için sanat modelinde tema odaklılık söz konusudur. Bu noktadan hareketle öğretmen adaylarını sürdürülebilir yaratıcılığa odaklamak için; “Ekolojik yoksunluk”, “Geride kalanın dönüşümü”, “Aşırı tüketim,” “Biyolojik çeşitlilik” olmak üzere dört tema belirlenmiştir. Bu temalar perspektifinde odaklanılacak öğrenme çıktıları ise şöyle ifade edilmiştir;

- Sanatçının yaratıcı süreçteki deneyimlerini çözümler.
- Sanatçının kaygılarını ve amacını imgeler yoluyla keşfeder.
- Çevre problemlerinin yaşam üzerine etkilerini çözümler.
- Ekolojik kaygıları olan bir sanatçı ve sanat eserinin çevrelerini nasıl etkilediği, izleyici üzerinde nasıl farkındalık yarattığını çözümler.

- Klasik kalıpların dışına çıkarak deneyselliğini ve sürdürülebilir yaratıcılığını geliştirme istekliliği gösterir.
- Sürdürülebilir yaşama destek olmak için yeni yöntemler geliştirir.
- Sanatta çevre dostu ve toksik olmayan materyalin kullanımının önemini anlar.
- Atığın dönüşümünün önemini kavrar.
- Sürdürülebilir yaratıcılık temelli ders sürecini deneyimlerken kendi ders süreçlerine nasıl dahil edebileceğini sorgular.

Bu öğrenme çıktıları ve Şekil 3.4. de sunulan çerçeve plan doğrultusunda eylem planları hazırlanmıştır.

Şekil 3.4. Anderson ve Milbrandt'ın (2005) "Yaşam için Sanat" öğretim modeli'ne göre tasarlanan etkinliklerin genel yapısı

3.3.1.1. Gerçekleştirilen eylem planları

Birinci Etkinlik: "Ekolojik Yoksunluk"

Bu etkinlik sürecinde öğretmen adayları, iki odak sanatçının sanat pratiği üzerinden insanın ekolojiye etkilerine yönelik düşünmeye davet edilmiştir. Odak sanatçı Vicki Reed, cyanotype yöntemini yoksunluk, kayıp ve hüznle ilişkilendiren bir sanatçıdır. "Geride ne bırakıyoruz?" (Resim 3.1) serisinde cyanotype baskı resim türünü kullanmıştır. Oscar Munoz ise "Narcisos Secos" (Kurutulmuş Fulya) serisinde (Resim 3.2) bireyin yaşam boyunca değişebileceğini ve yok olduğunda arkasında bırakabileceği izi gösteren bir tavır sergileyerek serigrafi baskı tekniğini kullanmıştır. Bu kapsamda öncelikle ekoloji üzerine

odaklanan ve izleyici çevre üzerine farkındalık yaratmayı amaçlayan odak sanatçı Vicki Reed ve Oscar Munoz'un çalışmaları işbirlikli ve diyalog temelli bir yaklaşımla çözümlenmiştir.

Resim 3.1. Vicki Reed 'in Geriye Ne Bırakıyoruz?' serisine ait bir çalışma

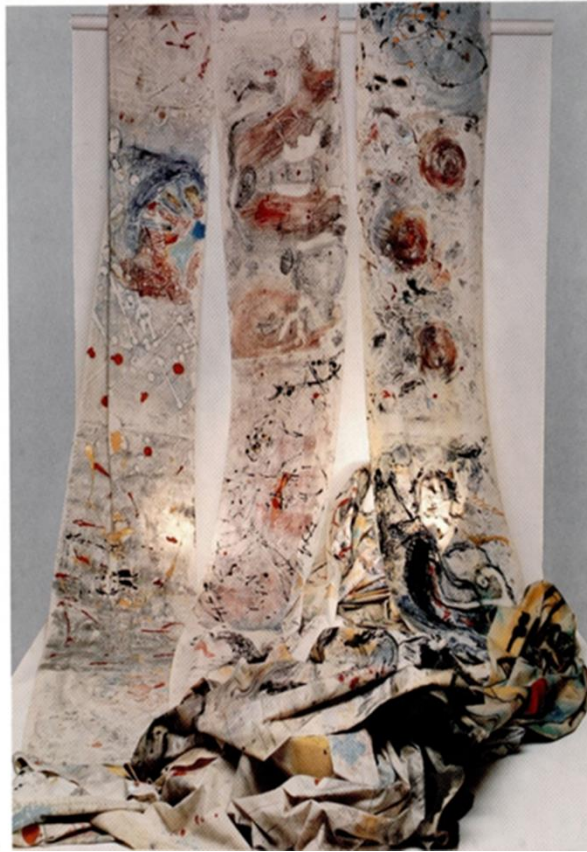

Resim 3.2. Ocsar Munoz'un Narcisos serisine ait çalışmalar

Daha sonra öğretmen adaylarından, “Ekolojik Yoksunluk” temasına odaklanarak ekolojiye dair endişelerini kendi portreleri ile anlatmaları istenmiştir. Bunun için öğretmen adaylarından öncelikle ekolojik sorunlarına dair yazılı ve görsel materyalleri araştırmaları istenmiştir. Bu yazılı ve görsel materyalleri de tasarım süreçlerine katarak kendi ekolojik oto portrelerini tasarlamışlardır. Ardından çevre üzerinde toksik etkisi, solvent bazlı baskı resim boyalarına göre daha az olan Cyanotype baskı (Blue Print- Güneş baskı) tekniğinin özellikleri üzerine bir sunu yapıldıktan sonra tekniği deneyimlemelerine olanak yaratılmıştır. Bu süreçte öğretmen adaylarına cyanotype tekniğinin çeşitli anlatım olanakları üzerine (ton değerleriyle oynama, farklı renk ve doku olanakları araştırma gibi), bilgiler verilmiş ve örnek uygulamalar üzerinde gösterilmiştir. Bu örnek uygulamalarda limon, kahve, çay, zerdeçal, oksijenli su, çevre dostu çamaşır suyu gibi çeşitli malzemeler üzerinden çalışmanın ton değerlerinde denemeler yapılmıştır. “Ekolojik Yoksunluk” etkinliğinin gerçekleştiği tarih aralığı 11.10.2023 – 25.10.2023 olup 3 hafta (9 ders saati) şeklindedir. Etkinliğin planı Ek.9'de yer almaktadır.

İkinci Etkinlik: “Geride Kalanın Dönüşümü”

Bu etkinlik sürecinde öğretmen adayları, insanın dönüşüm ve ekoloji üzerindeki etkilerine yönelik düşünmeye yöneltilmiştir. Geride kalanın dönüşümü temalı etkinliğin odak sanatçısı Giuseppe Pinot Gallizio olarak belirlenmiştir. Çünkü Gallizio ressam olmasının yanı sıra eczacı, arkeoloji ve botanik bilginidir. Ayrıca sanatçı bu alanların tümüyle disiplinlerarası profesyonelleşmeye meydan okuyacağını ve modern bilimi daha ‘ilkel’ köklere yeniden bağlayarak kapitalizme boyun eğmekten kurtaracağını düşündüğü bir araştırma platformunun üyesidir. Bu sebeple sanatçı çalışmalarını organik materyaller ve doğal süreçlerden faydalanarak üretmektedir. Aynı zamanda sanatçı tüketim kültürünü eleştirmek amacıyla çalışmalarını uzun rulolar şeklinde üretmekte ve bu ruloları metre hesabından satarak kapitalist düzene dikkat çekmektedir (Resim 3.3).

Resim 3.3 Giuseppe Pinot Gallizio'nun “Endüstriyel Resim” serisine ait bir çalışma

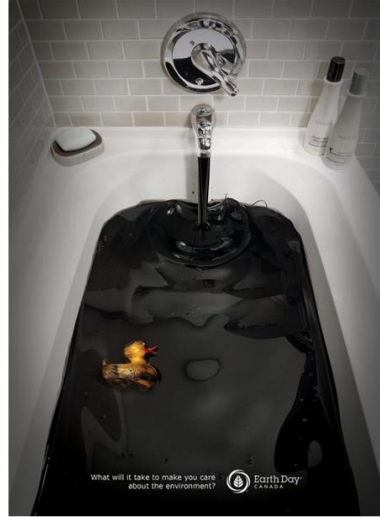
Çalışmada öncelikle kapitalist düzen, tüketim kültürü ve tüketim alışkanlıkları ve ürettiğimiz atıklar üzerine izleyiciyi çevre üzerine farkındalık yaratmayı amaçlayan odak sanatçının çalışmaları işbirlikli ve diyalog temelli bir yaklaşımla çözümlenmiştir. Daha sonra öğretmen adayları atık materyalleri dönüştürme ve atığın sanatta dönüşümü üzerine düşünmeye davet edilmiştir. Sanat atölyesindeki atıklar işbirlikle gerçekleştirilecek olan

çalışmanın temel malzemesini oluşturmuştur. Öncelikle geride kalanın dönüşümü teması üzerinden atık ve tüketim alışkanlıklarını sorgulayan öğretmen adayları, daha önce özgün baskı atölye uygulamalarından kalan linol atıkları ve kullanmak istedikleri başka atıklar üzerinden kompozisyon yaratmaya yöneltmiştir. Atık üzerinden oluşturulan kompozisyonlar kolograf baskı tekniğinin ruhuna uygun olduğu için kolograf baskı tekniği hakkında öğretmen adayları bilgilendirilmiştir. Ayrıca bu kompozisyonların toksik malzeme kullanmadan 12 metre uzunluğundaki atık kumaşa basılması istenmiştir. Böylelikle etkinlik tüm öğrencilerin işbirlikli bir yaklaşımla birlikte çalıştığı atık materyallerin tek bir eserde birleştiği bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu etkinliğin uygulama süreci öncelikle bir fikir üzerinde anlaşma daha sonra da kompozisyon oluşturma, materyallere boya verme, baskı olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarının her aşamayı deneyimlemesi için üç istasyon oluşturulmuş ve her iki etkinlikten sonra öğretmen adaylarının istasyon değiştirmesi sağlanmıştır. Atığın kumaş üzerinde nasıl bir anlatımla sergileneceğine öğretmen adayları birlikte karar vermiştir. “Geride Kalanın Dönüşümü” etkinliğinin gerçekleştiği tarih aralığı 1.11.2023 – 22.11.2023 olup 3 hafta (9 ders saati) şeklindedir. Akademik takvim doğrultusunda belirlenen vize sınavları sebebiyle etkinliğe bir hafta ara verilmiştir. Etkinliğin planı Ek-10’ da yer almaktadır.

Üçüncü Etkinlik: “Aşırı Tüketim”

Bu etkinlik sürecinde öğretmen adayları, aşırı tüketim ve onun ekoloji üzerindeki etkilerine yönelik düşünmeye davet edilmiştir. Bu bağlamda Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF), *Eart Day Canada* kuruluşu ve *Legambiente Derneği* tarafından yayınlanan dört tane (Resim 3.4, 3.5, 3.6 ve 3.7) sosyal afiş sunulmuştur. Bu kapsamda, tüketim kültürü, tüketim alışkanlıkları, aşırı tüketim ve ürettiğimiz atıklar üzerine izleyicide çevre üzerine farkındalık yaratmayı amaçlayan sosyal afişler işbirlikli ve diyalog temelli bir yaklaşımla çözümlenmiştir. Bunun yanı sıra, öğretmen adaylarının anlam yaratma süreçlerine destek olmak için Dünya Limit Aşım Gününden (Küresel Limit Aşım Günü) bahsedilmiştir. WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), “75 Dünyamız varmış gibi tüketiyoruz” başlıklı basın açıklamasında; dünyamızın bize sunduğu 1 yıllık doğal kaynakları, bu yıl, 28 Temmuz itibarıyla tükettiğimizi gösterdi ve bugünden itibaren Dünyanın bize sunduğu 1 yıllık doğal kaynakları tüketmiş olarak, gelecekte borçlanmaya başladığımızı ifade etmiştir (WWF, 2022). Bu bağlamda öğretmen adaylarından aşırı tüketim temasına odaklanarak eskiz tasarımları istenmiştir. Etkinliğin uygulama süreci gravür baskı tekniği üzerinden tasarlandığı için öğretmen adaylarına gravür baskı tekniği hakkında bilgi verilmiş ve teknik

tetra pak ambalaj atığı üzerine kuru kazıma (drypoint) uygulanarak gösterilmiştir. Daha sonra öğretmen adaylarının tetra pak ambalajı üzerine gravür baskıyı deneyimlemeleri sağlanmıştır. “Aşırı Tüketim” etkinliğinin gerçekleştiği tarih aralığı 29.11.2023 – 13.12.2023 olup 3 hafta (9 ders saati) şeklindedir. Etkinliğin planı Ek-11’ de yer almaktadır.

Resim 3.4. Earth Day Canada kuruluşuna ait reklam görseli

Resim 3.5. Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) tarafından paylaşılan reklam görseli

Resim 3.6. Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) tarafından paylaşılan reklam görseli

Resim 3.7. Legambiente isimli çevreci derneğin “Dünyayı Temizliyoruz” kampanyasına ait reklam görseli

Dördüncü Etkinlik: “Biyolojik Çeşitlilik”

Bu etkinlik sürecinde öğretmen adaylarını, çevre sorunlarının biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkilerine yönelik düşündürmek istenmiştir. Odak sanatçı Nobuhiro Nakanishi “Katmanlı Çizimler” başlıklı serisinde (Resim 3.8) doğanın, nesnenin veya bir sahnenin zaman içerisindeki değişimine yer vermektedir. Bu bağlamda öncelikle, küresel ısınma, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliği vurgulayan, izleyiciyi çevre üzerine farkındalık yaratmayı amaçlayan sanatçının çalışmaları işbirlikli ve diyalog temelli bir yaklaşımla çözümlenmiştir. Çünkü “biyolojik çeşitlilik, ekosistemlerin insanlığın gönenci için elzem

olan yaşam destek sürecini sürdürebilme yeteneğinin ve sağlıklı çevrenin bir göstergesidir” (Demirayak, 2002, s.4). Bu bağlamda öğretmen adaylarının anlam yaratma süreçlerine destek olmak için “tek sağlık” ve “biyolojik çeşitlilik” kavramlarından bahsedilmiştir. Tek sağlık “halka daha iyi sağlık hizmeti sunabilmek için “koruma tedaviden üstündür” prensibinin esas alındığı, birden fazla farklı sektörlerin iletişim halinde olduğu, birlikte entegre çalıştığı, geleceğe yönelik olarak ortak politikaların ve fikirlerin üretildiği, sağlığın bütünsel olarak korunmasına yönelik bir uygulama ve yaklaşımdır” (Serpen, 2020, s.684). “Tek Sağlık yaklaşımı, hayvan-insan-ekosistem etkileşiminde halk sağlığı sorunlarının ele alınmasında kritik bir araç olarak önem kazanmaya devam etmektedir” (Şahintürk, 2022, s.51). Bunun için öğretmen adaylarından çevre sorunlarının biyolojik çeşitlilik üzerinde yarattığı tahribatı araştırmaları ve nesli tükenmiş ya da tükenme tehlikesinde olan canlılar (hayvan ve bitki) üzerinden eskiz tasarımları istenmiştir. Ayrıca bu etkinlik linol baskı tekniğinin ruhuna uygun olduğu için öğretmen adaylarına linol baskı tekniği hakkında bilgi verilmiştir. Etkinliğin uygulama sürecinde oluşturulan eskizler üç farklı şekilde basılmıştır. Birinci aşamada öğretmen adayları oluşturdukları eskizleri linol baskı tekniği ile kâğıda basarak bireysel çalışmışlardır. İkinci ve üçüncü aşamada ise tüm öğretmen adaylarının kalıplarının tek bir eserde birleştiği ve yeniden kompoze edildiği bir yaklaşıma gidilmiştir. Burada amaç çevre odaklı çalışmalarda katılımın gücünü anlamalarıdır. Linol baskı tekniğinin uygulama aşaması tamamlandıktan sonra kullanılan her bir kalıp yeni bir atığa dönüşmektedir. Bu sebeple öğretmen adaylarından, kalıplarında önemli gördükleri bir kesiti çıkarmaları istenmiştir. Çıkarılan kesitler linol baskı tekniği ile atık camlara basılmıştır. Daha sonra öğretmen adayları bir araya gelerek bu kesitlerden yeni bir anlam yarattıkları bir kompozisyon oluşturmuşlardır. Oluşturulan kompozisyon da nesli tükenmiş veya tükenmekte olan canlılar yer almaktadır. Bu canlıların bir zamanlar yaşadığını fakat artık yok olduklarını vurgulamak için hayalet baskı tekniğinden yararlanılmıştır. Böylelikle öğretmen adayları cam yapılı atık materyalleri dönüştürme ve atığın sanatta dönüşümü üzerine düşündürülmüştür. Ayrıca yaşamın her alanında ekolojik kaygılara dikkat çekilerek bireylerde iyi bir ekolojik tutumun sergilenmesine fırsat yaratılmıştır. “Biyolojik Çeşitlilik” etkinliğinin gerçekleştiği tarih aralığı 20.12.2023 – 03.01.2024 olup 3 hafta (9 ders saati) şeklindedir. Etkinliğin planı Ek-12’ de yer almaktadır.

Resim 3.8. Nobuhiro Nakanishi'nin "Katmanlı Çizimler" serisine ait bir çalışma

3.3.2. Ortam

Araştırma, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında "Özgün Baskı Atölyesi" nde gerçekleştirilmiştir (Resim 3.9). Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünün üçüncü katında bulunan bu atölyede, genellikle üçüncü sınıf öğrencilerinin Seçmeli Sanat Atölye: Özgün baskı dersleri yürütülmektedir.

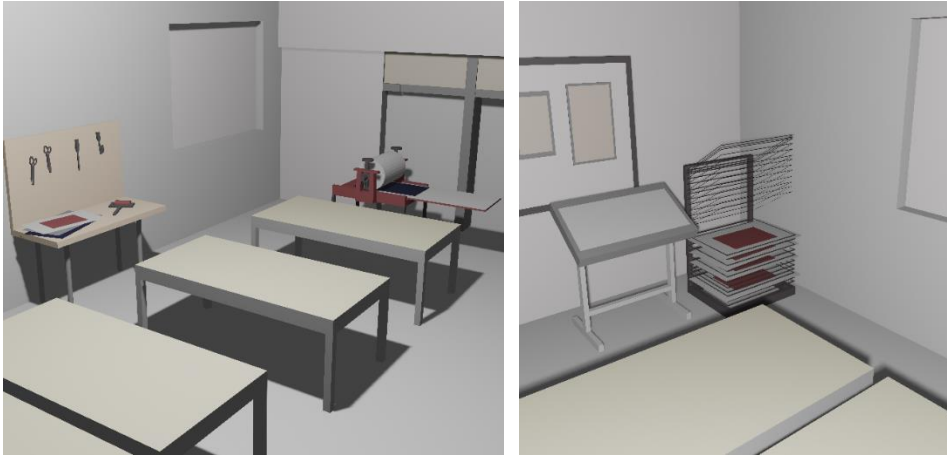
Resim 3.9. Özgün baskı atölye dersliğinin genel görünümü

Araştırmanın uygulama süreçlerinde Anderson ve Milbrandt'ın (2005) "Yaşam için Sanat" Öğretim Modeli temel alındığından uygulama iki aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşama tematik sorgulamaların yapıldığı, fikir üretmenin gerçekleştirildiği aşamadır. Bu aşama için oluşturulan alanda Resim 3.10'da görüldüğü gibi öğretmen adayları U şeklinde oturtulmuş ve araştırmacı tarafından sunulan bilgileri, örnekleri analiz etmişlerdir. Aynı zamanda oluşturulan bu alanda, öğretmen adaylarının kompozisyon oluşturmalarına, tasarım yapmalarına ve kalıp hazırlamalarına fırsat verilmiştir.

Resim 3.10. Fikirlerin geliştirildiği alan

Özgün Baskı atölye dersinde öğretmen adaylarından yaptıkları araştırmalar sonucunda eskiz üretmeleri ve bu eskizleri belirlenen teknikle basmaları beklenir. Bu aşama ise kalıba boya verme ve baskının gerçekleştirildiği aşamadır. Öğretmen adaylarının baskı işlemini gerçekleştirebilmesi için oluşturulan alanda gerekli materyallerin (merdane, su bazlı baskı boya, oyma bıçakları, makas vb.) yer aldığı bir raf, mermer masa, baskı makinesi, kurutma rafı ve ışıklı masa bulunmaktadır (Bkz. Resim 3.11).

Resim 3.11 Kalıba boya verme ve baskı aşamalarının gerçekleştirildiği alan

3.3.3. Araştırmacı ve işbirliğinin rolü

Araştırmacı lisans eğitimindeyken “özgün baskı” dersini almıştır. Araştırmacı bu derse ilgi duymasına rağmen özgün baskının yapısı gereği içinde toksik materyalleri barındırmasından ve bu materyallerin insan sağlığını ve çevreyi tehdit etmesinden rahatsızdır. Bu sebeple özgün baskı dersi ve sürdürülebilirlik üzerine alanyazın taraması yapmaya başlamıştır. Hem ulusal hem de uluslararası olmak üzere alanda yapılan birçok araştırmayı incelemiştir. Türkiye’de yapılan araştırmalara yoğunlaşarak özgün baskı atölye süreçlerinde, toksik materyalin kullanılmadığı ve deneysel uygulamaların ele alındığı birkaç çalışmanın olmasına rağmen sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın ele alındığı çalışmaya

rastlamamıştır. Bu nedenle özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın nasıl geliştirilebileceğini ortaya koymak amacıyla eylem araştırması desenine odaklanmıştır.

Araştırmacı, uygulama süreçleri boyunca katılımcıların istediklerinde ulaşabilmesi ve kendilerini rahatça ifade edebilmesi için erişebilir olmaya özen göstermiştir. Aynı zamanda katılımcılarla sürekli etkileşim halinde bulunarak sorunları olduğunda çözüm üreten ve etkinlik kapsamında yönlendiren rehber olmuştur. Araştırmacı her eylem planı sonunda ve başında eylem araştırması komitesine raporlar sunmuştur. Araştırma süresince topladığı veri dökümlerini dosyalayarak veri seti oluşturmuştur (Şekil 3.5)

Şekil 3.5. Veri seti

Eylem araştırmalarında işbirliği önemlidir. “Eylem araştırmasında, katılımcılar arası güç ilişkileri eşittir; herkes katılır ve herkesin bir payı vardır. İşbirliği sadece uzlaşmak değildir; döngüsel bir paylaşım, alış ve veriş süreci de buna dahildir. Herkesin fikir ve önerileri dinlenmeli, değerlendirilmeli ve saygı gösterilmelidir” (Köklü, 2001, s.39). Bu araştırmada işbirliği, tez danışmanı ve eylem araştırması komitesi üyeleri ve doktora programında sürdürülebilirlik üzerine bir tez çalışması yürüten bir uzmanla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın eylem araştırması komitesi üyeleri şu şekilde oluşturulmuştur:

- Tez danışmanı,
- Farklı üniversitede özgün baskı atölye dersini yürütmekte olan bir uzman,
- Sürdürülebilirlik üzerine araştırmalar yürütmüş olan bir uzman

Eylem araştırması komitesi üyeleri, araştırmanın eylem planlarının geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde birçok karar almıştır (Tablo 3.2)

Tablo 3.2. *Eylem Araştırması Komitesi Toplantılarında Alınan Kararlar*

Toplantı tarihi	Toplantının amacı	Toplantıda alınan kararlar
6.10.2023	Araştırmanın amacı ve genel çerçevesi hakkında bilgi verilmiştir. Eylem planlarının çerçeve planı anlatılarak planı 1.eylem planı sunulmuştur.	Eylem planları kapsamında belirlenen temaların ardışık biçimde düzenlenmesine, odak sanatçının eseri üzerinden sanat eseri analizi sorularının biçim, teknik ve anlam şeklinde gruplandırılmasına, öğretmen adaylarının bakış açısını genişletmek için iki odak sanatçının örnek gösterilmesi üzerine ortak bir görüş birliğine varılmıştır.
20.10.2023	1. Eylem planının uygulama süreci sunulmuştur. Yansıtıcı günlük, özdeğerlendirme formu ve araştırmacı günlüğünden elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bazı veri numuneleri komite üyeleriyle paylaşılmıştır. Hazırlanan 2. Eylem planı sunulmuştur.	2. Eylem planı kapsamında hazırlanan etkinliğin adının “Dönüşüm ve ekolojik tutum” yerine “Geride kalanın dönüşümü” olarak değiştirilmesi üzerine ortak bir görüş birliğine varılmıştır. 2. Eylem planı kapsamında planlanan sergide, boyanın yerine doğal malzeme (çamur) kullanarak aynı etkinin yaratılabileceğine ilişkin tavsiyelerde bulunulmuştur.
10.11.2023	2. Eylem planının uygulama süreci sunulmuştur. Yansıtıcı günlük, özdeğerlendirme formu ve araştırmacı günlüğünden elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bazı veri numuneleri komite üyeleriyle paylaşılmıştır. Hazırlanan 3. Eylem planı sunulmuştur.	Hazırlanan 3. eylem planının içeriği yeterli görülmüş ve yeni bir karar alınmamıştır.
10.12.2013	3. Eylem planının uygulama süreci sunulmuştur. Yansıtıcı günlük, özdeğerlendirme formu ve araştırmacı günlüğünden elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bazı veri numuneleri komite üyeleriyle paylaşılmıştır. Hazırlanan 4. Eylem planı sunulmuştur.	4. Eylem planı kapsamında planlanan sergide, çalışmaların ahşap bir plakada birleştirilerek yan yana sergilenebileceğine dair tavsiyelerde bulunulmuştur. Veri toplama sürecine yönelik uygulanan eylem planlarının yeterli olduğuna ve yeni bir eylem planı gerektirmeyeceği üzerine ortak bir görüş birliğine varılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri iki aşamada toplanmıştır. Araştırmanın ilk verileri 2022-2023 akademik yılı Bahar döneminde toplanmıştır. Araştırmanın 1. Alt amacına ilişkin farklı üniversitelerde Özgün Baskı Resim dersini yürüten 3 alan uzmanıyla “Zoom” uygulaması üzerinden “uzman görüşme soruları” ile görüşme yapılmıştır. Yine aynı amaç doğrultusunda Özgün Baskı Resim dersini almış 4 öğretmen adayı ile “öğrenci görüşme soruları” ile “Zoom” uygulaması üzerinden görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde katılımcıların demografik bilgilerinin yanı sıra özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilirlik odaklı uygulamaların mevcut durumu hakkında bilgiler elde edilmiştir.

Araştırmanın uygulama verileri ise 2023- 2024 akademik yılı Güz döneminde 12 haftalık zaman diliminde toplanmıştır. Bu aşamada araştırmanın 2. Alt amacı doğrultusunda eylem planları geliştirilmiş ve bu eylem planları çalışma grubunda yer alan 12 öğrenciye

uygulanmıştır. Araştırmanın bu bölümünde Şekil 3.6 da görüldüğü gibi araştırmanın görüşme, doküman analizi (yansıtıcı günlük, özdeğerlendirme formu, sanatsal çalışmalar) ve gözlem (araştırmacı günlüğü) teknikleri kullanılmıştır.

Şekil 3.6. Veri toplama sürecinin genel çerçevesi

3.5. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Araştırmada veriler; görüşme, doküman analizi, odak grup görüşmesi, araştırmacı günlüğü yoluyla toplanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama yaklaşımları ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

Görüşme: De Marrais (2004) görüşmeyi görüşmeci ve katılımcının birlikte yer aldığı, araştırma yapılan alana yönelik sorulara odaklanarak birlikte konuşma süreci olarak tanımlar. Bireylerin bakış açılarını anlamaya olanak tanıyan görüşme tekniğinde Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre "deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar ve zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyeni anlamaya çalışma" (s. 128) söz konusudur. "Görüşmeler yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış olmak üzere sınıflandırılır" (Merriam, 2013, Mertler, 2006). Bu araştırmanın soruları yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak hazırlanmıştır (Bkz. Ek 1 ve Ek 2). "Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacı birçok temel soru sorar, aynı zamanda duruma göre verilen cevapları takiben araştırmacı tarafından kullanılacak ya da kullanılmayacak alternatif sorular da yer alabilir (Mertler, 2006, s.96). Bu araştırmanın 1. alt amacı doğrultusunda özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın geliştirilmesi için mevcut durum üzerinden farklı

üniversitelerde görev yapan 3 öğretim elemanı ve daha önce özgün baskı atölye eğitimini almış 4 öğretmen adayı ile görüşme yapılmıştır.

Doküman analizi: “Belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır” (Karasar, 2005).

Dokümanlar bir araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiş metinleri ve resimleri içermektedir. Araştırmalarda kullanılacak doküman çeşitleri; reklamlar, ajandalar, katılım kayıtları, davetiyeler, toplantı tutanakları, kılavuzlar, notlar, kitap ve broşürler, günlükler, dergiler, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, haritalar, çizelgeler, gazeteler, sanat eserleri, program detayları, radyo TV program senaryoları, örgütsel raporlar, anket verileri, çeşitli kamu kayıtları, not defterleri, fotoğraf albümleri vb. olup; bunlar araştırmalarda kullanılmak üzere araştırmacılara veri sağlamaktadır (Labuschagne, 2003, s.101).

“Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılacağı araştırma problemi ile yakından ilgilidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.190). Mamur’a (2012) göre “sanat eğitimi ile ilgili bir araştırmada ders materyalleri, öğretim programları, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci ders ödevleri, orijinal sanat çalışmaları, öğrenci ve öğretmen dosyaları, günlükler, süreç dosyaları, resmi belgeler, periyodik yazılı kaynaklar, film, video, fotoğraflar doküman analizine konu olabilir (s.200). Bu araştırma sürecinde toplanan tüm dokümanlar; Öğrenci kişisel bilgi formu, yansıtıcı günlük, özdeğerlendirme formları ve öğrencilerin süreç içerisinde üretmiş olduğu sanatsal çalışmalarıdır.

Öğrenci kişisel bilgi formu(ÖKBF); Öğretmen adaylarının cinsiyet, yaş gibi bazı demografik bilgilerini belirlemek ve özellikle araştırmanın alt amaçlarına ilişkin mevcut durumu çözümlenebilirlikle amacıyla kullanılmıştır (Bkz.Ek 5). Formda öğrencilerin sürdürülebilirliğe yönelik mevcut eylemlerini öğrenmek ve hali hazırdaki durumlarını değerlendirmek için toplam 9 madde yer almıştır.

Yansıtıcı günlük(YG); “Kişisel gelişim günlüğü olarak da adlandırılan yansıtıcı günlük, öğrenme-öğretme sürecinin planlanması, hazırlanması ve uygulanması ile ilgili deneyimlerin ve duyguların yansıtılmasıdır. Bu günlükler öznel olduğundan kişiye kendisiyle yapacağı diyalogu yönetme olanağı sağlar” (Scales, Briddon ve Senior, 2015, s.27). Bu bağlamda “yansıtıcı günlükler bireylerin eleştirel yansıtma ve üst düzey düşünmeye katılmasını gerektirir; bireyleri daha açık ve daha az kuralcı olmaya zorlar ve yaratıcı düşünmesine, sorgulayıcı olmasına izin verir” (Dyment ve O’Connell, 2011).

“Yansıtıcı günlük tutmanın öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünceleri üzerine etkileri ise şu şekilde ifade edilmektedir (Ünver, 2015):

- Karşılaşılan problemleri ve soruları düşünmek,
- Düşünceleri düzenli olarak bir sıraya koyma,
- Öğrenme materyalini yeniden gözden geçirme olanağı tanıma,
- Duygu ve davranışlarda meydana gelen değişimleri görme,
- Yanlış olan durumların tekrarlanmamasını sağlama,
- Kendini gözlemleme”.

Bu araştırmada, araştırmacı tarafından hazırlanan yansıtıcı günlükler, eylem planı çerçevesinde uygulanan etkinliklerin ilk haftasında öğretmen adaylarına verilmiş ve etkinlik sonunda görüşleri alınmıştır (Bkz. Ek 4).

Özdeğerlendirme formu(ÖDF); “Öğrenci öz değerlendirmesinin temelde öğrencilerin öğrenme sürecinde gösterdikleri performans ve öğrenme düzeyleri ile ilgili öznel yargılamalarda bulunmaları olduğu belirtilmektedir” (Boud ve Falchikov, 1989). Yapılan bu araştırmada ise öğretmen adaylarının kendi öğrenmelerini değerlendirmeleri ve deneyimleri üzerinde düşünceleri için araştırmacı tarafından özdeğerlendirme formu hazırlanmıştır (Bkz. Ek 3). Bu özdeğerlendirme formları eylem planları kapsamında uygulanan her etkinliğin son haftasında, etkinlik bittikten sonra öğretmen adaylarına sunulmuştur.

Sanatsal çalışmalar; “Sanat dünyayı görmenin başka bir yoludur ve eylem araştırmalarında farklı bir anlayış düzeyi getirmek için kullanılabilir. Sanatçılar ve araştırmacılar, çalışmalarında gerçekliği ararken ve aktarırken birbirlerine çok benzer bir merceğe kullanılmaktadırlar” (Uzuner ve Özten Anay, 2019, s.100). Bu bağlamda görsel sanatlar derslerinde uygulanan ve üretilen sanatsal öğrenci çalışmalarının araştırmada önemli bir veri aracı olduğundan söz etmek mümkündür. Ayrıca Stringer’ın (2008) göre “öğrenci çalışmaları bilgilendirici olmasıyla ve somut bir görsel bilgi sağlamasıyla araştırma için önemli bir veri kaynağıdır” (s.74).

Bu araştırmada sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın geliştirilmesi için eylem planları hazırlanmış ve bu planlar kapsamında öğretmen adaylarından sanatsal çalışma üretmeleri beklenmiştir (Bkz. Ek 12). Bu bağlamda araştırmadaki katılımcıların sanatsal çalışmalarındaki sürdürülebilirliğe yönelik imgeler ve yaptıkları sorgulamalar incelenmiştir. Bu durum katılımcıların gündelik yaşamlarına ilişkin algılarını, duygusal durumlarını ve sürdürülebilirlik farkındalığına yönelik edindikleri bilgileri sunmuştur.

Odak grup görüşmesi(OGG): “Odak grup görüşmeleri, önceden belirlenmiş yönergeler çerçevesinde gerçekleştirilen, bu yöntemin mantığına uygun olarak, görüşülen kişilerin öznelliklerini ön planda tutan, katılımcıların söylemine ve bu söylemin toplumsal bağlamına dikkat edilmesi gereken nitel bir veri toplama tekniği olarak tanımlanabilir” (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011, s.97). “Odak gruplar belirli bir şekilde yapılandırılmış grup görüşmeleridir. Genellikle sekiz ya da on kişi ve bir moderatörden oluşur. Bir konu verilir ve katılımcılar önce sıra ile daha sonra dinamik grup diyalogunun bir parçası olarak bu konu hakkında konuşmaları için cesaretlendirilir” (Bogdan ve Biklen, 1998, s. 100). Işık ve Işık ve Semerci'nin (2019) vurguladığı gibi “odak gruplardaki etkileşim diğerlerinin nasıl düşündüğü ve konuştuğu hakkında net bir fikir ortaya koyar. Odak gruplardaki etkileşim diğer yöntem veya tekniklerden çok daha fazla bilgi edinilmesi açısından oldukça önemlidir” (s. 57). Bu çalışmada sürdürülebilirlik odaklı özgün baskı atölye ders sürecindeki etkinlikler tamamlandıktan sonra katılımcıların gönüllülüğü esas alınarak 9 kişilik bir grup oluşturulmuştur. Katılımcılara araştırmanın 2.alt amacına ilişkin odak grup görüşme soruları (Bkz. Ek 6) sorulmuştur. Görüşmede katılımcıların araştırmaya yönelik deneyimlerini, tutumlarını, geliştirdikleri düşünce ve değerleri paylaşmaları sağlanmıştır. Katılımcıların izni ile tüm görüşme süreci ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Araştırmacı Günlüğü(AG): Derste ve sonrası öğrenme ortamında oluşan etkileşimin, deneyimlerin izlenebilmesi için araştırmacı tarafından tutulan günlüktür. Aynı zamanda araştırmanın tüm bölümlerine yönelik gözlemlerin ve düşüncelerin kaydedildiği belgelerdir. McKernan (2008) araştırma günlüğünü “eylemleri, duyguları, yorumları, soruları ve açıklamaları günü güne kaydetmeye imkân tanıyan kişisel günlük olarak açıklamaktadır” (s. 135). Johnson (2014) ise “araştırmanın kronolojik olarak parçalarını bir araya getirmeye çalıştığımız önemli bir kaynak” (s.82) olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın uygulama süreci boyunca yapılan gözlemlerin, araştırmacı günlüğüne yazılmasına özen gösterilmiştir (Bkz. Ek 7). Araştırma günlüğünde yer alan deneyimler, tutumlar, düşünceler, katılımcı ifadeleri sürecin ayrıntılı bir şekilde betimlenmesine olanak sağlamıştır.

3.6. Verilerin Analizi

“Nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir” (Karataş, 2015). “Bir araştırmanın nitel bir desende tasarlanması veri toplama aşamasından itibaren tümevarımcı bir yapıya ihtiyaç duymaktadır. Sosyal olguların nitel araştırma yöntemleriyle incelenmesinde tümevarım, merkezi bir konuma sahiptir” (Baltacı, 2017, s.3). Karataş'ın

da (2015) söz ettiği gibi “nitel araştırmada araştırmacı topladığı tanımlayıcı ve ayrıntılı verilerden yola çıkarak incelediği probleme ilişkin ana temaları ortaya çıkarma, topladığı verileri anlamlı bir yapıya kavuşturma yani bu verilerden yola çıkarak bir kuram oluşturma çabası içindedir” (s.74).

Bu araştırmada, analiz yöntemi olarak içerik analizi kullanılmıştır. “İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.227). Nitel araştırmada içerik analizi “doğrudan metinler veya transkriptler aracılığıyla sosyal etkileşimin ve iletişimin yönünün anlaşılmasını sağlar. Belirli kategoriler ve ilişkiler arasında değişebilen ilişkileri metnin kodlanmış biçimiyle istatistiksel olarak analiz etmeye ya da anlamaya ve yorumlamaya yarar” (White ve Marsh 2006, s.31). Bu araştırmanın içerik analizine, verilerin organizasyonu, verilerin kodlanması, temaların oluşturulması ve tutarlılığı, verilerin sunumu olmak üzere toplam 4 aşamada ulaşılmıştır.

Verilerin organizasyonu; aşamasında uzman ve öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmeler kaydedilerek ve yedeklenerek güvence altına alınmıştır. Daha sonra katılımcılara takma isimler verilerek görüşmeler doğrudan metne dökülmüştür.

Verilerin kodlanması; “analiz edilen verilerin, ne hakkında olduğunun tanımlanmasıdır. Araştırma tasarımına bağlı olarak birkaç pasaj tanımlanır ve daha sonra oluşan fikirler için bir adla, kavramla, ifadeyle veya kodla ilişkilendirilir. Böylece aynı şeyi örnekleyen tüm metnin aynı adla kodlanması sağlanır” (Toker, 2022, s.323). “Verilerin kodlanması süreci genelde, araştırmacının veri setini birkaç defa okumasını ve ortaya çıkan kodlar üzerinde tekrar tekrar çalışmasını gerektirir. Verilerin derinliğine ve kapsamına göre ortaya çıkan kodların sayısı değişir” (Karataş, 2017, s.80). Bu aşamada transkript edilen görüşmeler, araştırmacı ve diğer kodlayıcıya sunulmak üzere 2 (iki) adet veri seti haline getirilmiştir. Kodlayıcılar, araştırmanın amaçları bağlamında veri setini ilk başta kodlama yapmadan defalarca okumuştur. Kodlamanın yapılabilmesi için en az 3 okumaya gerek duyulmuştur. Kodlayıcılar okuma sürecinde birbirlerinden bağımsız bir şekilde hareket etmişlerdir. Okuma tamamlandıktan sonra kodlayıcı konumundaki araştırmacı ve alan uzmanı bir araya gelerek kodlamalarını karşılaştırmış ve oluşturulan kodlara yönelik uzlaşma sağlanmıştır. Ayrıca kodlayıcılar bulguların tutarlılığı sağlamak için her kod ve temanın birbiriyle olan ilişkisini teyit ederek, kontrol etmiştir. Araştırmada elde edilen bulguların güvenilirliği adına ayrıntılı olarak rapor hazırlanmış (Bkz. Ek.15) ve veriye nasıl

ulaşıldığı detaylı bir şekilde sunulmuştur. Araştırmanın bulgusunu oluşturan kodların güvenilirliği için Milles ve Huberman'ın formülünden yararlanılmıştır. “Miles ve Huberman modelinde içsel tutarlılık olarak adlandırılan ve kodlayıcılar arasındaki görüş birliği olarak kavramsallaştırılan benzerlik: $\Delta = C \div (C +) \times 100$ formülü kullanılarak hesaplanabilir. İçsel tutarlılığı veren kodlama denetimine göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az % 80 olması beklenmektedir” (Miles ve Huberman, 2015). Kodlayıcılar 57 adet kod üzerine görüş birliği sağlarken, 2 adet koda yönelik fikir ayrılığı yaşamıştır. Güvenirlik katsayısı = $57 \div (57+2) = \% 96.6$ olarak bulunmuştur.

Temaların oluşturulması ve tutarlılığı; “İlk aşamada ortaya çıkan kodlardan yola çıkarak verileri, genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temaların bulunması gerekmektedir. Bunun için önce kodlar bir araya getirilir ve incelenip ortak yönler bulunmaya çalışılır. Bu bir anlamda tematik kodlama işlemidir” (Karataş, 2017, s.75). Kodlayıcı konumundaki araştırmacı ve alan uzmanı buldukları kodları gruplandırarak araştırmanın tema ve alt temalarını oluşturmuşlardır.

Verilerin sunumu; “Nitel araştırmalarda yorumlama, kodların ve temaların ötesinde verilerin daha geniş anlamlarına yönelik soyutlama içermektedir” (Creswell, 2013, s. 187). Bu araştırmada araştırmacı, sürecin doğal bir parçası olduğundan sürece dair yaşadığı deneyimlerini, yorumlarını, düşüncelerini rahatça açıklayabilmiştir.

3.7. Geçerlik ve Güvenirlik

“Sonuçların inandırıcılığı, bilimsel araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri olarak kabul edilir. Geçerlik ve güvenirlik bu açıdan araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan iki ölçüttür” (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.281). “Geçerlik, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka herhangi bir özellekle karıştırmadan, doğru ölçebilme derecesi iken güvenirlik, bir ölçme aracıyla aynı koşullarda tekrarlanan ölçümlerde elde edilen ölçüm değerlerinin kararlılığının bir göstergesidir” (Ercan ve Kan, 2004, s.212-214). Ancak nitel araştırmalarda nitel araştırmaların doğasına daha uygun olacağı gerçeğinden hareketle; “inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik” (Yıldırım ve Şimşek, 2021) kavramlarının kullanımının tercih edildiği görülür. “Eylem araştırmalarında inandırıcılık, güvenilir ya da inandırıcı olma yeteneği anlamına gelmektedir” (Uzuner ve Özten Anay, 2019, s.109). Aynı zamanda “inandırıcılık, bulguların gerçeklikle ne düzeyde uyumlu olduğunu ifade etmektedir” (Arastaman, Öztürk Fidan ve Fidan, 2018, s.51). Bu araştırmada inandırıcılığı sağlamak için; veri kaynakları ile uzun süreli etkileşim, eylem planlarını uzman görüşüne sunma, veri kaynaklarında çeşitlemeye gitme gibi stratejilere başvurulmuştur.

Dahası, sonuçların aktarılabirliğinde ayrıntılı betimlemelere önem verilmiştir. Araştırmada katılımcı görüşleri bulguları destekleyecek bir yaklaşımla doğrudan alıntılanarak aktarılmıştır. Araştırmada veri analizinde araştırmacı dışında bir alan uzmanından (ikinci kodlayıcı) destek alınmıştır. Araştırmacı ve ikinci kodlayıcının birbirinden bağımsız bir şekilde kodladıkları ve üzerinde ulaştıkları veri seti (kod ve temalar) üçüncü bir alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Bu yolla tutarlılığa ulaşp ulaşmadığı da kontrol edilmiştir. Ayrıca araştırmanın tüm verileri ve yapılan kodlamalar teyit edilebilirlik açısından gerektiğinde incelemeye açılabilircek doğrultuda güvence altına alınmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR

Bu bölümde veri analizi sonucu ortaya çıkan bulgular, araştırmanın alt amaçları ile ilişkili temalar bağlamında belirli bir bütünlük içinde yansıtılmıştır. Bulgular, araştırma kapsamındaki özgün baskı atölye ders sürecinde ortaya çıkan sanatsal çalışmalar ve katılımcı görüşlerinin doğrudan alıntılanarak verildiği ifadelerle açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bulguları;

1. Araştırmanın birinci alt amacına ilişkin bulgular: Hali hazırda uygulanan özgün baskı ders sürecinin sürdürülebilir yaratıcılık bağlamında değerlendirilmesi

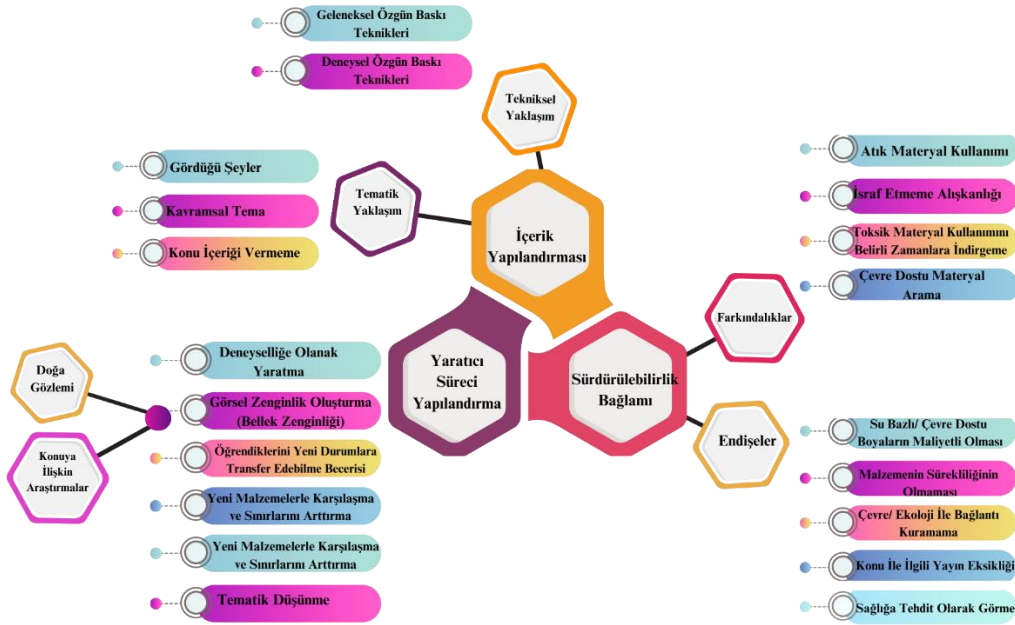
2. Araştırmanın ikinci alt amacına ilişkin bulgular: Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye ders süreci başlıkları altında sunulmuştur.

4.1. Hali Hazırda Uygulanan Özgün Baskı Ders Sürecinin Sürdürülebilir Yaratıcılık Bağlamında Değerlendirilmesi

Araştırmanın birinci alt amacı; “Özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın geliştirilmesine ilişkin mevcut durum nedir? sorusu bağlamında yapılandırılmıştır. Bu alt amaç kapsamında özgün baskı dersini yürüten üç öğretim elemanı ve dört öğretmen adayı ile görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin analizi sonucunda elde edilen kodlar; 1) Öğretim elemanı görüşleri, ve 2) Öğretmen adayı görüşleri olarak iki alt temada kategorize edilmiştir.

4.1.1 Öğretim elemanı görüşleri

Bulgular analiz edildiğinde öğretim elemanlarının özgün baskı ders süreci ile ilişkili değerlendirmelerine ilişkin kodlar öğretim elemanlarının; 1) içerik yapılandırmasıyla ilgili deneyimleri, 2) yaratıcı süreci yapılandırmasıyla ilgili deneyimleri ve 3) sürdürülebilirlik bağlamıyla ilgili deneyimleri olarak 3 alt temada yapılandırılmıştır. Şekil 1’de öğretim elemanı görüşlerine ait tema, alt temalar ve kodlar sunulmuştur.

Şekil 4.1. Öğretim elemanı görüşlerine ait tema, alt temalar ve kodlar

4.1.1.1. Öğretim elemanlarının içerik yapılandırmasıyla ilgili deneyimleri. Öğretim elemanlarının içerik yapılandırılması; 1) tematik yaklaşım ve 2) tekniksel yaklaşım olmak üzere iki alt temada gruplandırılmıştır.

Öğretim elemanlarının özgün baskı ders sürecinin tematik yapılandırma ile ilgili eğilimleri; 1) Gözlem ve doğa betimlemeleri, 2) Kavramsal tema ve 3) Konu içeriği vermeme şeklindedir. Örneğin; EMY kodlu öğretim elemanı “...çevrelerinde önemli gördükleri ne, yani gözleme dayalı çalışmalar yaptırıyorum. Burada yörenin otantik evleri çok güzeldir mesela, eski evler işte tarihi yerler bunun üzerine çalışıyorlar. Sokak aralarında gördüğü hayvanlar, geçerken orada gördüğü balıkçılar olabilir. Onları etkileyen neler varsa bunun üzerinden gözleme dayalı çalışmalar yapıyorlar” (GK1,03.02.2023, s.2), şeklinde görüşüyle gözlem ve doğa betimlemelerinin ders sürecindeki önemine işaret etmiştir. Aynı zamanda EMY kodlu öğretim elemanı özgün baskı atölye süreçlerindeki etkinlikleri kavramsal tema üzerinden yapılandırarak öğretmen adaylarını yaratıcı düşünmeye teşvik ettiğini şu şekilde açıklamıştır:

Mitoloji önemli bir çalışma konumuz...Mesela ağaç baskı ve özellikle gravür çalışmalarında mitoloji konusuna değiniyorlar. Türk mitolojisi ve diğer ülkelerin mitolojileri üzerine yoğun bir şekilde çalışıyorlar. Kültür çalışmaları bizim için çok önemli. Sanat tarihi derslerine de giriyorum ben aynı zamanda dolayısıyla tarihsel süreç içerisindeki kültürü incelemek durumundalar. İlk çağ kültürlerinden güümüze kadar değişim, gelişim gibi bunlar üzerinde uzun bir çalışma süreçleri oluyor. Ama tabi bunları oldukları gibi almıyorlar. Kendilerine göre uyarlamaları lazım yani farklı boyutlara taşıyabilmeleri lazım. Özgünlüğü oluşturabilmeleri gerekiyor...Kendilerince bir problem

gördükleri her konu çalışma konusu olabiliyor. İşte çevre kirliliği olabilir. Farkındalık düzeyini arttırmaya yönelik her konu olabilir (GK1, 03.02.2023, S.3-4).

EK kodlu öğretim elemanı ise “*doğrudan bir tema olarak konu ya da tema vermiyorum öğrencilerime. Öğrencileri, herkesin kendi anlatım biçimi, kendi sevdiği yöntemlerle ilerletip kendi içerisinde çözümler üretirmeye çalıştırıyorum herkesi*” (GK3, 13.03.2023, s.2) şeklindeki ifadesiyle özgün baskı atölye uygulamalarında *konu ya da tema içeriği vermeyerek* daha çok öğrencilerin bireysel tercihleri doğrultusunda derslerini yapılandırdığından söz etmiştir.

Özgün baskı atölye uygulamalarına yönelik tekniksel yaklaşım bağlamındaki deneyimler; 1) Geleneksel özgün baskı teknikleri ve 2) Deneysel özgün baskı teknikleri şeklindedir. Öğretim elemanları özgün baskı atölye ders süreçlerinde *geleneksel özgün baskı tekniklerinin yanı sıra deneysel özgün baskı tekniklerini* deneyimleme istekliliğindedir. Örneğin EMY kodlu öğretim elemanı düşüncesini “*...linol, ağaç, soğuk kazıma, gravür ve en son dönemlerde kolograf baskı üzerine çok fazla çalışıyoruz. Monotipi çok çalıştığımız bir tekniktir. Bu geleneksel tekniklerin yanında hepsini bir arada kullanarak deneysel çalışmalarda yapmaya çalışıyoruz...*” (GK1, 03.02.2023, s.1) şeklinde açıklarken, EK kodlu öğretim elemanı “*yüksek baskı, çukur baskı, kolograf baskı, dijital baskı ve tasarım dahil yaptırıyorum... serigrafî ve taş baskı tekniğini atölye imkânımız olmadığı için yapamıyoruz. Onun dışında mono baskı yöntemlerini çok fazla kullanıyoruz. Kendim keşfettiğim malzemeler, yöntemlerde var. Onları da öğrencilere öğretmeye, kavratmaya çalışıyorum*” (GK3, 13.03.2023, s.2) şeklinde görüş bildirmiştir. DE kodlu öğretim elemanı ise “*şablon baskıyla başlayıp tabii bunun tarihsel süreci ve teknik donanımı, uygulaması, mono baskı uygulamaları, linol baskı, ağaç baskı, yüksek baskı bazında gravür yapıyorduk... ama gravürü biz bıraktık. Daha non-toksik ne olabilir? Bu teknikleri araştırıyoruz*” (GK2, 09.03.2023, s.2) açıklamalarıyla geleneksel baskıya alternatif deneysel özgün baskı tekniklerini öğrenme ve deneyimletme isteğini ifade etmiştir.

4.1.1.2. Öğretim elemanlarının yaratıcı süreci yapılandırmasıyla ilgili deneyimleri.

Öğretim elemanlarının yaratıcı süreci yapılandırma bağlamında sunduğu görüşler; 1) deneyselliğe olanak yaratma, 2) görsel bellek zenginlik oluşturma, 3) öğrenileni yeni durumlara transfer edebilme, 4) yeni malzemelerle karşılaşma ve sınırlarını genişletme ve 5) tematik düşünme olanağı yaratmadır. Öğretim elemanlarının özgün baskı ders sürecine ilişkin *deneyselliğe olanak yaratmayla* ilişkili deneyimlerini EK kodlu öğretim elemanı “*... hem çağdaş teknikleri hem geleneksel teknikleri hepsini bir şekilde kaynaştırmaya*

çalışıyorum.... Kendi yöntemlerimle yoruma götürüyorum derslerimi. Bazen birkaç yöntem bir arada olabiliyor...Düşünmenin sonu yok. Yaratıcılığın sonu yok. Farklı ne yapılabilir biraz onun arayışı içindeyiz...” (GK3, 13.03.2023, s.12) şeklindeki ifade ederken, EMY kodlu öğretim elemanı ise *“deneysellikte kastettiğim şu, mesela bir linol tekniğini öğrenmişlerse arkasında sıralamalı olarak ağaç baskı, gravür, farklı teknikleri görüyor ve bunları bir araya getirip monotip veya kolograf baskı dediğimiz atık malzemeleri de işin içine koyarak farklı boyutlara taşıyabiliyor. Yani baskıyı tek bir teknik olarak kullanmayıp, farklı uygulamaları da işin içine katıp farklı sonuçlara gitmeye çalışıyor”* (GK1, 03.02.2023, s. 5) şeklinde açıklamıştır. DE kodlu öğretim elemanı ise süreç içerisinde elde ettiği deneyimleri çerçevesinde;

Mono baskı ve özellikle kolograf baskıya baktığımız zaman yaratıcılıkları inanılmaz dürtüleniyor. Bunu gözlemliyorum çünkü bunu ben de yaşıyorum. Merak biliyorsunuz yaratıcılığı tetikleyen bir şeydir. Sonucunu çok kestiremediğimiz için merakla, kalıpla, kalıpla değil bir yüzeyle, camla savaşıyorsunuz, baskısını alıyorsunuz, bu bir şaşkınlık anlatabiliyor muyum? Ben o çocukların heyecanına veya olumsuz bir şeyde olabilir o sürpriz sonucu karşılamalarını, izlemelerini, yaşamalarını, çok seviyorum. Kesinlikle yaratıcılıklarını artırıyor. Çünkü ha bu olmadı şunu şöyle yaparsan başka bir şeye yöneleyim, teknik geliştireyim, araştırmaya, analiz, sentez hepsine orada o savaşı veriyor öğrenci. Bunu gözlemleye biliyorsunuz da. O anlamda temalar üzerinden bu iki tekniği uygulatmayı çok seviyorum açıkçası (GK2, 09.03.2023, s.4) şekilde aktarmıştır.

Özgün baskı ders sürecinde *görsel bellek zenginlik oluşturmaya* yönelik deneyimler; 1) Doğa gözlemi ve 2) Konuya ilişkin araştırmalar şeklindedir. Örneğin, DE kodlu öğretim elemanı *“doğada etrafta bulduğum organik, inorganik bütün malzemeleri topluyorum. Bu aslında benim algımın devamlı dışarıda açık olmasıyla alakalı. Bunları öğrencilere öğretmek lazım. Aslında yaratıcılık için bir yol doğayı anlamak. Gerçekten kapıdan çıktığım an yerlere bakıyorum. Orada enteresan bulduğum dokuda lifler var...”* (GK2, 09.03.2023, s.7) şeklindeki ifadesiyle doğa gözlemlerinin yaratıcılığa katkı sağladığını belirterek, öğrenciyi iyi bir doğa gözlemcisi yapmanın önemine işaret etmiştir. Benzer durumu EK kodlu öğretim elemanı da *“öğrencilerim yaratıcı düşünebilsin diye biraz onları zorluyorum. Başınız hava da olsun, önünüze bakmayın çevrenize bakın diye ben yönlendiriyorum”* (GK3, 13.03.2023, s.13) ifadeleriyle benzer şekilde düşüncesini açıklamıştır. EMY kodlu öğretim elemanı ise özgün baskı atölye süreçlerinde gözlem kadar araştırma boyutunun da önemli olduğunu ve bu boyutlardan elde edilen görsel zenginliğin yaratıcı düşünmeye katkı sağlayabileceğini şu şekilde aktarmıştır:

Gözlem önemli bizim için, çok yakından gözlem faaliyetleri yapılabilir. Rapor tutma şeklinde olabilir. Çalışma grubunda bu bilincin oturtulması önemli. Bunun araştırma boyutu, inceleme boyutu, bunu

nasıl sunacağı, nasıl ifade edeceği uygulama süreçlerine dahil edilirse işin içinde kendilerini de görmüş olacaklar. Yeni ve yaratıcı fikirler geliştirme imkanına sahip olabilirler... dijital ortamda şu an her şey var, sosyal medya bağlamında düşünersek ne kadar çok müze gezer ne çok sanat eseriyle karşılaşırsa o kadar farkındalık ve fikirleri de artmış oluyor. Yaratıcılıkta aynı şekilde... önce çok iyi araştırma yapıp, inceleme yapıp daha sonra bilinen şeylerden yeni bir şey ortaya koyabilmek önemli (GK1, 03.02.2023, s.18).

Aynı zamanda EMY kodlu öğretim elemanı, öğretmen adaylarının *öğrendiklerini yeni durumlara transfer edebilme becerisi* kazandıklarında yaratıcı düşünmeye katkı sağlayabildiğine yönelik düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

Ortaya yaratıcı ifade koyabilmek için mesela bir uygulamayı yaptırdıktan sonra bir başka çalışmasını yapmadan önce daha önceden öğrendiği bu şeyleri yeni bir duruma transfer edebilir. Bu transferi daha sonraki süreç içerisinde öğretmenlik hayatında da uyarlayabilir...Hem teknik anlamda hem konu, araştırma bakımından portfolyosunda oluşturduğu, edindiği bilgiyi bir yaşam şekli haline getirebilir... Bu durumun derste yaratıcı düşünmede devamlılık sağladığını düşünüyorum (GK1, 03.02.2023, s.18).

Bazı öğretim elemanları ise özgün baskı atölye ders süreçlerinde *yeni malzemelerle karşılaşma ve malzemelerin sınırlarını genişletmeye* yönelik faaliyetlerin öğretmen adaylarını yaratıcılığa teşvik ettiğini düşünmektedirler. Örneğin; DE kodlu öğretim elemanı *“bizim öğrencimiz, adaylarımız ne kadar malzeme keşfederlerse, malzemeyi ne kadar iyi tanırlarsa ve malzemenin onların yaratıcılıklarını ne kadar etkilediğini fark ederlerse o kadar iyi. Bu birebir kendilerinden pay biçmeleri gereken bir şey, sezgilerine güvenmeleri lazım ve kendileri de bu uygulamada ne kadar yetkin olurlarsa o kadar da etkin olurlar öğretmenliklerinde...Malzemeye ne kadar hakimseniz o kadar faydalı olur...”* (GK2, 09.03.2023, s.11) şeklinde açıklamıştır. EK kodlu öğretim elemanı ise yeni malzemeyle karşılaşma isteğini ve karşılaştığı malzemenin sınırlarını arttırmaya yönelik deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır.

Şimdi bir anlamda zamanın ilerlemesi hem de önümüze çıkan güncel zorluklarla ilgili önceden kullandığımız malzemeleri bulamıyoruz. Yeni şeyler de tabi ki keşfediyoruz. Çünkü yaratıcılığını sunuyor. Yeni yeni malzemeler, yeni yeni şeyler de ilave olabiliyor...Mesela ben fuarları çok gezerim. Bizim sanatla ilgili değil sanat dışındaki fuarları da çok gezerim. Yani ben bu malzemeyi öğrenmemde etken, reklamcılar fuarından, oralardan öğrendim. Sonra mesela bu makinecilerin kalıpcılık fuarlarını falan çok gezerim. Oralardan çok fazla malzemeler öğrendim. Kendi adıma böyle patentini alabileceğim makineler, aletler de geliştirdim aslında.... Bir anlamda malzemeyi öğrencilerimin kendilerine yaptırmamın nedeni bu yani bir gazoz kapağından doku veren bir malzeme yapabiliyoruz mesela. Bakın diyorum işte rulet gibi kullanabilirsiniz gazoz kapağını ya da paralel çizgi, optik çizgi de çizebilirsiniz. Ya da dışarıdan bulduğunuz bir malzemeyle kalıp üzerinde ezme yapabilirsiniz.

Onları zaten o anlamda biraz zorluyorum yaratıcı düşünebilsinler, malzeme üretebilsinler diye. (GK3, 13.03.2023, s.12).

Başka bir bağlamda ise bazı öğretim elemanlarının yaratıcı süreci yapılandırırken *tematik araştırmaya* yer verdiği görülmüştür. Örneğin; EMY kodlu öğretim elemanı şu şekilde açıklamaktadır:

...hangi konuyu çalışıyorsak öğrenci o konuyla ilgili derinlemesine bir araştırma yapmak durumundadır. En azından mesela kültür konusunu aldı, Hitit kültürünü, Hitit uygarlığını araştırarak, hevesim var dedi. Mezopotamya ya da fark etmez. Bu tarihsel süreci çok iyi araştırması gerek ve bununla ilgili bol doküman toplaması lazım ya da yine çocuk konusunu demiştim az önce çocukla ilgili tarihsel süreç içerisinde çocuk, çocuk nasıl görünmüş bunu sanat eserleri üzerinden araştırmasını yapıyor. Daha sonra kendi özgün kompozisyonlarını oluşturması lazım. Bunda da ne olacak, çağdaş yaklaşımları da inceleyip farklı boyutlara taşıyabilmeleri gerekir. Yani bu da bir nevi yaratıcılıktır” (GK1, 03.02.2023, s.12).

4.1.1.3. Öğretim elemanlarının sürdürülebilirlik bağlamıyla ilgili deneyimleri. Öğretim elemanlarının sürdürülebilirlik bağlamında sunduğu deneyimler; 1) Farkındalıklar ve 2) Endişeler olmak üzere iki alt temada gruplandırılmıştır.

Özgün baskı ders sürecinde sürdürülebilir farkındalığa ilişkin deneyimler; 1) Atık materyal kullanımı, 2) İsrar etmeme alışkanlığı, 3) Toksik materyal kullanımını belirli zaman dilimlerine indirgeme ve 4) Çevre dostu materyal arama şeklindedir. Örneğin; EK kodlu öğretim elemanı düşüncesini “...atık malzemeleri değerlendirmek üzerine çok kafa yoruyorum. Bu atıklardan da öğrencilerime kendi oyma, çizme aletlerini kendilerine yaptırıyorum...” (GK3, 13.03.2023, s.7) şeklinde ifade ederken, DE kodlu öğretim elemanı “... kolograf ve monotip baskıda kullandığımız malzemeler zaten doğal veya kullandığımız, işlevini kaybetmiş olan malzemeler... Baskıda, özellikle kolograf tekniğinde çok kullanıyoruz bu materyalleri. Diğer bir deyişle eski veya kullanılmayan şey bir kalıp olabiliyor.” (GK2, 09.03.2023, s.6) şeklinde atık materyali nasıl dönüştürdüklerinden bahsetmiştir. EMY kodlu öğretim elemanı ise atık materyalin sanatsal dönüşümü üzerinden israf etmeme alışkanlığına şu şekilde vurgu yapmıştır:

...Belli tekniklerde kullanabiliyorum. Mesela kolograf baskı etkinliğinde kullanmaya çalışıyorum. Buldukları malzemeyi, bunlar her şey olabilir; Yaprak, kâğıt, alışveriş yaptığı kıyafetin etiketi ya da hastane filmleri ve eline geçebilecek her şey, mesela; bir şeyin ambalajı, bir süt kabı veya başka bir şey bunları öğrenciler biriktiriyor. Kâğıt, kumaş, aklınıza gelebilecek her şey. Bunları atölye de belli bir yüzeyin üzerine yerleştirip, üzerine boya verip basarak farklı deneysel boyutlara taşımaya çalışıyorlar. Bunun yanında öğrencilerin atölyedeki, özellikle kâğıdı israf etmemeleri önemli. Mutlaka kullanılmış kâğıtları da kullanmaya dikkat ediyorlar. Yani hiçbir zaman yeni bir kâğıt değil mesela

çalışmasını prese koyacak, altına kullanılmış kâğıttan koyma zorunluluğu var...” (GK1, 03.02.2023, s.7).

Aynı zamanda EMY kodlu öğretim elemanı *“şimdi mesela metal kalıpta aside yedirme çalışması yapılacak, hepsinin aynı gün gelmesi gerekiyor. Çünkü yeniden asit oluşturmuyorum. Gerçekten çok tehlikeli bir madde ve doğaya çok fazla zarar veriyor. Bunun yanı sıra mesela temizlik açısından kullanacakları solventi ya da diğer kimyasalları idareli kullanmaları şeklinde uyarılar yapıyorum” (GK1, 03.02.2023, s.9)* ifadesiyle toksik materyal kullanımını belirli zamanlara indirgeyerek ve tasarruflu kullanımına yönelik uyarılarla daha sürdürülebilir bir yol izlemeye çalıştığını ifade etmiştir.

Bazı öğretim elemanlarının özgün baskı atölye süreçlerinde sürdürülebilirlik odaklı uygulamalara yer vermek istediği ve bu bağlamda *çevre dostu materyal aradığı* görülmüştür. Bu bağlamda öğretim elemanları özgün baskı uygulamalarını çevre dostu materyallerle yürüttüklerinde sürdürülebilirliğe katkı sağladıklarını düşünmektedirler. Örneğin; DE kodlu öğretim elemanı düşüncesini *“...gravürü biz bıraktık. Daha non- toksik ne olabilir? Hem öğrenciler zarar görmesin hem ben zarar görmeyim hem de onlarda öğretmen olduklarında öğrencilere non-toksik şeyler öğretebilirsiniz diye...Ayçiçek yağının aslında matbaa mürekkebini temizlediğini birkaç sene önce öğrendim. Başka çevre dostu ne kullanılabilir bunun arayışı içindeyim” (GK2, 09.03.2023, s.2)* şeklinde ifade ederken, EK kodlu öğretim elemanı *“... kalıpta boyayı hissedebilmek ve yüzeyi parlatmak isteriz. Parlatırken mecburen vernik kullanıyoruz. Vernik kimyasal bir madde ama bunun yerine gomalak da kullanılabilirdi. Gomalak, bir böceğin salgısından elde edilen tamamen organik bir malzeme... sürdürdüğünüz zaman tamamen bir vernik etkisi gösteriyor aslında. En azından çevreci bir malzeme” (GK3, 13.03.2023, s.11)* şeklinde açıklamıştır.

Özgün baskı ders süreci bağlamındaki sürdürülebilirlik odaklı endişeler; 1) Su bazlı/ çevre dostu boyaların maliyetli olması, 2) Malzemenin sürekliliğinin olmaması, 3) Çevre/ekoloji ile bağlantı kuramama, 4) Konu ile ilgili yayın eksikliği ve 5) Sağlığa tehdit şeklindedir. Örneğin; EMY kodlu öğretim elemanı *“aslında o solvent falan çok zararlı. Onların yerine ne kullanılabilir, su bazlı neler var? Bunlara baktım, ancak su bazlı şeylerin de fiyatları çok pahalı, ekonomik açıdan çok büyük bir sıkıntı da var” (GK1, 03.02.2023, s.10)* ifadeleriyle malzemenin öğrenciye maliyetine dair endişelerini paylaşmıştır. EK kodlu öğretim elemanı ise deneyimlediği benzer durumu *“uygulamaya geldiğiniz zaman yine ekonomik gerekçelerden dolayı mecburen solvent bazlı boyalar ve temizlik içinde tiner kullanmak durumunda kalıyoruz. Tamam malzeme var, kullanabiliriz ama pahalı.*

Ulaşamıyoruz pahalı malzemelere...” (GK3,13.03.2023, s.11) şeklinde ifade etmiştir. Aynı zamanda EK kodlu öğretim elemanı özgün baskı tekniklerinde kullanılan malzemenin sürekliliğinin olmadığını düşünmektedir. Öğretim elemanı bu duruma yönelik deneyimlerini şu şekilde vurgulamıştır:

Zamanın ilerlemesiyle de biraz bazı malzemelere ulaşamıyoruz zaten. Malzemeler değişiyor ve bu arada da kendi şeylerimizi de geliştirmemiz gerekiyor. Alternatifler yaratmamız gerekiyor. Hani biz gravür yaparken taş, asfalt kullanırdık onu ezerdik, işte tinerle inceltirdik, astar olarak kullanırdık ama bir gün geldi o taş asfaltın fabrikasının kapandığını öğrendik ve bir daha bulamaz olduk. Ona alternatif malzeme piyasada satılan şase boyaları denilen boyayı dedik ve onu kullanmaya başladık. Sonra onu inceltmek için kullandığımız tinerin yapısının değiştirildiğini öğrendik bu sefer onunla ilgili Yani teknik sorunlar hep yaşıyoruz zaten. Onlara alternatifler için sürekli araştırmalar yapıyoruz (GK3, 13.03.2023, s.4).

EK kodlu öğretim elemanı malzemenin sürekliliğinin olamayışının kendisini yeni arayışlara sürüklediği ifade etmiştir. Öğretim elemanı bu görüşüne ek olarak *“sürdürülebilirlik kısmını çok aşamadık, kendi adımıza. Kalıp olarak kullanabileceğimiz dekota (Forex) levha bizim için oldukça iyiydi. Muhtemel ki doğada daha çabuk yok olan ya da dönüştürülebilir bir malzeme. Açıkçası o kısmı çok araştırmadım ama nitelik kattı yani yeni malzeme anlamında birçok şeyi birleştirmiş oldu. Dediğim gibi çevre anlamında çok fazla bir aşama kaydettim diyemem kendi adıma” (GK3, 13.03.2023, s.10) şeklinde görüş bildirmiştir. Bu ifade öğretim elemanının çevre/ekoloji bağlamında kendini sorguladığını göstermiştir. EMY kodlu öğretim elemanı özgün baskı ders süreçlerine ilişkin sürdürülebilirlik odaklı konulara yönelik yayın eksikliği olduğunu düşünmektedir. Öğretim elemanı deneyimlerini şu şekilde açıklamıştır:*

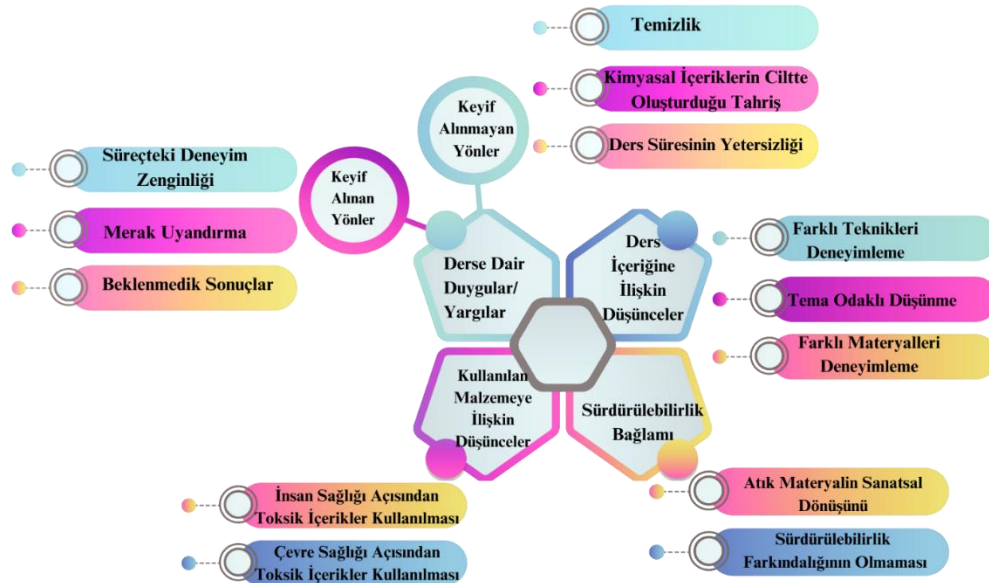
Atölye süreçlerinde sürdürülebilirlik bakımından yeterli misiniz diye sorarsanız, bilgi boyutumuz bu kadar el verdiği için bunları yapabiliyorum ama mesela herhangi bir maddenin ikamesi olan doğaya daha az zarar veren, bunun yerine ne kullanılabilir gibi malzemeler konusunda çok o kadar bilgimiz yok. Ben takip etmeye çalışıyorum. Belirli kanallardan neler yapılabilir ama özgün baskı alanında bu konuda bilgilendirebilecek Türkiye’de herhangi bir yayın ya da herhangi bir şey göremiyorum çok fazla” (GK1, 03.02.2023, s.9).

DE kodlu öğretim elemanı ise özgün baskı ders süreçlerinde kullanılan toksik malzemeleri sağlığa tehdit olarak görmektedir. Bu durumu DE kodlu öğretim elemanı *“...ilk başladığımızda tabi daha idealisttik, daha bu kadar zehirlenmemiştim ben toksik malzemeler sağlık kontrollerinde ciğerlerimde kimyasal lekelenmelerin olduğunu gösterdi...” (GK2, 09.03.2023, s.1) şeklinde vurgulamıştır. Araştırma bulguları, öğretim elemanlarının, toksik içerikli materyal kullanımından hem kendi sağlıklarında yarattığı tehdit hem de öğrencilerin*

sağlığında yarattığı tehdit nedeniyle uzaklaşma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Su bazlı baskı boyaların ve çeşitli özgün baskı materyallerinin maliyetli olması nedeniyle ya da geleneksel tekniklerin bazı önemli materyallerine (Örn, lak gibi) ulaşmada zorlandıkları için atölye ortamında farklı çözümlere gittikleri görülmektedir. Materyal kullanımında daha ekonomik davranma, atık materyallerin ders sürecinde sıklıkla kullanımı, asit ya da solvent gibi toksik içeriklerin kullanılma zamanlarının planlanması gibi çözümler öğretim elemanları tarafından başvurulan yöntemlerdir. Öğretim elemanlarının sürdürülebilir yaratıcılık üzerinden anlatılar yaratmaya yönelik etkinliklerine ise daha sınırlı bağlamda yer verdiği görülmektedir. Öte yandan farklı tekniklerin ve materyallerin anlatım olanaklarını keşfetmeye dönük yaratıcı eylemlere sıklıkla başvurdukları bulgularda izlenebilmektedir.

4.1.2. Öğretmen adayları

Bulgular analiz edildiğinde öğretmen adaylarının özgün baskı ders süreci ile ilişkili değerlendirmelerine ilişkin kodlar öğretmen adaylarının; 1) Derse dair deneyimleri, 2) Kullanılan malzemelere ilişkin düşünceleri, 3) Ders içeriğine ilişkin düşünceleri ve 4) Sürdürülebilirlik bağlamıyla ilgili deneyimleri olmak üzere 4 alt temada yapılandırılmıştır. Şekil 2’de ulaşılan kod ve temalar sunulmuştur.

Şekil 4.2. Öğretim adaylarının görüşlerine ait tema ve alt temalar

4.1.2.1. Öğretmen adaylarının derse dair deneyimleri. Öğretmen adaylarının derse dair deneyimleri; 1) Keyif alınan yönler ve 2) Keyif alınmayan yönler olmak üzere iki alt temada gruplandırılmıştır.

Özgün baskı ders sürecine ilişkin keyif alınan yönler; 1) süreçteki deneyim zenginliği, 2) merak uyandırma ve 3) beklenmedik sonuçlar şeklindedir. Örneğin; CD kodlu öğretmen adayı “*normalde kolaj çalışmasını çok seviyorum. Etrafımda gördüğüm materyalleri farklı alanlarda kullanmayı çok seviyorum. Bunu baskı dersinde de çok rahat bir şekilde kullandım. Bu ders farklı farklı şeyleri deneyimleyebilme imkânı sağladı... bence güzel işler çıkardım. Çok keyifli geçti*” (GK3, 27.03.2023, s.1) şeklinde ifade ederken, MS kodlu öğretmen adayı “*... mesela tek bir kalıpla birçok rengi deneyimleyebiliyorduk. Bir kalıbı farklı renkte basmak bunu deneyimleyebilmek güzel geliyordu. Yeni bir şeyler denemek de iyi geliyordu. Mesela malzeme baskıda farklı şekillerde malzemeleri deneye biliyorduk, etkilerini deneyebiliyorduk ve kompozisyon oluşturuyorduk. Bundan keyif alıyordum*” (GK4, 27.03.2023, s.1) şeklindeki açıklamasıyla süreçteki deneyim zenginliğinden keyif aldıklarını vurgulamışlardır.

Bazı öğretmen adayları ise özgün baskı atölye uygulama süreçleri oldukça merak uyandırıcıdır. Bu konudaki düşüncelerini, TK kodlu öğretmen adayı “*ne çıkacak, bastıktan sonra nasıl olacak? İşte üst üste bastığımız bazı teknikler var. Onlarda işte ikinci kat nasıl olacak, renkler nasıl olacak? Hani bunlar hep bekleme süreci olduğu için hoş bekleyişlerdi. Benim için keyifliydi bu süreçler*” (GK2, 26.03.2023, s.1) şeklinde açıklarken, ASK kodlu öğretmen adayı ise benzer bir durumu “*daha çok keyif aldığım yönler, işler sürekli ilerledikçe yani göze güzel gözükmeye başladıkça keyif alıyordum. Özellikle linol ve gravürde...*” (GK1, 26.03.2023, s.1) şeklinde ifade etmiştir. Aynı zamanda ASK kodlu öğretmen adayı özgün baskı atölye uygulamalarında beklenmedik sonuçlarla karşılaştığını ve bu durumdan keyif aldığını şu ifadeleriyle açıklamıştır:

Keyif aldığım yönler mesela linol baskıda kat kat ilerlediğimiz zaman... ilk üç beş katta hiçbir şeye benzemiyor. Böyle altıncı yedinci katlarda bir şeye benzedikçe daha çok kat yapsaydım diye keyif alıyordum...Ben şunu da çok seviyordum. Mesela eksiltmeli baskı. O da ilk başta hiçbir şeye benzemiyordu ama bastırdıkça, koyulaştıkça yapmak istediğim ortaya çıkıyordu. Bu tarz sanatsal olaylardan keyif alıyordum” (GK1, 26.03.2023, s.3).

Özgün baskı ders sürecine ilişkin keyif alınmayan yönler; 1) Temizlik, 2) Kimyasal içeriklerin ciltte oluşturduğu tahriş ve 3) Ders süresinin yetersizliği şeklindedir. Örneğin; ASK kodlu öğretmen adayı “*...kimyasal boyutları kokuları biraz rahatsız ediyor tabi keyif almıyorum. Özellikle de temizlik de daha çok tinerle uğraştığımız için temizlik yönleri keyif almadığım yönlerdi*” (GK1, 26.03.2023, s.1) ifadesiyle temizlik aşamasında kullanılan kimyasal içeriğin verdiği keyifsizlikten bahsederken, CD kodlu öğretim elemanı benzer durumu “*temizlik aşamasında özellikle kimyasallarla içli dışlı olmaktan keyif*

almadım...”(GK3, 27.03.2023, s.1) şeklinde fikrini açıklamıştır. TK kodlu öğretmen adayı ise özgün baskı atölye süreçlerinde temizlik aşamasından dolayı keyif almadığını şu şekilde ifade etmiştir:

Keyifsiz yanına gelirsek üzerinde kullanmış olduğumuz bir mermer masamız var. Birçok kişi bu masayı kullandığı için anlaşılamazlık oluyordu. Bunun da sebebi sınıfımız çok büyük bir sınıf değil. Çoğunlukla masayı kirli olarak bırakıp gidenler oluyordu. Kimyasallarla zaten iç içeyiz temizlerken de oldukça fazla kullanmaktan ve malzemeleri, masaları temizlemekten keyif almıyordum (GK2, 26.03.2023, s.1).

Bazı öğretmen adayları özgün baskı atölye süreçlerinde kullandıkları kimyasal içeriklerin ciltlerinde oluşturduğu tahrişten dolayı keyif almadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin; ASK kodlu öğretmen adayı “...tinerler işin içine girince ellerimiz yara oluyor. Yeri geldi mi yani kokusu rahatsız ediyor. Bunlar keyif almadığım yönler” şeklindeki ifade ederken (GK1, 26.03.2023, s.2) MS kodlu öğretmen adayı “ellerimin yapısı biraz bozuldu o zamanlar. Çok kimyasala dokunduğumuz için çok kimyasala hem solvent hem bir süre sonra ben de ilk başta yoktu bir süre ilk başta tinerde kullanmıştık. Sonra solvent geldi okul temin etti. Boyalar da aynı şekilde çok temas ettiğim için özellikle çukur baskıda çok fazla ellerimizle yapıyordu. Onu çıkarmak için tekrar kimyasal böyle temizleyiciler kullandığımız için o konuda da keyif almadım” (GK4, 27.03.2023, s.2) şeklinde ders deneyimini paylaşmıştır.

Aynı zamanda MS kodlu ve CD kodlu öğretmen adayları özgün baskı ders süresinin yetersizliğinden dolayı keyif alamadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin; MS kodlu öğretmen adayı “...süre bana kısa geliyordu. Çünkü aynı zamanda temizlikte uzun sürdüğü için hani temizlik yapıp tekrar basıyoruz o yüzden biraz zamandan dolayı sıkıntı yaşadım. Yetiştirdim ama normal sürenin biraz daha dışına çıkıyordum...” (GK4, 27.03.2023, s.1) şeklinde, CD kodlu öğretmen adayı ise “sabır isteyen bir alan, ürünün ortaya çıkması çok uzun süreç istiyor ve biraz sancılı bir dönem, süreyi ayarlamaya çalışmak. Ders süresi bu konuda biraz kısa geliyordu” şeklinde ifade etmiştir (GK3, 27.03.2023, s.1).

4.1.2.2. Öğretmen adaylarının kullanılan malzemelere ilişkin düşünceleri. Öğretmen adaylarının özgün baskı ders sürecinde kullanılan malzemelere ilişkin düşünceleri; 1) İnsan sağlığı açısından toksik içerikler kullanılması ve 2) Çevre sağlığı açısından toksik içerikler kullanılması şeklindedir. Örneğin; CD kodlu öğretmen adayı “... başka alternatifi var mı bilmiyorum ama kullanılan kimyasalların cildime verdiği hasar kesinlikle gözle görünür şekildedir. Sağlığım açısından o kimyasalları solumak ne kadar zarar verdiğini hissettiriyordu. Ama ders bitecek ve ben birkaç ay da toparlanacağım diye düşünüyordum”

(GK3, 27.03.2023, s.9) şeklindeki ifadesiyle kaygılarını aktarmıştır. MS kodlu öğretmen adayı ise benzer durumu “...ders sürecinde en çok şakalaştığımız şey arkadaşlarla buydu. Hani elimin yapısı değişti resmen diyenler vardı. Ben de öyle diyordum. Çok zarar görüyor ve büyük ihtimalle vücut zaten onu hissediyor. Ders sırasında sürekli kimyasal solumaktan gün boyunca çok başım ağrıyordu” (GK4, 27.03.2023, s.11) şeklindeki ifadesiyle kullanılan malzemenin insan sağlığına zarar verdiğini açıklamıştır. TK kodlu öğretmen adayı ise özgün baskı ders sürecinde kullanılan malzemelerin insan sağlığına zarar verdiği kadar çevre sağlığını da tehdit ettiğini düşünmektedir. Öğretmen adayı düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

.... Biraz daha ferah bir ortam kullanılabilir. Boya olsun tiner olsun bunlar hep alkol bazlı şeyler olduğu için veya tehlikeli maddeler içerdiği için çok fazla solunmaması gereken şeyler. Belki havalandırmalar artırılabilir. Çünkü uzun bir süre geçirdiğinizde sınıfta baş dönmesi, baş ağrısı falan yaptığı durumlar olmuştur bizde. Ayrıca bazı malzemeleri yıkamak için mecburen çeşmeyi kullanıyoruz ve bu çeşme atık su olarak tesislere gidip sonradan bizlere dönen bir durum...(GK2, 27.03.2023, s.12).

4.1.2.3.Öğretmen adayların ders içeriğine ilişkin düşünceleri. Öğretmen adaylarının özgün baskı ders içeriğine ilişkin düşünceleri; 1) Farklı teknikleri deneyimleme, 2) Tema odaklı düşünme ve 3) Farklı materyalleri deneyimleme şeklindedir. Örneğin; CD kodlu öğretmen adayı “eksiltmeli- eklemeli linol baskı çalışmaları yaptık. Gravür baskı ve mono baskı yaptık” (GK3, 27.03.2023, s.2) şeklinde ifade ederken TK kodlu öğretmen adayı “gravürümüz vardı. Linolümüz vardı. Malzeme baskı olarak yaptığımız çalışmalar vardı. Mono baskı, eksiltmeli çıkartmalı baskı vardı...” (GK2, 26.03.2023, s.4) şeklinde açıklamıştır. MS kodlu öğretmen adayı benzer deneyimini “mono baskı yaptık. eklemeli-eksiltmeli çalışmalar yaptık. Ondan sonra kolograf baskı, malzeme baskı yaptık. Sonrasında linol baskı yapmıştık ve ondan önce de çukur baskı yapmıştık” (GK4, 27.03.2023, s.3) şeklinde ifade etmiştir. ASK kodlu öğretmen adayı ise düşüncesini “gravür, linol, malzeme baskı bir de exlibris çalışması yaptık. Exlibrisi de biz yine linolden çalıştık. Yani linolü iki defa yapmış gibi bir şey olduk. Onun dışında gravür yaptık. Aslında bir sürü farklı tekniği deneyimledik” (GK1, 26.03.2023, s.3) şeklinde açıklamıştır. Öğretmen adayları bu ifadeleri ile özgün baskı ders süreçlerinin farklı teknikleri deneyimlemeye olanak sağladığını yönündedir.

Öğretmenler adayları aynı zamanda, özgün baskı ders sürecinde tema odaklı düşünmeye olanak tanındığını ifade etmişlerdir. Örneğin; CD kodlu öğretmen adayı “Linol ve gravür baskıda tamamımız oyundu. Oyun üzerine düşündük ve bu tema üzerinden özgün

çalışmalar ürettik” (GK3, 27.03.2023, s.5) ifadelerini kullanmıştır. ASK kodlu öğretmen adayı da “konu gravürde hüznün veya çaresizlikti. Bende intihar eden bir adama yer vermiştim... Linol baskıda içini haykırmak gibi bir şeydi. Ben de böyle üç beş tane insan kol kola girmiş böyle çılgılık tablosundaki gibi çılgılık atarken, bağırır bir şekilde resmettim” (GK1, 26.03.2023, s.4) şeklinde düşüncesini paylaşmıştır. MS kodlu öğretmen adayı ise tema odaklı düşünmenin yaratıcılığa teşvik ettiğini şu şekilde açıklamıştır:

Temaların mesela yaratıcı düşünme konusunda katkısı olduğunu düşünüyorum. Çünkü hocanın bize konu verdiği zamanda oldu vermediği zamanda oldu. Kaybolmuşluk konusunu vermişti mesela. Vermediği zamanlarda da ne çalışsam acaba diye savruluyordum sürekli çok etkili olmuyordu çalışmalarım... Konu verdiğinde de çok kapalı bir konu olmadığı için bizim biraz yaratıcılığımıza kalıyordu. Konuyu baya uzun süre otobüste giderken, her yerde, evde sürekli ne yapabilirim kaybolmuşlukla ilgili diye düşünüyordum... Ben o emeğin kaybolmasını bir anda bulmadım zaten düşündüm. O günden beri bir sürü konuya gitti hani o konu soyut olduğundan biraz başka şeylere gitti. En son ona karar verdim. Yani o konuda temaların yaratıcılığı desteklediğini düşünüyorum (GK4, 27.03.2023, s.7).

Bazı öğretmen adayları da özgün baskı ders sürecindeki uygulamaların farklı materyalleri deneyimlemeye fırsat sağladığını düşünmektedir. Örneğin; CD kodlu öğretmen adayı “hem çalışmanın içeriğinde kullandığımız materyaller açısından hem de yapacağımız çalışmayı tasarlarken çevreden esinlendiğimiz nesnelere bakımından ders sürecini çok faydalı buldum. Şöyle söyleyebilirim, çevremde bulduğum şeyleri ben baskıda nerede kullanabilirim diye kafamda kuruyordum. Çevremde üzerine boya verilebilecek veya oyulabilecek materyaller aramaya çalışıyordum. Farklı materyalleri baskıda kullanabilmek çok iyi bir şeydi...” (GK3, 27.03.2023, s.6) şeklinde ifade ederken MS kodlu öğretmen adayı düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

Malzeme baskı da kullandığım şeylerin hepsi biz hiç parayla bir şey almadım. Zaten evde ip parçası artmış onu kullandım. Perdenin bir parçası vardı onu kullandım. Yapay bitkinin sapı vardı onu kullandım. Atmadığımız şeyleri kullandım. Çünkü ben zaten belki dersleri lazım olur diye bazı şeyleri hemen atmıyorum. Onlarda ona gitti. Onun için bir şey almadım. Herhangi bir şeyi tüketmedim. Evdeki olan atık şeylerden kullandım. Bu dersin bu tarz materyallerle çalışmaya fırsat vermesi harika bir olay (GK4, 27.03.2023, s.14).

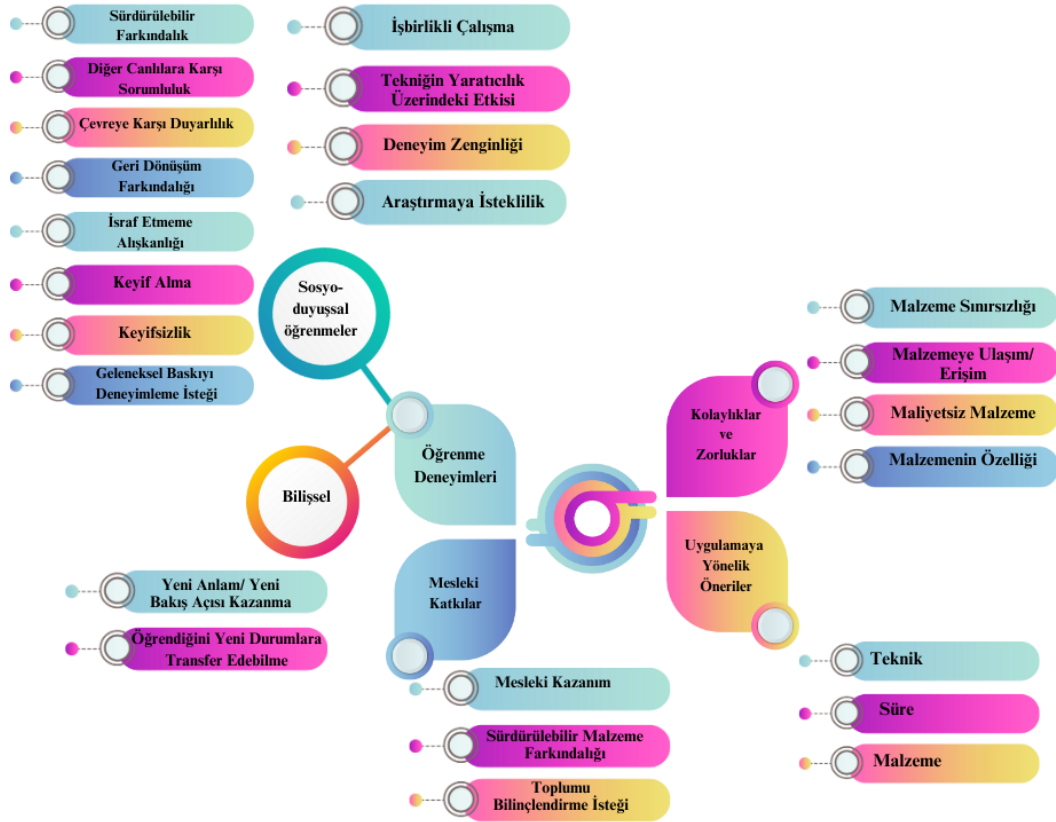
4.1.2.4.Öğretmen adaylarının sürdürülebilirlik bağlamıyla ilgili deneyimleri. Özgün baskı ders sürecine ilişkin sürdürülebilirlik bağlamı kapsamındaki deneyimler; 1) Atık materyalin sanatsal dönüşümü ve 2) Sürdürülebilirlik farkındalığının olmaması şeklindedir. Örneğin; ASK kodlu öğretmen adayı “...günümüzde atık kumaşları değerlendiriyorlar. Hurdadan yapılan çalışmaları çok beğeniyorum...Bir çöpü alıp bir sanat eseri

yapabiliyorlar...Baskıda bunu malzeme baskıda biraz hissettim. Kullandığımız ya da değerlendirmek istediğimiz malzemeleri kullandık. Fakat çevresel olarak bu konuyla ilgili ne diyeceğimi bilmiyorum” şeklinde ifade etmiştir (GK1, 26.03.2023, s.10). CD kodlu öğretmen adayı “kolaj çalışmalarını çok sevdiğimden malzeme baskıyı da sevmiştim. Çevremde ne bulsam buna nasıl boya verebilirim, nasıl baskısını alabilirim gibi artık çevremde atık hangi malzemeyi görsem sanat eserine dönüştürmek için yollar arıyordum” (GK3, 27.03.2023, s.13) şeklinde, MS kodlu öğretmen adayı ise “önüme atık malzemeleri koydum. Parça parça kalan şeyleri inceledim. Bunu bununla birleştirirsen nasıl olur diye düşündüm. Kompozisyonu düşünürken de yaratıcı düşünmeye çalıştım. Sonra da atıkları kullanarak çalışma çıkardım ortaya” (GK4, 27.03.2023, s.14) şeklinde açıklamıştır. Fakat bu deneyimlere rağmen bazı öğretmen adayları sürdürülebilirlik bağlamındaki görüşme sorularına bir fikir olmadığını belirtmiştir. Görüşlerini aktaran bazı öğretmen adaylarının da ise sürdürülebilir farkındalığın olmadığına rastlanmıştır. Örneğin; MS kodlu öğretmen adayının “...araçlar konusunda çevreye pek zarar veren bir ders yani bir çalışma olmuyor. Çünkü tek bir parçayı yani bir linol ya da gravür pek bir zarar veren bir şey değil ve tek bir parçayı çoğalttığımız için bir sürü gitmiyor. Hani o yüzden olumlu görüyorum bunu. Olumsuz gördüğüm tek şeyi o kimyasal kısmı diğer malzemeleri sürdürülebilirlik anlamında olumlu diye düşünüyorum” (GK4, 27.03.2023, s.13) ifadesinde görülmektedir.

Araştırma bulguları, öğretmen adaylarının özgün baskı ders süreçlerini farklı teknikleri ve materyalleri keşfetme anlamında değerli bulunduğunu göstermektedir. Öte yandan ders sürecinde asit- solvent gibi toksik içeriklerin kullanılmasını kendi sağlıkları açısından sakıncalı bulduklarını sıklıkla tekrar etmişlerdir. Öğrencilerden bazıları için ise kullanılan toksik içerikler çevreye zarar vermektedir.

4.2. Sürdürülebilir Yaratıcılık Odaklı Özgün Baskı Atölye Süreci

Araştırmanın ikinci alt amacı; “Özgün baskı atölye derslerinde sürdürülebilir yaratıcılık bağlamında gerçekleştirilen etkinliklerde; a) öğrenme deneyimleri nelerdir?, b) kolaylıklar nelerdir?, c) sorunlar nelerdir?, d) bu sorunlar nasıl çözülebilir? soruları bağlamında yapılandırılmıştır. Bu alt amaç kapsamında toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen kodlar 1) Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı ders sürecindeki; 1) Öğrenme deneyimleri, 2) Mesleki katkılar, 3) Kolaylıklar ve 4) Zorluklar ve öneriler olmak üzere dört alt temada kategorize edilmiştir.

Şekil 4.3. Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye dersi uygulamalarına ait tema ve alt temalar

4.2.1. Öğrenme Deneyimleri

Araştırmanın bu bölümü ile ilişkili kodlar; 1) Bilişsel, 2) Sosyo- Duyuşsal Öğrenmeler olmak üzere iki alt temada yapılandırılmıştır.

Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerinin bilişsel yönlü katkılarını öğretmen adaylarının bazılarının *yeni anlamlar yaratma ve yeni bakış açısı kazandırma* yönünde değerlendirdiği görülmüştür. Örneğin; Kuki kodlu öğretmen adayı fikirlerini “*bu süreç bana çok fikir verdi yani sanatçılar olsun, kullanılan teknikler olsun, materyaller olsun. Kuru kazıma yaparken tetrapak kullanmak mesela benim hiç aklıma gelmemişti ve bu tekniği çok yaratıcı buldum. Bu süreçte yeni anlamlar çıkardım resmen bakış açım değişti diyebilirim*” (OGG, S.10) şeklinde ifade ederken, Çilek kodlu öğretmen adayı “*tamamen sıfırdan bir yaratıcılık süreci oldu benim için. Her şeye farklı bakmaya yeni anlamlar çıkarmaya başladım. Bu durumun bana çok katkı sağladığını söyleyebilirim*” (OGG, S. 12) şeklinde açıklamıştır. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise “*çalışmalarımızda kullandığımız atık malzemelerin yeni çalışma oluştururken yorumlanabileceğini öğrendim. Yani atıkların yeni birer kompozisyon olarak farklı bir çalışmayı doğurduğunu öğrendim.*”

Ayrıca bu atıklardan oluşan kompozisyon da yeni anlamlar üretebileceğimizi keşfettim. Bu durum atığa yönelik bakış açımı değiştirdi (ÖÖDY, 03.01.2024) şeklinde ifade etmiştir. Benzer durumu Kiraz kodlu öğretmen adayı “... çeşitli atık malzemelerden yeni bir baskı çalışması çıkardık. İnsanların çöp diye attığı malzemeleri farklı kompozisyonlar üzerinden kurgulayarak bir çalışma ürettik. Bu çalışmada en çok etkilendiğim şey atölyedeki atık baskı kalıplarından yeni bir anlam yaratmamızdı. Atığa yönelik bakışım tamamen değişti” (ÖÖDY, 22.11.2023) şeklinde açıklarken, Kaplumbağa kodlu öğretmen adayı ise düşüncesini “her ekolojik malzemenin bir sanat çalışmasına katkı sağlayabileceğini deneyimledim. Bu bana atığı başka anlamlara götürdüğümüz kompozisyonların oluşturulabileceğini gösterdi. Atığa ve sanata yönelik bakış açımı değiştirdi” (ÖÖDY, 25.10.2023) şeklinde ifade etmiştir.

Bazı öğretmen adayları ise, sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerinin *araştırma istekliliği yarattığını* düşünmektedir. Örneğin; Çilek kodlu öğretmen adayı “bizim için tamamen yaratıcı bir ortamdı. Sıfırdan başladım her şeye. Özgün baskıyı bilmiyordum. Teknikleri bilmiyordum. Sürdürülebilirlikle ilgili konuları pek bilmiyordum. Bunların hepsini araştırdım, öğrendim. Teknikleri öğrendim. Bunlarla ilgili ne yapabilirim onları araştırdım” (OGG, S.12) şeklinde düşüncesini ifade ederken, Kelebekçi Kodlu Öğretmen adayı “...cyanotype tekniğini işledikten sonra bunu ilkökul, ortaokul düzeyindeki çocuklara ve asetati da kullanmadan da uygulatabilirim. Çünkü asetat da plastik bir materyaldi. Yani tıpkı eko art gibi, doğal materyalde nasıl yapabilirim diye araştırdım ve klorofil baskı diye bir teknik keşfettim” şeklinde açıklamıştır. Kuki kodlu öğretmen adayı ise deneyimini şu şekilde paylaşmıştır:

...yanlış hatırlamıyorsam aşırı tüketim konusunda afişlerden yola çıkmıştık ve bunlar çok fazla fikir verdi. Sonra daha fazla afiş buldum eve gidince, makale okudum ve bu konu hakkında daha fazla bilgiye sahip olunca yeni fikirler ortaya çıkartabildim. Kanawaga'nın baskı yaptığı bir dalgalar baskısından yola çıktım ilk başta ama sonra kendim çizdim bir şeyler yaptım ama bunların hepsini sizin gösterdiğiniz afişlerden olsun kendi araştırmalarımından olsun hepsi yaratıcılığımıza katkı sağladı (OGG, s. 4) .

Gül kodlu öğretmen adayı da “bu etkinlik sürecinde edindiğim bilgiler beni daha fazla öğrenmeye ve araştırma yapmaya teşvik etti. Bu açıdan günlük hayatım bağlamında çok şey kazandırdı” (ÖÖDY, 03.01.2024) ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca bazı öğretmen adayları sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı uygulamalarında *öğrendiklerini yeni durumlara transfer edebileceklerini* ifade etmişlerdir. Örneğin; Çilek kodlu öğretmen adayı “mesela linol ile yaptığımız şeyleri önlüğüm için de tasarlamak istedim. Önlüğümün üstüne de baskı yaptım. Kıyafetlerimde de kullanabilirim, resimde yapabilirim. Birçok yerde kullanabilirim” (OGG, s. 13) şeklinde ifade ederken, Kelebekçi Kodlu öğretmen adayı “kesinlikle grafik

atölyesine bunu aktarmak isterim. Grafik evet günümüzde dijital olarak işlenen bir ders ama aslında özü özgün baskıya çok fazla dayanıyormuş. Bu ders kapsamında bunu öğrendim ve bunu kesinlikle taşımak isterim. Gelecekteki öğrencilerime de” (OGG, S,17) şeklinde görüş bildirmiştir. Güneş kodlu öğretmen adayı ise “sürdürülebilir yaratıcılıkla alakalı daha çok bilgim deneyimim var. Bunu başka şekilde de artık kullanabilirim. Bu atölyede öğrendiklerimi gündelik hayatımın birçok yerine aktarabilirim” (OGG, s.19) şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

Sürdürülebilir yaratıcılık odağında gerçekleştirilen özgün baskı atölye süreçlerinin duyuşsal alana katkısı irdelendiğinde ise öğretmen adaylarının *sürdürülebilir farkındalık* kazandığını gösteren ifadelerle rastlanmıştır. Örneğin; Armut kodlu öğretmen adayı “...bazı şeylerin farkında değilmişim. Farkında olduğumu sanıyordum ama üzerine düşündüğüm zaman çok eksik olduğumu fark ettim ve bu yönde kendimi törpüleyebileceğimi düşünüyorum. Çevremi de bu konuları işlemeye başladım...” (OGG, s. 4) şeklinde ifade ederken, Kuki kodlu öğretmen adayı “doğaya yönelik düşünmeye başladık daha çok her şeyin farkında olmaya başladık. Doğaya ne kadar zarar verdiğimizizin işte aşırı tüketimle olsun biyolojik çeşitliliği azaltmamızla olsun, ekosistemde olsun, tek sağlıktan yola çıktık bazen, bazen de benim yaptığım başka birini etkiliyor. Mesela ben burada kirletiyorsam başka bir yerde, dünyanın başka bir yerinde başka bir etki görülüyor gibi şeyleri sorgulamalara yöneltti bizi. Bu sorgulamalarında bizim çalışmalarımıza çok güzel bir şekilde yansıtıldığını düşünüyorum” (OGG, S.12) şeklinde ifade etmiştir. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

Bu atölye kapsamında öğrendiğim sürdürülebilirliği şöyle özetlemek isterdim. Gelecekte çalma ve yapabiliyorsan geçmişindeki de dönüştür. Bunu aslında hep konuşuyoruz. Hepimiz geri dönüşümün önemini biliyoruz ama bunu nasıl gerçekten pratiğe dökebileceğimizi ve konu sanat olunca, tasarım olunca bunu nasıl pratiğe dökebileceğimizi aslında birazcık son zamanlarda öğrenmeye başladık. Mesela bugün yaptığımız çalışmada bile bir çalışma yaptık. Çalışma için bir materyal kullandık ama o materyali kullandıktan sonra çöpe atmadık. Onu yeni bir forma dönüştürdük. Yeni bir kompozisyona götürdük. Aslında sürdürülebilirlik dediğimiz şey elimizden geldiğince uzun ömürlü tüketim ve üretim arasındaki iletişim diyebilirim. İhtiyacın yoksa yenisini alma, sahip olduğunu dönüştür (OGG, s.2).

Marceline kodlu öğretmen adayı da benzer düşüncelerini “gereksiz ve hızlı tüketim sonucunda atık sorunuyla karşı karşıya kaldığımızı öğrendim. Bu atık sorununun gittikçe artan boyutundan hem insanların hem de tüm canlıların yaşamının tehlikeye girdiğini öğrendim. Bu durumda kendi davranışlarımızı ve sorumluluklarımızı sorgulamamız gerektiğini fark ettim” (ÖÖDY, 22.11.2023) şeklinde görüş bildirmiştir. Kiraz kodlu öğretmen adayı ise “... dünyanın ne olursa olsun kendini toparlayabilen bir yapısının oluşunu, bu durumda doğanın insana ihtiyaç duymadığını fakat insanın doğaya ihtiyaç duymadan yaşamını devam ettiremeyeceğini düşünüyorum. Bu sebeple sürdürülebilirliğin

gücünü kullanmamız gerektiğini farkettim” (YG, 29.11.2023) şeklindeki ifadesiyle sürdürülebilir farkındalığa ilişkin bir görüşte bulunmuştur. Ayrıca bazı öğretmen adayları sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye etkinliklerini deneyimledikten sonra diğer canlılara karşı sorumluluk duyacağını ifade etmiştir. Örneğin; Güneş kodlu öğretmen adayı “nesli tükenmekte olan birçok hayvan ve bitki türü var. Bir türün yok olması başka bir türün çoğalması demek. Doğanın dengesi ve düzeni bozulmuş oluyor. Açıkçası bu duruma üzülüyorum ve buna dur demek için sorumluluklarımızı fark etmemiz gerektiğini düşünüyorum” (YG, 20.12.2023) şeklinde açıklama yaparken deneyimlediği etkinlik kapsamında bu düşüncesini destekleyecek bir davranış sergilediğini Resim 4.1’de yer alan çalışmasında göstermiş ve çalışmasının detaylarını “...nesli tükenmeye yakın olan kaplanlara dikkat çektim. Kontrolsüz tarımdan dolayı yaşam alanı azalan kaplanlar için tarım yapan bir çiftçi silüetine yer verdim” (ÖÖDY, 03.01.2024) ifadesiyle paylaşmıştır.

Resim 4.1. Güneş kodlu öğretmen adayına ait linol çalışması

Resim 4.2. Kuki kodlu öğretmen adayının ‘Korumak’ isimli linol çalışması

Kuki kodlu öğretmen adayı da *“dünyanın bir sonraki nesiller için yaşanabilecek bir yer olarak kalması için biyolojik çeşitliliğin ne kadar önemli olduğunu gördüm. Doğaya ne kadar çok zarar verdiğimizizi gördüm ve geleceğimizi yok ettiğimiz için üzüldüm. Ancak farkındalık kazandığım için heyecanlandım. Biz bu atölye kapsamında yaptığımız çalışmaları sergilerken izleyici doğanın ne kadar kötü durumda olduğunu, her canlının tehlikede olduğunu görerek sorumluluklarının farkına varacaktır” (YG, 20.12.2023)*

şeklinde düşüncelerini yansıtırken, Resim 4.2’de yer alan “Korumak” adlı çalışması hakkında “...insanların canlıların üzerindeki sorumluluklarını hatırlayacakları bir çalışma yapmak istedim. Çalışmamı beyaz balinaların koruma adı altında doğal ortamlarından alıkonularak insanları eğlendiren bir canlı haline getirilmesini eleştirdim” (ÖDF, 03.01.2024) açıklamasında bulunmuştur.

Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise “doğanın boğulmak üzere olduğunu ancak çığlık atmadığını, bizim bu durumu kendimize dert edinmemiz gerektiğini gördüm. Diğer canlılara karşı sorumluluklarımızı yerimize getirmemiz gerektiğini düşünüyorum” (ÖDF, 25.10.2023) şeklindeki düşüncelerini aktarmıştır. Ayrıca Kelebekçi kodlu öğretmen adayı da benzer şekilde Resim 4.3’de yer alan “Hafıza” adındaki çalışması için “gelecek nesiller günümüzde var olan hayvanların yalnızca fotoğraflarını görebilecekler. Bu canlı var mı? Veya bu canlı daha önce var mıydı? duygusunu günümüzdeki insanların da yaşaması için hiç var olmamış bir canlıyı çalışmama taşıdım. Böylelikle çalışmayı gören kişiler hedeflenen anlam karmaşasını yaşayarak canlılara yönelik sorumluluklarını da sorgulayacaklar” (ÖDF, 03.01.2024) açıklamasında bulunmuştur.

Resim 4.3.Kelebekçi öğretmen adayının “Hafıza” isimli linol çalışması

Kiraz kodlu öğretmen adayı da düşüncelerini yansıttığı günlüğünde, “bugün aslında düşündüğümünden daha fazla türün yok olmasına sebep olduğumuzu öğrendim. Bu yok oluşu son zamanlarda daha çok arttığımızı fark ettim... Her canlının bir bütünü oluşturduğunu ve birinin yok olduğunda hepsinin etkilendiğini fark ettim. İnsanların çevredeki tüm canlılara karşı sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini düşünüyorum” (YG, 20.12.2023) ifadesine yer vermiştir. Kiraz kodlu öğretmen adayı Resim 4.4’de yer alan çalışmasında aynı tutumu sergilemiş ve çalışmasını “...nesli tükenmek üzere olan hayvanlara insanların sebep

olduğunu vurgulamak istedim. İnsanların canlılar üzerindeki sorumluluklarını fark etmesini sağlamak istedim” (ÖDF, 03.01.2024) şeklinde açıklamıştır.

Resim 4.4. Kiraz kodlu öğretmen adayına ait linol çalışması

Resim 4.5.Çilek kodlu öğretmen adayının ‘‘Döngü’’ isimli linol çalışması

Diğer canlılara karşı duydukları sorumlulukları çalışmalarına yansıtan Çilek, Armut ve Gül kodlu öğretmen adaylarının çalışmalarına yönelik açıklamaları ise şu şekildedir:

Çilek kodlu öğretmen adayı Resim 4.5’ de yer alan çalışmasını ‘‘her zaman üzerinde durduğum kutuplardan esinlendim. Çalışmamda küresel ısınmanın sonucunda eriyen buzulları ve bunun yüzünden evsiz kalan kutup ayılarını kullandım. İnsanların, hayvanlara veya bitkilere karşı duyarlı ve bilinçli olması gerektiğini göstermek istedim’’ (ÖDF, 03.01.2024) şeklinde ifade ederken, Armut kodlu öğretmen adayı Resim 4.6’da bulunan çalışmasını ‘‘vaşakların neslinin tükenmesiyle orman yangınlarını birleştirmek istedim. İnsanların hayvanlara ve bitkilere duyarsız davranması sonucu canlıların neslinin tükendiğini vurgulamak istedim’’ (ÖDF, 03.01.2024) şeklinde açıklamıştır. Gül kodlu öğretmen adayı ise Resim 4.7’de yer alan çalışması hakkında ‘‘hayvanlar üzerindeki sorumluluklarımızı yerine getirmiyoruz. Bu nedenle çalışmamda hayvanların hayatlarından çaldığımız boyutlara odaklandım. Onları derin bir kavanoza koyarak sadece ama sadece ölmesini beklediğimizi anlatmak istedim’’ (ÖDF, 06.12.2023) ifadelerini kullanmıştır.

Resim 4.6. Armut kodlu öğretmen adayının “Yanıştan Kaçış” isimli linol çalışması

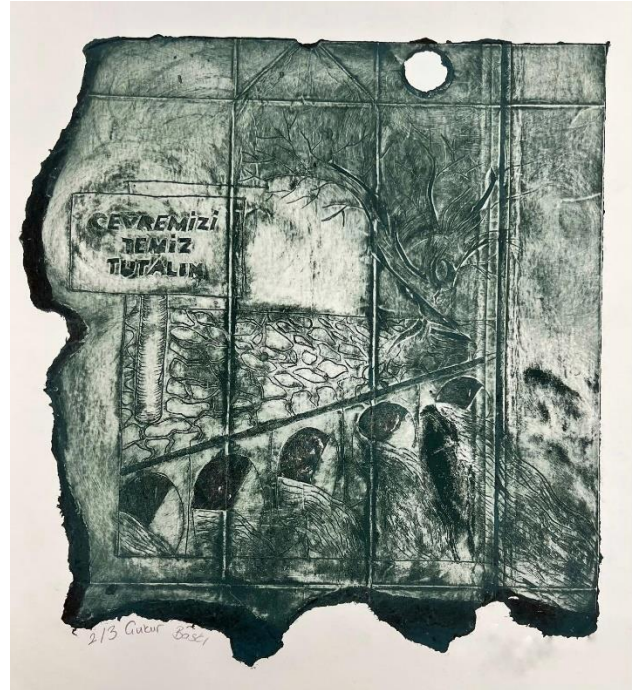

Resim 4.7. Gül kodlu öğretmen adayının “Tükeniş” isimli linol çalışması

Bazı öğretmen adaylarının ise deneyimledikleri etkinlikler bağlamında *çevreye karşı duyarlılık* gösterdikleri ve çalışmalarında bu duruma yönelik davranış sergiledikleri görülmüştür. Örneğin; Güneş kodlu öğretmen adayı Resim 4.8’de yer alan cyanotype baskı tekniği ile yaptığı çalışmasını “*susuzluğun ve kuraklığın yol açtığı kötü sonuçlara dikkat çekiyor. Ayrıca çalışmamda kuru ağaçlar, çatlak topraklar ve kuraklıkla beraber ortaya çıkan kargalar yer alıyor. Çalışmam kuraklık sorununa dikkat çekiyor. Portremdeki kurak topraklarda aslında sadece doğayı değil kendimizi de kuruttuğumuzun mesajını veriyor*” (ÖDF, 25.10.2023) şeklindeki ifadesiyle açıklarken, Resim 4.9’ da bulunan gravür baskı tekniğiyle yaptığı çalışmasını “*çalışmamda kanalizasyondan akan kirlili su, kurumuş toprak, kurumuş ağaç ve kinayeli bir “çevreyi temiz tutalım” yazısı yer alıyor. Çevreyi temiz tutalım yazılarının aslında çok bir etkisi yok. Poşetlerin üzerine yazmaktansa eyleme geçmeliyiz mesajını vermek istedim*” (ÖDF, 06.11.2023) şeklinde açıklamıştır.

Resim 4.8. Güneş kodlu öğretmen adayına ait
Cyanotype baskı

Resim 4.9 Güneş kodlu öğretmen adayına ait gravür baskı

Ayna kodlu öğretmen adayı ise Resim 4.10’da yer alan cyanotype tekniği ile yaptığı çalışmasını “*çalışmamda deniz kirliliğini anlattım. Denizlere atılan çöplere odaklandım. Başımdaki poşetle nefes alamadığımı anlattım. Poşetin ise bir kısmı yırtık biçimdedir. Poşetin yırtık kısmında ise kuraklığa odaklandım. Eğer atıkları doğaya atmaya devam edersek artık doğayla birlikte insan hayatının da biteceğini anlatmak istedim. Yani çevreye karşı daha duyarlı olursak herkes için iyi olur mesajı vermek istedim. Ayrıca bu çalışmayla çevreye duyarlı bireyler olmamız gerektiğini, bir sanatsal ürün ortaya koyarken sadece çevreye zarar veren materyaller ile değil çevreye duyarlı materyallerle de aynı şeyi yapabileceğimizi öğrendim*” (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca Resim 4.11’de bulunan gravür çalışması için “*yangını ele aldım. Doğadaki yangına en çok insanların sebep olduğunu ve böyle yaparak hayatlarından olacaklarını anlattım. Çevreye duyarlı olunması gerektiğini vurgulamak istedim*” (ÖDF, 06.11.2023) ifadelerini kullanmıştır.

Resim 4.10. Ayna kodlu öğretmen adayına ait cyanotype baskı çalışması

Resim 4.11. Ayna kodlu öğretmen adayının "Hayatın Yanışı" isimli gravür çalışması

Kiraz kodlu öğretmen adayı ise Resim 4.12'de ve Resim 4.13'de yer alan çalışmalarını "çalışmamda orman yangınlarının canlıların yaşamına son verdiğini göstermek istedim. Bu duruma insanların sebep olduğunu ve ormanlara sahip çıkmamız gerektiğini anlatmak istedim. Doğayla insanın bir bütün olduğunu ve doğaya, çevreye karşı duyarlı hareket etmemiz gerektiğine dair mesaj vermek istedim" (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde açıklamıştır.

Resim 4.12. Kiraz kodlu öğretmen adayına ait gravür çalışması

Resim 4.13. Kiraz kodlu öğretmen adayına ait cyanotype çalışması

Çilek kodlu öğretmen adayı da çevreye karşı duyarlılığını yansıtan ve Resim 4.14 ve Resim 4.15'de bulunan iki farklı çalışmasını şu şekilde açıklamıştır:

Dünya genelinde yaşanan küresel ısınma ve buzulların erimesini konu alarak çalışmamı yürüttüm. Küresel ısınmadan kaynaklı yaşanan buzulların erimesi ve yaşanan çevre sorunlarına yönelik mesajlar vermeyi amaçladım. Aynı zamanda insanların çevreye duyarlı olması gerektiğini vurgulamak istedim” (ÖDF, 25.10.2023).

“Bu çalışmamda ise daha önce eriyen buzulları kullandığım gibi eriyen kutup ayısı üzerinden çevreye duyarlı olmamız gerektiğini anlatmak istedim (YG, 06.12.2023).

Resim 4.14. Çilek kodlu öğretmen adayının “Başlangıç” isimli cyanotype çalışması

Resim 4.15. Çilek kodlu öğretmen adayının “Son-suzluk” isimli gravür çalışması

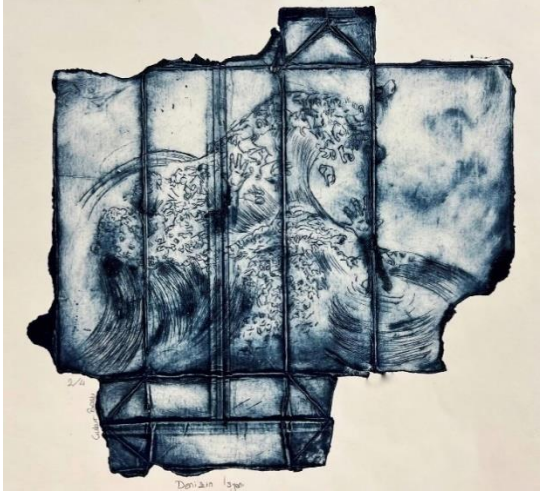
Öğretmen adayı her iki çalışmasında erime metaforu üzerinden küresel ısınmaya odaklanmıştır. Öğretmen adayı anlatısında eriyen buzulları canlılar ile eşleştirmekte ve asıl kötülüğü kendimize yaptığımızı göstermektedir. Marceline kodlu öğretmen adayı ise Resim 4.16’da yer alan gravür çalışmasını “dünyamızın şuan ki halinden bizim sorumlu olduğumuz ve pis, tıklım tıklım, verimsiz, tehlikeli halinden temiz, verimli, besleyici olduğu haline olan muhtaçlığımızı anlatmak istedim. Çevreye karşı duyarlı olmaya yönelik mesaj versin istedim” (ÖDF, 06.12.2023) şeklinde ifade ederek çevreye karşı duyarlı olunması gerektiğini vurgulamıştır.

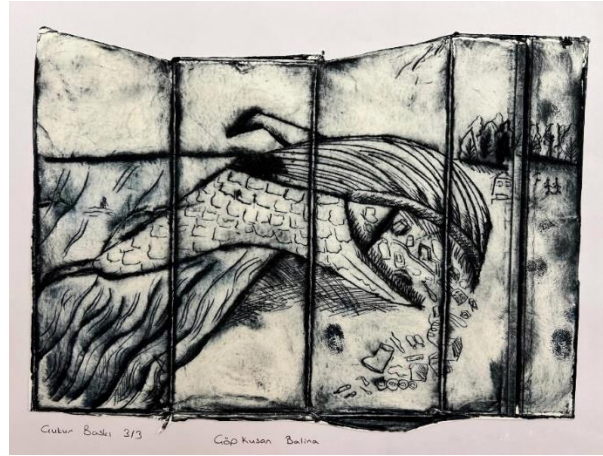
Resim 4.16. Marceline kodlu öğretmen adayının “Hasret” isimli gravür çalışması

Resim 4.17. Marceline kodlu öğretmen adayının “Nefes” isimli cyanotype çalışması

Kuki kodlu öğretmen adayı ise bu davranışını Resim 4.18’de yer alan “Denizin İsyanı” isimli çalışmasına yansıtarak “*Hokusai*”nin dalgalar baskısından ilham alarak kendi çöplüğümüz içinde boğulduğumuzu, çok tüketerek gelecekte çaldığımızı göstermek istedim. Yedinci kıtaya vurgu yaparak çevreye karşı duyarlı bireyler olmamız gerektiğini anlatmak istedim” (ÖDF, 06.12.2023) şeklinde ifade etmiştir.

Resim 4.18. Kuki kodlu öğretmen adayının “Denizin İsyanı” isimli gravür çalışması

Resim 4.19. Armut kodlu öğretmen adayının “Çöp Kusan Balina” isimli gravür çalışması

Armut kodlu öğretmen adayı da benzer durumu Resim 4.19’da bulunan çalışmasına aktararak çalışmanın detaylarını “*çalışmamda çevre duyarlılığına ve çevre kirliliğine odaklandım. Denizlere atılan çöplerin hayvanları öldürdüğünü ve o hayvanlara büyük zararlar verdiğini göstermek istedim*” şeklinde ifade etmiştir. (ÖDF, 06.12.2023). Bazı öğretmen adayları ise Resim 4.20’de, Resim 4.21, Resim 4.22 ve Resim 4.23’de yer alan ve iş birliği halinde oluşturdukları kolograf baskı çalışması ile çevre duyarlılığı sağlayacak bir davranış sergilediklerini ve bu bağlamda farkındalık oluşturabilecek bir kompozisyon kurguladıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu Kuki kodlu öğretmen adayı “*insanın doğaya verdiği zarardan duyarlı, bilinçli davrandığında dengeli, mükemmel düzeni olan doğayı kazanabileceğine gönderme yapan bir çalışma yaptık. İnsanın doğaya ne kadar çok zarar verdiğini, her bireyin doğayla savaşmak yerine çevreye duyarlı davranışlar sergilenmesi gerektiğini anlatan mesaj vermek istedik*” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde ifade ederken, Marceline kodlu öğretmen adayı “*insanların sorumsuzlukları sonucu oluşan her sorunun aslında insanın daha fazla sorumluluk olmasına sebep olacağını anlatmak istedik. Çevreye duyarlı olunmasının zorunlu hale geldiğini vurgulamak istedik. Hızlı ve gereksiz tüketimin*

ve duyarsız insanların doğanın dengesini tamamen bozduğunu göstermek istedik” (ÖDF, 22.11.2023) olarak açıklamıştır.

Resim 4.20. Öğretmen adaylarının fikir ve kompozisyon oluşturma süreçleri

Resim 4.21. Öğretmen adaylarının atölye atıklarını dönüştürme süreçleri

Aynı durumu Ayna kodlu öğretmen adayı “ilk başta yapay olan atölye atıklarıyla bir kompozisyon kurguladık. Bunu yaparken renkleri cansız ve daha kısıtlı kullandık. Daha sonrasında doğal malzemelerin ve temiz doğanın kurgulandığı bir kompozisyon yaptık. Buradaki renkler daha parlak ve canlıydı... Yapaydan doğala doğru kurguladığımız kompozisyon ile ekolojik ayak izini vurgulamak istedik. İnsanların bilinçli ve duyarlı olduğunda temiz çevreye sahip olabileceğini anlatmak istedik” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde, Kiraz kodlu öğretmen adayı ise “yaptığımız çalışma aslında ekolojik döngünün bir örneği oldu. Bizim bu çalışmamızı gören sanat tüketicisi çevreye karşı kendi sorumluklarını sorgulayabilir ve daha duyarlı davranışlar sergileyebilir” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde görüş bildirmiştir.

Resim 4.22. İşbirlikli uygulama süreci

Resim 4.23. İşbirlikli uygulama süreci

Güneş kodlu öğretmen adayı işbirlikli grup çalışmasını “*atık malzemelerden doğayı anlatan kompozisyon oluşturduk. Atıklarımız tekrar bize dönüyor. Bu sebeple atıktan oluşmuş dünya yerine dünyayı kendi evine, doğaya bırakmalıyız mesajını vermek istedik. Yok olmaya yüz tutmuş bir dünyadan tekrar doğan bir dünyaya dönüş yaptık. Çevreye duyarlı olduğunda, bilinçle hareket edildiğinde, Anka kuşunun küllerinden doğduğu gibi doğanında yeniden doğacağını gösteren bir anlatım kurguladık*” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde ifade etmişlerdir. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise şu şekilde açıklamıştır:

Çalışmamızda su ve deniz canlılarının özgürlüklerine kavuştuklarını anlattık. Bunu da su bitkileri ve kara bitkilerinin birbirine bağlanmasıyla olabileceğini, ekolojiler arası ilişkilerin doğanın geri kazanılması yönünde önemli bir yer kapladığını belirttiğimiz bir ütopya kurguladık. Bu kurguyu bir insan egemenliği altında başlatarak böyle giderse bu ütopya sadece geçmişte gerçek olmakla kalır esprisini kurguladık. Artık çevreye duyarlı bireyler olup canlıları ve sistemleri birbirinden ayrı düşünmeden kendi küçük dünyamızı kurgulamak yerine bütün dünyayı bir bütün algulayarak duyarlı olmalıyız mesajını vermek istedik (ÖDF, 22.11.2023).

Resim 4. 24. İşbirliği halinde yürütülen çalışmanın sergilenmesinden bir görüntü

Öğretmen adayları Resim 4.24’de yer alan sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerinde ürettikleri çalışmalarını, sanat izleyicisinde sürdürülebilir farkındalık yaratmak amacıyla sergi düzenlemişlerdir. Öğretmen adaylarına mesleklerini icra ederken süreci iyi yönetmeleri ve organize edebilmeleri için fırsat yaratılmıştır. Bu bağlamda öğretmen adaylarından bir araya gelerek ürettikleri eserler için manifesto (Bkz. Ek.13) yaratmaları istenmiştir.

Sürdürülebilirlik odaklı uygulamaların deneyimlendiği atölye süreçlerinde bazı öğretmen adaylarının *geri dönüşüm farkındalığı* kazandığına rastlanmıştır. Örneğin: Kelebekçi kodlu öğretmen adayı “doğa ile uyumlu çalıştığımızda, doğanın koşullarının her zaman plastik sanatlarla uyumlu olmayacağını ancak bunun atık materyali dönüştürmede engel olmadığını öğrendim. Geri dönüşüm farkındalığı sağladığını düşünüyorum” (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde ifade ederken, Kiraz kodlu öğretmen adayı “tineri mesela ben lavaboya atardım hocam, dedim artık hani bu çevreye zarar veriyor. Artık onu bir kaba koyup öyle atıyorum” (OGG, 03.01.2024, s.14) şeklinde, Gül kodlu öğretmen adayı “en basitinden doğaya çıktığımızda dökülen ağaç yapraklarından da bir şey yaptırılabilir. İlla bir kâğıda illa bir tuvale gerek yok. Hele ki bölümümüz kapsamında hani en basitinden tetrapak çalışmaları gibi bir çalışma yaptırabiliriz. Bunu üç boyutlu hale de getirebiliriz. Birçok şeyden üretebiliriz. Hani illa bir şeyler yapmak için sıfır materyale gerek yok diye

düşünüyorum” (OGG, 03.01.2024, s.17) şeklinde, Güneş kodlu öğretmen adayı “baskı yaparken atık malzemeleri tekrar tekrar kullandık. Aslında bakarsak atık diye attıklarımız çalışmamızda tekrar tekrar kullanmamıza rağmen bile yok olmadılar. Sürdürülebilirliği daha çok anlamama ve atık sorununu kavramama bu çalışma çok yardımcı oldu. Ayrıca en çok da geri dönüşümün önemini görmeme fırsat sağladı. Geri dönüşümün ne kadar önemli olduğuna yönelik farkındalık sağladı” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde açıklamıştır. Ayna kodlu öğretmen adayı ise “baskıyı atık materyallerle yaptık ve bir sanat çalışması yaparken illaki yeni malzemeler kullanmamız gerektiğini gördüm. Çevreye daha duyarlı veya geri dönüşümün sunduğu malzemelerle de yapabileceğimizi öğrendim” (ÖDF, 22.11.2023) ifadesini kullanmıştır. Armut kodlu öğretmen adayı deneyimlerini “bu etkinlik bana sürdürülebilirlikle ilgili malzemelerin tekrardan hayata kazandırabileceğini öğretti” (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde aktarırken, Marceline kodlu öğretmen adayı “her materyalin kullanılabilir ve geri dönüştürülerek kullanılabilir olduğunu öğrendim” (ÖDF, 25.10.2023) ifadeleriyle paylaşmıştır. Kuki kodlu öğretmen adayı ise şu şekilde açıklamıştır:

Evde atıklarımı gruplandırmaya başladım. Plastik, cam atıklarımı ayırıyorum düzenli olarak ve ben de arkadaşım da olduğu gibi kargoların dışında gelen pat pat naylonlarla bir tane tablo yapıyorum şu an, tamamen geri dönüştürülmüş malzemelerden ve pat patlarla küçük baskılar yapmaya da çok müsait. Hem noktasal ve puantalizme de benziyor. Bu konuda bana çok fikir verdi (OGG, 03.01.2024, s.14)

Ayrıca bazı öğretmen adaylarının bu süreçte israf etmeme alışkanlığı kazandığı görülmüştür. Örneğin; Kiraz kodlu öğretmen adayı “ben şeyi bilmiyordum. Hani dünyanın bir limit aşım gününün olduğunu bilmiyordum. Artık suyu biraz daha az kullanayım dedim. İsraf olmasın diye daha az kullanmaya çalıştım” (OGG, 03.01.2024, s.16) şeklinde ifade ederken, Ayna kodlu öğretmen adayı “atölye olarak da var aslında, biz diğer şeyleri yaparken sürekli ıslak mendilleri bitiriyorduk. Bu sefer bugün doğru düzgün ıslak mendil kullanmadık. Herkes ıslak bezle halletti. O bizim atölye olarak baya bir değiştiğimizi gösterdi” (OGG, 03.01.2024, s.15) şeklinde ve Güneş kodlu öğretmen adayı “daha önce etkinliklerde çok fazla atık çıkıyordu. Açıkçası bu durum beni rahatsız ediyordu. Bu çalışmada böyle bir israf etme durumuyla karşılaşmadım” (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde açıklamıştır. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise deneyimlerini şu şekilde paylaşmıştır:

Mesela boya konusunda hep artık kendi rengimi üretmek yerine başka bir arkadaşım bir rengi ürettiyse aa bu çok güzelmiş, başka bir arkadaşım başka bir rengi üretti aa bu da çok güzelmiş, ikisini biraz oradan biraz oradan alıyım karıştırıyorum var olan boyayı tekrar kullanayım şeklinde bir ilerleme kaydettim. Yani boyayı bile aslında geri dönüştürebileceğimizi gördüm. Aslında onu bile israf itmeyeceğimizi birazcık görmüş oldum (OGG, 03.01.2024, s. 15)

Sürdürülebilirlik odaklı atölye eğitiminin verildiği süreçte öğretmen adaylarının *keyif aldığı ve keyif almadığı* yönler analiz edildiğinde sürecin keyifli yanlarını öğretmen

adaylarının daha fazla dile getirdiği görülmüştür. Örneğin; Kiraz kodlu öğretmen adayı bu durumu “*farklı malzemeler ile bir çalışma ortaya koymak beni mutlu ediyor. Sürdürülebilirlik temalı bir eser ortaya çıkarmak beni özel hissettiriyor. Çünkü sanat aslında sürdürülebilirlikle çok bağlantılı. Ayrıca doğaya zarar vermeden sanat yapabilmek çok keyif veriyor*” (ÖDF, 06.12.2023) şeklinde ifade ederken, Çilek kodlu öğretmen adayı “*ekolojik sorunların sanata yansımalarıyla dikkat çekmeye çalışmak ve çevreye zarar vermeden çalışma yapmak çok keyifliydi*” (ÖDF, 06.12.2023) olarak açıklamıştır. Lunamai kodlu öğretmen adayı ise “*günlük hayatımda kaygı duyduğum sorunlara farkındalık yaratmak amacıyla bir etkinlik planlamak çok keyif verdi*” (ÖDF, 25.10.2023) olarak görüş bildirmiştir. Ayrıca süreçte bazı öğretmen adayları çalışmalarını atık malzemeleri kullanarak ürettiği için keyif aldığını belirtmiştir. Bu konuda görüşlerini; Kuki kodlu öğretmen adayı “*geri dönüştürülebilir malzemeyle baskı yapmak çok keyifliydi... Çalışma yaparken doğaya yardım etmek beni mutlu etti. Doğanın yardım çığlıklarına katkı sağlayarak çalışma üretmek keyif vericiydi*” (YG, 29.11.2023) şeklinde ifade ederken, Ayna kodlu öğretmen adayı “*... sürdürülebilir materyallerle sanat eseri ortaya çıkarabileceğimizi öğrendim. Çevreye daha az zarar veren boyalar ve atık malzemelerle de aynı şekilde teknikleri kullanabileceğimizi, aynı sanat eserini tasarlayabileceğimizi deneyimlemekten keyif aldım*” (ÖDF, 22.11.2023) ifadelerini kullanmıştır.

Bulgular analiz edildiğinde bazı öğretmen adaylarının ise çalışmalarını iş birliği halinde yürütmesinden dolayı keyif aldığını görülmüştür. Örneğin; Kelebekçi kodlu öğretmen adayı “*atölye çalışmalarının üstünde düşünme ve uygulama kısımlarından sonra, tüm atölye öğrencileri olarak kompozisyonlarımızı birleştirmekten keyif aldım*” (ÖDF, 03.01.2024) şeklinde açıklama yaparken, Marceline kodlu öğretmen adayı “*tüm arkadaşarımla ortak bir kompozisyon kurmaktan ve uygulamalarımızı birleştirmekten çok keyif aldım*” (YG, 01.11.2023) şeklinde ifade etmiştir. Araştırmacı ise 03.01.2024 tarihli araştırmacı günlüğüne (Resim 4.25) öğretmen adaylarının görüşlerini destekler bir ifadeyi günlüğüne yazmıştır.

“*...ilk başlarda çalışmalarını bireysel bir şekilde yürüten öğretmen adayları, baskı sürecini tamamladıktan sonra işbirliği halinde başka bir çalışma ürettiler. Her öğretmen adayı kendi çalışmasından bir kesit alarak, ortak tema belirledi ve yeni bir kompozisyona gitti. Bireysel bir çalışmanın işbirliği halinde yeni bir çalışmaya dönüşmesi, baskı kalıplarının kullanılabilmesi son adıma kadar kullanılarak ekolojik ayak izinin küçültülmesi öğretmen adaylarına çok keyif verdi*” (AG, 03.01.2024).

Resim 4.25. Bireysel çalışılan baskı kalıplarından yeni ve işbirlikli kompozisyon oluşturma süreci

Çilek kodlu öğretmen adayı ise *“atık materyallerle yaptığımız çalışmalardan kalan diğer atıklarla da yeni bir anlam oluşturarak çalışma ürettik. Sürdürülebilirliği tam anlamıyla yaşadık. Bu sebepten çok keyif aldım”* (ÖDF, 03.01.2024) şeklindeki ifadesi ile sürecin yeni anlam yaratmaya fırsat vermesinden dolayı keyif aldığını vurgulamıştır. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı da etkinliklerin *odak sanatçı pratikleri* üzerinden yapılandırılmasından dolayı keyif aldığını şu şekilde belirtmiştir:

Çalışmalarında dijital baskı ve katmanlı teknikleri kullanan sanatçıyı dinlemekten çok keyif aldım. Çalışmasında doğanın katmanlarıyla tekniğin katmanlarını özdeşleştirmesine seyirci olmak keyifliydi. Bu çalışmada olduğu gibi diğer çalışmalarda da bir sanatçının sanat pratiğinden esinlenmek hoşuma gitti (YG, 20.12.2023).

Güneş kodlu öğretmen adayı ise bu süreçteki etkinliklerin kendisinde merak uyandırdığını ve bu sebeple keyif aldığını *“en çok etkilendiğim şey genelde sonuç oluyor. Baskı alırken sonra nasıl çıkacak diye çok heyecanlanıyorum. Her baskıda farklı sonuç çıkabiliyor. Bu durumdan çok keyif aldım”* (YG, 29.11.2023) ifadeleriyle açıklamıştır. Ayrıca bazı öğretmen adayları uygulama süreçlerine doğal süreçlerin dahil edilmesinden dolayı keyif aldığını belirtirken bazı öğretmen adaylarının ise bu durumdan keyif almadığını belirtmiştir. Örneğin; Kuki kodlu öğretmen adayı bu durumdan keyif aldığını *“arkamda bir kirlilik bırakmadan etkinlik yapmaktan keyif aldım. Bu süreçte doğadan esinlendim. Doğanın sağladığı imkanlardan yararlandım. Çok etkileyiciydi”* (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde açıklarken, Çilek kodlu öğretmen adayı *“kendi tasarımı farklı tekniklerle kâğıda aktarmak çok hoşuma gitti. Resim veya baskı yapmak sadece boya, kalem, fırça ile doğanın*

imkanlarıyla da oluyormuş bunu gördüm. Güneş ışığıyla bile resimler, baskılar alınabilirmiş bunu öğrenmekten çok keyif aldım” (YG, 18.10.2023) şeklinde ifade etmiştir. Bu durumdan keyif almayan Ayna kodlu öğretmen adayı ise *“etkinliği güneş olmadığı için tam olarak yapamadık. Bu durum hayal kırıklığına uğrattı beni ve keyif almadım”* (ÖDF, 01.11.2023) ifadelerini kullanırken, Kuki kodlu öğretmen adayı *“hava koşulları yüzünden baskı alamamak, baskı almak için hava durumunu kontrol etmek zorunda kaldığımız için üzülüm ve keyif almadım”* (YG, 18.10.2023) şeklinde açıklama yapmıştır.

Bazı öğretmen adaylarının ise özgün baskı atölye dersinin süresinin yetersizliğinden dolayı keyif almadıklarını gösteren ifadelerle rastlanmıştır. Örneğin; Kelebekçi kodlu öğretmen adayı *“zaman sınırlılığımız olmasaydı, tek bir kompozisyona sığdırdığım anlatıyı daha detaylı çalışmak isterdim”* (ÖDF, 06.12.2023) şeklinde ifade ederken, Ayna kodlu öğretmen adayı deneyimini *“ders kısmında sadece eskiz tasarlayabildiğimden baskı almaya ve boya vermeye zamanım yetmedi. En çok keyif alacağım kısmı yetiştiremedim”* (YG, 29.11.2023) şeklinde aktarmıştır. Ayrıca Güneş kodlu öğretmen adayının geleneksel baskıyı deneyimlemek istediği görülmüştür. Öğretmen adayı bu isteğini *“çukur baskıda tetrapak kullanmamız açısından benim bir memnuniyetsizliğim yoktu ama ben gravürü de denemek isterdim. Çünkü o daha farklı asitle falan yapılıyor. Aslında zararlı...ama onu da geleneksel olarak deneyimlemek isterdim”* (OGG, 03.01.2024, s. 12) ifadeleriyle aktarmıştır.

Sürdürülebilir yaratıcılık odağında gerçekleştirilen özgün baskı atölye süreçlerinin sosyal bağlamı irdelendiğinde ise öğretmen adaylarının *işbirlikli çalışmanın* etkisine rastlanmıştır. Örneğin; Marceline kodlu öğretmen adayı *“kendi kompozisyonlarımızı grup şeklinde oluşturduk. Bu süreçte yapay ve doğal malzemeleri iç içe kullandık. Bir önceki etkinliğimiz daha bireyseldi. Bu etkinlikte grup olarak hareket ettiğimizden daha çok keyif aldım”* (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde ifade ederken, Kuki kodlu öğretmen adayı *“ekipçe bir çalışma olduğu için çok heyecanlandım...Çünkü diğer çalışmalarda bireysel çalışmışım. Birlikte düşüncelerimizi harmanlayıp yaratıcı işler çıkarmaktan keyif aldım. Toplum olarak bir arada hareket etmemiz gerçeğini de hissederek çalışmayı yürüttük”* (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde açıklamıştır. Güneş kodlu öğretmen adayı *“... keyifli bir çalışmaydı. Fakat grup olarak çalışmadığımı fark ettim. Bu durumu güçlendirmek grup olarak hareket etmeyi öğrenmek için bir fırsat olduğunu düşündüm”* (YG, 01.11.2023) ifadesiyle deneyimini paylaşmıştır. Çilek kodlu öğretmen adayı da benzer düşüncelerini *“herkes bireysel çalıştığı çalışmalardan arda kalan malzemelerle grup içerisinde yeni bir tasarım ortaya çıkardı. Bu*

yüzden etkinlik hoşuma gitti” (ÖDF, 03.01.2024) ifadeleriyle aktarmıştır. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise şu şekilde açıklamıştır:

Bir süredir kumaş üzerine getirdiğimiz atık materyalleri kullanarak çalışma yaptık. Bu süreçte danışmanların rolü daha aktifti. Yaratıcılık süreçlerimizde bizleri serbest bırakırken küçük yönlendirmelerle rehberlik ederek grup çalışmalarında yaşanabilecek tartışmaların önüne geçtiler. Bizleri istasyon tekniği ile organize ederek bir arada fikir üretebilmemize fırsat yarattılar. Bir araya gelerek ekolojik kaygılarımızı yansıtmaya çalışmak, fikir ayrılıklarını ekolojik problemler üzerinden kompozisyon da birleştirmek yaratıcı bir çalışma çıkarmamızı sağladı (ÖDF, 22.11.2023).

Aynı şekilde Kelebekçi kodlu öğretmen adayı “daha önce farklı atölyelerde yaptığımız çalışmalarda tekrara düştüğümüzü, monoton hareket ettiğimizi düşünüyorum. Bu atölye çalışmalarında ise grup halinde ortak bir amaç içinde çalıştık” (ÖDF, 03.01.2024) ifadesiyle sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye uygulamalarının toplumsal sorunlar üzerinde düşünebilmeye ve bir amaç çerçevesinde çalışma üretmeye olanak yarattığını vurgulamaktadır. Araştırmacının günlüğünde bulunan şu ifadeler ise öğretmen adaylarının görüşlerini destekler niteliktedir:

Bazı öğretmen adayları kompozisyon oluştururken işbirliği halinde çalışmakta zorlandı. Bazı öğretmen adayları ise sadece boya ya da sadece baskı kısmını yürütmek istediğini belirtti. Bu durumu yönetmek ve öğretmen adaylarının her bölümü deneyimleyerek ortak bir çalışma yürütmesi için istasyon tekniği oluşturmaya karar verdik. Bu sayede fikir üretilen alan, boyamanın yapıldığı alan ve baskının alındığı alan olmak üzere üç istasyon oluşturuldu. Böylelikle öğretmen adayları dönüşümlü bir şekilde çalışmasını hem yürütebildi hem de daha hızlı hareket edebildi. İlk başlarda grup halinde çalışmak istemeyen öğretmen adayı bile süreci keyif alarak yürüttüğünü belirtti” (AG, 01.11.2023).

Bazı öğretmen adayları ise bu süreçte deneyimledikleri sürdürülebilirlik odaklı tekniklerin yaratıcılıklarını etkilediğini düşünmektedir. Örneğin; Kiraz kodlu öğretmen adayı “bir tema üzerinden böyle önemli bir konuya kafa yormak hayal gücümü geliştirdi. Bir tema üzerinden farklı bir tekniği deneyimlemek hem yaratıcı düşünmemi sağladı hem de beni geliştirdi diyebilirim” (ÖDF, 03.01.2024) şeklinde ifade ederken, Kuki kodlu öğretmen adayı “ilk Cyanotype çalışmamızda bir kadın sanatçı göstermişsiniz. Onun hikayesini ben çok beğenmiştim. Yaratıcılığımı çok etkiledi...O sanatçının tarzını düşünerek ben de kendi tarzımda bir şeyler yaptım... kullanılan teknikler olsun, materyaller olsun yaratıcı düşünmemi sağladı. Kuru kazıma yaparken tetrapak kullanmak mesela benim hiç aklıma gelmemişti ve bu tekniği çok yaratıcı buldum” (OGG, 03.01.2024, s. 10) şeklinde açıklamıştır. Çilek kodlu öğretmen adayı ise düşüncelerini “bizim için tamamen yaratıcı bir ortamdı. Özgün baskıyı bilmiyordum. Teknikleri bilmiyordum...Temalar üzerinden farklı tekniklerle baskıyı deneyimlemek yaratıcı düşünmeme fırsat verdi” (OGG, 03.01.2024, s. 12) şeklinde ifade etmiştir. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise deneyimlerini şu şekilde açıklamıştır:

Benim burada yaratıcılığımı tetikleyen nokta aslında teknik oldu. Daha önce özgün baskı atölyesine sürekli girip çıkıyordum ve üst sınıfların ne yaptığına bakıyordum. Bu sene kendim özgün baskı aldım ama bizim yaptığımız teknikler aslında tekniği değiştirmektir. Tekniği daha sürdürülebilir bir noktaya getirmektir ve aslında madem biz tekniği değiştirebiliyormuşuz, ben de kendimden bir şeyler katıyım, ben de bu tekniğe daha uyum sağlayım diye sürekli kendimden bir şeyler kattım. Aslında öğretilmemiş şeyleri, gösterilmemiş örnekleri biran da kendimi yaparken buldum. Kendimi birazcık yaramaz çocuk gibi hissettim atölye sürecinde ama bunun sebebi tamamen yaratıcılığımın o sınırlarının yıkılmış olmasıydı (OGG, 03.01.2024, S.5).

Aynı zamanda bazı öğretmen adayları sürdürülebilirlik odaklı özgün baskı uygulamalarının *deneyim zenginliği* sağladığını düşünmektedir. Örneğin; Kelebekçi kodlu öğretmen adayı “*daha önce dahil olduğum atölye çalışmaları hep üretme temelliydi. Ancak bu hafta yaptığımız etkinlik yalnızca üretme temelli değil geri dönüştürme ve farklı olanı deneme temelliydi. Eğer bulabilseydim farklı teknik ve materyali deneyebileceğim bu etkinlikte şeffaf yapraklı bir bitkiyi pozlamak isterdim*” (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde ifade ederken, Kaplumbağa kodlu öğretmen adayı “*baskı alırken her denemenin farklı etkisi olduğunu gözlemledim. Her seferinde farklı sonuçlar ortaya çıktığı için sürekli yeni şeyler denemek istedim*” (YG, 20.12.2023) ifadesiyle açıklamıştır. Güneş kodlu öğretmen adayı ise “*atık çok fazla materyal var. Birçok şekilde baskıda kullanılabilir. Her malzemenin dokusu, yapısı farklı şekillerde deneyimlenebilir. Materyaller çeşitlendirilip kompozisyon güçlendirilebilir. Genel olarak atık malzemelerin kullanıldığı, çevre dostu materyallerin yer aldığı baskıda birçok şey denenerek farklı etkiler elde edilebilir...*” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde ifade etmiştir. Ayna kodlu öğretmen adayı “*farklı materyallerle güneş baskı yapmayı çok sevdim. Ayrıca baskı kurduktan sonra doğal materyaller ve teknikler ile açıklık, koyuluk ve renk denemeleri yapabileceğimizi öğrendim. Baskı üzerinde birçok deneme yapılması ve farklı etkiler alınması çok etkiliydi*” (YG, 18.10.2023) diyerek düşüncelerini ifade etmiştir. Lunamai kodlu öğretmen adayı ise “*cyanotype kitiyle beraber rastlantısal uygulamalar denemek çok güzeldi. Farklı malzemelerle yaratıcı çalışma çıkarmaya çalıştım. Bu süreçte sürekli malzemenin etkisini deneyebilmek hoşuma gitti*” (YG, 18.10.2023) ifadelerini kullanmıştır.

Öğretmen adaylarının görüşleri incelendiğinde sürdürülebilirlik odaklı özgün baskı atölye uygulamalarının bilişsel, duyuşsal ve sosyal bağlamda öğrenmeye katkı sağladığı görülmüştür. Atığı kullanarak özgün baskıyı deneyimleyen öğretmen adayları tekniğin getirdiği bakış açısını bireysel olarak deneyimlerken, grup halinde alınan sorumluluğun sürdürülebilir tutumlar üzerinden önemini de anlamışlardır. Bu bağlamda tekniğin ve deneysel uygulamaların sürdürülebilir yaratıcılığa katkı sağladığı ve sürdürülebilir farkındalık kazandırdığı öğretmen adaylarının ifadelerinden anlaşılmaktadır.

4.2.2. Mesleki katkılar

Bulgular analiz edildiğinde sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı ders sürecinin öğretmen adaylarına mesleki katkısına ilişkin kodlar; 1) Mesleki kazanım, 2) Sürdürülebilir malzeme farkındalığı ve 3) Toplumu bilinçlendirme isteği şeklindedir. Örneğin; Kiraz kodlu öğretmen adayı fikrini “*gelecekte öğrencilerimiz olacak, meslek arkadaşlarımız olacak. Bizim burada öğrendiğimiz sanatsal çalışmalardan yola çıkarak, tüm insanlık için sanat ortak değer olduğu için ...onlara aynı burada yaptığımız gibi sürdürülebilirlikle ilgili çalışmalar yaptırabilirim. Sanat yoluyla çocukları düşündürülebilirim*” (OGG, s.16) şeklinde ifade ederken, Kuki kodlu öğretmen adayı “*öğretmen olduğumda öğrencilerime fotoğrafı öğretirken, Cyanotype yaptırabilirim...Bunu öğrencilerime yaptırırsam hem doğaya katkı sağlamış olurum hem öğrencilerim bunun farkında olur ve biraz da doğayla iç içe olurlar...*” (OGG, s.18) şeklinde açıklamıştır. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise “*bu ders kapsamında... sürdürülebilirliği çok farklı boyutlarda nasıl sanatla buluşturabiliriz bunu gördüm. Gelecekteki öğrencilerime kesinlikle taşımak isterim*” (OGG, s.17) şeklinde fikrini paylaşmıştır. Araştırmacı ise günlüğüne kaydettiği “*bazı öğretmen adayları ders sürecinde gördüğümüz teknikleri staj yaptığı okulda da uygulattığını söylediler. Ayrıca tekniği daha detaylı öğrenmek için heyecanlandıklarını belirttiler*” (AG, 06.12.2023) ifade ile öğretmen adaylarının mesleki kazanım bağlamında bir davranış sergilediğini vurgulamıştır. Armut kodlu öğretmen adayı sürece yönelik düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

...mesela siz bize süt kutusu biriktirin getirin falan demiştiniz. Bunu da ileride öğrencilere işte süt kutusu veya meyve suyu kutusu getirin diyebiliriz...merak uyandırıp sonra derse geldiğimizde açıklayıp hani o merakla yaptırabiliriz. Yine sizin yaptırdığımız tekniği yaptırıp onlarda merak uyandırabiliriz. Ayrıca öğrencilerimizde farkındalık yaratabiliriz. (OGG, s.24).

Bazı öğretmen adayları ise sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerinde sürdürülebilir malzeme farkındalığı kazandıklarını ve bu durumun mesleklerini icra ederken kendilerine katkı sağlayacağını düşünmektedirler. Örneğin; Güneş kodlu öğretmen adayını düşüncesini odak grup görüşmede şöyle yansıtmıştır.

“bana malzeme konusunda farkındalık yarattı. Ben hep kusursuz olsun, temiz bir kâğıt olsun ...her şey olması gerektiği gibi olsun diye mesela hiç tetrapaktan çukur baskı yapmak aklıma gelmezdi ama ondan da bir sanat oluşturabileceğimizi fark ettim. Onun dışında atık kumaşa baskı yaptık, hep birlikte. Yani aslında malzemenin çok çeşitli olduğunu gördük. Tek bir şeye de bağlı kalmadık hem de sürdürülebilir bir şekilde devam ettik. Bunu meslek hayatımda da uygulamak isterim” (OGG, s. 4)

Marceline kodlu öğretmen adayı ise fikrini “*atık konumundaki malzemelerin bile doğru çalışma yöntemleriyle estetik sonuçlar elde edebileceğimizi farkettim*” (ÖDF, 06.12.2023) şeklinde açıklarken, Armut kodlu öğretmen adayı;

...evde mesela en kolayından bir kargonun dışındaki o patpat mıydı? O malzemeyi bile kullanabilir miyiz acaba? Atmalı mıyım? Yoksa bu bir tasarıma uygulanabilir mi diye düşündüm. Hiçbir şeyi çöp olarak görmemeye başladım. Bu durum benim için bir artı oldu. Her şeyi ya bir sanat olarak ya da dönüştürülebilir bir materyal olarak kullanabilirim diye düşünüyorum artık. Öğretmen olduğumda da kolaylıkla malzeme bulabilirim, kullanabilirim diye düşünüyorum (OGG, s.14).

şeklinde görüş bildirmiştir. Ayna kodlu öğretmen adayı da “*bu süreçte ekolojik farkındalığın yanı sıra sürdürülebilir malzemeler hakkında da bilgi edindim. Sanatsal çalışmalarımı aynı tekniği kullanırken sürdürülebilir materyallerle de yapabileceğimi öğrendim*” (ÖDF, 03.01.2024) şeklinde deneyimini paylaşmıştır. Çilek kodlu öğretmen adayı ise “*atık malzemelerle yeni projeler üretmek beni mutlu etti. Çöp olarak gördüğümüz malzemelerin bile sanatsal çalışma üretirken malzemeye dönmesini görmek beni etkiledi*” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde ifade ederken, Kuki kodlu öğretmen adayı “*sürdürülebilir malzemelerin olduğunu ve bu malzemelerden sanat yapabileceğimizi deneyimledim. Doğaya zarar vermeden sanatsal çalışma yapabileceğimiz malzemeleri öğrendim*” (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde ifade etmiştir. Kiraz kodlu öğretmen adayı ise “*...yanımızda getirdiğimiz atık malzemeler ile kalograf baskıyı deneyimledik... su bazlı boya ve atık malzemeleri çalışmamıza dahil ederek doğaya zarar vermeden çalışmamızı yürütebileceğimizi gördük*” (YG, 01.11.2023) ifadelerini kullanmıştır.

Ayrıca sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerini deneyimleyen öğretmen adayları edindikleri bilgi ve deneyimler ile *toplumu bilinçlendirme isteklerinin* varlığından söz etmişlerdir. Örneğin; Lunamai kodlu öğretmen adayı “*bu çalışma yoluyla elde edindiğim bilgi ve deneyimleri çevreme ve gelecekte karşılaşacağım insanlara aktarırım*” (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde, Güneş kodlu öğretmen adayı “*edindiğim bilgi ve deneyimleri çevremdeki insanlara aktarırım. Çünkü toplumun bilinçlenmesiyle çevreyi daha iyi koruyabiliriz*” (ÖDF, 25.10.2023), Marceline kodlu öğretmen adayı ise “*... arkadaşlarıma, aileme, çevreme, öğretmen olduğumda öğrencilerime aktarırım... Herkesin az çok bu bilince sahip olması gerektiğini düşünüyorum. Keşke daha önce bilinçlenseymişim bu konuda eksik olduğumu gördüm*” (ÖDF, 25.10.2023) şeklinde ifade etmişlerdir. Gül kodlu öğretmen adayı ise “*kendi yaşantıma ve çevremdeki insanlara aktarırım... Tükenmekte olan bir dünyada yaşıyoruz. Toplum olarak bilinçli davranmamız gerekiyor. Bu derste öğrendiklerimi aktarırsam faydalı olabileceğimi düşünüyorum*” (ÖDF, 22.11.2023)

ifadelerini kullanmıştır. Aynı bağlamda Çilek Kodlu öğretmen adayı “... arkadaşlarıma ve öğrencilerime aktarırım. Toplumun bilinçlenmesi gerekiyor. Artık çevremdeki insanların da atık kullanımına dikkat etmesini istiyorum” (ÖDF, 06.12.2023) ifadeleriyle düşüncesini aktarmıştır. Benzer durumu Kuki kodlu öğretmen adayı “çalışmalar yoluyla elde edindiğim bilgi ve deneyimleri çevremdeki insanlara, öğretmenlik hayatımdaki öğrencilerime aktarırım. Çünkü çok önemli bir konu olduğunu düşünüyorum. Bu dünyada sadece bizler yaşamıyoruz. Bir sonraki nesil için toplum olarak bilinçli davranmalıyız. Bu yüzden ulaşabildiğim herkesi bilinçlendirmeye çalışacağım” (ÖDF, 03.01.2024) şeklinde açıklarken Kiraz kodlu öğretmen adayı “tüm insanlık içinde sanat en etkili yol bence görsel olarak. Hepimiz aynı dili konuşmuyoruz ama aynı şeyleri gördüğümüz için o an çok etki alıyoruz. Yaptıklarımızı sergilersek toplumu bilinçlendirebiliriz diye düşünüyorum (OGG, s.28) olarak ifade etmiştir. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

Ben yaptığımız işi aslında bir başlangıç olarak gördüğüm için önemli görüyorum. Çünkü sanatın etkili olabilmesi için sürekli ve devamlı sanat tüketicisinin bunu alması gerekiyor. Evet biz burada bir sergi açmayı planlıyoruz ve belki bir hafta, iki hafta, bir ay boyunca bu etkili olacak ama biz bir şeyi başlatmış olduk. Bu devamlı olsaydı, devamlı sanat tüketicisi buna maruz kalsaydı aslında bunu normalleştirmiş olacaktı. Daha bilinçli bir toplum olacaktı. Yani bir sergi çok etkili olmayabilir ama birden fazla sürdürülebilirlik ve doğa odaklı sergiler zamanla bunu normalleştireceği için insanın normalini değiştirmiş olacak. Bunun zamanla olacak bir süreç olduğunu bizim de bu sürecin başlangıcında olduğumuzu düşünüyorum açıkçası. Bugün biz bu ders kapsamında bilinçlendik. Öğrendiklerimizi karşı tarafa aktardığımızda toplumu bilinçlendirebileceğimizi düşünüyorum (OGG, S.29).

Öğretmen adaylarının ifadelerinde görüldüğü gibi atığın sanatsal dönüşümünü deneyimleyen ve bu bağlamda çalışma üreten öğretmen adayları özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilir malzeme kullanarak ekolojik ayak izini küçültmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının ifadelerinden sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı uygulamalarından edindikleri deneyimleri hem meslek hayatlarına hem de sosyal yaşantılarına aktararak toplumu bilinçlendirmek istedikleri anlaşılmaktadır.

4.2.3. Kolaylıklar

Bulgular analiz edildiğinde sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı ders süreçlerinin öğretmen adaylarına sağladığı kolaylıklara ilişkin kodlar; 1) Malzeme sınırsızlığı, 2) Malzemeye erişim, 3) Maliyetsiz malzeme ve 4) Malzemenin özelliği şeklindedir. Bazı öğretmen adayları sürdürülebilirlik odaklı özgün baskı ders süreçlerinde *sınırsız malzeme* kullanılabildiğini belirtmiştir. Örneğin; bu konuda Güneş kodlu öğretmen adayı düşüncesini “...aslında malzemenin çok çeşitli olduğunu gördük. Tek bir şeye de bağlı kalmadık hem de sürdürülebilir bir şekilde devam ettik” (OGG, 03.01.2024, s.4) şeklinde

ifade ederken, Armut kodlu öğretmen adayı “o kadar çok farklı malzeme kullanabilirmişiz ki bunu fark ettim. Aklımıza hangi malzeme gelirse özgün baskıyla buluşturabilirmişiz aslında. Her şeyi ya bir sanat olarak ya da dönüştürülebilir bir materyal olarak kullanabilirim diye düşünüyorum artık” (OGG, 03.01.2024, s.14) şeklinde açıklamıştır. Benzer düşüncelerini Kelebekçi kodlu öğretmen adayı da “çalışmanın bana öğrettiği en önemli konu atık malzemeyi nasıl geri dönüştürebileceğimiz oldu. Daha önce hiçbir içecek kutusunu açıp içinde ne vardı diye bakmamıştım. Aslında malzemenin ne kadar sınırsız olabildiğini gözlemlemiş oldum. O içecek kutusunun içindeki yapının sanat için önem taşıyabileceğini bile bilmiyordum (ÖDF, 06.12.2023) şeklindeki ifadesiyle vurgulamıştır. Ayna kodlu öğretmen adayı ise şu şekilde açıklamıştır:

Kumaşa da baskı yapabiliriz. Mesela ileride öğrencileri okulun bahçesine çıkararak oradaki materyalleri toplatarak çöp olur, ağaçtan düşen yaprak olur onları dışarıdan toplatıp kumaşa bastırılabilir mesela. Hem okulun etrafı temizlenmiş olur hem de doğal materyal kullanılmış oluruz. Malzeme o kadar sınırsız ki her şey kullanılabilir gibi geliyor (OGG, 03.01.2024, s.21).

Bazı öğretmen adayları ise sürdürülebilirlik odaklı özgün baskı ders süreçlerinin, malzemeye ulaşmakta kolaylık sağladığını düşünmektedir. Örneğin; Ayna kodlu öğretmen adayı “günlük hayatımızda kullandığımız materyaller ile evde bile rahatça baskı yapabileceğimizi deneyimlemek beni çok etkiledi” (YG, 29.11.2023) şeklinde ifade ederken, Erlik kodlu öğretmen adayı “kolay ulaşılabilir malzemeler ile böyle güzel bir etkinlik deneyimlemek beni çok keyiflendirdi” (YG, 29.11.2023) şeklinde açıklamıştır. Armut kodlu öğretmen adayı da “her evde kolaylıkla bulunabilen süt, meyve suyu kutularını bile çok farklı sanat alanında kullanabilmek iyi hissettirdi” (YG, 29.11.2023) ifadelerini kullanmıştır. Benzer durumu Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise şu şekilde açıklamıştır:

Süt kutuları, meyve suyu kutuları... ya da diğer mutfak materyalleri gibi bazı geri dönüştürülebilir atıkların... içinde kullanılan malzemenin ne olduğunu bilmeden atık olarak değerlendiriyoruz. Aslında atık olarak gördüğümüz malzemeler sanat derslerinde çok kolay değerlendirilebilirmiş. Gündelik hayatımızda bile rahatlıkla bulabileceğimiz malzemeleri kullanmak büyük avantaj (YG, 29.11.2023).

Bazı öğretmen adayları ise sürdürülebilirlik odaklı özgün baskı ders süreçlerinin maliyetsiz malzeme kullanımına imkân sağladığını düşünmektedir. Örneğin; Kelebekçi kodlu öğretmen adayı “görsel sanatlar dersi için hem geri dönüşümün kapılarının aralanması hem de temiz baskı çalışmalarının atık üzerinden nasıl alındığının gösterilmesi beni çok etkiledi. Hemen hemen her evde bulunabilecek maliyetsiz malzemelerle sürdürülebilir sanat yapma fikri çok heyecan vericiydi” (YG, 29.11.2023) şeklinde açıklarken, Çilek kodlu öğretmen adayı “eskiden yapacağım her çalışma için sıfırdan temiz

ve çeşitli malzemeler alıyordum. Hem maddi olarak beni sıkıntıya sokuyordu hem de çevreye verilen zarara destek oluyordu. Atık malzemelerle çalışmak hem ekonomik hem de çevre bilinci açısından fayda sağladı” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde ifade etmiştir. Erlik kodlu öğretmen adayı ise düşüncelerini “genel olarak atölye çalışmalarına baktığımda en ekonomik ve neredeyse maliyetsiz malzemenin kullanıldığı atölye burası oldu. Birçok farklı atölyede ders gördüğümüz için her etkinliğe göre malzeme almak ekonomik açıdan sıkıntıya sokuyordu. Buradaki etkinlikleri daha keyif alarak yaptım diyebilirim” (06.12.2023) şeklinde aktarmıştır

Bazı öğretmen adayları da bu süreçte kullanılan malzemelerin farklı özellikleri olduğunu ve bu özelliklerin baskı çalışması yaparken kolaylık sağladığını ifade etmişlerdir. Örneğin; Kuki kodlu öğretmen adayı “*tetrapağın da lekesel etkisi güzel oldu ve yırtılma etkisi vermek daha böyle doğaya yönelik bir çalışma yapmamızı sağladı. O konuda paspartumuzu biz belirledik ve çalışmamızın istediğimiz yönünü yırtabiliyorduk bu konuda özgürdük. Ama geleneksek gravür de o şekli vermemiz çok zor” (OGG, 03.01.2023, s. 11) şeklinde ifade ederken Güneş kodlu öğretmen adayı “ilk defa çukur baskı yaptım ama tetrapağın kağıttaki etkisi çok güzeldi” (ÖDF, 06.12.2023) şeklinde açıklamıştır. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise “... çizgisel olarak yaptığımız bu çalışmada atık materyal kullandık. Atık materyalin üzerindeki çizgilerimin, tonlamalarımın etkisinin nasıl değiştiğini görmekten çok keyif aldım. Eskizde çizgi olan değerlerin atık materyal üzerinde yaşadığı dağılmalar, lekelenmeler ve eskimelerden çok etkilendim. Atık materyalin yapısından kaynaklı katlama çizgileri kompozisyonuma değer kattı” (YG, 29.11.2023) ifadelerini kullanmıştır. Benzer durumu Ayna kodlu öğretmen adayı da “*çukur baskı yaparken metali değil atık materyal olan tetrapak yapılı süit kutusunu deneyimledik. Bunu yaparken su bazlı boyları kullanabileceğimizi, asit kullanmadan gravür çalışmasını oluşturabileceğimizi gördük” (YG, 29.11.2023) ifadeleriyle aktarmıştır. Kiraz kodlu öğretmen adayı ise deneyimlerini “çukur baskı tekniğini dünyaya zarar vermeyecek şekilde asit kullanmadan tetrapağı oyup hazırladık. Su bazlı boylarla yaptığımız gravürde tetrapak yapılı malzemeyi temizlemek çok kolaydı. Ayrıca istediğimiz yerden malzemeyi kesebilmek, yırtabilmek ve o dokuları kompozisyona dahil edebilmek büyük bir avantajdı” (YG, 29.11.2023) şeklinde ifade etmiştir.**

Lunamai kodlu öğretmen adayı uygulamada kullanılan doğal materyalin renk değerleri üzerindeki etkisini “*cyanotype baskısında sonra çay, kahve, kristal soda, doğa dostu çamaşır suyu, limon, oksijenli su gibi malzemelerle ton değerlerinin alınabileceğini*

ve yaratıcılık kısmının sadece cyanotype tekniğiyle sınırlı kalmayacağını öğrendim” (YG, 18.10.2023) ifadeleriyle paylaşmıştır. Aynı durumdaki görüşlerini Güneş kodlu öğretmen adayı “*çalışmanın sadece mavi tonlarda olduğunu öğrendim. Fakat çalışmayı renklendirmek için çay, kahve, limon, soda gibi doğal malzemelerin kullanılabileceğini gördüm*” (YG, 18.10.2023) ifade ederken Gül kodlu öğretmen adayı da “*kahvenin, limonun ve sodanın cyanotype baskı üzerinde yaptığı ton değerlerini öğrendim*” (YG, 18.10.2023) şeklinde ifade etmiştir. Kelebekçi kodlu öğretmen adayı ise “*dijital çalışmalar üreten biri olarak çalışmalarımın baskısını daha doğal yapıları kullanarak almanın bir yolunu arıyordum. Cyanotype baskı yöntemini öğrenmem bu ihtiyacıma bir yanıt oldu. Ayrıca doğal malzemeler ile bu baskının renk değerleriyle oynayabileceğimi keşfettim*” (YG, 18.10.2023) şeklinde açıklamıştır.

Öğretmen adayları sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerinde kullanılan malzemenin sınırsız olmasının, malzemeye çok kolay bir şekilde ulaşılabilesinin ve genellikle atık malzeme kullanıldığı için maliyetsiz olmasının özgün baskıda kolaylık sağladığını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmen adaylarının ifadelerine bakıldığında sürdürülebilir malzemenin temizlik ve işlevsellik bakımından da kolaylık sağladığı görülmüştür.

4.2.4. Zorluklar ve Öneriler

Bulgular analiz edildiğinde sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye ders sürecinde yaşanan zorluklar ve bu zorluklar çerçevesinde geliştirilen öneriler; 1) Tekniğe Yönelik, 2) Süreye Yönelik ve 3) Malzemeye yönelik zorluklar ve öneriler şeklinde kategorize edilmiştir. Örneğin; Ayna kodlu öğretmen adayı tekniğe yönelik önerilerini “*eserin devamında kendi ayak izlerimizi basarak ekolojik ayak izine vurgu yaptık. Diğer eserlerimizde de bunu yapabiliydik. Bunu diğer tekniklerde de kullanabiliydik*” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde ifade ederken, Kelebekçi kodlu öğretmen adayı “*daha fazla zamanımız olsaydı, kumaşın devamını proje katılımcısı olmayan kişilerle devam ettirmek isterdim. Konudan ve temadan bağımsız olan bu bireylerin çalışmanın devamlılığı hakkındaki düşüncelerini bilmek isterdim*” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde açıklamıştır. Ayrıca araştırmacının günlüğüne “*cyanotype baskı tekniğinin tek olumsuz yönü doğal sürecin takibi ile ders süresinin veya zamanının uygun olmamasıydı. Ders sürecinde hava durumunun farklılık göstermesi, teknikte ve zamanı iyi kullanmada aksaklıklar meydana getirdi*” (AG, 18.10.2023) ifadelerini kaydettiği görülmüştür. Kuki kodlu öğretmen adayı ise düşüncelerini “*zaman sıkıntımız olmasaydı, doğadaki diğer sorunlara da dikkat çekilebilecek konulara*

değınılebilirdi” (ÖDF, 25.10.2023) ifadeleriyle açıklamıştır. Araştırma günlüğünde yer alan “çalışmada insan hakimiyetinin olduğu, kirli, soluk renkli çevreden temiz, canlı renklerin ve doğal malzemelerin kullanıldığı çevreye bir geçiş vardı. Kirli çevre üzerinden kurgulanan kompozisyona daha fazla vakit ayıran öğretmen adayları etkinliğin ve dersin süresinin kısıtlı olmasından dolayı temiz çevrenin kurgulandığı kısma istedikleri kadar zaman ayıramadıkları belirttiler. Bazı öğretmen adayları çalışmaya devam etmek istediğini belirttiler” (AG, 29.11.2023) ifadesi de öğrencilerin görüşlerini destekler niteliktedir.

Güneş kodlu öğretmen adayı ise malzemeye yönelik önerisini “*atık çok fazla malzeme var. Belki materyalleri çeşitlendirip kompozisyonlarımızı güçlendirebilirdik” (ÖDF, 22.11.2023) şeklindeki ifadesiyle görüşünü belirtirken, Ayna kodlu öğretmen adayı “çalışmalarımızda anlatımı güçlendirmek için doğal materyalleri de olduğu gibi veya şekil vererek koyabilirdik” (ÖDF, 22.11.2023) şeklinde fikrini açıklamıştır. Araştırmacı ise günlüğüne kaydettiği “çalışmada atık malzemelerin baskısıyla beraber, çevre kirliliği, aşırı tüketim gibi haberlerin yer aldığı gazete kağıtlarına yer verilebilirdi. Ayrıca doğal materyal ve atık materyal farklı anlamlara götürülerek kompozisyon güçlendirilebilirdi” (AG, 29.11.2023) şeklindeki ifadesi ile öğretmen adaylarının görüşlerini destekler niteliktedir. Marceline Kodlu öğretmen adayı da benzer önerisini şu şekilde paylaşmıştır:*

Belki boya üretiminde de kendimiz elde etmeye çalışabilirdik. Bende instagram keşfetimde görmüştüm. Yabancı bir kadın sanatçıdan. İsmi ni hatırlamıyorum ama mesela turuncu rengi elde etmek için havucun içine birkaç farklı doğal madde ekleyerek hem çok homojen bir yapı elde etti. Daha sıvı bir yapı elde etti. Aynı havucu bir parçasını rendeliyor. Toz haline getiriyor. Toz boya olarak kullanıyor falan. Belki bunları deneyebilirdik diye düşünüyorum (OGG, 03.01.2024, s.33).

Uygulamaya yönelik öneriler kodu öğretmen adaylarının bu süreçte karşılaştıkları eksiklikler veya deneyimlemek istedikleri üzerine nasıl bir çözüm geliştirilebileceğine yönelik bilgi vermiştir. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye uygulamalarının geliştirilmesi çerçevesinde önemli görülmüştür.

5. BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerini geliştirmeye odaklanan eylem planlarının sunduğu deneyimlere odaklanmıştır. Araştırmacı önce özgün baskı atölye ders süreçleri üzerine mevcut durumu ortaya koymayı amaçlamış daha sonra buradan aldığı verileri yorumlayarak eylem planları hazırlamıştır. Hazırlanan eylem planları alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuş ve Resim-iş öğretmenliği lisans eğitiminde yer alan “Özgün Baskı Atölye” dersinde uygulanmıştır. Araştırma sürecinden elde edilen bulgulara yönelik sonuçlar şöyledir:

5.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Bulgular incelendiğinde öğretim elemanlarının geleneksel özgün baskı tekniklerine ek olarak deneysel özgün baskı tekniklerine olan ilgileri, öğrencilerin geniş bir teknik yelpazesini deneyimlemelerine ve yeni teknikler keşfetmelerine olanak sağladığını göstermiştir. Aynı zamanda özgün baskı derslerinde deneyselliğe olanak yaratma, öğrencilerin yaratıcılıklarını artırmak ve farklı teknikleri bir araya getirerek yeni boyutlara taşımak için alternatif teknikler aradıkları görülmektedir. Nitekim Bahar (2019) güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde uygulanan geleneksel yüksek baskıresim tekniklerine alternatif olabilecek teknik önerileri araştırmasında, baskıresimde geleneksel tekniklere alternatif olabilecek yeni teknikler ve malzemelerin ortaya çıkmasıyla ilgili olarak çeşitli çalışmalar yapmış ve bu çalışmalar sonucunda öğrencilerin malzeme yelpazesini genişletmek için deneysel teknikler geliştirmiştir. Öğretim elemanlarından elde edilen bulgular da benzer şekilde ders içinde geleneksel tekniklere alternatif yeni teknikler ve anlatım olanakları arayışları olduğunu göstermektedir.

Öğretim elemanları özgün baskı atölye uygulamalarında tematik yaklaşımın öğretmen adaylarını yaratıcı düşünmeye teşvik etmede etkili bir strateji olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, öğretmen adaylarında görsel bellek zenginliği oluşturmaya yönelik doğa gözlemi ve konuya ilişkin araştırmalara önem verdiklerini sıklıkla belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarının görüşlerinden öğrencileri geleneksel malzeme dışında yeni malzemelerle karşılaşma faaliyetlerinin yaratıcılığını teşvik ettiği ve onları farklı düşünme biçimlerine yönlendirdiği öne çıkmaktadır.

Ayrıca araştırmanın bulguları, öğretim elemanlarının özgün baskı atölye süreçlerinde atık malzeme kullanımı, israf etmeme alışkanlığı, toksik materyal kullanımını belirli zaman dilimlerine indirgeme ve çevre dostu materyal arama gibi sürdürülebilirlik odaklı uygulamalara önem verdiğini göstermiştir. Bu durum öğretmen adaylarının çevre bilinci ve

sürdürülebilirlik konularındaki farkındalıklarını artırmaya yardımcı olabilir. Örneğin, öğretim elemanları öğrencilere atık malzemeleri sanatsal olarak nasıl değerlendirebileceklerini öğretirken, israf etmeme alışkanlığını da teşvik etmektedir. Ayrıca, toksik malzemelerin kullanımını azaltma ve çevre dostu alternatifler arama yaklaşımları, insan ve çevre sağlığını önemseme konusunda anlamlı bulunmuştur. Öte yandan öğretim elemanlarının farklı materyal arayışına girmelerindeki en büyük nedenlerden birinin geleneksel özgün baskı tekniklerinde kullanılan bazı temel malzemelere artık ulaşmamalarıdır. Diğer bir deyişle malzemenin temininde problem yaşamalarıdır. Bu durumun onları geleneksel malzemeye alternatif yeni malzemelerin olanaklarını araştırma yönelttiği söylenebilir. Dahası, öğretim elemanlarının sürdürülebilirlik odaklı, insan ve çevre sağlığını önceleyen uygulamalara geçiş yaparken zorlandıkları görülmektedir. Bu zorluklar arasında su bazlı veya çevre dostu boyaların maliyetli olması, çevre ile bağlantı kurma eksikliği, konu ile ilgili yayınların azlığı bulunmaktadır. Öğretim elemanları özellikle su bazlı baskı boyalarının ve kalıp olarak kullanılma potansiyeli olan bazı materyallerin (dekota, pleksiglass gibi) oldukça maliyetli olduğunu ifade etmişlerdir. Özgün baskının geleneksel materyallerine yönelik bu alternatif arayışlar oldukça anlamlıdır. Öte yandan öğretim elemanları öğrenci için daha ekonomik malzemeyi öncelemektedir. Bu araştırma ile Bahar'ın (2019) ve Demirci'nin (2021) çalışmasındaki, geleneksel baskı resim tekniklerinde kullanılan toksik malzemelerin yerine alternatif malzemelerin üretilmesine yönelik hedefin benzer olmasına rağmen, her iki çalışmada da maliyet, çevre ile bağlantı kurma ve malzeme sürekliliği gibi faktörler dikkate alınmadığından farklılık göstermektedir. Bu sebeple öğretim elemanları, bu zorluklarla başa çıkmak için farklı çözümler aramakta ve öğrencileriyle birlikte sürdürülebilirlik odaklı uygulamaları geliştirmek için çaba sarf etmektedirler. Bu bağlamda öğretim elemanları, öğrencilerine çevre dostu materyallerin kullanımının önemini vurgulamak için çeşitli stratejiler geliştirirken, aynı zamanda kendi öğretim materyallerini çevre dostu seçeneklerle değiştirmeye çalışmaktadırlar. Bulgulardan yola çıkarak bir sonuca varıldığında, öğretim elemanlarının özgün baskı ders süreçlerinde ekonomik malzemeye yönelme, toksik içerikleri daha sınırlı kullanma ve atık malzemeye yönelme konusunda çabaları, daha sürdürülebilir dünya için önemli bir adım olabilir. Öte yandan öğretim elemanlarının doğrudan sürdürülebilirlik perspektifinde sanatsal çalışmalara atölye ders süreçlerinde yer vermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilir yaratıcılığın geliştirilmesinin gerekliliği önem taşımaktadır. Bu araştırmanın konusuyla doğrudan ilişkili olmasa da Çağdaş Ören (2019) doğa ve çevre odaklı sanat etkinliklerinin, öğrencilerin doğayı tanıma, çevre sorunlarına duyarlılık

kazanma ve sanatın güzelliklerini fark etme gibi alanlarda olumlu katkılar sağladığını tespit etmiş ve sanat eğitiminde sürdürülebilirliğin önemine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda çalışma ile araştırmanın bulgularının benzerlik gösterdiğinden söz edilebilir.

zgn baskı atölye süreçlerini deneyimleyen ve mevcut duruma yönelik görüş bildiren ğretmen adaylarının bulguları incelendiğinde ise ğretmen adaylarının bu sürece yönelik keyif aldığı ve almadığı yönlere ulaşılmıştır. zgn baskı dersine ilişkin keyif alınan yönlerden biri süreçteki deneyim zenginliği olarak öne çıkmaktadır. Öğretmen adayları, farklı tekniklerin deneyimlenmesi ve malzemelerin çeşitliliği sayesinde zengin bir öğrenme süreci yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, zgn baskı atölye uygulamaları merak uyandırma konusunda önemli bir keyif kaynağıdır. Özellikle atölye sürecinde karşılaşılan kimi beklenmedik sonuçlar ğretmen adayları tarafından keyifli bulunmaktadır. Öte yandan, özgün baskı atölye süreçlerinde özellikle kimyasal içeriklerin kullanımı ve temizliğin solvent gibi toksik içeriklerle yapılıyor olması öğrencileri rahatsız etmektedir. Ayrıca, kimyasal içeriklerin ciltte tahrişe neden olması da ders deneyimini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Demirci (2021) “zgn baskı resimde toksik olmayan malzeme ile tekniklere ilişkin yeni yaklaşımlar” isimli yüksek lisans tezinde, geleneksel baskı resim tekniklerinde kullanılan asitlerin, toz halindeki kimyasalların ve solventlerin ciddi sağlık sorunlarına neden olabileceğini, solunum veya deri temasıyla vcudada zarar verebileceğini belirtmiştir. Bu araştırmada da hem ğretim elamanları hem de ğretmen adayları sıklıkla bu durumdan yakınmışlardır. Diğer yandan, ğretmen adayları aynı zamanda ders süresinin yetersiz olduğunu da belirtmişlerdir. Özellikle toksik içerikli malzemelerin zor temizlenmesi ve baskı sürecindeki solvent bazlı boyanın kurummasının uzun sürmesi nedeniyle zamanı ynetemediklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda ğretmen adaylarının özgün baskı ders sürecinde deneyimledikleri keyif alınan ve keyif alınmayan ynlerin, öğrenme deneyimlerini şekillendirdiğinden ve dersin etkisini belirlediğinden söz edilebilir. Bu deneyimlerin ders içeriğinin ve uygulama yöntemlerinin geliştirilmesinde dikkate alınması önemlidir.

Öğretmen adaylarından elde edilen bulgulara bakıldığında, ğretmen adayları kullanılan malzemelerin evre sağlığına zarar verdiğini düşünmektedirler. Özellikle solvent bazlı boyalar ve tiner gibi kimyasalların solunmasıyla ortaya çıkan baş ağrısı ve baş dönmesi gibi sorunların ğretmen adaylarının dikkatini çektiği görülmüştür. Ayrıca, bazı malzemelerin temizlenmesinde kullanılan suyun ve atık temizleme bezlerinin çevreye zarar vermesi endişe kaynağı olarak öne çıkmıştır. Bu deneyimler, ğretmen adaylarının özgün baskı derslerinde kullanılan malzemelerin sağlık ve evre açısından daha güvenli ve

sürdürülebilir seçeneklerle değiştirilmesi gerektiği konusunda farkındalık kazanmalarının gerekliliğini göstermektedir.

Ayrıca öğretmen adaylarının özgün baskı atölye uygulamalarında tema odaklı çalışmanın önemine dikkat çektiği görülmüştür. Öğretmen adayları, belirlenen bir tema etrafında çalıştıklarında konuya odaklanma ve yaratıcılıklarını geliştirme fırsatı bulduklarını belirtmişlerdir. Böylelikle tema odaklı çalışma sürecinin, öğrencilerin düşünme becerilerini ve sanatsal ifade yeteneklerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğretim elemanlarıyla öğretmen adaylarının görüş birliği içinde olduğunu göz önüne sermektedir.

Bulgular incelendiğinde öğretmen adayları farklı materyalleri deneyimlemenin özgün baskı derslerinde önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Ayrıca öğretim elemanlarının çevrelerinden elde ettikleri atık malzemeleri kullanarak çalışmalarını zenginleştirebildiklerini gösteren ifadelere ulaşılmıştır. Bu durum, öğretmen adaylarının özgün baskı atölye süreçlerinde atık malzemelerin sanatsal dönüşümü konusunda aktif olduklarını ancak sürdürülebilirlik farkındalıklarının tam olarak gelişmediğini göstermektedir. Alan yazını incelendiğinde (Demirci, 2021; Tezcan Bahar, 2019) özgün baskıda deneysel tekniklerin araştırıldığı, fakat bu çalışmaların sayısının kısıtlı olduğu ve sürdürülebilir farkındalık oluşturma amacının gözetilmediği veya çok sınırlı sürdürülebilirlik konusunu ele aldıkları görülmektedir. Bu durum, özgün baskıda deneysel tekniklerin daha geniş bir sürdürülebilirlik perspektifiyle ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sanat eğitimi için sürdürülebilirliğin gerekliliği kadar yaratıcılığın da önemi tartışmasızdır. Ancak, alanyazın incelendiğinde, yurt dışında sürdürülebilir yaratıcılık kavramına sıkça rastlanırken, yurt içinde bu kavrama rastlanmamıştır. Bu araştırma, özgün baskı atölye süreçlerinde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığa odaklanmış ve bu boşluğu doldururken kaynak alternatifi sunmayı da hedeflemiştir.

5.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Mamur ve Çelik'e (2023) göre, ekolojik sanat projeleri öğrencilerin çevre konularında bilgilerinin güçlendirilmesinde, duygusal bağlarının geliştirilmesinde ve farkındalıklarının artırılmasında fayda sağlayabilir. Nitekim bu çalışmada sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerinin öğretmen adaylarına bilişsel, duyuşsal ve sosyal bağlamda katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular incelendiğinde bazı öğretmen adayları, yeni anlamlar yaratma ve farklı bakış açıları kazanma konusunda sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye sürecinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmen adayları, atık malzemelerin sanatsal dönüşümü ile yeni kompozisyonlar

oluşturmanın yaratıcı düşünmeyi teşvik ettiğini ifade etmişlerdir. Sürecin öğretmen adaylarının atığa ve sanata yönelik bakış açılarını değiştirmelerine yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerindeki deneyimleri, araştırma istekliliğini arttırdığını vurgulamaktadır. Bazı öğretmen adayları özgün baskıyla ilgili teknikleri ve sürdürülebilirlik konularını araştırarak öğrenme süreçlerini zenginleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, öğrencilerin atölye sürecinde keşfettikleri yeni teknikler ve materyaller, yaratıcılıklarını teşvik etmiş ve araştırma odaklı bir yaklaşım geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Nitekim bulgular analiz edildiğinde, öğretmen adaylarının sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye deneyimlerine yönelik, öğrenmenin sınırlarını genişletme ve farklı alanlara transfer etme potansiyelini ortaya koyduğunu gösteren ifadelerine rastlanmıştır.

Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçleri, öğretmen adaylarının sürdürülebilirliğe dair farkındalığını arttırmıştır. Öğretmen adayları doğaya olan etkilerini sorgulamaya başlamış, özellikle atık sorununa yönelik kendilerine dair farkındalık oluşturmuştur. Aynı zamanda sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye etkinliklerine katılan öğretmen adayları, çalışmalarında doğanın dengesinin bozulmasından duydukları üzüntü ve diğer canlılara karşı sorumluluk duygusunu sıklıkla ifade etmiştir. Bu deneyimleriyle gelecek nesillere doğanın güzelliklerini aktarma ve var olan türleri koruma hedeflerini vurgulamışlardır. Bu bilinçle çalışan öğretmen adaylarının, meslek hayatlarında doğaya karşı sorumluluklarını sorgulayan ve gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlayan çalışmalar gerçekleştirmeyi hedefledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak öğretmen adaylarının ifadelerine bakıldığında deneyimledikleri etkinlikler bağlamında çevreye karşı duyarlılık gösterdikleri ve çalışmalarında bu duruma yönelik davranış sergiledikleri görülmüştür. Bu durum öğretmen adaylarının sanat aracılığıyla çevresel konuları ele alarak toplumsal farkındalık yaratma amacıyla nasıl çalışmalar gerçekleştirebileceğini göstermektedir.

Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı süreçlerinde elde edilen çalışmalardan bir sergi düzenlenmiştir. Öğretmen adayları, sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerinde ürettikleri eserlerle düzenledikleri sergide sanat izleyicilerinde çevre bilinci ve sürdürülebilirlik konularında farkındalık oluşturmayı hedeflemişlerdir. Bu süreç, aynı zamanda öğretmen adaylarının mesleki becerilerini yönetme ve organizasyon yeteneklerini geliştirmelerine olanak sağlamıştır. Dong, Zhu ve Li (2021) araştırmasında

sürdürülebilir yaratıcılığı genellikle belirli bir sosyal bağlamda yeni ve faydalı ürünler üretme yeteneği olarak tanımlamıştır. Bu araştırmanın bulguları bu tanıma destekler niteliktedir.

Sürdürülebilirlik odaklı uygulamalara katılan öğretmen adayları, geri dönüşüm farkındalığı kazanarak atık materyalleri tekrar değerlendirmenin önemini kavramışlardır. Bu süreçte, doğaya uyumlu çalışmanın ve atık malzemelerin sanat eserlerinde kullanılabilme potansiyelini deneyimlemişlerdir. Çağdaş Ören'in (2019) yüksek lisans tezine göre, doğal ve geri dönüşüme dayalı malzemelerle yapılan sanat pratiği, görsel sanatlar eğitiminde öğrencilere sürdürülebilir malzeme seçimi konusunda farkındalık kazandırmaktadır. Bu durum çalışmanın bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik odaklı etkinliklere katılan öğretmen adayları, israf etmeme alışkanlığı kazanarak kaynakları daha verimli kullanmayı öğrenmişlerdir. Bu süreçte, su ve diğer malzemelerin kullanımında daha dikkatli olma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları, atölye sürecinde israfı en aza indirmeye yönelik çabalarının farkına varmış ve daha sürdürülebilir bir yaklaşım benimsemeye başlamışlardır.

Sürdürülebilirlik odaklı atölye eğitimlerine katılan öğretmen adaylarının, deneyimledikleri etkinliklerden keyif aldıkları ve bu süreçte çeşitli yönlerden memnuniyetlerini ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarının geneli, sürdürülebilirlik temalı çalışmalar yapmanın kendilerini özel hissettirdiğini ve doğaya zarar vermeden sanat üretmenin keyifli olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte, atık malzemeleri kullanarak çalışma yapmanın ve çevre dostu materyallerle sanat eserleri oluşturmanın keyifli olduğunu vurgulayan öğretmen adayları da bulunmaktadır. Benzer durumu Erikan (2020) yüksek lisans tezinde öğrencilerin kullandıkları materyallerin atık malzemeler ve doğadan toplanan yaprak, dal parçaları, kum gibi unsurlar olmasının, onları meraklandığını ve bu sebeple süreç boyunca keyif aldıklarını belirtmiştir. Ayrıca iş birliği içinde çalışmanın getirdiği memnuniyeti dile getiren adaylar, ortak bir kompozisyon oluşturmanın ve fikirlerini birleştirmenin keyifli olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacının gözlemlerinde de bireysel çalışmaların iş birliğiyle yeni bir esere dönüşmesinin, öğretmen adaylarına büyük keyif verdiği ve ekolojik ayak izini azaltma yolunda önemli bir adım olduğu belirtilmiştir.

Sürdürülebilirlik odaklı özgün baskı atölye derslerinde, öğretmen adaylarının çoğunluğunun sürdürülebilir malzemelerle çalışmaktan ve doğaya zarar vermeden sanat üretmekten keyif aldığı gözlemlenmiştir. Ancak, bazı adaylar doğal süreçlerin dahil edilmesinden ve ders süresinin kısıtlı olmasından dolayı keyif almadıklarını ifade

etmişlerdir. Bir öğretmen adayının ise geleneksel baskı tekniklerinden biri olan gravürü deneyimlemek isteyerek, farklı sanat pratiklerini keşfetme arzusunu yansıttığı görülmüştür.

Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçleri, öğretmen adaylarının işbirlikli çalışma becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayarak sosyal etkileşim bağlamında olumlu etkiler bırakmıştır. Grup içinde bir araya gelerek farklı malzemelerle çalışma ve ortak bir amaç doğrultusunda üretim yapma deneyimi, öğretmen adaylarının problem çözme yeteneklerini güçlendirmiştir. Araştırmacının uyguladığı istasyon tekniği, öğretmen adaylarının çalışma sürecini daha verimli hale getirerek, grup içinde işbirliğini teşvik etmiştir.

Öğretmen adayları çeşitli temalar üzerinde çalışarak yeni teknikleri keşfetmiş ve bu süreçte hayal güçlerini geliştirmişlerdir. Yaratıcı düşüncelerini tetikleyen deneyimler, öğretmen adaylarının sınırları aşmasına ve kendilerini daha özgün bir şekilde ifade etmelerine olanak sağlamıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının deneyimleri, sürdürülebilirlik odaklı özgün baskı atölye uygulamalarında iş birliğine yönelik katkı sağlamıştır. Bu uygulamalar, öğretmen adaylarının yaratıcılıklarını zenginleştirerek farklı temalar ve teknikler üzerinde hem bireysel hem de bir arada keşif yapmalarını sağlamıştır. Materyallerin ve tekniklerin çeşitliliği, öğretmen adaylarının her denemede farklı sonuçlar elde etmelerini teşvik etmiş ve sürekli yeni şeyler denemeye, yeni anlamlar oluşturmaya yönlendirmiştir. Ayrıca grup halinde yapılan çalışmalar, sürdürülebilir tutumların önemini vurgulamış ve sorumluluk bilincini artırmıştır. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik odaklı özgün baskı atölye uygulamalarının, öğretmen adaylarının yaratıcı potansiyellerini artırdığı ve sürdürülebilir farkındalık kazanmalarına yardımcı olduğunu göstermektedir.

Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı derslerinin mesleki katkıları öğretmen adaylarının gelecekteki öğretmenlik pratiklerine yansıtmayı hedefledikleri unsurları içermektedir. Sanatın sürdürülebilirlikle buluştuğu farklı boyutları öğrenen adaylar, bu bilgiyi ilerideki öğrencilerine aktararak onların da çevre dostu sanat uygulamalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadırlar. Ayrıca, öğretmen adaylarının bazıları staj yaptıkları okullarda öğrendikleri teknikleri uygulamaya başladıklarını ifade etmiştir. Bu durum, öğretmen adaylarının mesleki kazanımlarını artırmak için içten bir çaba sarf ettiklerini ve sürdürülebilir sanat uygulamalarını öğretmenlik pratiklerine birleştirmeye hazır olduklarını göstermektedir. Bulgular analiz edildiğinde öğretmen adaylarının sürdürülebilir malzeme farkındalığı kazandığı görülmüştür. Sürdürülebilir malzeme farkındalığı, öğretmen adaylarının mesleklerini icra ederken çevresel etkileri azaltma ve sürdürülebilir sanat

uygulamalarını teşvik etme konusunda kendilerini daha yetkin hissetmelerine katkı sağlayarak gelecekteki öğrencilere örnek olmalarını sağlayabilir. Ayrıca sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerine katılan öğretmen adayları, edindikleri bilgi ve deneyimleri meslek hayatlarına ve sosyal yaşantılarına aktararak toplumu bilinçlendirme isteklerini vurgulamışlardır. Curtis, Reid ve Reeve (2014) araştırmasında, sanatın, çevresel sürdürülebilirlik kapsamında insanların davranışlarını etkilemede potansiyel bir araç olduğunu ancak bu etkinin politika yapıcılar ve toplumsal açıdan hâlâ tam olarak anlaşılmadığını ve etkili faaliyet gerçekleştirilemediğini vurgulamıştır. Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı süreçlerine yönelik deneyimler, öğretmen adaylarının gelecekteki öğrencilerine ve çevrelerindeki insanlara sürdürülebilirlikle ilgili farkındalık kazandırma, atıkların sanatsal dönüşümünü teşvik etme ve ekolojik ayak izini küçültme konusunda bir adım atmaları gerekliliğini duyumsatmıştır. Öğretmen adayları edindikleri bilgi ve deneyimleri öğrencilerine aktarma arzusunu sıklıkla dile getirmiştir.

Sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı ders süreçleri, öğretmen adaylarına malzeme kullanımında sınırsızlığın ve çeşitliliğin önemini vurgulayarak, yaratıcılıklarını sınırlamadan farklı malzemelerle çalışma imkanı sağlamıştır. Bu süreçler, öğretmen adaylarının malzeme seçiminde esneklik kazanmalarına ve atıkların sanatsal dönüşüm potansiyelini keşfetmelerine yardımcı olmuştur. Aynı zamanda öğretmen adaylarının günlük yaşamda yaygın olarak bulunan atık malzemelere kolayca erişim sağlamasını ve bu malzemeleri sanatsal üretimde kullanma becerilerini geliştirmesini sağlayarak, malzeme temini konusunda önemli kolaylıklar sunmuştur. Bu süreçler, öğretmen adaylarının sürdürülebilir malzemeleri etkili bir şekilde değerlendirme ve sanatsal eserler üretme becerilerini artırmıştır. Ayrıca bu süreç öğretmen adaylarına maliyetsiz malzeme kullanımı imkanı sunarak hem ekonomik yükü azaltmış hem de çevre bilincini desteklemiştir. Bu bağlamda atık malzemelerin sanatsal üretimde nasıl kullanılabileceği gösterilerek, öğretmen adayları daha önce sıfırdan temin ettikleri çeşitli malzemelerin yerine her evde bulunabilecek maliyetsiz materyallerle çalışmanın heyecanını yaşamışlardır. Öğretmen adayları, sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye süreçlerinde kullanılan malzemelerin farklı özelliklerinin, baskı çalışmalarını yaparken kolaylık sağladığını vurgulamışlardır. Özellikle atık malzemelerin kullanımıyla elde edilen özelliklerin, sanat çalışmalarında çeşitlilik ve esneklik sağladığı belirtilmiştir. Bu özellikler, öğretmen adaylarının sanatsal ifadelerini zenginleştirmiş ve daha sürdürülebilir bir yaklaşımla sanat üretimine katkıda

bulunmuştur. Ayrıca, doğal malzemelerin kullanımıyla elde edilen ton değerlerinin, sanat eserlerine doğallık ve estetik katkı sağladığı da belirtilmiştir.

Öğretmen adaylarının, sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye derslerinde karşılaştıkları zorluklar; teknik, süre ve malzeme olarak kategorize edilmiştir. Teknik açıdan, eserlerin devamlılığını sağlamak ve diğer tekniklerde kullanılabilirliğini artırmak önerilmiştir. Öğretmen adayları ders süresini yönetmekte zorluk çekmişlerdir. Sürdürülebilirlik üzerine fikirlerin geliştirilmesi, hava koşulları, işbirlikli çalışmalarda hızlı organize olamama gibi nedenlerden dolayı ders süresi zaman zaman zorluk yaratmıştır. Benzer bir sonuç, Erikan'ın (2020) sürdürülebilirlik temelli uygulamaların deneyimlendiği etkinlik sürecinde de yaşanmıştır. Bu bağlamda her iki araştırmanın benzer olduğu söylenebilir. Malzeme açısından ise, atık malzemelerin çeşitlendirilmesi ve doğal malzemelerin daha etkin kullanımı önerilmiştir. Bu öneriler, sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye uygulamalarının geliştirilmesi için önemli bir rehber niteliği taşımaktadır ve gelecekteki atölye süreçlerine katkı sağlayabilir. Malzemeye yönelik zorluklar ve önerilerde, öğretmen adayları atık malzemelerin çeşitlendirilmesi ve doğal malzemelerin daha etkin bir şekilde kullanılması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, doğal malzemelerin baskı sürecinde kullanılmasının, eserlerin anlatımını güçlendirebileceği öne sürülmüştür. Öğretmen adaylarının bu önerileri, sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye uygulamalarının geliştirilmesi ve daha verimli hale getirilmesi açısından önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Bu önerilerin dikkate alınması, gelecekteki benzer atölye süreçlerinin daha etkili ve başarılı olmasına katkı sağlanabilir.

Sonuç olarak; 21. yy 'da insan faaliyetlerinin dünyanın ekolojisini derinden etkilediği artık yadsınamaz bir gerçektir. Sanat faaliyetleri de bu etkiye katkı sağlamaktadır. Bu nedenle sanatın ekoloji üzerindeki etkisinin sorgulanması ve eğitsel alanda yapılabilecekler üzerine daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir. Türkiye Ekim 2021 yılında Paris İklim Anlaşmasını onaylamış ve ilk İklim Şurası Şubat 2022 yılında gerçekleşmiştir. Bu sırada tüm eğitim kademelerinde okul öncesinden yükseköğretime kadar iklim ve ekolojik bozulma ile ilgili kazanımların gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu araştırma, bir yükseköğretim kurumunun özgün baskı atölye kapsamında gerçekleşmiş ve sürdürülebilirlik perspektifinde yeni bir atölye ders süreci tasarımını sunmuştur. Sonuçları genellemek gibi bir amacı yoktur. Sanat eğitimi programına yenilikçi ve çevre odaklı bir öneri getirme fikri üzerine yapılandırılmıştır. Etkinlik sürecinde öğretmen adaylarının insan, sanat ve çevre üzerindeki etkilerini sorgulaması ve sanatın

insanları/toplumu etkileme potansiyelinin çevre odaklı nasıl kullanılabileceğini görmeleri hedeflenmiştir.

5.3. Öneriler

Bulgular sonucunda ortaya çıkan öneriler “Uygulamaya yönelik ve araştırmacıya yönelik öneriler” olmak üzere iki başlık altında oluşturulmuştur.

5.3.1. Uygulamalara Yönelik Öneriler

1. Araştırma kapsamında, sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı süreçlerini geliştirmeye yönelik dört eylem planı hazırlanmıştır. Bu eylem planları, öncelikle Anderson ve Milbrandt'ın 'Yaşam için Sanat' Öğretim Modeli' çerçevesinde tema odaklı bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Disiplin merkezli, bilişsel, tematik, disiplinlerarası ve yaşam merkezli bir yaklaşımı içinde barındıran her bir eylem planı için 3 haftalık bir süre planlanmıştır. Ancak, planlanan 3 haftalık süre, uygulama süreçlerindeki doğal süreçleri takip etme ihtiyacı (örn, cyanotype baskı), araştırma, fikir geliştirme ve materyal hazırlama süreçlerinin zaman alması ve öğretmen adaylarının zaman yönetimindeki zorluklar nedeniyle yeterli gelmemiştir. Bu bağlamda etkinlikleri daha detaylı uygulayabilmek ve ders verimini arttırmak için her bir eylem planının/ders sürecinin daha uzun süreli planlanması önerilir.

2. Sürdürülebilir yaratıcılığa yönelik süreçler, özgün baskı atölye eğitiminin dışında diğer atölye ortamlarına da taşınabilir. Bu bağlamda atığı sanatsal süreçlerde kullanarak geri dönüştürme farkındalığı artırılabilir. Ayrıca, sınırsız atık materyal kullanımı ve atığın sanatsal dönüşümüyle birlikte atölye ortamlarında ekolojik ayak izi ve karbon ayak izi bilincinin oluşturulmasıyla sürdürülebilir farkındalık kazandırılabilir.

3. Öğretmen adaylarına sürdürülebilir malzemeleri üretebilme, tasarlama ve bulma fırsatları sunulurken, kendi becerilerini geliştirmelerine olanak verilebilir.

4. İlkokul ve ortaokul seviyelerindeki öğrencilerin sürdürülebilir tutum sergilemelerini yaygınlaştırmak için görsel sanatlar ders süreçlerine sürdürülebilir yaratıcılık odaklı etkinliklerin daha fazla dahil edilmesi önerilebilir.

5. Ekoloji ve sürdürülebilirlik üzerine çalışan çağdaş sanatçıların pratikleri odaklanılacak tema ve yöntem konusunda ders süreçlerini tasarlanmasına rehberlik edebilir.

6. Görsel sanatlar (Resim-iş) eğitimi programlarında sürdürülebilirlik ve ekolojik sanat etkinlikleri ile ilgili uygulamalara daha fazla yer verilebilir.

7. Görsel sanatlar öğretmenlerine sınıf içi uygulamalarını ekolojik farkındalık ve sürdürülebilirlik odaklı tasarlayabilmeleri için hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenlenebilir.

5.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmada, sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılık temelli etkinlikler araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Öğretmen adaylarına kendi sürdürülebilir yaratıcılık odaklı projelerini gerçekleştirme deneyimleri üzerine bir araştırma yapılabilir.

2. Bu araştırmada, sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılık, özgün baskı atölye dersi bağlamında ele alınmıştır. Eğitim fakültelerinin Resim-iş eğitimi bölümlerinde yer alan atölye dersleri (Resim- Heykel- Tekstil tasarım vs) bağlamında araştırmalar yapılabilir.

3. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi, disiplinlerarası yaklaşımların gerekliliğini vurgular. Bu kapsamda, içinde sürdürülebilir yaratıcılık odaklı özgün baskı atölye eğitiminin de yer aldığı proje temelli disiplinlerarası çalışmalar geliştirilerek, farklı düzeylerde eğitim ortamına ve öğrencilere getireceği katkılar üzerine odaklanılabilir.

KAYNAKÇA

- Akacun, F. S. (1996). *Türk grafik sanatında gravür sanatçılarının üslup farklılıkları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akalan, G. (2000). *Gravür*. Ankara: Kale Seramik Sanat Yayınları.
- Akdemir, İ., & Korkmaz, F. D. (2021). Sürdürülebilirlik bağlamında moda ve sanat ilişkisi. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 191-207.
- Akyıldız, N. A. (2020). Kentleşme ve kentsel gelişim bağlamında açık kamusal alanların sürdürülebilir kentler açısından değeri. *Milli Folklor*, 16(125), 188-201.
- Alkış, S. (2013). Coğrafya eğitiminde yükselen paradigma: Sürdürülebilir bir dünya. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (15), 55-64.
- Alkış, S., & Öztürk, M. (2007). Türkiye'de ilköğretim öğretmen adaylarının ve hizmet öncesi öğretmen eğitiminin görüşlerine göre sürdürülebilir kalkınma. *Geographiedidaktische Forschungen*, 42, 134-143.
- Altan, S. (2018). *Dünyaya nasıl zarar verdiğimizi gösteren 16 çarpıcı sosyal reklam* [Resim]. <https://www.pazarlamasyon.com/dunyaya-nasil-zarar-verdigimizi-gosteren-16-carpici-sosyal-reklam> sayfasından 01.11.2023 tarihinde ulaşılmıştır.
- Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., (Eds.) Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., Raths, J. ve Wittrock, M. C. (2010). Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama (A taxonomy for learning, teaching, and assessing). (çev. D. A. Özçelik). Ankara: Pegem Akademi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2001).
- Arabulucu kişiliği. (2023). [Resim] <https://www.munchmuseet.no/en/our-collection/the-sick-child/> sayfasından 16.04.2023 tarihinde ulaşılmıştır.
- Arabulucu kişiliği. (2024). [Resim] <https://www.wikiart.org/en/giuseppe-pinot-gallizio/the-siren-and-the-pirate-1958> sayfasından 16.05.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ., & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: kuramsal bir inceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Araz, G. (2006). *Baskiresmin çağdaşlaşma sürecinde atölye 17*. Yayınlanmamış sanatta yeterlik tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Arcagök, U. (2021). *Sürdürülebilirlik analizi ile kurumların sürdürülebilirliğinin modellenmesi ve yeni bir sürdürülebilirlik indeksinin geliştirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arcagök, U., ve Arııcıgil Çil, Ç. (2022). *Sürdürülebilirlik analizi ile kurumların sürdürülebilirliğinin modellenmesi ve yeni bir sürdürülebilirlik indeksinin geliştirilmesi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Arıkan, H. (2021). İnsan ve doğa ekseninde ekolojik sanat. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 7(1), 76-87.
- Artut, K. (2002). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslan, M. (2019). *Özgün baskiresim derslerinde disiplinlerarası yaklaşımların akademik başarıya etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, M., Türker, İ. H., ve Çokokumuş, B. (2015). Eğitim fakülteleri güzel sanatlar eğitimi bölümü resim-iş eğitimi programında özgün baskı dersinde karşılaşılan sorunlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 92-108.
- Aslan, T. (2022). Sürdürülebilir tüketim davranışları üzerine sürdürülebilir sanat. *Yıldız Journal of Art and Design*, 9(2), 104–114.
- Ashier, M. (2009). *Başlangıcından bugüne çağdaş Türk resim sanatı tarihi*. İstanbul: Tıglat Yayın.
- Ateş, Ö., & Karoğlu, H. (2018). *Özgün baskının gelişimi; Hayati Mısmar ve Müşide İçmeli'nin sanata katkıları*. 1. Uluslararası Mühendislik ve Teknoloji Kongresi, 24-25 Aralık, Hilton Otel, İstanbul.
- Atmaca, A. C. (2018). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Avcı, F. (2019). Doğa ve inovasyon: Okullarda biyomimikri. *Anadolu Öğretmen Dergisi*, 3(2), 214-233.
- Ay- Araz, G. (2013). Pappardierung/kağıt gravür. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6 (12), 219-230.
- Ayan, H. Müjde. (2007). *Sosyolojik açıdan özgün baskı resim sanatının bugünkü durumu ile ilgili profesyonel sanatçıların görüşlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Aydın, A. (2020). Bir boyaresim-baskıresim kombinasyonu olarak monotype-boyaresim ilişkisi ve bir örnek olarak giovanni benedetto castiglione. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 5 (5), 154-164.
- Aydın, D. (2023). *Biyomimikri uygulamalarının ortaokul öğrencilerinin yaratıcı düşünme becerileri ve tasarımları üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Düzce.
- Aydın, İ., & Zümrüt, Y. (2013). Doğa ve sanat ekseninde farklı yaklaşımlar. *Sanat & Tasarım Dergisi*, 53-75.
- Azevedo, N. (2023). *Minimum Moment* [Fotoğraf]. <https://www.neleazevedo.com.br/galeria-2-monumento-minimo?lightbox=dataItem-jb7xpowp1> sayfasından 20.04.2023 tarihinde ulaşılmıştır.
- Bahar, T. (2018). *Güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde uygulanan geleneksel baskıresim tekniklerine alternatif olabilecek teknik önerileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Bahar, T. (2019). Güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde uygulanan geleneksel yüksek baskı resim tekniklerine alternatif olabilecek teknik önerileri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 5(1), 1-17.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Baltacı, H., & Eker, M. (2019). Türkiye’de ilk ve ortaokul öğrencilerinin yaratıcılıklarının geliştirilmesinde görsel sanatlar eğitiminin önemi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1089-1102.
- Bayav, D. (2013). *Geleneksel ve deneysel yönleriyle gravür baskı*. Edirne: Paradigma Akademi Yayınları.
- Bayındır, N. (2021). Öğretmen adaylarının görsel sanatlar dersinin önemine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 5(1), 190-204.
- Bertaux, N., ve K. Skeirik. (2018). Creating pedagogy to integrate sustainability and the arts. *Journal of Management for Global Sustainability*, 6 (2), 1–24.
- Bıçer, R. (2021). *Öğretmen eğitiminde sürdürülebilir kalkınma eğitiminin yeri ve önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569.
- Binboğa, EB ve Enes, E. (2021). Atık kot giysilerden ileri dönüşüm yöntemi ile sanat eseri oluşturulması Deniz Sağdıç'ın portre çalışmalarının incelenmesi. *Art-E Sanat Dergisi*, 14(28), 882-901.
- Bitik, Ö (2018). Sürdürülebilirlik kavramına kısa bir giriş. [Şekil]. <https://www.yesilist.com/sur101-surdurulebilirlik-kavramina-kisa-bir-giris/> sayfasından 22.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Bogdan, C. R., ve Biklen, K.S. (2006). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods*. Boston: Pearson Education. (Orijinal çalışmanın basım tarihi, 1997).
- Boud, D. ve Falchikov, N. (1989) Quantitative studies of self-assessment in higher education: A critical analysis of findings. *Higher Education*, 18, 529-549.
- Bulut, B. ve Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(4), 2680-2697.
- Bülte, Selçuk, E. (2019). *Dijital teknolojilerin özgün baskı resim sanatına etkileri ve yeni arayışlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Büyükyeğen, G. (2008). *Edirne kent merkezi ve yakın çevresi rekreasyonel kaynak değerlerinin sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Çağdaş Ören, N. (2019). *Görsel sanatlar eğitiminde sürdürülebilirlik bağlamında ecoprint çalışmalarının değerlendirilmesi (Pamukkale üniversitesi örneğinde)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Cheng, V. M. Y. (2018). Views on creativity, environmental sustainability and their integrated development. *Creative Education*, 9, 719-743.
- Ciravoğlu, A. (2009). Mimarlık ve çevreci yaklaşımlar. *Mimarist*, 9(32), 44.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (çev. M. Bütün, S. B. Demir). Ankara: Siyasal Yayınevi (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2013).

- Curtis, D. J., N. Reid, ve I. Reeve. (2014). Towards ecological sustainability: Observations on the role of the arts. *Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society*, 7(1), 1-15.
- Çaygür, B., ve Böcekler, B. (2023). Cyanotype baskı yönteminin cam yüzey üzerine uygulanması: “Ayna” projesi örneği. *Akademik Sanat*, (20), 90-106.
- Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2016). *İklim değişikliği*. <https://csb.gov.tr/sss/iklim-degisikligi> sayfasından erişilmiştir.
- Çoban, İ. (2021). Nevzat Akoral, Muammer Bakır, Mustafa Aslıer, Kürşat Günebakmaz’ın baskı resimlerinde Anadolu insanı ve yaşamı. *Kalemişi Dergisi*, 19, 130–147.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K., & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 95-107.
- deMarrais, K. (2004). *Niteliksel görüşmeçalışmalar: Yoluyla öğrenmedeneyim*. deMarrais ve S.D. Lapan (Eds.), *Araştırmanın Temelleri* (s.51-68). Mahwah, NJ: Erlbaum
- Demirayak, F. (Aralık 2002). Biyolojik çeşitlilik- doğa koruma ve sürdürülebilir kalkınma. Sunum TÜBİTAK VIZYON 2023 Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli için hazırlanmıştır. Doğal Hayatı Koruma Derneği.
- Demirci, U. (2021). *Özgün baskı resimde toksik olmayan malzeme ile tekniklere ilişkin yeni arayışlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirel, M. (2022). Ekolojik ayak izi tarih yazıyor: Dünya limit aşım günü. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 23(4), 963-980.
- Demirel, U. (2020). Süleyman Saim Tekcan. *Sanat ve Tasarım dergisi*, 26, 173-189.
- Deniz Sağdıç. (2023, 2 Ekim). Ready- Remade series [Instagram gönderisi]. <https://www.instagram.com/denizsaagdicart/> sayfasından 12.03.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Doğru, B. (Ed.). (2016). *100 Maddede Sürdürülebilirlik Rehberi* (1. Baskı). İstanbul: İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD Türkiye).
- Dong, Y., Zhu, S. ve Li, W. (2021). Promoting sustainable creativity: An empirical study on the application of mind mapping tools in graphic design education. *Sustainability*, 13, 1-15.

- D'Orville, H. (2019). The relationship between sustainability and creativity. *Cadmus: Promoting Leadership in Thought That Leads to Action*, 4(1), 65-73.
- Dönmezer, H. (2012). *Türkiye'de baskıresmin gelişimi üzerine bir analiz*. Ankara: Murat Kitabevi.
- Dönmez, G. (2022). *Çağdaş sanat uygulamalarında deneysel süreçler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Duydu, M. (2022). Ekolojik Sanat Kapsamında: Doğa ve İdeoloji. *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences (JOSHAS JOURNAL)*, 8(59), 1996-2003.
- Dülger, F. (2022). *1950'den günümüze Türk resim sanatında farklı malzeme kullanımına konservasyon bağlamında bir bakış*. Yayımlanmamış sanatta yeterlik tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Dündar, S. K. (2019). *Algoritmik biyomimikri yöntemi ile dijital tasarım*. Yayımlanmamış sanatta yeterlik tezi. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Dünya Kalkınma ve Çevre Komisyonu. (1987). *Ortak geleceğimiz*. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Dyment, J. E., & O'Connell, T. S. (2011). Assessing the quality of reflection in student journals: A review of the research. *Teaching in Higher Education*, 16(1), 81-97.
- Ekinci, S. B. (2021). *Ortaokul öğrencileri için sürdürülebilir kalkınma eğitimi yönelik bir modül geliştirme çalışması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Rize.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ercan, İ., ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde güvenirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3), 211-216.
- Erdoğan, Y., ve Ünlüer, S. (2022). Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programı Öğrencilerinin Mesleğe İlişkin Görüşleri. *Yıldız Journal of Educational Research*, 7(2), 64-78.
- Erel, E. B., ve Kahraman, D. (2020). Seramik yüzeylerde cyanotype baskı yöntemi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(45), 385-399.
- Erikan, D. (2020). *Sanat eğitiminde görsel kültür kuramı ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi bağlamında bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

- Erşan, R. R. ve Demirarslan, D. (2020). Tarihi yapılarda sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında Eskişehir Odunpazarı evleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 187-213.
- Ertan, Y. (2018). Türkiye'de sürdürülebilirlik raporlaması (2005-2017). *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11(3), 463-478.
- Eryılmaz, T. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma kavramı ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara.
- Esen, D., Esen, M., ve Kaya Özbağ, G. (2020). Akademisyenlerin sürdürülebilirlik algılarının sosyal yenilikçilik davranışları üzerindeki etkisinde bireysel yaratıcılığın rolü. *International Journal of Management and Administration*, 4(7), 19-33.
- Evli, S. (2018). *Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma ve yenilenebilir enerji kaynakları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Genç, O. (2020). *Doğadan ilham alan sürdürülebilir eko-endüstriyel park gelişimi ve tasarımı*. Yayımlanmamış doktora tezi. İskenderun Teknik Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- Giugliano, D. (2022). A poetics of contemporary art to understand the meaning of our age. *Deliberatio*, 2(2), 161-169.
- Gülperçin, N. (2023). Biyotasarımda yeni bir perspektif: Böcekler. *Uluslararası Gıda, Tarım ve Hayvan Bilimleri Dergisi*, 3(2), 59-74.
- Günaydın, M. (2021). *Resim-iş öğretmenliği özgün baskı resim atölye derslerinde tasarlanan ekslibris çalışmalarının tasarım eleman ve ilkelerine göre değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bolu.
- Günebakmaz, M. K. (2021). *Anadolu insanı yaşam ve kültürünün çağdaş Türk özgün baskı resim sanatına yansımaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Güneş, N., Mamur, N., Dilli, R., Demir, C., Bülbül, H., Alakuş, A. O., Ayaydın, A., Mercin, L., ve Özsoy, V. (2022). *Eğitimde görsel sanatlar: Makaleler* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Gürbüz, H., Çakmak, M., ve Derman, M. (2013). Biyoloji öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(1), 144-149.
- Gürler, Z., Doyran, E. Y., ve Yılmaz, B. (2019). Özgün baskı resim sanatı üzerine bir araştırma. *Tykhé Sanat ve Tasarım Dergisi*, 4(6), 408-429.
- Grabowski, B., ve Fick, B. (2012). *Baskıresim kapsamlı materyaller ve teknikler rehberi*. (çev. Atay Eskier, Simber ve Tunç, Arif Ziya). İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2017).
- Hoffmann, T., ve Siege, H. (2018). What is education for sustainable development (ESD). *Human Development*, 1(8), 1-6.
- Inwood, H., ve R. Taylor. (2012). Creative approaches to environmental learning: two perspectives on teaching environmental art. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 2 (1), 65-75.
- Işık, E., ve Semerci, Ç. (2019). Eğitim alanı nitel araştırmalarında veri üçgenlemesi olarak odak grup görüşmesi, bireysel görüşme ve gözlem. *Turkish Journal of Educational Studies*, 6(3), 95-107.
- İçmeli, M. (1985). Çağdaş açıdan Türk grafik sanatları Türkiye’de sanatın bugünü ve yarını. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları*, 1, 61-66.
- Johnson, A. (2019). *Eylem araştırması el kitabı*. (çev. Uzuner Y. Ve Özten Anay, M.). Ankara: Anı Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2014).
- Johnson, A. P. (2014). *Eylem araştırması el kitabı* (çev. Y. Uzuner ve M. Özten Anay). Ankara: Anı yayıncılık. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2014).
- Karaalan, S. Ö. (2015). Sağlık açısından geleneksel metal gravür tekniklerine yeni bir alternatif: Zehirsiz metal gravür. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 103-122.
- Karabetça, A. R. (2016). *Biyomimikri destekli mekan tasarımı ölçütler ve bu ölçütlerin örnekler üzerinde incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karaçalı Anneçioğlu, H., ve Kurt, C. (2019). Bellek ve sanat ilişkisi: Canan Tolon ve Sarkis Zabunyan. *Art-Sanat Dergisi*, 12, 223-241.

- Karakaş, E. (2006). *Gazi Eğitim Enstitüsü Resim İş Bölümü 1932-1980 dönemi linol baskiresim çalışmaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karaseyfioglu Paçalı, S. (2021). Sanatta kaygı kavramına sürdürülebilirlik olgusu açısından bakmak. *Fine Arts*, 16(3), 201-212.
- Karataş, T. (2020). Çevresel sanat uygulamalarının sürdürülebilirliğe katkısı ve biyomimikri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 721-743.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68-86.
- Kaya, M. F., ve Tomal, N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 49-65.
- Kayahan, Z., ve Çevik, N. (2021). Çevre bilinci bağlamında sürdürülebilir sanatsal dil. *Akademik Sanat*, (14), 1-11.
- Kaypak, Ş. (2013). Ekolojik ayak izinden çevre barışına bakmak. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(1), 154-159.
- Kılıç Ateş, S. (2017). Baskı sanatlarının günümüz örnekleri. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7(15), 199-210.
- Kılıç, G. A. (2012). *Yüksek baskı tekniği ve Türk baskı resmine yansımaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Kıran, H. (2016). Çağdaş baskı resim sanatına genel bir bakış. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6 (1), 54-77.
- Kocataş, A. (2008). *Ekoloji ve çevre biyolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Koç, B. Y. (Ocak 2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, 47(47), 480-495.

- Koç, S. M. (2006). *Romantizm ışığında Francisco Goya gravür ve litografilerinin yüksek öğretimde özgün baskı uygulama atölyelerindeki eğitsel boyutu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Korkut Demir, C. (2023). *Görsel sanatlar öğretmenlerinin sürdürülebilirlik kavramını kazandırmaya yönelik görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Köklü, N. (2001). Eğitim eylem araştırması-öğretmen araştırması. *Eğitim ve Bilim*, 34(1), 35-43.
- Krethwohl, R. D., (2002). A revision of Bloom taxonomy: an overview. *Theory Into Practice*, 41(4), 212-218.
- Kurt, İ. (2019). Yükseköğretimde özgün baskı atölyelerinde baskı resim teknikleriyle deneysel arayışlar. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurt Kıral, M., ve Paç, D. G. (2022). Sanat ve mekân ilişkisini biyomimikri üzerinden okumak: Tomás Saraceno'nun ağları. *Akademik Sanat*, 17, 138-156.
- Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir koşullar için kurumsal sürdürülebilirlik ve içsel unsurlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 227-242.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: Airy fairy or fundamental. *The Qualitative Report*, 8(1), 100-103. doi: [10.46743/2160-3715/2003.1901](https://doi.org/10.46743/2160-3715/2003.1901)
- Lemmetty, S., Glăveanu, V. P., Collin, K., ve Forsman, P. (2020). (Un) Sustainable creativity? Different manager employee perspectives in the finnish technology sector. *Sustainability*, 12(9), 1-16.
- Lewis, J. B. (2010). The art of sustainability: Visual arts organizations and the modern environmental movement. *CSPA Quarterly*, 2, 6-8.
- Limon, B. (2011). *Çağdaş özgün baskı resim sanatında politik söylemler*. Yayımlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Mamur, N. (2017). Sanat eğitiminde sürdürülebilirlik ve çevre eğitimi üzerine bir çalışma. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 774-794.
- Mamur, N. ve Çelik, T. (2023): Ecological art pedagogy: co-creation for ecological transformation, *Education*, 3-13. doi: 10.1080/03004279.2023.2266510

- Mamur, N. ve Köksal, N. (2016). Görsel sanatlar öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi bağlamında incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(3), 732-747.
- Mamur Yılmaz, E. (2016). Güzel sanatlar liseleri resim bölümü öğrencilerinin özgün baskı resim uygulamalarına ilişkin tutumları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1903-1920.
- Mc Kernan, J. (2008). *Müfredat ve hayal gücü: Süreç teorisi, pedagoji ve eylem araştırması*. New York: Routledge.
- Mefa, A. (2022). *1950 sonrası Türk özgün baskı sanatının gelişimi ve Süleyman Saim Tekcan'ın baskı örneklerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Mergin, A. (2018). *Land art ve mekan bağlamında süre süreç temsiliyet problematiğinin dil ve mekan ilişkisi: Sanatçının varoluşsal uzamı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma – Desen ve uygulama için bir rehber*. (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mertler, C. A. (2006). *Action research: Teachers as researchers in the classroom*. USA: Sage Publications.
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (2016). *Nitel veri analizi*. (çev. S. Akbaba Altun ve A. Ersoy). Ankara: Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx_sayfasından_21.03.2023_tarihinde_erişilmiştir.
- Mills, Geoffrey E. (2003). *Action research: A guide for the teacher researcher*. ABD: Prentice Hall.
- Minsolmaz Yeler, G. ve Yeler, S. (2017). Yenilikçi yapı kabukları için doğadan modeller. *Kirklareli University Journal of Engineering and Science*, 3, 142-165.
- Murray, S., Dethier, D., ve Boyd, S. (2011). (2011, May 17). Sustainable creativity: A study of art materials and waste at Williams College. *ENVI/GEOS 206: Renewable Energy and the Sustainable Campus*, 1-18.
- Mutdoğan, A. S. (Ed.). (2021). *Güneşin Yeniden Keşfi* (1. Baskı). İstanbul: Yeni İnsan Yayın Evi.

- Mutlu, A. (2020). *Konstrüktivizm sanat anlayışının güzel sanatlar eğitimi bölümlerindeki temel tasarım atölye derslerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Mutlu, M. (2023). *Cumhuriyet paraları* [Resim]. <https://yeni.ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/1422/policy.php> sayfasından 12.04.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Nobuhiro, N. (2023). *Layer drawings* [Resim]. <http://nobuhiroakanishi.com/gallery/layer-drawings/> 01.11.2023 tarihinde ulaşılmıştır.
- Oğuz, İ. H. (2019). *Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma ve mikro temelli sürdürülebilir kalkınma uygulamaları*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Olesinska, M. (2020). *Giuseppe Pinot-Gallizio* [LinkedIn gönderisi]. <https://www.linkedin.com/pulse/giuseppe-pinot-gallizio-exposition-artblog/> 08.11.2023 sayfasından erişilmiştir.
- Özmehmet, DE (2008). Dünyada ve Türkiye sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Özsoy, V., ve Mamur, N. (2019). *Görsel sanatlar öğrenme ve öğretim yaklaşımları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk Demirtaş, Ç. (2011). Coğrafya dersi öğretim programında sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 595-615.
- Öztürk Demirtaş, Ç. (2015). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 300-316.
- Paker, H. (2021). *Ekolojik dönüşüm için kültür ve sanat*. Kültür ve politika raporu. İstanbul Kültür Sanat Vakfı’nın (İKSV), İstanbul.
- Pekmezci, H. (2020). *Baskiresim ustası bir sanatçı: Muammer Bakır* [Resim]. <https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/hasan-pekmezci/baskiresim-ustasi-bir-sanatci-muammer-bakir/2269/> sayfasından 12.04.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Peşkirioğlu, N., (2016). 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri: Küresel verimlilik hareketine doğru, kalkınmada anahtar verimlilik. https://edergi.sanayi.gov.tr/File/Journal/2016/11/11_2016.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Reed, V. (2017). *What we leave behind* [Resim]. <https://www.vickireed.com/portfolios/what-we-leave-behind> sayfasından 08. 10.2023 tarihinde ulaşılmıştır.
- Saban, A., ve Ersoy, A. (2019). *Eğitimde nitel araştırma desenleri* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Saleh, R., ve Brem, A. (2023). Creativity for sustainability: An integrative literature review. *Journal of Cleaner Production*, 1-11.
- Satıl, F. (2017). *Tam teşekküllü su toplama makinesi: Stenocara gracilipes*. <https://www.zaferdergisi.com/makale/10997-tam-tesekkullu-su-toplama-makinesi-stenocara-gracilipes.html> sayfasından 13.05.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Saygı, S. (2016). Çağdaş sanatta doğa algısı ve ekolojik farkındalık. *Sanat Tasarım Dergisi*, (7), 7-13.
- Scales, P., Briddon, K. ve Senior, L. (2015). *Yaşam boyu öğrenme ve öğretim*. (çev. Ü. Köymen). Ankara: Palme Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2015).
- Selamet, S. (2012). Sürdürülebilirlik ve grafik tasarım. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(15), 125-148.
- Selçuk, E. B. (2019). *Dijital teknolojilerin özgün baskı resim sanatına etkileri ve yeni arayışlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Serpen, A. (2020). *Kovid-19 veya kötü muamele gören biyolojik çeşitlilik salgını*. <https://theconversation.com/covid-19-or-the-pandemic-of-mistreated-biodiversity-136447> sayfasından erişilmiştir.
- Serpen, A. (2023). Sağlık yaklaşımının kökeni: Dünyadaki ve Türkiye'deki mevcut durumu. *J One Health Res*, 1(3), 1-32.
- SKD Türkiye. (2016). *100 Maddede Sürdürülebilirlik Rehberi*. <https://www.skdturkiye.org/files/yayin/100-maddede-surdurulebilirlik-rehberi.pdf> sayfasından 14.05.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Snape, D. ve Hannah, D. (2013). *CH2 Melbourne city council house 2 designInc* [Fotoğraf]. <https://www.archdaily.com/395131/ch2-melbourne-city-council-house-2-designinc> sayfasından erişilmiştir.
- Sotheby (2017). *Contemporary art day auction* [Resim]. <https://www.artsy.net/artwork/oscar-munoz-narcisos> sayfasından 08.10.2023 tarihinde ulaşılmıştır.

- Söğüt, M. A., ve Aytar Sever, İ. (2019). Tasarımda doğa etkisi: Biyomimikri. *Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi*, 2(3), 17-31.
- Stringer, E. T. (2008). *Action research in education*. (2. Baskı). Upper Saddle River NJ: Pearson Prentice Hall.
- Stucke, D. R., ve Bozuwa, J. (2012). The Art of Sustainability: Creative Expression as a Tool for Social Change. *Reflections*, 12(2), 45-56.
- Süitor, T. (1999). Cumhuriyet Döneminde Özgün Baskı. *Cumhuriyet'in Renkleri ve Biçimleri* içinde (s. 90-95). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Şahin, D., ve Arat, K. N. (2022). Joseph beuys'un 7000 meşe projesinin greimas'ın göstergebilim çözümleme yöntemiyle incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 228-242.
- Şahin, M. (2022). *Serigrafî baskı resim tekniğiyle Türk resminde figüratif soyutlama*. Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Antalya.
- Şahin, Ş. (2021). *Şifa mekânları kapsamında biyomimikri kavramı, örnekleri ve bir uygulama çalışması*. Yayımlanmamış sanatta yeterlik tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Şahintürk, P. (2022). Tek sağlık uygulamalarının değerlendirilmesi: Standardize edilmiş güncel yöntemler. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(1) 51-58.
- Tanır, A. K. (2014). *Resim-iş öğretmenliği özgün baskı resim dersinin postmodern sanat eğitimi bağlamında uygulanabilirliği: Bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(151), 89-103.
- Tekcan, S. S. (1997). Özgün Baskı. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (3.Cilt). İstanbul: Yem Yayınevi.
- Tekin, Ç. ve Kurugöl, S. (2011). Üç canlı ile çevre dostu üç bina. *Journal of New World Sciences Academy*, 6(4),943-952.
- Teksöz, G. (2016). Geçmişten ders almak: Sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Bogazici University Journal of Education*, 31(2), 73-97.

- Teksöz, G., Ertürk, E. ve Lise, Y. (2014). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi için biyosfer rezervleri: Camili’de yaşam. Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu.
- Teksöz, G., Şahin, E., ve Ertepinar, E. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 307-320.
- Tepecik, A. (2002). *Grafik sanatlar: Tarih, tasarım, teknoloji*. Ankara: Detay & Sistem Ofset.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Toker, A. (2022). Sosyal bilimlerde nitel veri analizi için bir kılavuz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51(1), 319-345.
- Toprak, E. (2009). *Türkiye’de özgün baskiresim sanatının gelişimini etkileyen önemli kurumlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Tosun, E. K. (2017). Sürdürülebilirlik bağlamında ekolojik kent söylemi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 169-189.
- Tosunoğlu, B. (2014). Sürdürülebilir küresel refah göstergesi olarak ekolojik ayak izi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(5), 132-149.
- TÜBA. (2021). *Sürdürülebilirlik kavramı, Türkiye bilimler Akademisi sözlüğü*, <http://www.tuba.gov.tr/tr/> sayfasından 22.03.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türe, C. (2014). Küresel iklim değişikliğinin toplumsal algısında görsel sanatların rolü. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6, 224-239.
- Türk Kaya, S. (2011). *Gelişim sürecinde kolografi ve deneysel baskıreme etkileri*. Sanatta yeterlilik tezi. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Türk Kaya, S., Coşkun Onan, B., & Uzunoğlu, M. (2022). Kolografi tekniğinde alternatif arayışlar ve uygulama örnekleri. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 388-414.
- Türüdü, E. Y. (2021). *Çağdaş heykel sanatında ekoloji ve kent ekseninde yapay deneyimler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Düzce Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Düzce.
- Tüyen, Z. (2020). İşletmelerde sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirliği etkileyen etmenler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 91-117.

- Uğur, E. (2019). Serigrafi baskı tekniğinde kalıp malzemesi olarak kullanılan sentetik dokumaların baskı kalitesi ve kullanım performansını belirleyen üretim süreçlerinin analizi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 15, 526-534.
- United Nations (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Araştırma raporu. Oslo.
- United Nations (2015). *Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015*. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf?token=XBZjZz0UGojkYzLzRZ&fe=true> sayfasından erişilmiştir.
- United Nations Development Programme (2015). *Sürdürülebilir kalkınma hedefleri*. <https://www.undp.org/tr/turkiye/projects/surdurulebilir-kalkinma-amaclari-yatirim-inisiyatifi> sayfasından erişilmiştir.
- Uygun, B. (2017). *Canan Tolon'un yaşam ve sanatı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uzun, E. (2016). *Çukur baskı ve kollagraf tekniklerinin incelenmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Ünver, G. (2016). Türkiye'deki hizmet öncesi öğretmen eğitiminde kuram-uygulama bağlantısı. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. (6) 1, 61-70.
- Yağar, F., ve Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlilik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yapıcı, M. (2003). Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 223-229.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, B. (2022). *Çağdaş giysi tasarımında dekonstrüktivist yaklaşımlar*. Yayımlanmamış sanatta yeterlik tezi. Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, H. (2012). *Endüstri ürünleri tasarımı kapsamında biyomimetik tasarımın yeri ve metodolojisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yükseköğretim Kurulu. (2019). *Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programı*. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-

[Programlari/Resim Is Ogretmenligi Lisans Programi09042019.pdf](#) sayfasından 25.03.2023 tarihinde erişilmiştir.

Ward, K. S. (2013). Creative arts-based pedagogies in early childhood education for sustainability (efs): Challenges and possibilities. *Australian Journal of Environmental Education*, 29(2), 165–181. DOI: 10.1017/aee.2014.4.

Wang, Y. (2006). *Recycling in textiles*. Cambridge England: Woodhead.

Webb, P. (2015). *Edvard Munch part 20* [Resim]. <https://poulwebb.blogspot.com/2015/03/edvard-munch-part-20.html> sayfasından 14.04.2023 tarihinde erişilmiştir.

White, M. D. ve Marsh, E. E. (2006). Content analysis: a flexible methodology. *Library Trends*, 55 (1), 22-45.

World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our Common Future*. Oxford University, Oxford.

WWF-Türkiye. (27 Temmuz 2022). *Limit aşım günü uyarısı: 1.75 dünyamız varmış gibi tüketiyoruz*. <https://www.wwf.org.tr/?12540/Limit-Asim-Gunu> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

Ek 1. Mevcut Duruma Yönelik Öğrenci Görüşme Soruları

Değerli Öğretmen Adayı,

Ben Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksel Lisans Öğrencisi Dilek Tosun. Özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilir odaklı yaratıcılığın geliştirilmesi üzerine bir eylem araştırması yapmaktayım. Araştırmamda Özgün baskı atölye derslerinde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın nasıl geliştirilebileceğine odaklanacağım. Sürdürülebilirlik bağlamında özgün baskı atölye ders uygulamalarına ilişkin mevcut durumu çözümlayebilmem için sizlerin görüş ve değerlendirmelerine ihtiyaç duymaktayım. Deneyimlerinize değer verdiğimi ve araştırmam için önemli olduğunu bildirmek istiyorum. Buradaki veriler sadece bu araştırma için kullanılacak ve kimliğiniz gizli kalacaktır.

Araştırmaya katkılarınız için teşekkür ederim.

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek lisans Öğrencisi
Dilek Tosun

- 1) Özgün baskı atölye deneyimlerinizi/ ders sürecinizi kısaca tanımlar mısınız?
Sonda: *Keyif aldığınız yönler*
Keyif almadığınız yönler
- 2) Özgün baskı atölye derslerinde ne tür uygulamalar yaptınız?
Sonda: *Teknik açıdan*
İçerik: Tema bağlamında
- 3) Özgün baskı atölye dersinin size katkılarının neler olduğunu düşünüyorsunuz?
Alternatif: *Yaptığınız uygulamaları yaratıcı düşünceye katkısı açısından nasıl değerlendirirsiniz?*
- 4) Özgün baskı atölye dersinde yaşadığınız sorunlar nelerdir?
Sonda: *Kullanılan materyal açısından*
Uygulama süreçlerinde
- 5) Deneyimleriniz doğrultusunda Özgün baskı atölye dersinde nelerin değişmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?
Sonda: *Kullanılan materyal açısından*
Uygulama açısından
Çevre açısından
- 6) Sürdürülebilir bir dünya/çevre için gerçekleştirilen sanatsal uygulamalar/eylemler için neler düşünüyorsunuz?
- 7) Özgün baskı ders süreçlerinizin (çevresel/ekolojik) sürdürülebilirlik kavramı ile ilişkisini nasıl değerlendirirsiniz?
Sonda: *Kullanılan materyal, Teknik, Tema*
- 8) Özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilir yaratıcılık temelli uygulamaların yapılandırılabilmesi için neler önerirsiniz?
- 9) Bu konuyla ilgili iletmek istediğiniz daha farklı görüş ve önerileriniz nelerdir?

Yanıtlarınız için teşekkür ederim

Ek 2. Mevcut Duruma Yönelik Uzman Görüşme Soruları

Değerli Uzman,

Ben Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksel Lisans Öğrencisi Dilek Tosun. Özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilir odaklı yaratıcılığın geliştirilmesi üzerine bir eylem araştırması yapmaktayım. Araştırmamda Özgün baskı atölye derslerinde sürdürülebilirlik odaklı yaratıcılığın nasıl geliştirilebileceğine odaklanacağım. Sürdürülebilirlik bağlamında özgün baskı atölye ders uygulamalarına ilişkin mevcut durumu çözümlayebilmem için sizlerin görüş ve değerlendirmelerine ihtiyaç duymaktayım. Bilgi ve deneyimlerinize değer verdiğimi ve araştırmam için önemli olduğunu bildirmek istiyorum. Buradaki veriler sadece bu araştırma için kullanılacak ve kimliğiniz gizli kalacaktır.

Araştırmaya katkılarınız için teşekkür ederim.
Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek lisans Öğrencisi
Dilek Tosun

- 1) Kaç yıldır özgün baskı atölye derslerini yürütmektesiniz?
- 2) Özgün baskı atölye derslerinde ne tür uygulamalara yer veriyorsunuz?

Sonda: *Teknik açıdan*

İçerik: Tema bağlamında

Yaptırdığınız uygulamaları yaratıcı düşünceye katkısı açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Ders uygulamalarınızın yenilik ve deneyelliğe katkılarını nasıl değerlendirirsiniz?

- 3) Sürdürülebilir bir dünya için gerçekleştirilen sanatsal uygulamalar/eylemler için neler düşünüyorsunuz?

Sonda: *Sanatta sürdürülebilirlik niçin önemlidir?*

- 4) Özgün baskı ders süreçlerinizin sürdürülebilirlik kavramı ile ilişkisini nasıl değerlendirirsiniz?

Sonda: *Kullanılan materyal, Teknik, Tema*

Sürdürülebilirlik bağlamında yaptırdığınız uygulamaların (varsa) öğrenciye katkılarını nasıl değerlendirirsiniz?

- 5) Özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilirliğin konu alanlarına sağlayacağı olası katkılara yönelik düşünceleriniz nelerdir?

Sonda: *Atölye ortamı*

Kullanılan materyal

Özgün fikirler

- 6) *Sürdürülebilir yaratıcılık, değişime ayak uydurmak ve sürdürülebilirliği sağlamak için yapılan yaratıcı adımlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre; Sürdürülebilir yaratıcılık atölye eğitimin süreçlerinize nasıl yansımaktadır?*
- 7) *Özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilir yaratıcılık temelli uygulamaların yapılandırılabilmesi için neler önerirsiniz?*
- 8) *Sürdürülebilir yaratıcılık temelinde oluşturulan etkinliklerden elde edilen deneyimlerin*
- 9) *Görsel Sanatlar Dersi öğretim etkinliklerine sağlayacağı olası katkılar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?*
- 10) *Bu konuyla ilgili iletmek istediğiniz daha farklı görüş ve önerileriniz nelerdir?*

Yanıtlarınız için teşekkür ederim

Ek 3. Öğrenci Öz-Değerlendirme Yaprağı

Kod isminiz:

Tarih:

1) Özgün baskı atölye dersinde sürdürülebilirlik odaklı sanatsal etkinlik yapmaktan:

Keyif aldım Keyif almadım Neden?

.....
 .....
 .....

2) Bu etkinlik bana sürdürülebilirlikle ilgili ne öğretti?

.....
 .....
 .....

3) Bu etkinliği daha önce yaptığım etkinliklerle karşılaştığımda nasıl buluyorum?

.....
 .....
 .....
 .....

4) Sanatsal çalışmamda odaklandığım anlatı/ konu.....

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

5) Sanatsal çalışmam ekolojik sürdürülebilirliğe ilişkin .....

.....
 .....
 .....
 ..... mesajlar veriyor.

6)Bu çalışma yoluyla elde ettiğim bilgi ve deneyimleri.....

.....aktarıyorum. Çünkü
 .....
 .....

7)Bu çalışmada güçlü bir anlatı yaratmak için daha neler yapabilirdim.

.....
 .....
 .....
 .....

Ek 4. Yansıtıcı Günlük

Bugünkü etkinlikte hissettiklerim;.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bugünkü etkinlikte edindiğim bilgiler;.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bugünkü etkinlikte yapmaktan keyif aldığım;.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....keyif almadığım.....

.....

.....

.....

.....

Bugünkü etkinlikten en çok etkilendiğim;.....

.....

.....

.....

.....

Ek 5. Kişisel Bilgi Formu

1- Kod İsim:

.....

2- Cinsiyet:

.....

3- Yaş

.....

4- En son Mezun Olduğunuz Okul:

.....

5- Çevreyi korumaya yönelik eylemlerinizi derecelendiriniz:

1 (kötü)   2   3   4   5 (çok iyi)

6-Ekolojik kriz (Çevre sorunları) ile ilgili bilimsel çalışmaları takip ederim.

Her zaman   Çoğu zaman   Bazen   Nadiren   Hiç

7-Çevresel sürdürülebilirliği destekleyen sanatçılar ve sanat pratikleri dikkatimi çeker:

Her zaman   Çoğu zaman   Bazen   Nadiren   Hiç

8-Sanatsal çalışmalarımnda çevreye zarar vermemeye özen gösteririm:

Her zaman   Çoğu zaman   Bazen   Nadiren   Hiç

9-Sanatsal çalışmalarımnda izleyenleri çevreye dair hassasiyet göstermeye davet ederim.

Her zaman   Çoğu zaman   Bazen   Nadiren   Hiç

Katılımınız için teşekkürler.

Dilek TOSUN

Ek 6. Öğrenci Odak Grup Görüşme Soruları

Sevgili Öğrenciler,

Sizlerle özgün baskı atölye eğitiminde sürdürülebilir odaklı yaratıcılığın geliştirilmesi üzerine bir eylem araştırması yürüttüm. Bu kapsamda uzman görüşleri çerçevesinde hazırladığım eylem planlarını sizlere uyguladım. Uygulamadan elde ettiğiniz bilgi ve deneyimlerinize değer verdiğimi ve araştırmam için önemli olduğunu özellikle bildirmek isterim. Sizlere soracağım sorulara tüm samimiyetinizle cevap vermenizi arzuluyorum. Vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırma için kullanılacak ve isimlerinize kesinlikle araştırmada yer verilmeyecektir. Soru sormak istediğinizde yada görüşmeden ayrılmak istediğinizde çekinmeden benimle paylaşabilirsiniz. İzin verirsiniz görüşmeyi kayıt altına almak istiyorum.

Araştırmaya katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Pamukkale Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksel Lisans Öğrencisi
Dilek TOSUN

I. Odak Grup Görüşme

1) *Sizce sürdürülebilirlik nedir?*

Sonda: Sanatta sürdürülebilirlik niçin önemlidir?

Sürdürülebilirlik gelişimde sanatın rolü nedir?

Sürdürülebilir bir dünya için gerçekleştirilen sanatsal uygulamalar/eylemler için neler düşünüyorsunuz?

Doğal çevrede kendinizi nasıl konumlandırıyorsunuz?

2) *Sürdürülebilir yaratıcılığı destekleyen atölye eğitimi süreciyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?*

3) *Atölye etkinlik süreçlerinde kendinizi nasıl hissettiniz?*

4) *Sürdürülebilir yaratıcılık temelli özgün baskı atölye deneyimi motivasyonunuzu nasıl etkiledi?*

Sonda: Olumlu yönde

Olumsuz yönde

5) *Gerçekleştirilen atölye etkinliklerinde hoşlandığınız ve hoşlanmadığınız şeyler nelerdir?*

6) *Özgün baskı atölye eğitimi kapsamında gerçekleştirilen sürdürülebilirlik temalı sanatsal uygulamaların yaratma sürecinizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?*

Sonda: Gerçekleştirdiğiniz sanatsal çalışmaları oluşturma sürecinizden bahseder misiniz?

7) *Sürdürülebilir yaratıcılık kapsamında gerçekleştirdiğimiz etkinlikler sizlerde doğal çevre ve ona yaklaşımınız konusunda ne tür düşünceler oluşturdu?*

8) *Sürdürülebilir yaratıcılık temelli özgün baskı atölye sürecinden elde ettiğiniz deneyimleri diğer derslere nasıl aktarırsınız?*

9) *Sürdürülebilir yaratıcılığa odaklanan atölye etkinliğinin günlük yaşantınıza katkılarını nasıl değerlendirirsiniz?*

10) *Sürdürülebilir yaratıcılığa odaklanan atölye etkinliklerinden elde ettiğiniz deneyimi görsel sanatlar ders tasarına nasıl aktarırsınız?*

Sonda: Sizce bu tür uygulamaların öğrenciye katkısı neler olur?

11) *Konuyla ilgili başka görüş ve önerileriniz nelerdir?*

Yanıtlarınız için teşekkür ederiz.

Ek 7. Araştırmacı Günlüğü

Tarih	
Etkinliğin Amacı	
Ders sürecinde neler oldu?	
Etkinliğe dair ğretmen adaylarının tepkileri, düşünceleri ve geliştirdikleri değerler nelerdi?	
Etkinliğe dair olumlu/ olumsuz yönler nelerdir?	
Etkinliğin daha etkili olabilmesi için neler olabilirdi?	

Ek 8. 1-Eylem Planı: Ekolojik Yoksunluk

Bu etkinlikte amaç; öğretmen adaylarını, insanın ekolojiye etkileri üzerine düşündürmektir. Bu kapsamda öncelikle ekoloji üzerine odaklanan ve izleyici çevre üzerine farkındalık yaratmayı amaçlayan sanatçıların çalışmaları işbirlikli ve diyalog temelli bir yaklaşımla çözümlenecektir. Daha sonra öğretmen adaylarının çevre üzerinde toksik etki bırakmayan bir materyal olan Cyanotype Print(Blue Print- Güneş baskı) tekniğini deneyimlemeleri sağlanacaktır.

Araç- Gereç ve Materyaller: Cyanotype boya (Çözelti A ve Çözelti B), fotoğrafik materyaller, sünger fırça yada ahşap saplı fırça, kağıt bant, derin ve geniş su kabı, En az 180 gr beyaz emici kağıt, Hafif asidik materyaller (limon suyu, beyaz sirke), ince kalınlıkta cam plakalar

Süre: 2 hafta (Toplam 6 ders saati)(Hava koşullarından dolayı 3 hafta (9 ders saati olarak yapılmıştır)

Etkinliğin Genel Çerçevesi

Tematik Sorgulama: Ekolojik Yoksunluk		
1.Aşama (Düşün)	<ul style="list-style-type: none"> •Diyalog ve işbirlikli keşifler •Otantik bağlamda görsel kültür ve sanatın eleştirel analizi •Tarihsel ve diğer bağlantısal araştırmalar •Görsel araştırmalar ve sanatsal uygulama becerileri, •Yaratıcı ifade •Sanat yoluyla kişisel ve sosyal anlamlar üzerine eleştirel yansımalar 	<p>Çağdaş sanatçıların bu temayı yansıtmaya biçimlerini inceleme: Cyanotype tekniği ile baskı resim yapan sanatçı Vicki Reed'in eserini</p> <p>Bağlamsal Analiz (Sanat Eleştirisi), Oscar Munoz'un çalışmalarında kullandığı yaratıcı tekniğini inceleme</p> <p>Bilimsel çalışmalarda ekolojik yoksunluk,</p>
2.Aşama (Yansıt)		Görsel araştırmalar yapma Gerecin anlatım olanakları çerçevesinde özgün fikirler üretme
3.Aşama (Değerlendir)		Anlam nasıl oluşturuldu? (Manifesto ve Eserin sunumu)

I. AŞAMA

Sanatçı (Vicki Reed)'in sanat çalışmalarının incelenmesi

Odak Sanatçı: Vicki Reed, Geriye ne bırakıyoruz?

Sanat Eseri İnceleme (Bağlamsal Analiz)

Biçim

1. Sanatçı eserde ne tür imgelere yer vermiş?
2. Eserde görsel özellikler (nesnelere, insanlar, çizgiler, dokular, şekiller, renkler) nasıl ele alınmıştır?

Teknik

1. Sanatçı eserinde hangi materyallerden yararlanmıştı?
2. Bu materyalleri neden tercih etmiş olabilir?
3. Sanatçı eseri için gerekli araç ve gereçleri nereden temin etmiş olabilir?

Anlam

1. Sanatçının eserlerinde kullandığı araç gereç çevreyi nasıl etkiler?
2. Bu eserle sanatçının nasıl bir niyeti olabilir?
3. Sanatçı eserinde neden insanlara yer vermiş olabilir?
4. Eser çevresel duyarlılığa nasıl katkı sağlıyor olabilir?
5. Sizce bu eser hangi dönemi (tarihi) yansıtıyor olabilir? Neden?
6. Eser sizde nasıl bir his uyandırdı, size neler düşündürdü?
7. Bu eseri gündelik hayatınızda yakın bir tarihte yaşadığınız bir olayla nasıl ilişkilendirebilirsiniz?

Örnek Sanatçı: Oscar Munoz- Narcisos

Odak sanatçının çalışmaları analiz edildikten sonra öğretmen adaylarına örnek sanatçı Oscar Munoz'un çalışmaları gösterilecektir. Munoz eserlerinde, bireyin yaşam boyunca değişebileceği ve yok olduğunda arkasında bırakabileceği izi vurgulayan bir temaya odaklanmaktadır. Sanatçı bu çalışmalarla, toplumda vicdan duygusunu uyandırarak farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir. Özellikle, Munoz'un serigrafik baskıyı su üzerinde deneysel bir şekilde kullanması dikkat çekicidir. 1995 yılında Narcisos adlı serisinde geleneksel serigrafik tekniğini su dolu bir kabın üzerine yerleştirerek yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Otoportresinin bulunduğu serigrafik eleğini su yüzeyine yerleştirirken, doğal ve atık malzemelerinde yer aldığı farklı yüzeyleri kullanarak görüntüyü netleştirmiştir. Suyun buharlaşmasıyla kömür tozları sabitlenmiş ve su seviyesindeki değişikliklerle portredeki dönüşümler izlenmiştir. Son olarak, suyun tamamen buharlaşmasıyla geriye kalan kömür tozları, insanın izini ve ölümü temsil etmiştir. Bu çalışma kapsamında, öğretmen adaylarından sanatçının sanat pratiğini sorgulaması ve çalışmalar üzerinden anlamsal bakış açısı oluşturmaları beklenmektedir.

II. AŞAMA

Görsel ve Sanatsal araştırmalar

Bu aşama öğretmen adaylarının görsel araştırmalarını ve uygulama süreçlerini içermektedir. Odak sanatçı Vicki Reed, cyanotype yöntemini yoksunluk, kayıp ve hüznle ilişkilendiren bir sanatçıdır. "Geride ne bırakıyoruz?" serisinde Cyanotype baskı resim türünü kullanmıştır. Cyanotype Print tekniği, demir tozlarının kullanıldığı fotografik bir baskı türüdür. Bu yöntemle, öğretmen adayları Vicki Reed'in çalışmalarındaki gibi fotoğraf, su ve güneş ışığı gibi doğal koşulları kullanarak baskı resmi deneyimleyeceklerdir. Bu süreçte, toksik olmayan ve çevre dostu materyallerin kullanılmasıyla ekolojik ayak izini küçülterek, bireylerin arkalarında bırakabilecekleri izlere dikkat çekilecektir. Son olarak, öğretmen adaylarının tamamladıkları çalışmaları farkındalık yaratmak amacıyla mekânsal düzenlemelerle sergilenecektir.

3.Aşama: Eleştirel yansımalar

- Çalışmanın konusu nedir? Ne anlatmak istedin? Niyetini açıklar mısın?
- Bu çalışma için seçtiğin isim nedir? Niçin bu ismi düşündün?
- Çalışmaya baktığında ne görüyorsun, neler hissediyorsun?
- Çalışmayı izleyenlerin neler düşünmesini bekliyorsun?
- Bu çalışma insanla ve çevreyle ilgili ne söylüyor?
- Bu çalışmayı nerede ve nasıl sergilemek istersin?

Ek 9. 2- Eylem Planı: Geride Kalanın Dönüşümü

Bu etkinlikte amaç; öğretmen adaylarını, insanın dönüşüm ve ekoloji üzerindeki etkilerine yönelik düşündürmektir. Bu kapsamda öncelikle kapitalist düzen, tüketim kültürü ve tüketim alışkanlıkları ve ürettiğimiz atıklar üzerine izleyiciyi çevre üzerine farkındalık yaratmayı amaçlayan sanatçıların çalışmaları işbirlikli ve diyalog temelli bir yaklaşımla çözümlenecektir. Daha sonra öğretmen adayları atık materyalleri dönüştürme, ve atığın sanatta dönüşümü üzerine düşünmeye davet edileceklerdir.

Araç- Gereç ve Materyaller: Su bazlı baskı boyaları, atık kesici, kırılğan olmayan, farklı yüzey ve doku özellikleri olan 2 boyutlu materyaller, atık atölye materyalleri (eski linol atıkları) üzerinde temayla ilişkili haber bulunan gazete yaprakları, 10-12 metre kumaş 50-70 cm ebatlarında

Süre: 3 hafta (Toplam 9 ders saati)

Etkinliğin Genel Çerçevesi

Tematik Sorgulama: Geride Kalanın Dönüşümü		
1.Aşama (Düşün)	<ul style="list-style-type: none"> •Diyalog ve işbirlikli keşifler •Otantik bağlamda görsel kültür ve sanatın eleştirel analizi •Tarihsel ve diğer bağlantısal araştırmalar •Görsel araştırmalar ve sanatsal uygulama becerileri, •Yaratıcı ifade •Sanat yoluyla kişisel ve sosyal anlamlar üzerine eleştirel yansımalar 	<p>Çağdaş sanatçıların bu temayı yansıtmaya biçimlerini inceleme: Atık ve farklı materyalleri kullanarak baskı resim yapan sanatçı Giuseppe Pinot'in eserlerini</p> <p>Bağlamsal Analiz (Sanat Eleştirisi) yoluyla sorgulama ve sanatçının çalışmalarında kullandığı yaratıcı tekniğini inceleme</p> <p>Bilimsel çalışmalarda dönüşüm ve ekolojik tutum,</p>
2.Aşama (Yansıt)		Görsel araştırmalar yapma Gerecin anlatım olanakları çerçevesinde özgün fikirler üretme
3.Aşama (Değerlendir)		Anlam nasıl oluşturuldu? (Manifesto ve Eserin sunumu)

I.AŞAMA

Sanatçı (Giuseppe Pinot Gallizio)'nun sanat çalışmalarının incelenme

Odak Sanatçı: Giuseppe Pinot Gallizio- Rotolo di pittura industriale (Endüstriyel Resim)

Sanat Eseri İnceleme (Bağlamsal Analiz)

Biçim

- 1.Sanatçı eserde ne tür imgelere yer vermiş?
- 2.Eserde görsel özellikler (nesnelere, insanlar, çizgiler, dokular, şekiller, renkler) nasıl ele alınmıştır?

Teknik

- 1.Sanatçı eserinde hangi materyallerden yararlanmıştır?
- 2.Bu materyalleri neden tercih etmiş olabilir?
- 3.Sanatçı eseri için gerekli araç ve gereçleri nereden temin etmiş olabilir?

Anlam

- 1.Sanatçının eserlerinde kullandığı araç gereç çevreyi nasıl etkiler?
- 2.Bu eserle sanatçının nasıl bir niyeti olabilir?
- 3.Sanatçı neden hayvan figürlerine yer vermiş olabilir?
- 4.Eser çevresel duyarlılığa nasıl katkı sağlıyor olabilir?
- 5.Sizce bu eser hangi dönemi (tarihi) yansıtıyor olabilir? Neden?
- 6.Eser sizde nasıl bir his uyandırdı, size neler düşündürdü?
- 7.Bu eseri gündelik hayatınızda yakın bir tarihte yaşadığınız bir olayla nasıl ilişkilendirebilirsiniz?

Odaklanılan sanatçı Giuseppe Pinot Gallizio'dur. Gallizio, ressam olmasının yanı sıra eczacı, popüler kültür uzmanı, arkeolog ve botanik bilginidir. Ömrünün son yıllarında resimle ilgilenmeye başlamış ve endüstriyel resim kavramını geliştirerek geleneksel resimlerin sınırlı formatını neredeyse sınırsız tuval rulolarına dönüştürmüştür. Gallizio'nun uzun tuval rulolarındaki eserleri, tuvalin tabloda daha değerli olduğunu ironik bir şekilde vurgulamış ve tüketim medeniyetini eleştirerek sanat piyasasını dönüştürmeyi amaçlamıştır. Sanatçının Antimadde Mağarasında yaptığı sergi, yedi rulodan oluşmakta ve sanatçının damıttığı parfümlü pigmentlerin de dahil olduğu ilk çevresel enstalasyonlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Çalışmalarında organik materyallere ve doğal süreçlere yer veren odak sanatçının çalışmalarının gösterildiği bu etkinlikte öğretmen adaylarından, sanatçının sanat pratiğini sorgulaması ve çalışmalar üzerinden anlamsal bakış açısı oluşturmaları beklenmektedir.

II.AŞAMA

Görsel ve Sanatsal araştırmalar

Giuseppe Pinot Gallizio'nun Endüstriyel Resim Manifestosunda ki insan tanımına bakıldığında sanatçının "hafızaları olmayan insanlar yaratılacak, sürekli şiddet içeren bir coşku içinde olan ve sonsuza kadar sıfır noktadan başlayacak insanlar" (Giugliano, 2022, s.64) şeklinde açıklaması bulunmaktadır. Ekolojik krizin sebeplerinden birisi konumundaki insan ne yazık ki bugün doğaya karşı üstünlük kurmaya ısrar etmekte ve farkında olmaksızın

coşku içinde tahribatın şiddetini arttırmaya yönelik eylemlerini sürdürmektedir. “Doğa üzerinde kazandığını varsaydığı bu üstünlük zamanla çevre sorunlarına yol açmış, özellikle üretimin beraberinde getirdiği tüketim olgusu aşılamaz durumlara yol açmıştır. Bu sorunların en önemlilerinden biri olan atık sorunu her geçen gün tehlikelerini artırmaktadır” (Yücel, 2020, s.31).

Günümüzde insanlar, yaşadığı çevrenin her alanında atık üretebilir. Bu alanlardan birisinin de görsel sanatlar atölyeleri olduğu söylenebilir. Tüm ekolojik sanat faaliyetlerine rağmen sanat atölyelerindeki atık azımsanmayacak boyuttadır. Bu etkinlik kapsamında öğretmen adaylarının “Geride Kalanın Dönüşümü” temasına odaklanmaları ve ekolojik endişelerini eskiz üzerinden anlatmaları istenir. Bunun için önce ekolojik sorunlara dair yazılı ve görsel materyalleri araştırmaları ardından dergi ve gazetelerden dikkatlerini çeken ekolojik sorunlarla ilgili haberleri getirmeleri istenir. Tasarlanan eskizler kalograf baskı tekniğinin ruhuna uygun olduğu için kalograf baskı öğrencilere anlatılacaktır. Çalışma tüm öğrencilerin bulduğu atık materyallerin tek bir eserde birleştiği bir yaklaşımla ele alınacaktır. Atığın kumaş üzerinde nasıl bir anlatımla sergileneceğine öğrenciler birlikte karar vereceklerdir.

3.Aşama: Eleştirel yansımalar

Çalışma esnasında öğretmen adayları biçim ve anlamı oluştururken, aşağıdaki sorularla yaratma süreçleri tetiklenecektir.

- Ne anlatmak istediniz? Niyetinizi açıklar mısınız?
- Bu çalışmayı nasıl isimlendirirsiniz? Neden?
- Çalışmaya baktığımızda size neler hissettiriyor?
- Çalışmayı izleyenlerin neler düşünmesini bekliyorsunuz?
- Bu çalışma insan ve çevreyle ilgili ne söylüyor?
- Bu çalışmayı nerede ve nasıl sergilemek istersin?

Ek 10. 3-Eylem Planı: Aşırı Tüketim

Bu etkinlikte amaç; öğretmen adaylarını, aşırı tüketim ve ekoloji üzerindeki etkilerine yönelik düşündürmektir. Bu kapsamda öncelikle tüketim kültürü, tüketim alışkanlıkları, aşırı tüketim ve ürettiğimiz atıklar üzerine izleyicide çevre üzerine farkındalık yaratmayı amaçlayan sosyal afişler işbirlikli ve diyalog temelli bir yaklaşımla çözümlenecektir. Daha sonra öğretmen adaylarının toksik malzeme kullanmadan, Tetra pak ambalaja sahip atık malzemeler üzerinden gravür baskıyı deneyimlemeleri sağlanacaktır.

Araç- Gereç ve Materyaller: Su bazlı baskı boyaları, Tetra pak özelliğinde atık ambalajlar (süt, meyve suyu kutusu vb.), Oyma için kullanılacak sert ve sivri materyaller (biz), En az 180 gr beyaz emici kâğıt.

Süre: 3 hafta (Toplam 9 ders saati)

Etkinliğin Genel Çerçevesi

Tematik Sorgulama: Aşırı Tüketim		
1.Aşama (Düşün)	<ul style="list-style-type: none"> •Diyalog ve işbirlikli keşifler •Otantik bağlamda görsel kültür ve sanatın eleştirel analizi •Tarihsel ve diğer bağlantısal araştırmalar •Görsel araştırmalar ve sanatsal uygulama becerileri, •Yaratıcı ifade 	<p>Çağdaş sanatçıların bu temayı yansıtmaya biçimlerini inceleme: Aşırı tüketim ve çevre sorunlarının ele alındığı sosyal afiş örnekleri</p> <p>Bağlamsal Analiz (Sanat Eleştirisi) yoluyla sorgulama ve sosyal reklamlarda kullanılan yaratıcı ifadeyi inceleme</p> <p>Bilimsel çalışmalarda aşırı tüketim,</p>
2.Aşama (Yansıt)	<ul style="list-style-type: none"> •Sanat yoluyla kişisel ve sosyal anlamlar üzerine eleştirel yansımalar 	<p>Görsel araştırmalar yapma</p> <p>Gerecin anlatım olanakları çerçevesinde özgün fikirler üretme</p>
3.Aşama (Değerlendir)		<p>Anlam nasıl oluşturuldu? (Manifesto ve Eserin sunumu)</p>

I.AŞAMA

Aşırı tüketim ve çevre sorunlarının ele alındığı sosyal reklam örneklerini incelenme

Odaklanılan Sosyal Afişler:

Görsel 1. Eart Day Canada kuruluşuna ait reklam görseli

Görsel 2. Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) tarafından paylaşılan reklam

Görsel 3. Dünya Doğayı Koruma (WWF) tarafından paylaşılan reklam görseli

Görsel 4. Legambiente isimli çevreci derneğin “Dünyayı Temizliyoruz” kampanyasına ait reklam görseli

Afiş Analizleri (Bağlamsal Analiz)

Biçim

1. Bu afişlerde ne tür imgelere yer verilmiş?
2. Bu afişlerde görsel özellikler (nesnelere, insanlar, çizgiler, dokular, şekiller, renkler) nasıl ele alınmıştır?

Anlam

1. Bu afişler sizde nasıl bir his uyandırdı, size neler düşündürdü?
2. Bu afişleri tasarlayanların nasıl bir niyeti olabilir?
3. Tasarımcı neden hayvan figürlerine yer vermiş olabilir?
4. Bu afişler çevresel duyarlılığa nasıl katkı sağlıyor olabilir?
5. Sizce bu afişler nasıl bir dönemi yansıtır? Neden?
6. Bu afişleri gündelik hayatınızda yakın bir tarihte yaşadığınız bir olayla nasıl ilişkilendirebilirsiniz?

Bu etkinlik kapsamında sosyal sorumluluk temalı afişlere odaklanılacaktır. Earth Day Canada ve Dünya Doğayı Koruma Vakfı tarafından hazırlanan afişlerde çevre sorunlarına dikkat çekilmektedir. Plastik atıkların hayvanlar için oluşturduğu tehlikeye vurgu yapılarak, tüketim alışkanlıklarının ve atığın çevresel etkilerinin incelendiği etkinlikte, öğretmen adaylarına sosyal reklam görsellerini sorgulamaları, anlamları ve yorumlamaları istenecektir. Aşırı tüketim alışkanlıkları ve atığın yol açtığı çevresel sorunların incelendiği bu etkinlikte öğretmen adaylarından, sosyal reklam görsellerini sorgulaması ve bu görseller üzerinden anlamsal bakış açısı oluşturmaları beklenmektedir.

II.AŞAMA

Görsel ve Sanatsal araştırmalar

Bu etkinlik kapsamında öğretmen adaylarının ‘‘Aşırı Tüketim’’ temasına odaklanmaları istenir. Öğretmen adaylarının anlam yaratma süreçlerine destek olmak için Dünya Limit Aşım Gününden (Küresel Limit Aşım Günü) bahsedilir. Bu bağlamda öğretmen adaylarına Dünya Limit Aşım Günü verileri ve Türkiye’nin durumu gösterilir. Ardından öğretmen adaylarından aşırı tüketim kavramı üzerinden nasıl bir anlatı geliştireceklerini düşünmeleri istenir. Gravür tekniklerinden soğuk kazıma ile gerçekleştirilecek bu çalışma için deneysel bir yol izlenecektir. Öğretmen adaylarının, günlük hayatlarında sık kullandıkları ve Tetra pak ambalaja sahip atık malzemelerle (süt, meyve suyu kutusu vb.) gravür çalışmasını deneyimlemeleri sağlanacaktır.

3.Aşama: Eleştirel yansımalar

Çalışma esnasında öğretmen adayları biçim ve anlamı oluştururken, aşağıdaki sorularla yaratma süreçleri tetiklenecektir.

- Ne anlatmak istediniz? Niyetinizi açıklar mısınız?
- Bu çalışmayı nasıl isimlendirirsiniz? Neden?
- Çalışmaya baktığınızda size neler hissettiriyor?
- Çalışmayı izleyenlerin neler düşünmesini bekliyorsunuz?
- Bu alışma insan ve çevreyle ilgili ne söylüyor?
- Bu çalışmayı nerede ve nasıl sergilemek istersin?

Ek 11. 4-Eylem Planı: Biyolojik Çeşitlilik

Bu etkinlikte amaç; öğretmen adaylarını, çevre sorunlarının biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkilerine yönelik düşündürmektir. Bu kapsamda öncelikle, küresel ısınma, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliği vurgulayan, izleyiciyi çevre üzerine farkındalık yaratmayı amaçlayan sanatçıların çalışmaları işbirlikli ve diyalog temelli bir yaklaşımla çözümlenecektir. Daha sonra öğretmen adayları cam yapılı atık materyalleri dönüştürme, ve atığın sanatta dönüşümü üzerine düşünmeye davet edileceklerdir.

Araç- Gereç ve Materyaller: Su bazlı baskı boya, linol, oyma bıçakları, cam yapılı atık materyal

Süre: 3 hafta (Toplam 9 ders saati)

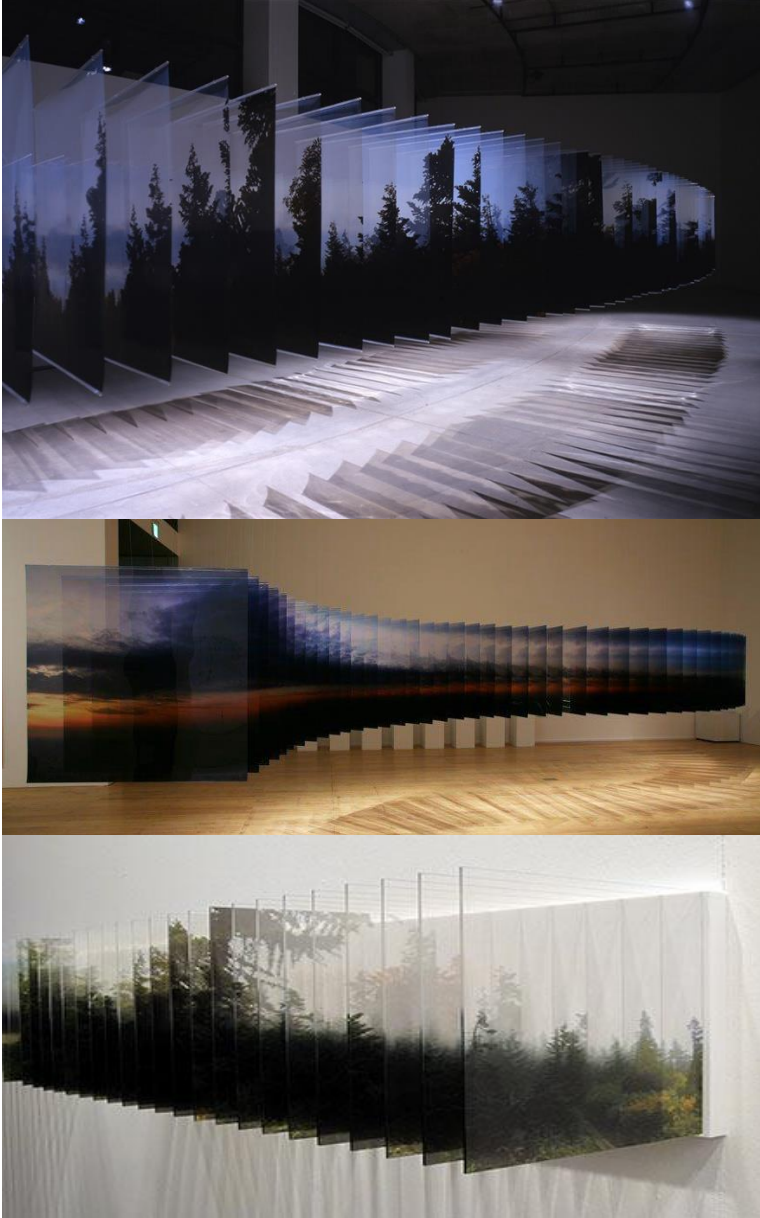
Etkinliğin Genel Çerçevesi

Tematik Sorgulama: Biyolojik Çeşitlilik		
1.Aşama (Düşün)	<ul style="list-style-type: none"> •Diyalog ve işbirlikli keşifler •Otantik bağlamda görsel kültür ve sanatın eleştirel analizi •Tarihsel ve diğer bağlantısal araştırmalar •Görsel araştırmalar ve sanatsal uygulama becerileri, •Yaratıcı ifade •Sanat yoluyla kişisel ve sosyal anlamlar üzerine eleştirel yansımalar 	<p>Çağdaş sanatçıların bu temayı yansıtmaya biçimlerini inceleme: Doğanın zaman içindeki değişimini ele alan ve katmanlı çizimlerle çalışma üreten sanatçı Nobuhiro Nakanishi'nin eserlerini Bağlamsal Analiz (Sanat Eleştirisi) yoluyla sorgulama ve sanatçının çalışmalarında kullandığı yaratıcı tekniğini inceleme</p> <p>Bilimsel çalışmalarda çevre sorunları ve biyolojik çeşitlilik</p>
2.Aşama (Yansıt)		<p>Görsel araştırmalar yapma</p> <p>Gerecin anlatım olanakları çerçevesinde özgün fikirler üretme</p>
3.Aşama (Değerlendir)		<p>Anlam nasıl oluşturuldu? (Manifesto ve Eserin sunumu)</p>

I.AŞAMA

Sanatçı Nobuhiro Nakanishi'nin sanat çalışmalarının incelenmesi

Odak Sanatçı: *Nobuhiro Nakanishi - Katmanlı Çizimler*

Sanat Eseri İnceleme (Bağlamsal Analiz)

Biçim

- 1.Sanatçı eserde ne tür imgelere yer vermiş?
- 2.Eserde görsel özellikler (nesneler, insanlar, çizgiler, dokular, şekiller, renkler) nasıl ele alınmıştır?

Teknik

- 1.Sanatçı eserinde hangi materyallerden yararlanmışır?
- 2.Bu materyalleri neden tercih etmiş olabilir?
- 3.Sanatçı eseri için gerekli araç ve gereçleri nereden temin etmiş olabilir?

Anlam

- 1.Sanatçının eserlerinde kullandığı araç gereç çevreyi nasıl etkiler?
- 2.Bu eserle sanatçının nasıl bir niyeti olabilir?
- 3.Sanatçı neden ağaçlara yer vermiş olabilir?
- 4.Eser çevresel duyarlılığa nasıl katkı sağlıyor olabilir?

5.Eser sizde nasıl bir his uyandırdı, size neler düşündürdü?

6.Bu eseri gündelik hayatınızda yakın bir tarihte yaşadığınız bir olayla nasıl ilişkilendirebilirsiniz?

Odak sanatçı Nobuhiro Nakanishi “Katmanlı Çizimler” başlıklı serisinde doğanın, nesnenin veya bir sahnenin zaman içerisindeki değişimine yer vermektedir. Çalışmalarında zaman içerisinde meydana gelen değişikliklere ve her bireyin kendi içinde yaşadığı farklı duygulara yer veren odak sanatçının çalışmalarının gösterildiği bu etkinlikte öğretmen adaylarından, sanatçının sanat pratiğini sorgulaması ve çalışmalar üzerinden anlamsal bakış açısı oluşturmaları beklenmektedir.

III.AŞAMA

Görsel ve Sanatsal araştırmalar

Bu etkinlik kapsamında öğretmen adaylarının “Biyolojik Çeşitlilik” temasına odaklanmaları istenir ve “tek sağlık” kavramından söz edilir Bunun için önce çevre sorunlarının biyolojik çeşitlilik üzerinde yarattığı tahribatı araştırmaları istenir. Bu araştırma sürecinde nesli tükenmiş yada tükenme tehlikesinde olan canlılar (hayvan ve bitki) üzerinden eskiz tasarımları beklenir. Sanatçının benimsediği sanat pratiğinde de olduğu gibi çok katmanlı baskıya olanak sağlayan linol baskı tekniğinin ruhuna uygun olduğu için linol baskı tekniği öğrencilere anlatılır. Ardından tasarlanan eskizler linol baskı yöntemiyle hem cam hem de kağıt üzerine basılır. Çalışma tüm öğretmen adaylarının tek bir eserde birleştiği kompozisyon oluşturduğu bir yaklaşımla ele alınacaktır. Bu bağlamda yaşamın her alanında ekolojik kaygılara dikkat çekilerek bireylerde iyi bir ekolojik tutumun sergilenmesine fırsat yaratılabilir. Bugün çalışmalarında dönüşümü kullanan ve kendi ekolojik tutumunu sergileyen öğretmen adayları, edindikleri deneyim ve farkındalık sayesinde mesleklerini icra ederken bir sonraki kuşağın ekoloji üzerindeki tutumunda da fark yaratabileceği söylenebilir.

3.Aşama: Eleştirel yansımalar

Çalışma esnasında öğretmen adayları biçim ve anlamı oluştururken, aşağıdaki sorularla yaratma süreçleri tetiklenecektir.

- Ne anlatmak istediniz? Niyetinizi açıklar mısınız?
- Bu çalışmayı nasıl isimlendirirsiniz? Neden?
- Çalışmaya baktığınızda size neler hissettiriyor?
- Çalışmayı izleyenlerin neler düşünmesini bekliyorsunuz?
- Bu çalışma insan ve çevreyle ilgili ne söylüyor?
- Bu çalışmayı nerede ve nasıl sergilemek istersin?

Ek 12. Sürdürülebilir Yaratıcılık Odaklı Sergiden Görüntüler

Ek 13. Sergi için Öğretmen adaylarının hazırladığı manifestolar

YOK OLUŞ: DOĞUŞ

CYANOTYPE BASKI ESER MANİFESTOSU

EKOLOJİK YOKSUNLUK

Cyanotype baskı tekniğinin kullanıldığı bu çalışmalarda, insanın arkasında bıraktığı izi vurgu yapan sanatçı Oscar Munoz'un ve cyanotype baskıyı "yoksunluk" kavramıyla ilişkilendiren sanatçı Vicki Reed'in sanat pratiğinden esinlendik.

"Ekolojik yoksunluk" kavramının irdelendiği bu çalışma/lar/da farklı bireylere ait portreler yer almaktadır. Bu portrelerle bireyin ekoloji üzerindeki etkisi betimlenirken, her bireyin bir bütünü oluşturduğuna da vurgu yapılmak istedik. Bu portreler, insanın doğaya yaşattığı tahribatın kendi yoksunluğuna ve kayıplarına nasıl yansıtıldığını göstermektedir.

Çalışmalarımız, doğayla yeniden bağlantı kurma arzusunu ifade etmektedir. Bu baskılar aynı zamanda doğanın sessiz çılgınlıklarını da yansıtmaktadır. Her birey yok olmaya yüz tutmuş ekosistemin ve kaybolan türlerin anılarını betimlemektedir. Sizleri sadece görmeye değil, aynı zamanda hissetmeye ve harekete geçmeye davet ediyoruz. Ekolojik yoksunluğun acı gerçeğiyle yüzleşmenizi isterken, önce birey olarak sonra toplum olarak sürdürülebilirliğe yönelik sorumluluklarınızı hatırlatmak istiyoruz. İş birliği halinde sürdürülebilir bir yol izlendiğinde bu tahribatın önlenebileceğini düşünüyoruz. İnsanın doğayla uyumlu bir şekilde var olma potansiyeline inanıyor ve ekolojik yoksunluğun sadece doğayı değil, insanı tehdit ettiği gerçeğini de hatırlatmak istiyoruz. Sanat aracılığıyla, sizleri bu gerçekle yüzleşmeye ve değişim için harekete geçmeye davet ediyoruz. Umudun ve eylemin bir araya geldiği bu noktada, ekolojik yoksunluğun izlerini takip etmek ve dönüşüm için birlikte hareket etmek istiyoruz.

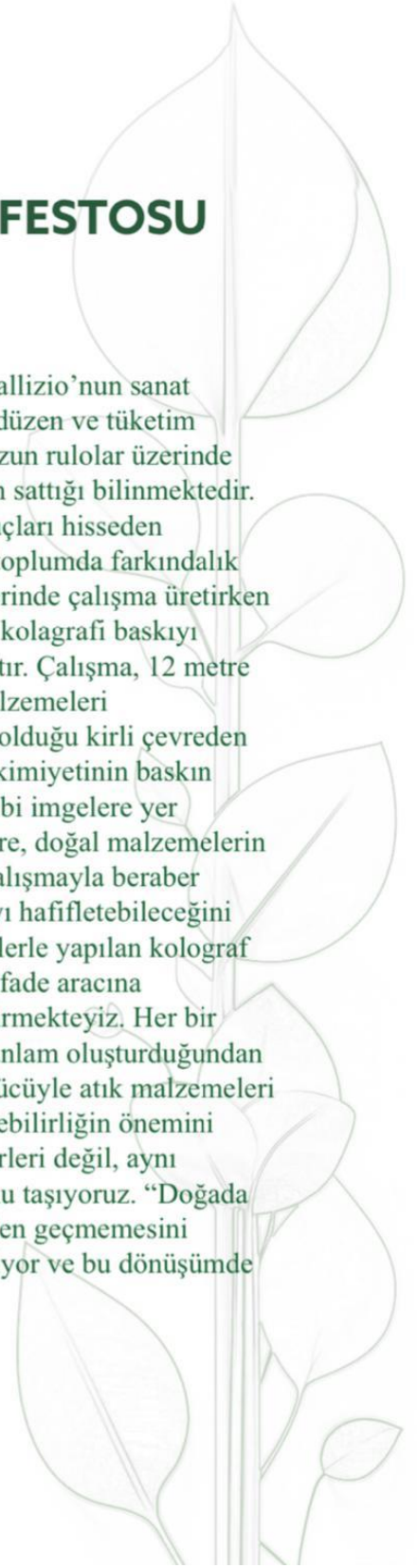
Biz, dünyanın derinliklerinde yaşanan sessiz çılgınlıkları duyanlar; bu çağın ruhunu yakan yangınları hissedenleriz. Biz, toprağın kederini ve gökyüzünün hüznünü yüreğimizde taşıyanlar; ekolojik yoksunluğun vahşi dansının izleyicileriyiz. Biz, beton duvarlar ardında değil, doğanın kucaklayıcı kucagında evrenin döngüsünü görenleriz. Farkındalıkla adımlar atanlar; buharlaşan nehirlerin özlemini taşıyanlar; rüzgarın nağmelerini dinleyenleriz. Gökyüzünün maviliğini kirlüten dumanlar; toprağın derinliklerinde yatan hazin hikâyeler; yaban hayvanlarının yitik bakışları... Hepsi bizim duygusal coğrafyamızın bir parçasıdır. Bu coğrafyada, insan eliyle yaralanan toprağın çılgınlıklarını dinleriz, ağaçların sessiz dillerini anlamaya çalışırız. Biz, çiçeklerin solgun kokularını ve kuşların hüznü ötüşlerini hissedenleriz. Her kaybolan tür, bir parça ruhumuzun yitik kısmıdır. Toprak annenin göz yaşları, deniz babanın sitem dolu nefesi... Onların acılarını paylaşıyoruz. Biz, doğanın bir parçası olmanın verdiği sorumlulukla hareket ederiz. Ekolojik yoksunluğun kara bulutları arasında umut ışığı ararız. Kaybolan ormanlarla birlikte, insanlığın ruhu da yara alır. Kaybolan türlerle birlikte, biz de birer parça kayboluruz. Biz, doğanın içsel ritimlerine saygı duyan ve insan etkileşiminin ekolojik denge üzerindeki derin etkilerini gözlemleyen sanatçılar olarak bir araya geldik.

YOK OLUŞ: DOĞUŞ

KALOGRAF BASKI ESER MANİFESTOSU

GERİYE KALANIN DÖNÜŞÜMÜ

Kalograf baskı tekniğinin kullanıldığı çalışmada Pinot Gallizio'nun sanat pratiğinden esinlendik. Sanatçı çalışmalarında kapitalist düzen ve tüketim kültürünü ironik bir biçimde eleştirmektedir. Eserlerini uzun rulolar üzerinde tasarlayan sanatçının resimlerini pazarda metre üzerinden sattığı bilinmektedir. Bizler tüketim kültürünün ekoloji üzerinde getirdiği sonuçları hisseden bireyleriz. Önce kendi sanat pratiklerimizi sorgulayarak toplumda farkındalık sağlayabileceğimizi kabul edenleriz. Fakat atölye süreçlerinde çalışma üretirken geride çok fazla atık bırakıldığı bir gerçektir. Bu sebeple kolagrafi baskıyı **“Geride Bıraktıklarımız”** teması üzerinden tasarlanmıştır. Çalışma, 12 metre uzunluğundaki atık kumaşı, atölye atıklarını ve doğal malzemeleri barındırmaktadır. Çalışmada insan faaliyetlerinin baskın olduğu kirli çevreden temiz çevreye giden bir anlatım kurgulanmıştır. İnsan hakimiyetinin baskın olduğu çevrede gri, soluk renkler, insan silüetleri, bina gibi imgelere yer verilirken, temiz çevrenin yer aldığı kısımda canlı renklere, doğal malzemelerin izlerine yer verilmiştir. Kolektif biçimde hazırlanan bu çalışmayla beraber bireylerin bir araya geldiğinde doğanın üzerindeki baskıyı hafifletebileceğini savunmaktayız. Geride kalanın dönüşümü, atık malzemelerle yapılan kolograf baskılarımızın ruhudur. Bizler, atık malzemeleri sanatın ifade aracına dönüştürerek çevresel bilinci ve yaratıcılığı bir araya getirmekteyiz. Her bir parça, geçmişin izlerini taşıırken, aynı zamanda yeni bir anlam oluşturduğundan geleceğe yönelik umudu simgelemektedir. Biz, sanatın gücüyle atık malzemeleri yeniden dönüştürürken, topluma dönüşümün ve sürdürülebilirliğin önemini hatırlatmak istiyoruz. Gelecek nesillere, sadece sanat eserleri değil, aynı zamanda daha temiz bir dünya bırakmanın sorumluluğunu taşıyoruz. “Doğada bıraktığımız izin sadece çamurda bıraktığımız ayak izinden geçmemesini istiyoruz”. Sanatın gücüyle toplumsal dönüşümü destekliyor ve bu dönüşümde sizlerle beraber hareket etmek istiyoruz.

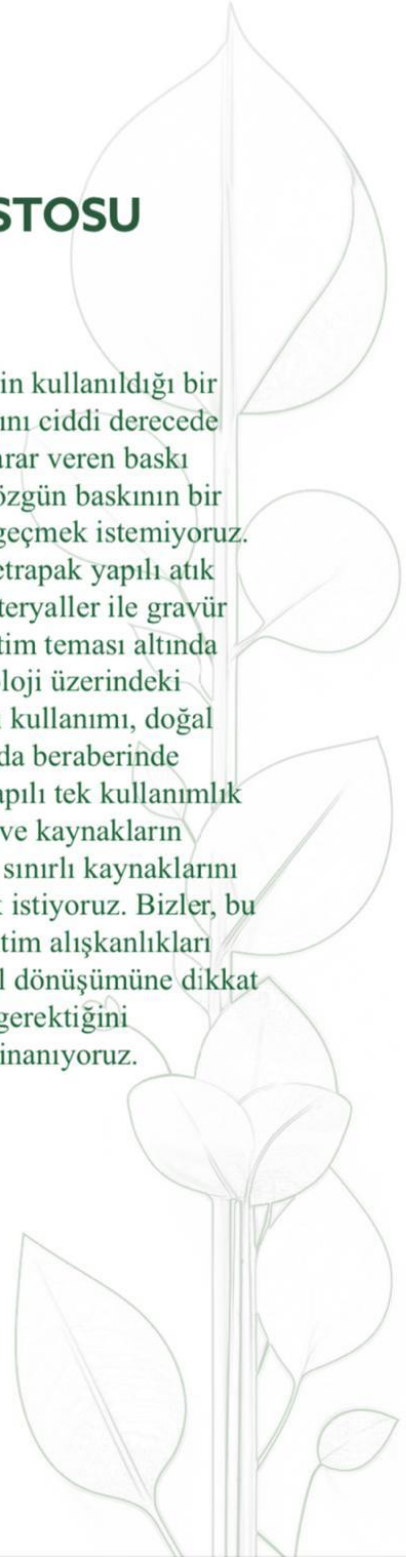

YOK OLUŞ: DOĞUŞ

GRAVÜR BASKI ESER MANİFESTOSU

AŞIRI TÜKETİM VE LİMİTLERİ AŞMA

Gravür yapısı gereği birçok zararlı kimyasal materyalin kullanıldığı bir baskı tekniğidir. Bu kimyasallar insan ve çevre sağlığını ciddi derecede tehdit etmektedir. Bizler, insan sağlığına ve doğaya zarar veren baskı tekniğini kullanmayı reddediyoruz! Fakat sanatın ve özgün baskının bir parçası olan gravür baskı tekniğini kullanmaktan vazgeçmek istemiyoruz. Metal ve asit gibi zararlı kimyasalları kullanmadan, tetrapak yapılı atık malzemeler ve içinde toksik içerik barındırmayan materyaller ile gravür baskıyı deneyimleyebileceğimizi keşfettik. Aşırı tüketim teması altında yaptığımız bu çalışmalar aşırı tüketim kültürünün ekoloji üzerindeki tahribatını yansıtmaktadır. Ambalaj endüstrisinin aşırı kullanımı, doğal kaynakların tahribatına yol açarken ve atık sorununu da beraberinde getirmektedir. Ayrıca süt, meyve suyu gibi tetrapak yapılı tek kullanımlık ambalajlar, bu aşırı tüketimin bir örneğidir. Doğanın ve kaynakların sınırsız olmadığını kabul ediyor ve her yıl Dünya'nın sınırlı kaynaklarını aşan bir "**Limit Aşım Günü**" yaşandığını hatırlatmak istiyoruz. Bizler, bu çılgınlığa karşı durarak, sürdürülebilir ve bilinçli tüketim alışkanlıkları kazanmaya teşvik ediyoruz. Atık malzemenin sanatsal dönüşümüne dikkat çekmek istiyor ve sanat pratiklerimizi sorgulamamız gerektiğini düşünüyoruz. Sanatın toplumsal değişimdeki gücüne inanıyoruz.

YOK OLUŞ: DOĞUŞ

LİNOL BASKI ESER MANİFESTOSU

BIYOÇEŞİTLİLİK VE YOK OLMA

Bizler, doğanın zenginliğine hayranlık duyan ve biyoçeşitliliğin korunması için çaba gösteren sanatçılar ve doğa tutkunlarıyız. Linol baskı tekniğini kullanarak yaptığımız çalışmalarımızda Nobuhiro Nakanishi'nin zamanın değişimini vurguladığı çok katmanlı sanat pratiğinden esinlendik. Bu çalışmada **“Biyoçeşitlilik ve Yok Olma”** temasını dikkat çekmek istiyoruz.

Doğadaki çeşitlilik gezegenimizin en büyük zenginliklerinden biridir. Her bir tür ekosistemin kusursuz dengesine katkı sunmaktadır. Her canlı, birbirinin devamlılığını sağlayan döngüsel bir ağın parçasıdır. Ancak biyoçeşitliliğin devamlılığı insan faaliyetlerinin etkisiyle tehdit altındadır. Birçok canlı her geçen gün daha fazla yok olmakta veya bu riski taşımaktadır. Bizler, sanatımızı icra ederken biyoçeşitliliği koruyarak tahrip olan ekosistemi restore etmeyi ve sürdürülebilir bir yol izlemeyi hedefledik. Linol baskı tekniğiyle oluşturulan bu çalışmalarda nesli tükenmiş veya tükenme tehlikesini taşıyan canlılara yer verilmiştir. Ardından bir kesiti alınan çalışma, atık cam parçaların üzerine basılmıştır. Bu baskıda doğadaki kırılabilirliği vurgulamak istedik. Yok olma riskini taşıyan türlerin kırılabilirliğine atıf yapmak istedik. Ayrıca alınan aynı kesitten kolektif çalışma sonucunda yeni bir anlam yarattık. Doğada yokolan bu türler aynı zamanda bizim için doğadan bir rengin kaybolması demektir. Bu doğrultuda hayalet baskı yöntemiyle tekrar nesli tükenmiş canlıların baskısı alınarak **“sadece izlerini görebiliyoruz, kendileri yok oldular”** mesajını vermek istedik. Çalışma ile doğadaki her canlının korunması için bir çağrı yapıyoruz. İnsanların doğayı anlama, koruma ve sürdürülebilir bir gelecek için iş birliği içinde olma sorumluluklarını hatırlatmak istiyoruz. Bu kavramlar hepimizin hafızasında var olsa da, somut bir eylem göstermediğimiz takdirde her geçen gün silinmeye devam edecektir. Sizde bu çağrımıza kulak verin ve doğadaki canlıların yok olmasına engel olun! Yoksa her geçen gün bu canlılar sadece birer isim ya da arşivde karşımıza çıkacaktır.

Tarih:...../...../.....

Ek 14. Aydınlatılmış Onam Formu

“Özgün Baskı Atölye Eğitiminde Sürdürülebilir Odaklı Yaratıcılığın Geliştirilmesi: Bir Eylem Araştırması” başlıklı araştırmayı yüksek lisans tez araştırmam olarak yürütmekteyim. Bu araştırmada gönüllülük esastır. Araştırma Özgün Baskı Atölye Dersi kapsamında gerçekleştirilecektir. Etkinlikte edinilen bilgi ve deneyimler ile veri toplanacaktır. Toplanan veriler sadece bu araştırma için kullanılacak ve kişisel bilgiler kesinlikle gizli kalacaktır. İsim kullanılması gerektiği takdirde şifrelenerek kullanılacaktır. Araştırmada gönüllülük esas olduğu için katılmama hakkınızı kullanabilir veya istediğiniz zaman ayrılabilirsiniz. Bu formu onayladığınızda araştırmaya katılım için onayınız alınmış olacaktır.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

Bu araştırmanın amacı, görsel sanatlar öğretmen adaylarının özgün baskı atölye dersi kapsamında sürdürülebilir yaratıcılığa ilişkin etkinlik üzerinden deneyim sağlamaları ve ortaya çıkan durumu sürdürülebilir temelli sanat eğitimi bağlamında tartışmaktır. Bu yolla öğretmen adaylarının farklı öğrenme deneyimleri gerçekleştirmeleri hem bireysel hem de mesleki açıdan farklı bakış açıları kazanmaları amaçlanmaktadır.

Araştırmada, özgün baskı atölye dersi kapsamında sürdürülebilir yaratıcılığın sanat eğitimi ile bütünleştirilmesi ve öğretmen adaylarının farklı öğrenme deneyimleri gerçekleştirmeleri hem bireysel hem de mesleki açıdan farklı bakış açısı kazanmalarına dönük etkinlik ve uygulama süreci planlanmıştır.

Araştırma verileri Yüksek lisans tezi için kullanılacaktır.

Araştırmanın öngörülen süresi, 12 Hafta'dır.

Araştırmaya katılması beklenen **katılımcı/ gönüllü sayısı,** 3 öğretim elamanı ve 12 öğretmen adayı olmak üzere toplam 15 kişiden oluşmaktadır.

Araştırma **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-iş ABD,** Özgün Baskı Atölye dersinde gerçekleştirilecektir.

Çalışmaya Katılım Onayı:

Araştırma kapsamında yapılacak olan çalışma ile ilgili yukarıdaki ayrıntılı açıklamayı okudum ve katılmam istenilen çalışmanın amacını, çalışma sürecindeki sorumluluklarımı tamamen anladım. Ayrıca araştırmacılar tarafından sözlü olarak bilgilendirildim. Bana, çalışmanın faydaları ve muhtemel riskleri detaylı bir şekilde anlatıldı. Bu çalışmada gönüllülük esas olduğu için istediğim zaman bir neden belirtmeden çalışmadan ayrılabileceğimi ve bir olumsuzlukla karşılaşmayacağımı anladım. Çalışmaya katıldığım takdirde kimliğimin ve bana ait diğer bilgilerin gizliliğine önem gösterileceğine, özenle korunacağına dair yeterli güven verildi.

Şahsıma yapılan tüm açıklamaları ayrıntıyla anlamış bulunmaktayım. Bu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmak istiyorum ve araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının;

Adı-Soyadı:

İmza:

Araştırmacının;

Adı-Soyadı:

İmza:

Ek 15. Kodlama Sürecinden Bir Kesit

ÖĞRENCİ ÖZ-DEĞERLENDİRME YAPRAĞI

Kod isminiz: Ayra

Tarih: 22.11.2023

1) Özgün baskı atölye dersinde sürdürülebilirlik odaklı sanatsal etkinlik yapmaktan:

Keyif aldım Keyif almadım Neden?Gevre
dastu
etkinlik
deneyimle
medeni
edinenler
Keyif

Çünkü baskıyı yaparken çok materyallerle yaptık ve bir sanat eseri yaparken illa ki o malzemeleri kullanmamız gerek olacağını vs. seversen daha duymadık malzemeleri yapabileceğimizi öğrendim bu yüzden çok keyif aldım. →

2) Bu etkinlik bana sürdürülebilirlikle ilgili ne öğretti?

Atık
materyallerin
Sanatsal
deneyimi

Keyif almam neden olan sebeple aynı. Çünkü sürdürülebilir materyallerle sanat eseri ortaya çıkarabileceğimizi öğrendik. Ve de boyaların da seversen daha az zarar vermeden kullanılabildiğini aynı şeyi elde edebileceğimizi öğretti.

3) Bu etkinliği daha önce yaptığımız etkinliklerle karşılaştırdığımda nasıl buluyorum?

Bu etkinlikte ilk defa bir kurusu üzerine baskı yaptık. Bu kurusu baskı yaparken sürdürebilir boyalar ve atık malzemeleri kullanarak bu yüzden güzel ve farklı bir etkinlik oldu.

4) Sanatsal çalışmamda odaklandığım anlatı/konu ilk başta yapay olan kompozisyonları yaptık ve bunu yaparken renklerle çizdik ve daha farklı kullandık. Daha sonrasında görselce doğaya dair bir kompozisyon yaptık ve renkleri daha parlak ve canlı kullanarak temayı yapaydan doğaya doğru bir kompozisyon yaptık.

Farklılık
Bağlamı

5) Sanatsal çalışmam ekolojik sürdürülebilirliğe ilişkin yapaydan doğaya doğru yaptığımız için ekolojik ayak izimizi yapısız olduk ve ekolojik ayak izi konusunda sızan sızanan mesajlar veriyor.

Sürdürülebilir
odaklı
teknolojinin
Sanata
aktarımı

6) Bu çalışma yoluyla elde ettiğim bilgi ve deneyimleri daha sürdürebilir materyaller ile kurusu eser çıkarabilişimi aktarırım. Çünkü her türlü malzemeyi de doğaya daha az zarar verecek eserler ortaya çıkarabiliriz.

Daha fazla
malzeme
çeşitliliği
istenir

KOD: SÜRDÜRÜLEBİLİR MALZEME FARKINDALIĞI

6) Bu çalışmada güçlü bir anlatı yaratmak için daha neler yapabiliirdim.

Eserin devamında kendi ayak izlerimizi kayarak ekolojik ayak izimizi artırarak aynı zamanda diğer eserlerde de yapabileceğimizi göstererek diğer serilerimizde daha doğal materyalleri kullanabileceğimizi öğrettik.

ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ

03.01.2024

A- 1) Sizce sürdürülebilirlik nedir? Bir dönem boyunca sürdürülebilirlik kavramını konuştuk. Sürdürülebilirlik kavramı üzerinden her konuşmamızın arkasında bir uygulama yapmaya çalıştık. Sürdürülebilirlik ne ile ilişkili, nasıl tanımlarsınız? Neyi ifade ediyor sizin için?

Küti Kodlu Öğretmen Adayı- Daha çok hani geleceğe yönelik sürdürülebilir yani geri dönüştürülebilir, doğaya zarar olmayan ve sanatta bu çok fazla doğaya zarar veren şeyler var. Bunları kullanabiliyoruz yağı boya açmak için, solvent açmak için daha farklı asitler kullanıyoruz ve ister istemez bunlarla biz doğaya zarar veriyoruz ve geri dönüştürülemiyor bunlar. Ki daha yaşanabilir bir nesil, dünya için ve bir sonraki nesiller için de ve dünya üzerinde yaşayan diğer canlılar içinde gerekli olduğunu düşünüyorum.

A- Teşekkür ederim.

Kekebekçi Kodlu Öğretmen Adayı- Ben şöyle özetlemek isterdim. Gelecekte çalma ve yapabiliyorsan geçmişindekini de dönüştür. Bunu aslında hep konuşuyoruz. Hepimiz geri dönüşümün önemini biliyoruz ama bunu nasıl gerçekten pratiğe dökebileceğimizi ve konu sanat olunca, tasarımı olunca bunu nasıl pratiğe dökebileceğimizi aslında birazcık son zamanlarda öğrenmeye başladık. Mesela bugün yaptığımız çalışmada bile bir çalışma yaptık. Çalışma için bir materyal kullandık ama o materyali kullandıktan sonra çöpe atmadık. Onu

Sürdürülebilirlik bağlamı

* Sürdürülebilir malzeme kullanılabilirliği

* Sürdürülebilirlik faktörleri

SF

* Tekstil materyalinin doğaya etkileri zararlıdır

Atölye ortamında tekstil malzemenin çevreye (doğaya) verdiği zararlar

* Diğer canlılara karşı sorumluluk

Akt materyalinin sanatsal dönüşümü

Ek 16. Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 20.01.2023-E.319765

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

SAYI: 68282350/2023/01

Toplantı Tarihi: 11.01.2023
Toplantı Sayısı:11
Toplantı Saati: 15:00

*31.206.252.222
2532
20.01.2023*

KARAR 30- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı 212161002 numaralı öğrencisi Dilek TOSUN'un danışmanı Prof. Dr. Nuray MAMUR sorumluluğunda yürüteceği "*Özgün Baskı Atölye Eğitiminde Sürdürülebilir Odaklı Yaratıcılığın Geliştirilmesi: Bir Eylem Araştırması*" başlıklı tez projesine yönelik başvuru formu ile usul ve etik açıdan verdiği beyan ve ekler tetkik edilmiş olup; proje sahibinin, başvurusunda yer alan bilgi, belge ve taahhütnamelere uygun bilimsel davranışlar sergileyeceği kanaati oluşmuştur. İş bu karar oy birliği ile alınmıştır.

ASLI GİBİDİR
11.01.2023

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Başkan

Ek- 17. Araştırma İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 30.01.2023-E.323672

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-93282220-300-323672
Konu : Ölçek Uygulama İzni - Dilek TOSUN

30.01.2023

Dağıtım Yerlerine

İlgi : Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 26.01.2023 tarihli ve E-30575850-302.08.01-322587 sayılı yazısı.

2532
31.01.2023

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı 212161002 numaralı öğrencisi Dilek TOSUN'un, "Özgün Baskı Atölye Eğitiminde Sürdürülebilir Odaklı Yaratıcılığın Geliştirilmesi: Bir Eylem Araştırması" başlıklı tez çalışması kapsamında, Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalındaki öğretmen ve öğrencilerinden, İlgi yazı Ek'inde yer alan ölçek aracılığıyla veri toplama talepleri Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ahmet KUTLUHAN
Rektör

Ek: İlgi Yazı ve Ekleri (29 Sayfa)

Dağıtım:
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Fakültesi

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSFAN3ETH9 Pin Kodu :71962 Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/pau-ebys>
Adres:Kınıklı Yerleşkesi Rektörlük Binası 20160/DENİZLİ
Telefon:0 (258) 296 21 51 Faks:0 (258) 296 23 32
e-Posta:oid@pau.edu.tr Elektronik Ağ:http://www.pau.edu.tr/oidb
Kep Adresi: paurektorluk@hs01.kep.tr

Bilgi için: Necla ÇABUK
Unvan: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 0258 296 2155

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 18. ÖZGEÇMİŞ